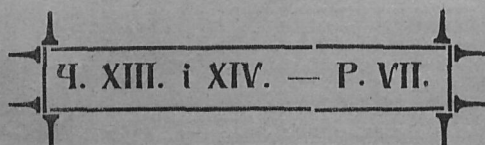

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в об'ємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

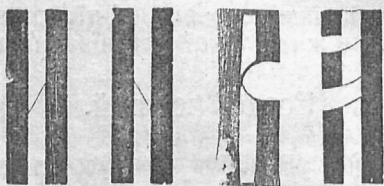
Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 13 і 14.

З М І С Т:	<i>о. Антоній Глодзінський</i> : Організація церковних брацтв	385
	<i>о. М. Галушницький Ч. С. В. В.</i> : Причини до розвою тайни сьв. миропомазаня	390
	<i>о. Кость Курилло</i> : Огляд руск. нат. громад церковних в північній Америці	395
	<i>Д-р. В. Шурат</i> : Маринський культ на українських землях давньої польської держави	402
	<i>о. Ник. Садовський</i> : Хто є ворогом католицького світогляду?	411
Рецензії:	<i>о. Д-р В. Масцюж</i> : Церковне право супруже	415
Дописи:	<i>о. Др. Д. Яремко</i> : Адреса Всч. Духовенства Куликівського деканату до Їх Ексц. Преосьв. еп. Чеховича.	
	<i>Сьвещ. Йос. Сабарай</i> : Як поминати вірних на Великім Вхіді?	420
Зі сьвіта:	<i>Ол. Савчин</i> : Голоси православних східних Церков о церковній унії	422
З наших часописей:	„Прапор“ про відносини духовенства до нар. учительства.	430
Всячина:	(Нова енцикліка „Editae saepe“. — Від Української Громади в Парижі. — Всправі поширення культу сьв. Йосафата. — Просьба до всіх Вс. і Впр. Отців Деканів. — „Власна Поміч“. — Нова проповіднича часопись: „Проповідник“. — Борба з католицизмом в Росії.)	434 439
Надіслані книжки:		440
Від Адміністрації:		
Переписка Адміністрації:		

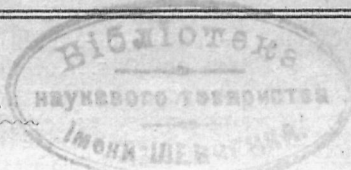
ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 13. і 14.

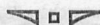
Львів, в липни 1910.

Рік VII.

д. Антоній Глодзінський.

Організація церковних брацтв.

Вступні уваги.

В році 1905. видав Високопреосвященний Митрополит гр. А. Шептицький в справі організації та діяльності церковних брацтв обширне пастирське посланіє*). Складає ся оно з двох частий: з части призначеної тільки для духовенства і з части другої, значно обширнійшої, а призначеної передовсім для вірних. В части першій є поданий начерк брацкоґо статута враз з ширше умотивованою інструкцією для духовенства, як належало би брати ся до переведеня нової організації брацтв в жите. В части другій подає ся народови в популярній формі начерк задач і діяльності добре з'організованого брацтва і користи з такої діяльності для добра парохії і громади. З огляду, що препоручена в посланію організація церковних брацтв єсть вдячним полем до інтензивнійшої душпастирської діяльності особливо по селах, а зміст дотичного посланія є знаний тільки Всеч. Духовенству з львівскої архидієцезії, задумав я подати про сю організацію для ужитку загалу руского Духовенства близші інформації. В тій ціли подаю в перших розділах сеї праці головний зміст обох згаданих посланій. В дальших роз-

*) „Посланіє пастирське Андрея Шептицького, Митрополита галицького і т. д. до Духовенства своїх епархій. О церковнім брацтві“. Жовква. Печатня оо. Василіян 1905.

ділах суть порушені ріжні справи, які тісно вяжуть ся з практичним переведенем в жите такої організації церковних брацтв.

Розділ перший.

Зміст пастирського посланія до вірних о церковнім брацтві.

В працях церковного брацтва повинні проявляти ся не лише змаганя до запровадження правдивого християньского житя між членами брацтва і в їх родинах, але також і ширша робота харитативна та суспільна для добра цілої громади во імя запевіди о чинній любови ближнього. Ся ширша робота єсть навіть головною цілію організації.

Не до поодиноких душ звертає ся посланіє, тут розходить ся о піднесенє громад.

„У нас так буває“ — слова посланія — „що кождий лиш за себе журить ся, о брата не дбає. Спільности між нами нема, так рідко собі взаємно помагаємо, кождий йде осібняком, сил своїх не збираємо до купи і тому ми слабї“.

Праця душпастирів для добра цілої парохіяльної громади не може бути видатною без помочи парохіян: „по правді та по справедливости ми, Отці духовні нічогосінько не можемо зробити без вашої помочи“.

„Як злі люди перешкаджають, то найже добрі допоможуть. Тому то і се моє письмо буде о тій помочи. Она і для вас і для нас, душпастирів і потрібна і хосенна“.

„Мусите, мої дорогі братя, разом з нами над Божими ділами працювати... Не досить на тім, щоби сьвященик ревно працював, а люди ту працю принимали; до того треба, щоби самі люди над тим Божім ладом працювали, щоб сьвященикови в єго праці помагали. Не великої праці і не великої помочи жадаємо від Вас. Ми не жадаємо нічого більше як то, що сам закон Божий накладає: „Люби ближнього, як себе самого“.

Як буде більше християньскої любови поміж вами, легко знайде ся всякий Божий лад в громадї. Покажу вам сю працю, котра і так з Божого закона на Вас лежить“ :

По тім є поданий начерк праці любови ближнього в родині :

а) „Християньска хата значна християньским житем тих, що в ній живуть“. Члени родини най старають ся, щоби кождому жите в хатї було солодше; уникати прокльонів, сварні і т. д.

б) „Спільні молитви в хатї“. О тім було видане окремішне посланіє (стор. 46).

в) „Щоб родичі добре діти ховали“. Дитині треба любячого серця і розумної науки. Най родичі добре знають, з ким і як діти бавлять ся, де ходять і по що? Най дбають, щоби провадили діти до церкви і на катехізм. Не занедбуйте

дитину до школи посилати; дбайте, щоби она в школі добре учила ся.

„Але і поза родиною, в селі, знайде ся много таких робіт, котрі причинять ся до Божого ладу в громаді. Між ділами любви ближнього є много таких, до котрих християнин хоть не є строго обовязаний, але єсть більша заслуга і богата нагорода у Бога, як се зробить. „І лїпше тай без печнїйше більше зробити в любві ближнього, як за мало“.

„Щаслива та громада, в котрій знайде ся хоть кілька щирих а ревних душ, котрі з християнської любви ближнього схотять хоть троха для загалу, для всіх разом працювати, котрі би хотїли спільно з Отцем духовним подбати о Христове діло в громаді. Кількож-би они мали до зробленя?“

а) „Нераз там буває, що грішники анї не послухають слова Божого, анї не приймуть напїмнення від Отця духовного. Чи не належить ся помочи Отцю духовному в тїм труднім ділі? Чи лишень один Отець духовний має дбати о ближних, ратувати їх, коли лежать в біді?“

А як би так в селі знайшло ся пять, шість таких щирих душ і взяли ся спільними силами до такої роботи, скілько більше могли би зробити.

б) Хочеш знати, які то єще красні діла любви ближнього міг би ти зробити, як би ти о тій святій роботі памятав? Поглянь навкруг себе! В твоїм таки селі кількож знайдеш річей до зробленя! Ту вдовиця, що анї ради анї помочи не має. Порадь, поможи! Ту сирота без вітця, матери, пригорни до себе. Там хорий не має за що лікаря спровадити, ліку заплатити, може бись і зміг помочи. За тяжко тобі одному? А як би вас там було пятьох, шістьох в селі, котрі би разом схотїли помочи, то вже поміч буде. Вас пятьох єще за мало на то діло? Чому би Ви не мали просити богатшого сусїда о поміч, просити Отця духовного, піти до двора. Ту і там сказати: „Бідний хорий лежить, потреба би лікаря, нема чим заплатити, нема як конї післати, може би Ви помогли“. Вірте менї, братя мої дорогі, любов ближнього, християнське милосердіє має в собі велику силу і справляє часом чуда.

А як в ділах любви ближнього і в ділах милосердия християни зберуть свою силу в купу, то вже справді можна сказати, що Христос єсть з ними, при них Христова ласка і сила Христова.

Спаситель сказав: *Идите ко еста дка или третє собрании ко илм мое, тѣ есмь посредкѣ ихъ.* (Мат. XVIII, 20).

Дебудь кількох збере ся в імя Спасителя, там і Христос єсть поміж ними. Тому я так і настаю на спільні молитви, бо знаю, що Христос єсть посередині родини, котра спільно Божови що дня молить ся. А єще більше єсть поміж ними, що спільними силами працюють для добра ближнього.

Кілько би такі люде могли доброго разом в селї зробити! Отець духовний мав би від них велику поміч в праці, разом з ними міг би не одно зробити, на що сам не має сили. Они би разом могли сего остеречи від не одного зла, могли би усунути не одно згіршене, не одного грішника навернути. Не одному убогому помогли би, не одна сирота виховала би ся при них, а кілько то хосенних для цілої громади установ могли би они в житє впровадити, з помічю і під проводом съвщеника. Чи потрібна в селї християнська коамниця, чи пожичкова каса, чи може заложити спільний шпіхлїр громади, котрий би на передновку збіже людяма давав а в осени відбирав. Чи йшло би о то, щоб спільними силами купити на ціле село один млинок, так щоб кождий газда міг своє збіже вимтинкувати, чи заложити читальню, в котрій би були добр та хосенні книжки, а не було злих та шкідливих, в кождім такім ділі много могли би зробити такі щирі люде, що звязані з собою разом з Отцем духовним хотїли б працювати для добра цілої громади.

Але в такій установі, що Ви самі більше можете зробити, чим ми, ваші Отці духовні. Ми можемо вам помочи, але робота в ваших руках.

Як собі роздумую, щоби ту робити, міркую собі, що ми вже такі установи маємо, котрі могли би надати ся до тої роботи любви. Маємо всілякі церковні брацтва. А кожде брацтво повинно таку роботу робити.

Буває по селах брацтво, що то сьвітло в церкві удержує. Добре і то, але само не вистарчить“.

Опісля, пригадавши всім дотеперішним брацтвам наших як то бр. сьвїчковим, бр. тверезости і бр. Найсв. Тайн їх обовязки і спосіб праці (стор. 57–64), бажає Високопреосвящ. Архиерей, щоби ті всі доси існуючі брацтва взяли ся і до ширшої, в посланію описаної праці, щоби Отцю Духовному помочи зробити лад скрізь в цілій громаді.

„Хотяй брацтво Найсв. Тайн і брацтво тверезости ведуть людема не так до спільної роботи для добра громади і до діл любви, як радше до почитаня сьв. Тайн і до чесноти тверезости то однак і в тих брацтвах потреба, щоби всі були примірними християнами, весь Божий закон заховували, а передовсім найважнійшу заповідь „люби ближнього“ (стор. 57).

„Маю надїю, що у всіх брацтвах добре розумієте ту науку, а возьмете ся всі до тої роботи, щоб впровадити лад в само брацтво, як того ладу єще десь нема. А коли вже в брацтві буде лад, то зможете взяти ся до роботи такої, щоби Отцю Духовному помочи зробити лад скрізь в цілій громаді. Лиш в одній і в другій роботі не йдїть осібняком; всі разом берїть ся до праці“.

„А вже особливим способом ті, котрі мають бути чи до виділу чи на провізорів вибрані, мусять конче бути примірними христіянами.

„А навіть то еще не вистарчає, потреба таких, котрі би щирим серцем хотіли взяти на себе роботу любви ближнього для добра цілої громади. Потреба, щоби они і уміли під проводом Отця духовного так працювати, щоби з тої праці був якийсь загальний хосен“.
(стор. 64—65)

В кінцевих уступах посланія до вірних пригадує ся всім тим, що сповняють якийсь публичний уряд в громаді, а найпаче самим начальникам, їх важкі обовязки старати ся о правдиве добро громади.

„Там, де люди вибирають, най же добре уважають кого вибрати. У провізора душа і совість мають бути як слеза чисті, а жите так христіянське, щоби ніхто в цілій громаді не міг ему жадного гріха закинути“.

„Того самого перестерігайте у всяких виборах, а передовсім в виборі громадскої старшини і начальника. Начальник і старшина в громаді мають свої порядки та свої приписи, котрих мусять держати ся. Але по при тих політичних обовязках мають і свої Божі обовязки, з котрих здадуть рахунок на страшнім суді. Тому то яко пастир ваших душ, мушу і до вас, начальники і радні всіх громад моєї епархії, звернутись з наукою і напінненем.

Ви маєте обовязок зглядом Бога і его сьвятої Церкви не лиш в вашім житю приватнім, але і в вашім уряді яко начальники чи радні. Здайте рахунок перед Богом і з того, якими Ви були громадськими урядниками. Начальник мусить по христіянськи начальствувати а радні по христіянськи радити. Перша річ в вашім уряді, щоби Ви сьвятої віри і сьвятої Церкви держали ся а Отцям своїм духовним помагали, а ніколи не перешкаджали. Сохрани Боже кожду громаду від такого начальника, котрий би ішов против сьвященника а людей від Церкви відводив і підкопував повагу сьвященника.

Для того Ви, братя, коли маєте вибрати чи начальника чи раду, передовсім на то уважайте, щоби лишень таких людей вибирати, що Церкві цілим серцем суть передані. Отця духовного слухають і потрафлять добрий примір всім людям давати і з христіянської любви для добра громади працювати.

Ви же, начальники, будьте справедливі а в заряді громадского маєтку так дбайте о спільне добро, як о своє власне, бо такий єсть обовязок любви ближнього..., помагайте сьвященникови в кождім ділі і старайте ся більше, чим хто небудь в громаді, добрими ділами любви ближнього єднати і собі і громаді Божу ласку.

Помагайте Отцю духовному в кожній установі, кстра може хосень громаді принести... одним словом, в урядовану своїм памятайте на закон Божій „Люби ближнього як себе самого“, старайте ся о як найбільше діл любви ближнього а тим способом заслужите собі у Бога на велику нагороду“. (стор. 68—69)

В посліднім уступі посланія є подано про успіхи діяльності одной бідной служниці для конкретного прикладу, кілько то добра для цілої громади може зробити хотьби найскромнійша одиниця, коли має в собі божого духа і зрозуміне того, що то єсть: „ближних любити як себе самого“. Кінчить ся посланіє отсими словами:

„От таких то щирих душ“ — як ся служниця — „шукаю я поміж вами, а Бог дасть, знайду. А за ласкою Божою і брацтва по селах зрозуміють, які суть їх обовязки і з помічю Отців духовних заведуть спершу поміж собою всякий лад, а відтак возьмуть ся і Отцю духовному в селі помагати в праці для цілої громади. Дай то Боже! Дай Боже!“

(Дальше буде).

о. М. Галущинський Ч. С. В. В.

Причинки до розвою тайни сьв. миропомазаня.

(У відповідь *Gaz. Kościel.* 1910, № 19. *W sprawie bierzmowania dzieci polskich przez księży ruskich*).

Миропомазанє є тайна, в котрій сьвятий Дух через помазанє миром і молитву єпископа або сьвященника до сего уповажного скріпляє охрещеного чоловіка, щоби визнавав свою віру постійно і жив після неї. Полишивши на боці квестії, які хоч відносять ся до сьв. миропомазаня, але яких Г. К. не доторкує, беремо під розвагу тільки два питаня: а) яким правом сьвященик уділяти може тайну миропомазаня; б) чи сьвященик, уповажений до справованя сеї тайни, може уділяти важно тайну миропомазаня дітям иньшого обряду. На друге питає відповідає Г. К., в приноровленю до наших обставин, початково неясно (*Zdaje się*, n. 5), опісля зовсім негативно (*nieważnie* n. 6.; *quod factum est in synodo dioec. Premisliensi*, n. 7).

I. Розгляньмо найперше, хто має власть уділяти тайну миропомазання. Об сїм не може бути між католиками подвійної думки; справа ся є догматично рішеною. З науки Церкви католицкої знаємо, що власть уділяти миропомазання мають порядочним способом тільки єпископи: „Si quis dixerit sanctae confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, A. S.¹⁾ Надпорядочним способом можуть уділяти тайну миропомазання також уповаженні св'ященники.²⁾ Із науки католицкої слідує, що уповаженне є конче потрібне до важного (*valide*) уділювання сеї тайни. Писане, з яких причин і якого уповаження потреба, сюда не належить, — тому і не розбираємо его докладнійше (гл. Pesch, VI, p. 231: Lemkuhl, Theol. mor.⁹ II, p. 72).

Уповаженне (*delegatio*) може бути або загальне, стале (*generalis et habitualis*), дане на все всім св'ященникам якогось обряду чи області територіяльної, — або частинне, даване з конечности деяким св'ященникам при відповідних условинах. В латиньскім обряді нема такого загального уповаження („si agatur de sacerdotibus latini ritus, nulla generalis hujusmodi delegatio adest“, B. Ojetti. S. I. Synopsis rerum moralium et juris Pontificii, Romae, 1909, I, p. 1246). Св'ященники всхідних обрядів давніше всі мали власть уділяти тайну миропомазання!³⁾ Нині деяким св'ященникам всхідного обряду відібране є уповаженне до справовання тайни миропомазання. Не мають сеї власти: Болгари (від Николая I), св'ященники, що живуть на острові Кипрі (від Іннокентія IV) Італіо-Греки від Климента VIII), Мароніди (S. Inquisitio 3. fol. 1853). Русини американські (від р. 1907).⁴⁾ Прочі св'ященники східного обряду так католицкі як схизматичкі, крім що йно названих, наділені суть потрібним уповаженням і тому, хоч надпорядочним способом, важно уділяють тайну миропомазання. Для того влучно зазначиває Lemkuhl: „ceterum, nisi expresse facultas confirmandi alicubi dempta sit, a Graecis presbyteris schismaticis secundum eorum ritum valide conferri confirmationem, certum fit ex responso sancti Officii, quod a Summo Pontifice confirmatum est“ (Theol. m II, p. 71.⁵⁾

¹⁾ Trid. sess. VII, c. 3. de confirm. Florent. in decr. ad Armenos; Bened. XIV, de synodo dioec, l. VII, c. 7.; H. Tournely, Cursus theologicus, III, p. 263—268; Pesch, Praelectiones dogmaticae, VI, p. 228.

²⁾ Звичаї церкви всхідної; Flor. i Trid. в наведених текстах; Bened. XIV, de syn. d. I. VII, c. 8 і 9; Tournely, 268. seq.; Pesch, p. 230 seq. Enchiridion juris ecl. orientalis catholicae, auctore F. Pafp. Schilagy, M. Varadini, 1862, стр. 236—7.; Litos Euzebia Pimena, Kijów, 1649, p. 23—28.

³⁾ Ojetti, o. c. p. 1246. Bened. XIV, de syn. d. I. VII, c. 9. n. 1.

⁴⁾ Bened. XIV, o. c. l. VII, c. 9.; Ojetti, o. c. p. 1246; A. Arndt de ritum relatione juridica ad invicem, Roma, 1895, p. 82 seq.; Perbrevis Instructis super aliquibus ritibus Graecorum, Roma, 1671, p. 3, 12, 29; Act. 1. Sedis, a. 1908 p. 71.

⁵⁾ Conc. Coll. Lac. VI, col. 567. sq.; s. Officium 15. jan. 1766. m. Noldin de Sacramentis⁸ p. 106.

Тому при рішенню та слїдженню, чи миропомазане удїлене сьвящеником всхїдного обряду (так католицким як і схизматичким) є важне, та великої ваги норма, яку подав Bened. XIV: „Antequam is (т. є. єпископ) quidquam definiat, diligenter inquirat oportet, num in tali loco, ejusmodi Graecorum mos fuerit unquam ab Apostolica sede expresse improbatus; an potius ex ejusdem Sedis conniventia et lenitate toleratus. Si primum, confirmationem irritam pronuntiavit, atque a sacerdote Graeco inaniter confirmatos, absque scrupulo iterandi sacramentum, iterum sacro chrismate injunget: si alterum, confirmationem ratam habebit. Quod si res dubia sit, nec possit certo dijudicari num ejus regionis sacerdotibus aut expresse aut saltem tacite data sit ab Apostolica sede facultas conferendi sacramentum confirmationis, se abstinebit a proferenda sententia, eamque exspectabit a Romano Pontifice, cui decet adeo grave negotium significari“¹⁾. Ту саму норму пригадують і пізнійші рішення Апостольської Столиці. З тої причини, коли хто з хизматиків нєвертає ся до Церкви католицкої, треба розрізнити два відмінні від себе случаи. Если хтось походить з области, де сьвященикам схизматичким відобрана є власть, треба його наново (absolute) миропомазати; если є з околиці, де їм не відобрано власти, то повторити треба миропомазане тїлько тоді, если заходить позитивний сумнів, чи сьвященик всьо зробив, що до важности тайни потрібно. „Non expedit, ut confirmati (a presbyteris schismaticis) iterum ab episcopo inungantur, nisi ad tonsuram et ordines promovendi sint vel ipsi aut eorum parentes id petant ac nisi facta inquisitio, nec circa modum collationis reperiat penicillum adhibitum fuisse (православні Румуни до миропомазаня уживають перця або иньшого орудия), quibus in casibus confirmationis sacramentum secreto conferatur sub conditione. Quodsi dubium manet de revocatione facultatis in illo loco vel de ipso facto confirmationis collatae, recurrendum est ad s. sedem“²⁾. Се ясно слїдує з рішення s. Officii 15. jan. 1766. (гл. в горі-, яке каже, що не в сїм схизматикам відобрано власть миропомазувати. А если власть не відобрана, то миропомазане є важне-хиба що сьвященик не зробить всього, що потрібно є до важности тайни.

Відкликане власти слїдує — як се із відповідий Римської Столиці єсьмо зневолені вносити — через відобране відносної власти expressis verbis: In ecclesia graeca orientali omnes sacerdotes ex antiqua consuetudine valide confirmant tum catholici tum schismatici, quamdiu confirmandi potestas non fuerit expresse revocata“. (Noldin de Sacramentis, p. 106)³⁾. Де проте expresse не відобрано власти, сьвященики важно удїлюють тай-

1) Bened. XIV. de syn. d. l. VII. c. 9. n. 5.

2) S. officium 14. jan. 1885; s. C. de prop. fide, 5. jul. 1886; гл. Ogetti o. c. p. 1248; Noldin, p. 107.

3) Bened. XIV, d. syn. l. VII. 7. 8. 9.; Lemkuhl. II. p. 71; Arndt. p. 57.

ну миропомазаня, так що простий заказ не є ще відобранєм уповажнення.¹⁾

II. Коли проте власть не є відкликана, то нема найменьшого сумніву, що уповаженні сьвященики важно уділяють тайну миропомазаня дітям свого обряду. Заходить тепер питанє, чи сьвященик уповажений до уділюваня тайни миропомазаня дітям свого обряду, може важно уділити сеї тайни також дітям иньшого обряду. Gaz. K., покликуючи ся на Concordi-ю, відповідає, що рускі сьвященики, миропомазуючи дітий латиньского обряду в Галичині, не уділяють жадної тайни. Що більше, навіть синод перемиский латиньский своєю синодальною повагою рішив, що *confirmatio* уділена через сьвященика грецкого обряду дітям польским є *irrita* (неважне миропомазанє) Gaz. K. n. 7).

Розслідивши відповіді Римські, які одні можуть бути компетентними в тій справі, мусимо повторити за A. Arndt'ом, знавцем Римских відповідей та обрядових відносин: *Ubi sacerdotibus rituum orientalium facultas concessa est infantes proprii ritus confirmandi confirmatio latinis data saltem dubia, est*²⁾ Отже не каже, що є *nulla i irrita*, тільки *dubia*.

Если *confirmatio dubia*, тогді можна повірити миропомазанє — як се кождий навіть богослов знає — іно условно (*sub conditione*), а не як рішив синод перемиский, *absolute*, бо ту ходить о сьвятість тайни. З тої причини грішить тяжко як руский сьвященик, що уділяє миропомазанє дітям латиньского обряду, бо его власть що до миропомазаня дітий латиньского обряду є *dubia*, — так само не без вини і польский єпископ, що проголошує своїм авторитетом, що миропомазанє, уділене польским дітям через руского сьвященика є (*absolute* не тільки *dubie*) неважне та наново (*absolute*) миропомазує дітий польских, миропомазаних руским сьвящеником. Польский єпископ може, взглядно мусить миропомазувати дітий так миропомазаних, але тільки *sub conditione*. Сьвященик руский може тільки тогді важно (і то *absolute*) миропомазувати дітий польских, а) коли має дозвіл до сего потрібний з Риму, б) коли в нас був би звичай приймаєти дітий польских до грецкого обряду — правосильним. Если сей звичай був би правосильним, тогді дитина через перехід, взглядно через крещенє приналежала би до грецкого обряду, а що до миропомазаня уділеного їй через руского сьвященика не було би тогді найменьшої трудности. Чи в нас є такий звичай правосильним — сам не хочу рішати, бо хоч конкордії так польські як рукі сьвященики не заховують, то єпископи (руські і латиньські) накликають до єї береженя — хоч ча-

¹⁾ Arndt, p. 57, наводить декрет s. Con. de prop. f. 14. jan. 1885.

²⁾ Arndt, op. c. p. 57., де наводить два декрета: S. Officii 14. jan. 1885; S. Prop. fide 5. jul. 1886; C. a Breno, Manuale Missionariorum Orientalium, Venetiis, 1726, II, p. 236.

сто без успіху, бо може нерішучо. Щобиж якийсь звичай був канонічно правосильний, потрібно двох річий: а) щоби більша частина якогось права не заховувалась принаймні 10 літ, б) щоби власть церковна не реагувала та не пригадувала обов'язку заховання тогож права. Що до другого константано тільки факт; а) що єпископи не ургують *cap latae sententiae* конкордії; б) газети що місячно оголошують спис осіб, що переходять з одного обряду до другого, а священники обох обрядів приймають їх без дозволу Риму.

Але *Gaz. K.* власне з слів конкордії: „*sacerdotes vero ruthe-no-catholici proli ad latinum ritum spectanti sacramentum baptismi... administrantes, etiam confirmationis sacramentum conferre nullatenus audeant sub poena suspensionis...!* (С. а.) робить висновок, що тими словами відобрана руским священникам, если яка була, власть миропомазати польські діти. На се не трудно відповісти. Найперше слова наведені є іно звичайним доказом; щоби власть миропомазати була відобрана, не вистарчить простий доказ, але потрібно, щоби була відкликана *expressis verbis* (гл. декрета в горі цитовані). А по друге Рим сам, хоч наказував, щоби всхідні священники не миропомазували дітий латинського обряду, не проголошував миропомазане неважним, если священник, переступаючи сей заказ, миропомазував дітий латинських (гл. рішення Римські в *Arndt'a* р. 57).

Із тих причин поведене польських єпископів в Галичині (*skutkiem tego biskupi łacińscy w Galicyi bierzmują* (розуміє ся absolute) *podwładnych swoich nawet wtedy, gdy księża ruscy na tychże podwładnych biskupa łacińskiego próbowali dokonać sakramentalnego namaszczenia krzyżem św. Gaz. K. n. 8*) є проти канонічним і противним рішенням Ап. Столиці.¹⁾

Що до самої статі *Gaz. K.*, звертаємо увагу ще на сліду ючі річи: а) автор, хоч якийсь достойник церковний чи професор (*z bardzo poważnej strony, otrzymujemy następujące orzeczenie*) такой переборщив, коли (п. 3.) важність (*validitas*) утотожнює із дозволенім уділюванем тайни (*liceitas*) без найменьшого застереження, бо пр. берім случай, що руский парох миропома-

¹⁾ Поведене нивішнього клиру польского відмінне в від ділани єпископату польского зібраного р. 1607. на синоді в Шютркові від ірководом кард. Мадлевского, який видав слідуоче рішене: „*Cum Deus sit pacis et non divisionis auctor, Filiusque Dei in hoc venerit in mundum, ut utraque faceret unum, docet s. synodus inveniri aliquos, qui Unionem Ruthenorum Ritus Graeci cum s. Romana Ecclesia a majoribus suis diu expetitam et antiquis privilegiis firmatam, nostrisque demum temporibus quasi post liminio reversam, oppugnare ac quantum in illis est impedire conantur. Monendos itaque esse omnes catholicos censuit, monetque ac in remissionem peccatorum eisdem injungit, ut hoc negotium s. Unionis omni favore prosequantur, promoveant tueantur*“ (Concilium Provinciali Regni Poloniae, quod... Bernardus Maciejowski, card. habuit Petriocoviae a. DMDCVII.; Cracoviae, 1611, cap. de unione Ruthenorum ritus Graeci cum Ecclesia Romana promovenda).

зує парохіян другого руского пароха без його згоди, то хоч грішить, то однак важно уділяє тайну; β) коли в тексті дає ся для пояснення свої власні слова, замкнені в клямрах, то тільки такі, які пливають із тексту, а не, як се зробив автор в *Gaz. K. n. f.*, впливши свої слова хоч замкнені в клямрах, в текст: *quod factum est in synodo dioc. Premisliensi.*

о. Кость Курилло.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці.

Перебуваючи на місіях в північній Америці, почав я збирати оглядовий материял наших громад та їх церков. І те ізза двох причин: перша, щоб розслідити мотиви довгого застою і роздорів в тутешній церковній організації та при тім доказово висвітлити і знегузати ложні справоздання, появляючі ся в москвофільській пресі, а завсїгди спрямовані проти особи Преосьв. Сотера, — друга, щоб подати хоч короткий огляд руск. кат. церковних громад.

По першій причині старав ся я вивязатись ізза сего пишучи „Причинки до становища руск. кат. Церкви в півн. Америці“, які Хвальна Редакция „Ниви“ ласкаво напечатала, — по другій, подаючи сей материял оглядовий, справді не завсїгди хронологічно впорядкований задля ріжних перепон н. пр. навмисних їзд та особистих допитів у старших громадян, який треба було і такою дорогою здобувати.

Думаю, що Вп. Читач задля наведених причин простить мені мої ошибки..

1. Церква сьв. Ап. Петра і Павла в Джерзи-Сіті Н. Дж.¹⁾

Майже кождий з наших переселенців, перебуваючи довший або короткий час в Америці, знає або чув про джерзисітську

¹⁾ Про джерзисітську громаду писав я децо вже в „Письмах з Америки“, Руслан, 1909.

руско-католицьку громаду та її церкву. Само місто Jersey-City дуже по руці тим усім, що висідають у ньюорській пристани, бо лишень п'ятнадцять-хвилева їзда морем спроваджує їх до того міста багатого у всякий фабричний та промисловий рух. Дятого то як раз тут склалась майже одна з перших наших громад.

В 1887 р. горстка наших емігрантів за ініціативою о. І. Волянського²⁾ задала побудувати дерев'яну часівню на горі міста. Усіх Русинів не було тогді тут більш треста голів. Доїжджаючим священиком був таки о. І. Волянський. Крім сього Отця доїжджали сюди рівнож о. Андрухович і о. Ляхович, сповняючи принагідні потреби. Ся часівня чи капличка служила Русинам через чотири роки, та була колискою для пізнійшої дерев'яної церковці, побудованої коштом 6.000 долярів, при якій першим священиком, що постійно вже душпастирював, був о. Ір. Грушка. При тій церковці перебули Русини від 1891 — 1901 р. В 1901 р. продано сю церкву іновірцям, а построєно нову, величну, муровану, у візантійськім стилі, з п'ятьма купулами з мідяної бляхи, та дахом критим темним черепом. У вікнах гарненькі собі доста вітражі. Іконостас у церкві тимчасовий, а нутро ще не живописане. В церкві є лавки до сидження для 600 людей, а до лавок прикріплені церковні хоругви та брацкі прапори. Із зводу церкви звисає один павук на свічки, гарно та естетично маєний різаним склом, а другий по середині величавий жірандоль електричний, який пишаєть ся золотистими лискама. На престолі прегарний кивот у виді церкви з п'ятьма купулами, спроваджений зі старого краю за ціну 1.200 корон. Дзвони приміщені на головній вежі над входовими дверми; є їх п'ять а згармонізовані в милозвучний мольовий акорд, що нагадує наші рідні дзвоненя. Під церквою простора електрично освічена кімната шкільна, мешкане для сторожа та заведене центрального ogrіваня.

Се старане і ревна праця о. Н. Підгорецького, який був тут душпастирем від 1897 до 1905 р. На її будову зложили свої лепти Русини з Джерзи-Сіті, Ньюорку, Бруклина, Ньюарку, Елизабет, Блумефилд та других, що приналежали тогді до джерзисітської парохії. Сама будова коштувала 24.500 долярів, а площа під будову 8.000 дол.

Що до народнього житя у тій громаді, то найкращий, бачить ся, її період припадає як раз на час душпастирована згаданого о. Н. Підгорецького. Тут відбувались усякі зїзди та наради, тут в 1900 р. заложено „Еміграційний Дім“, а в 1904 р. робітничє товариство „Руський Народний Дім“. Та на жаль обі ті гарні та високопатріотичні інституції скоро змарніли, однак не з вини о. Н. Підгорецького. До найбільших брацтв

²⁾ Перший рус. кат. священик в Америці, нині парох в Галичці.

церковних, які гуртують ся біля тієї церкви а яких цілюю запомагати себе на случай смерти, окалічень і т. д., є „Брацтво сьв. Ап. Петра і Павла“, „Брацтво сьв. Стефана“, як рівнож „Сестрицтво сьв. Ольги“, яке в 1903 р. числило вже звиж 400 сестер та містить ся нині в семох відділах. Прапор народньої просьвіти і роботи несе дійсно з пожегтованем „Клуб поступовий“, який рік-річно уладжує кільканайцять сценічних вистав із нашої бувальщини та народнього житя, чим чимало причиняеть ся до любови рідного слова, та благородним промінем ділає і на молодших і на старших. Крім сього має він гарний хор церковний і мірський добре вишколений тамошним дяко-учителем Гелою. В 1909 р. ходило до школи 130 дітий, поділеных на три відділи.

З давнійшої історії джерзисігської громади належить піднести сей факт, що тут почала виходити часопись „Свобода“. В 1893 р. оснував єї о. Грушка та був першим єї редактором.

По відході о. Підгорецкого парохія значно підупала. Від 1905 до 1908 р. було в Джерзи-Сіті аж шістьох сьвящеників. Найкоротше був о. І. Заклинський, бо лишень одну неділю; о. І. Дорожинський був три неділі, о. В. Волошин три місяці, а о. А. Гумецкий три роки з малою перервою, котру виповнив о. В. Обушкевич. Шестим сьвящеником був о. Т. Обушкевич, але короткий час і то рівнобіжно з о. Н. Підгорецким. Від січня 1908 р. парохом є о. А. Улицкий.

Такий образець зміни сьвящеників, причисляючих себе до різних партий, подасть наглядне сьвідощтво впадку самої громади. Та в наслідок сього витворились різні спори інспіровані агітаторами москвофільськими, та на жаль треба сказати: сьвящениками.

Конклюдзиєю всього того був день 23. січня 1908 р., бо в тім дни часть наших людей відцурала ся своєї віри, Церкви і народу та перейшла у зорожий нам табор, на російську схизму¹⁾. Ся горстка відступників хотіла віддати в руки російських батюшків також і церкву, а навіть російський єпископ Плятон купив на неї першу гіпотеку, що тяжіла заінтабульована, за 12 тисяч долярів. Вірні Русини католики станули дружно й мужно в обороні swojego храму і по довшім процесі суд признав законне його посіданє Русинам католикам. Тепер стоїть церква на імя і під правною олікою Преосьв. С. Ортиньского.

¹⁾ Обидва оо. Обушкевичі, о. Дорожинський і о. Гумецкий так добре підготували Лемків, що горстка тих Русинів дістала підпомогу з Росії одноразово на приватні цілі. Рівночасно основано для них рос. схизм. церкву, яка в урядовім рос. шематизмі записана: Петро-Павловская. Протоєрей Алексанр Немолювский, псаломщик Николін — 117 Grand Str. Jersey City, N. J. Додати треба і се, що о. Немолювский з роду Українець, так заслужив єк в користь „цароєслава“ в Jersey-City, що зівстав заіменованний єпископом на Алясці. Радуй ся Русел...

Давні спори поволи потихли, та нині за Божою помочю нарід горнеть ся до своєї церкви та підпирає її, як може. Передовсім підпирають її материяльно й морально брацтва згуртовані біля церкви.

Нарід в парохії мішаний. Найбільше є Лемків з під Горлиць, Нового і Старого Санча, Дуклі і Сянока; є жмінка Подоляків з під Тернополя, Скалата, Теребовлі й Гусятина; є трохи і Бойків з під Стрия, Самбора та невелике число тих угорских Русинів, що покинули індіпендецію та прилучились до наших громад.

Найбільше наших людей робить в цукроварнях, де платня досить висока, але за те праця тяжка й трудна. Інші роблять в бочковнях, поворозовнях, при тунелях, на доках при ладованню кораблів і на залізничих станциях. Дівчата заняті переважно в табачнях.

Найважнійші з руских торговель є: крамниця К. Кирчова (110 Esseks. Str.), гостинниця Д. Голода, гостинниця Т. Мармаша, різниця В. Гливи та реставрація Гр. Васинди.

Загалом сказавши, між тутешними Русинами йде що-раз до ліпшого так у житю духовнім, завдяки теперішньому душпастиреви о. А. Улицкому, як і в житю громадянським, над якого поступом рівнож невтомимо працює висше згаданий душпастир.

Теперішня адреса о. Улицкого: Rev. A. Ulitzky; 86 Grand Str. Jersey-City, N. J.

2. Церква свв. Юра в Ньюорку, Н. А.¹⁾

Положений на чолі цілої Америки, сей величавий New-York вповні заслужив собі на те півофіційне назване „gread“. Чим Рим для цілого католицкого сввіта, тим Ньюорк для золотого телця.

Та диво-дивним робом, що хоч наші переселенці майже усі через Ньюорк приїзджають в Америку та якийсь процент із них поселяють ся тут на стало при фабричним занятю або при роботі в порті, — так пізно подумали ньюоркські Русини про заложене самостійної громади церковної, бо доперва в 1901 р. Але і сей рік не мож прийняти за рік основаня громади. Треба було багато сварки, зборів, а передовсім рутенської проволоки, щоб по півтора-річнім зволіканю забратись за серйозне діло. Заходом ньюоркских брацтв, яких число доходить нині до п'яти-найцять, прийшло до купна великої досить хати на 20 Str. East, яку без ніякої перебудови перемінено на церкву. Дятого то церква має вигляд надто примітивної базиліки. Унутро її, як на Ньюорк, має багато до бажаня. Чужинець, який случайно увійде, незахопить ся нічим, ні струкгурою, ні окрасою, бо зі зви-

¹⁾ „Письма з Америка“ — Руслав, 1908.

чайних дощок збитий іконостас з образами, які скоріше виглядають на карикатури, брак гарних жирандолів, лавок, пустака — виглядає усюди біднота і смуток. А однак могло би воно бути инакше. Нашого народу є до 10.000 чоловіка майже зі всіх сторін Галичини і Буковини, від Криниць аж по Дорнаватра, від Сокаля аж по угорський Бескид. Є люди темні, але і є національно свідомі, є бідні але і є грошевити. Таж Ньюйорк для католицької України се рівнож чоло, бо тут нашої найважнійшої та найбільшої народньої організації, „Руськ. Нар. Союзу“, урядуюча президія і редакція „Свободи“, таж кождий переселенець мусить тут довше або коротше затримати ся, та і число душ всказує на найбільшу церковну громаду в цілій Америці! Могли інші громади квадратом менші мурувати церкви коштом 20, 30, 70 тисяч долярів, длячогож нью йорські Русини такі байдужні, інертні... а найсвятійше знамено злуки, пожаль ся Господи, як сільський верген! Чи відай для того, що довший час звичаїли ся належати до джерзисітської громади, чи великомійска політура так може їх виеманципувала, що дійсно на скількість душ, товариств стид великий для ньюйорських Русинів католиків! Без знамена не йдеть ся в боротьбу, без відповідної церкви в такім важнім центрі Америки загубить ся Русь і душевно і фізично.

До 1908 р. душпастирювали о. Чаплиньский і о. А Улицкий. В три місяці по приїзді нашого американського Владика парохію обняв о. Н. Підгорецкий, прийшовши сюди з Саутфорку, Па., де душпастирював між угорськими Русинами.

Справді з приходом о. Підгорецкого пішло дещо на ліпше. На дяко-учительську посаду прийнято спосібного молодого чоловіка Гундича, який з'умів з'організувати один з найгарніших хорів церковних в Америці та бути душею товариств. До школи почало ходити більше діттей так, що треба було погадати про поділ на дві школи: на горі міста і на долині. Сам о. Підгорецкий з'умів хоч хвиливео з'єднати собі всі товариства та спрямувати їх в одну ціль, за що спіткав ся з обильною лайкою в москвофільській і царославній тутешній пресі. Видко, де собаки брешуть, там є моцне діло, — длятого то вороги кинули ся усіми способами, щоб нівечити руск. кат. організацію, яка є їм солею в оці. Згаданий сьвященик вляв у дійсности в застуденілі груди нашого люду живчика та збудив заспану громаду, яка і починає гадати про купно або будову нової церкви, яка булаб на правду репрезентациєю ньюйорських Русинів католиків та провідною зьвіздою для нових членів.

Рівнож Преосьв. Ортинский зрозумів важке та тяжке становище ньюйорського душпастиря, який заєдно мусить боротись з царославем²⁾ і з забігами протестантської місії, та дав до

²⁾ Після офіційозного справозданя за 1909 р. росс. православних в цілій Америці є 9.875 душ, галицких царославних 11.794, з Угорщини 6.430, з Буковини 5.335, Сербів і других Словян 20.000, та горстка Греків, Арбіва

помочи другого священика о. Коритовського, який щойно приїхав із краю.

Прикінці 1909 р. зав'язався з гарно собі дібраних охотників „Руський Народний Театр“; режисером і диригентом хору є такі сам П. Гундич. Перші вистави в Нью-Йорку і Джерзі-Ситі випали дуже гарно та при більшім здвизі наших переселенців. Є проте надія, що плекане в тім центрі ріднього слова та нашої чудової думи додатно вплине на церковне і громадянське жите нью-йоркської України, яка, дай Біг, щоб змогла широко розпростерти орлині крила та вище злетіти над буденні сварки і заколот!...

Теперішній адрес о. Підгорецького: Rev. N. Pidhorecky, 329 East 30 Str. New-York City.

3. Угорурска церк. громада в Брукліні Н. Ї.

Rev. Petro Keselyák, 730 Leonard Str., Brooklyn, N. Y. До сеї церкви приналежить частина наших галицких Русинів, яким ближше ходити до Брукліна, як Нью-Йорку, хоч Нью-Йорк нині з Брукліном сильно злучений.

4. Угорурска церк. громада в Їонкерс, Н. А.

Rev. Victor Mirossay, 77 Ash Str. Yonkers, N. Y. Нарід тепер жиє в згоді з галицким народом, та хоч є дві парохії, осібна для угорщан, осібна для галичан, душпастирі взаїмно собі помагають.

5. Церква св. Арх. Михаїла в Їонкерс, Н. Ї.

Церкву св. Арх. Михаїла в Yonkers, N. Y. побудовано в 1899 р. Початок єї був дуже трудний, бо з одної сторони на-

і Спро-арабів. Православна місія має тут 1 архієпископа і 2 єпископів з 115 священиками. Цікавий стосунок між кількістю душ та їх церковною єрархією. Відповідь на те дуже ясна: щоб усюди та всіма способами повісти Русинів католиків, бо-ж передовім найбільше число наших Русинів, які кинули свою віру та перейшли в ворожий табор. Ряд російський як і рівнож Синод С.-Петербуржский дають великі капітали, щоби велічаві ставляли храми, та і сею дорогою в'єднувати наших Галичан вірних. Наші тутешні москвофіли, знаючи що дієть ся тепер в краю, що москвофільські священики краєві понирюють таке змаганє, з легким серцем далі вербують свій п'хід. — Перед кількома роками катедра рос. архієпископа була ще в Сн. Франції-ко, тепер є в Нью-Йорку, щоб таким чином було легше особисто вести агітацію. Катедру сю займає арх. Плятон, широко звісний зі своїх чорносотенних діл та печаливою покровительством над нашими емігрантами, ординує навіть дячків, як єз йому на руку, та має гарний чорносотенний легіон!

Нью-Йорк має (лишень для агітації) три рос. схизматичні церкви: Николаевский Кафедральный Собор! Васильевская і Успенская Церковь з чотирма священиками. — Само собою розуміть ся, що в таких условинах борба тяжка і не рівна, а помочи матеріяльної з краю годі й виглядати

сьмішки і докори з боку деяких Русинів, із другої зростаюче царославе спинювало зачате діло. Мусів галицький нарід богато зносити і терпіти від усіх своїх явних та скритих ворогів, які в часі, коли по причині вічних неспокоїв в угро-руській церкві сьв. о. Николая — теперішні парохіяни церкви сьв. Михаїла — зірвали зносини з угорскою громадою, — думали, що галицькі Русини не в силі будуть самі удержати ні сьвященника ні церкви.

Наруги і насмішки сипались зі всіх сторін, та навіть по своїх газетах писали на „шалених Галіцманов“. Вороги думали, що бойкот проти угро-руської церкви вскорі втихомирить ся та що слабосильні, упокорені Галичани вернуть ся назад до давнійшої громади, яка їх на кождім кроці нехтувала і ганьбила. Сталось інакше. З покірних баранів зродились самостійні люди, які зрозуміли вже раз суть річи та корінь лиха. Власне як раз у ту пору, коли йшли горячі спори між галицькими і угрорускими людьми то про заряд церковний, то про сьвященника⁶⁾, то про церкву, — зачав тогді душпастирювати як раз о. Підгорецький в Jersey City. Та сей Отець поспішив покривдженем Галичанам у поміч і за короткий справді час з'організував для галицького народу осібну громаду, читальню, брацтво церковне та спрочадив із краю трудолюбивого дякоучителя Терещука, який умієтно завів школу, спів церковний і був довгий час душею читальні. Поволи виринула гадка будови власної церкви та в протязі трех місяців захопила всіх так, що „Рада духовна“⁷⁾ не могла довше опиратись бажанню людей і отворила нову парохію.

Першим душпастирем був о. Павло Тимкевич, від 11, грудня 1898 р. аж до своєї катастрофи⁸⁾. В тім часі не було ще своєї церкви, не було де відправляти богослужень. Брацтво не мало де сходитись на мітинги, на те треба було винаймати салю. То все стояло дорого, бо за віднаймлене салі на одно богослужене платилось по 8 долярів, а за ужите салі на збір — за кождий раз 10 долярів. Бачили самі люди, що чим скорійше поставлять церкву з галею (саля), тим лекше стане їм самим.

З весною 1899 р. почали колектувати на будову церкви, та тої хвилини купили площу під церкву за 3.100 долярів.

⁶⁾ Галичани хотіли, щоби був — цілком слушно — на переміну сьвященик раз угорський, а при данім відході — галицький, та тогді обидві ст рони булиб успокоєні.

⁷⁾ Вл. п. о. Вончевський оснував дві сьвященичі мовби організації — одна: „Рада сьвященича“, якої председателем був о. І. Констаневич, душпастир в Шамокін Па., а до якої належало крєоваче нових громад, зміна сьвященика і т. д. — друга: „Рада Головна“, якої головою був сам о. Вончевський, зі змістом народним, політичним.

⁸⁾ Посеред важких душпастирських условин, борючись тягом з царославем, перетяжений працею зійшов з ума.

Третину потрібних грошей зложили самі парохіяни, а решту допозичено. Коли вже куплено землю, нарід повеселів, але сьвященик через неоправдану може тогдішну індіпенденцію стягнув на себе екскомуніку єпископа Ньюорського Кориґа.

Вибудована церква, в стилю базиліковім з копулою, гарненько презентуєть ся, має іконостас та цілу церковну утвар.

В 1906 р. змушений був о. Тимкевич виїхати на лічене до старого краю; по нім обняв душпастирство о. І. Велигорский, а від 25. лютого 1907 о. Д. Добротвір, котрий дуже ревно заняв ся тією громадою.

Нинішня адреса тамошного сьвященика: Rev. D. Dobrotwoi, 35. Chestnut Str. Yonkers, N. Y.

(Дальше буде).

Д-р В. Щурат.

Маринський культ на українських землях давньої польської держави.

(К о н е ц ь).

Погонєцькій іконі монастир Василян, що традиціями з часів Буняка рівнаєть ся підгорецькому⁴⁰⁾, завдячує своє подвигнене з початком XVIII. в. Щедрими добродіями його були тогді власне ревні почитателі ікони: волинська каштелянова, Іванна Белгорська, Софія з Угерницьких Загвойська і заможні тисьменицькі Вірмени. Чи в „Небѣ Новомъ“ Галятовського оповідане про Погоню мало на цілі звеличане погонєцьк і ікони, се годі рішити, не знаючи, чи в загалі естувала вона вже в XVII. в. Галятовський оповідає лиш згідно з народною традицією про побіду воеводи Романа над Буняком, здігнаним там, де нині находить ся Погоня, а де побідник візваний в сні через св. Миколая побудував церкву йому і Богородици. Про ікону Богородиці в тім оповіданю нема згадки. Але вже 1704. р. прикрашали єї — по сьвідощтву тогдішнього інвентаря — численні вота — докази почитаня і вдячності⁴¹⁾.

⁴⁰⁾ Збірник фільзофічної секції Наук. Тов. ім. Шевченка, т. III. (Розвідки М. Драгоманова, т. II.), Львів, 1900, ст. 97—99.

⁴¹⁾ Al. Fridrich: op. cit., ст. 275—278.

Буцнівська ікона є копією ченстоховської. Дарував її Василянам буцнівський губернатор Матвій Цивинський 1729. р., на основі реляцій двох комісій з 1733. і 1736. р. митрополит Аф. Шептицький оголосив її чудотворною 1737. р., а Василяни 1744. р. перенесли її на головний престол нової церкви, побудованої в честь Непорочного Зачаття буцнівським старостою Андрієм Шумлянським. Від 1737—1751. р. ведені записки, що переховують ся доси в парохіяльнім архіві, виказують близько 60 чудес буцнівської Богородиці⁴²). Між иньшими їй приписуєть ся й хотинська перемога над бісурманами, що і в тогдішній пісні виражено⁴³).

Після уступлення Василян з Буцнева реєстру чудес не продовжано вже.

Рогозенська ікона — то досить рідке зображене апокрифічного Состраданія Богородиці. В записках канонічної візитації з 1736. р. подана перша історія ікони: „Въ церкви Рогозенской in Anno 1734. розголосены были чудеса иконы Пресвятой Дѣвы на папери маленованомъ, о котрой то иконѣ asse-rebant et patuit ex revisione, що въ дому коваля тамошного якобы плакалъ tandem перенесеный въ церковь, такожде по нѣскольکو дней слезы ея показовали. Тую икону на престолѣ, высоко я прибилъ, яко dignam semper profunda veneratione“. В XVIII. в на тій іконі крім срібної ризи, золотої корони і правдивих перел було привішених звиш 30 вот⁴⁴).

Самбірську ікону дарував грецькому купцеві Іванови Стамовичеві в Самборі якийсь подорожний. Коли пошесть 1705. р. змела зі світа цілу родину Стамовичів, ікона дістала ся в спадщині міщанині Єлені Добрянській. В її хаті вона й прослезилась 1727. р., що спонукало перемиського єпископа Ієроніма Усгрицького вислати на місце дві духовні комісії і на основі їх реляцій оголосити ікону чудотворною. На ній під зображенем Богородиці в низу уміщені подоби якихсь гербових подругів, а в середині між ними й герб їх. З дорогоцінних жертв, котрими ікону в ріжних часах прикрашено, найзамітнійша є срібно-золота риза жидачівського мечника Ілії Комарницького з 1728. р. Для відповідного приміщення ікони той сам жертводавець побудував 1737. р. величаву церкву⁴⁵).

Як самбірська, так і тернопільська ікона сльозами спонукала свого властителя, міщанина Василя Маркевича до перенесення її в церкву Воздвиження Честного Хреста, а митрополита Аф. Шептицького — до оголошення ікони чудотворною 1730. р.⁴⁶).

⁴²) Idem, ст. 182—186.

⁴³) А. Петрушевичъ: Сводн. гал.-рус. лѣтопись. Львовъ, 1887, під роком 1739.

⁴⁴) Памятка изъ отпуста въ церквѣ Рогозенской, Станиславовъ 1892, ст. 8—11

⁴⁵) Францъ Рабѣй: Коротка історія чудотворної ікони преч. Дѣвы Маріи въ парохіяльній церквѣ Самбірській. Самбіръ, 1889, ст. 10—27.

⁴⁶) Al. Fridrich: op. cit., 301—302.

„Гошівська ікона має славу не лиш слізної, але і неспалимої. По традиції, вона була зразу в посіданю якогось Шугая, котрому підчас пожару явилась неспалимою, отже і чудотворною. Коли в часі козацької заверухи дочки Шугая схоронили ся з тою іконою в домі Гошовського в Дунаєві, а відходячи забули єї взяти, Гошовський зрадїв дуже, бо з давна хотїв собі придбати таку копію ченстоховської ікони. Мимо жадань Шугая, він не звернув єї і держав у себе, поки 1736. р. слъози на проясненім виді Богородиці не спонукали його передати ікону до парохіяльної церкви з просьбою о приміщенє на престолі. Коли-ж тої просьби не узгляднено, Гошовський взяв ікону і віддав Василиянам в Гошові, що проживали там завдяки основателеви монастиря Кочуладови з половини XVII. в.⁴⁷⁾ Вони й спровадили ікону до церкви торжественно за згодою митрополита Льва Шептицького. А Гошовський, щоб оставати ближше улюбленої ікони, 1758. р. дарував Василиянам під будову нової церкви ту гору, яка й доси від проясненого слъозами виду Богородиці славить ся „ясною горою“ і як „ясна гора“ ченстоховська є що-року метою для тисячів народа⁴⁸⁾.

Істория вишнівчицької ікони коротка. Забрали єї Поляки 1742. р. з хати Українця Микити Галамая просто до костела⁴⁹⁾.

Без церемонних переносин і короводів, бо разом з церквою забрали Поляки в Українців і хлопицьку ікону. По переказу, Богородиця на тій іконі була змальована так, як вона явилась Михайлови Корніяктови, котрого родина, прибувши з Крети, одержала в нас за короля Стефана Батория шляхетство. Уздрів же Корніякт Богородицю в ясній сьвітлости на тлі дикої густилої груші, під якою знайшов погублені в лісі коні. Під листом обявленя він перейшов з православа на унію, побудував в честь Богородиці каплицю й сам поселив ся при ній пустинником, щоби все бути близько улюбленої ікони. Коли ту ікону перенесено до хлопицької церкви, в каплиці остала ся копія. Але давне значіне каплиці зберегло ся вповні завдяки настінним мальовилам, що зображають чудеса хлопицької ікони. На основі тої ілюстрованої історії чудес і сфіціальної провірки перемиський єпископ Онуфрий Шумлянський 1760. р. оголосив хлопицьку ікону чудотворною, а папа Пій VI. затвердив се оголошенє, пересилаючи відповідний декрет на руки єпископа Максима Рилла 1782. р.⁵⁰⁾. Як се потім сталось, що та ікона разом з церквою опинила ся в посіданю Поляків, то загадка. Але що воно так сталось, на те є зовсім обективний

⁴⁷⁾ А. Петрушевичъ: Сводн. гал.-рус. лѣтопись. Львовъ, 1874, під роком 1629.

⁴⁸⁾ О. К.: Памятка зъ „Яснои горы“ въ Гѣшовѣ. Жовква, 1904, ст. 4—8.

⁴⁹⁾ Al. Fridrich: op. cit., ст. 316.

⁵⁰⁾ Idem: ст. 350—352.

доказ — шематизм латинського духовенства перемиської єпархії з 1863. р. Там виписано: „Chlořice, villa, Capellania localis A. D. 1786 a. e. r. austriaco regimine e fundo religiosus dotata, ecclesia lignea cum gratiosa imagine Deiparae gloriose in coelum assumptae ruthenica olim fuit, et eodem C. R. regimine volente (?) cultui romano-catholico cessa fuit. Ecclesia lignea aedificata 1688 sub. tit. B. V. M.“.

Кристинопільську ікону подарував Василянам ріпчицький староста і маршалок кристинопільського двору Станіслав Костка Садовський 1765. р. Та копія ченстоховської Богородиці вже в домашній каплиці Садовського здобула собі славу чудотворної ікони і була прибрана срібними ризами і коронами та многими вотами, а найвірнійшу почитательку мала в особі Анни Потоцької, жінки київського воеводи і основателя кристинопільського монастиря Франца Салезія Потоцького. Охоронене монастиря перед пожаром 1782. р. чудотворній іконі приписала монастирська літопись⁵¹⁾.

Кулаковецька ікона намальована через Андрія з Волковець коштом Миколи Балабанюка 1704. р. Прослезившись 1777. р., вона на основі провірення духовної комісії зістала uznana чудотворною через адміністратора львівської архієпархії Петра Білянського 1779. р., в наслідок чого на початку XIX. в. перенесено її до нової церкви в Городку над Дністром⁵²⁾.

На борусівській іконі під срібною ризою в низу виписаний такий стих:

Król węgierski Rakoczy znał cuda tej Pani,
Lud wszystek cisnący się, dziedzie y poddani,
Doznaje z Kurdwanowskich, Angiela Łosiowa
Nieśe y większe offiary z możności gotowa — 1770 roku
Joachim y Angiela Łosiowa, Starosta Bereżański.

На двох вотах є латинські написи; на срібнім хресті: „Pro fide, Rege et Lege; на медаліоні: „Incitat premiando“. Тільки і всіх жерел до історії ікони⁵³⁾.

Далешівською іконою замикаєть ся ряд визначніших чудотворних ікон з XVIII. в. Та копія ченстоховської Богородиці дісталась до Далешова з сусідного монастиря Василян після скасування його. В Далешові вона прослезилась, в наслідок чого 1781. р. єпископ Петро Білянський зачислив її до ряду чудотворних ікон⁵⁴⁾.

51) Василь Чернецкий: Літопись монастыря оо. Василианъ въ Кристинополі. Львѣвъ, 1893, ст. 10 і 60; Al. Fridrich: op. cit., ст. 218.

52) Al. Fridrich: op. cit., ст. 200—202.

53) А. Петрушевичъ: Сводн. гал.-рус. літопись. Львѣвъ, 1887, під роком 1770.

54) Al. Fridrich: op. cit., ст. 1904—1906.

Хоч і як короткий та неповний сей історичний огляд центрів Маріинського культу на Русі XIV—XVIII. в. та він вповні стверджує начеркнену характеристику культу.

Передовсім кидаєть ся в очи величезне помножене центрів Маріинського культу; разом з давнішими являєть ся їх 40, — число, якого на звійній території ніяк не можна-б пояснити собі, обмежуючись на виключно релігійні мотиви. Правда, релігійні мотиви мали своє сильне жерело не лиш в традиції, але і в дусі часу. В татарсько-турецьких, а згодом і польсько-московських лихолітях справджувалась найкрасше приповідка: коли тривога, то до Бога. Справджувалась вона таксамо в Німеччині підчас реформації 30-літної війни, як і в Польщі підчас воєн з Шведами і Козаками, що й витворювало всюди однакову атмосферу настроїв. А був у тих настроях сильний нахил до містицизму, що все є наслідком великих катастроф, які заставляють чоловіка корчити ся, входить в себе, в глибині своєї душі розважати минуле і будуче і в свідомості своєї немочи хапати ся віри в поміч надприродних сил, віри в чудеса. Сильні філії такої містичної віри в чудеса йшли з Німеччини, йшли з Польщі і тільки скріплювали таку ж віру на Україні, де й не хибло відповідної пропаганди, завдяки котрій множене чудотворних ікон і звязаних з ними чудес в XVII в. вибухає з незвичайною силою. Чому як раз чудотворні ікони Богородиці являють ся найчастійше, се легко зрозуміти в виду давньої популярности і характеру Маріинського культу. Врешті той сам Іван Вишенський, що в посланні до єпископів 1598. р., боронячи віри в чудеса, покликував ся на афонське чудо Богородиці⁵⁵⁾, в иньшій посланні в справі очищення Церкви коло 1608. р. вже прямо взивав усіх: „иконное поклонение съ учтивостію почитайте, и въ домѣхъ, идеже пребываете, образъ Матере Божее съ превѣчнымъ ее Младенцемъ на стѣнахъ въ концю трепезы вашей пригвоздѣте“⁵⁶⁾. А таких зазивів до почитання ікон Богородиці чуло ся в наслідок відновленого реформацією іконоборства много. В Європі ширились такі книжки, як єзуїта Веги: „De pio sacrarum imaginum usu“ [1586]. На Україні-ж таку службу робили: „Книжица“ Василя Суражського [Острог, 1598.], Послание александрійського патріярха Мелетія [Острог, 1598.], „Палінодія“ Захарія Копистенського [1621—1622] і письма сучасних польских писателів, Бескерского, і Росцішевского. І знаходив той літературний посів дуже гарну почву в церковних братствах Львова, Острога, Луцька, Києва, і многих иньших городів. Не забуваючи того, який вплив мали ті братства на міщан, треба знати, що в один час вони стають спеціальними розсадниками Маріинського культу не лиш серед міщан, але й серед нашої інтелігенції

⁵⁵⁾ Акты Ю. п. В. Р., II, ст. 227 і д.

⁵⁶⁾ Idem, ст. 209.

завдяки своїм знаменитим школам. Школа львівського Ставропигійського Братства при церкві Успенія Богородиці [основ. 1556. р.] конкурувала з колонією краківської академії при львівській латинській капітулі у всіх напрямках виховання, отже і в релігійнім. А що в Кракові вже 1450. р. філіядельфія студентів Академії разом з ректором і Домініканами належала до „Bractwa Różańcowego“⁵⁷⁾, то і у всіх колоніях Академії Маріїнський культ був плеканий. Серед молодези київської колегії, що повстала в наслідок сполюки братської школи з монастирською 1632. р., культ Марії плекала основана митрополитом Петром Могилою студентська Конгреґация, котра й уживала печатки з Благовіщенням Пресв. Богородиці. Значить ся, много давних і нових причин складало ся на скріплене релігійних мотивів ширеня Маріїнського культу на Україні. І те, що 1592. р. писало львівське братство про себе і про Львовян в листі до патріарха Єремії, могло-б було сказати й кожде иньше братство про себе і про своїх співгромадян: „А еже нѣщїи неправно възвѣстиша твоему святительству, яко бы у насъ суть непочитающїи священныя иконы: нѣсть въ братствѣ нашемъ, но ниже въ градѣ семъ таковая мудрствующихъ“⁵⁸⁾ В XVIII. в. церковних братств повстає що-раз більше — по містах і по селах. Більшість їх стає прямо під покров Богородиці, як, приміром, сьвятоюрське Братство Непорочного Зачатя у Львові [основ. 1725. р.]. А 1739. р. основуєть ся й василиянська Конгреґация Пресв. Діви Марії, яка своєю організацією по постановам замойського синода з 1720. р. обнимає полудневі воєводства давньої Польщі. Та помимо того всего масова поява українських центрів Маріїнського культу лиш на тих українських землях, що в XIV—XVIII. в. входили в склад польської держави, була-б загадочна. А факт, що $\frac{3}{4}$ всіх тих центрів, т. є. 30, припадає на саму українську часть Галичини, був би ще більше загадочним, коли-б не пояснювало його розміщенє польських центрів Маріїнського культу. На основі Фрідріхової „Historyi cudownych obrazów Najśw. P. Maryi w Polsce“ можна сконстатувати, що пропорційально найбільше число їх, бо аж 46 появилось у східній Галичині, де польське населенє було захоже, підчас як в коренно-польській західній Галичині дасть ся їх начислити тільки 41. Отже як 46 польських центрів Маріїнського культу в східній Галичині не може бути свідомством незвичайної релігійности Поляків, так і по-за 30 українськими центрами в Галичині криють ся мотиви, що крім релігійности мають на собі й знамя польсько-українських відносин.

Що-ж більше виходить з історичного огляду українських центрів Маріїнського культу? Тих українських кріпостей для Польщі все було за много. Отже не досить того, що против

⁵⁷⁾ Księga Pamiątkowa Maryańska, I, Lwów, 1904, стр. 59.

⁵⁸⁾ Акты относящиеся къ исторіи Западной Россіи, IV, стр. 43.

кождої з них видвигала ся польська; згодом що-раз частійше лучаєть ся таке, яке звичайно на війні буває, — українські кріпости падуть, бо деякі ікони дістають ся в полон [Львівська, Белзька, Сокальська, Вишнівчицька, Хлопицька, Фрагська], а інші так кудись пропадають [Струмилово-каменецька]. А як воно ставалось, то вже звісно — ріжно: або способом slučajного присвоєня [у Львові, Сокалі, Фразі], або дорогою насильного забору [в Белзі, Вишнівчику Хлопцях і мало-що не в Жидачеві]. В результаті ж Польща здобуває на Україні тільки центрів Маріинського культу, кілько їх Україна тратить. І сприяв же такій акції характеристичний для релігійних настроїв XVII. в. дух іконної клептоманії, що в самій побожності знаходив собі оправдане. В виданні за панованя Августа II. книзі латинського пробоща з Фирлеєва п. з. „Europa“ подана історія коденської Богородици, що буде найкрасшою ілюстрацією того давного духа часу. Подавши начальну історію ікони, автор пише: „Kopia zaś tego Originalu zroskazu Grzegorza Papieża od S. Augustyna Opata malowana została w Rzymie, w Kaplicy Papieskiej; którą Mikołaj Sapięha Chorąży Litewski, potym Kasztelan Wileński w Rzymie z żoną dla dewocyi będący, za Urbana VIII. zkorumpowawszy Zakrystyana z różnemi Relikwiami uniósł do Polski: Sacrilegus Zakrystyan spalony, Sapięha unosiciel wyklęty był; Excommunicatione Papali, siedzeniem wieży, Restytucją Obrazu, Peregrynacją y fundowaniem Kościoła puniendus, ale za żwawe powstanie contra Haereticos na Seymie Anni 1634. przy instancy Nuncyusza, od kłatwy y obligacyi restitutionis Obrazu uwolniony, tudzież od siedzenia wieży; Rzym iednak visitaturus y kościół structurus: co chętnie uczynił, Oycy S. przeprosił, Kościół zfundował w Kodniu, Obraz ow z Rzymu uniesiony solennie wprowadził do niego z Relikwiami Roku 1636“. Чи не гарна то ілюстрація того релігійного тла, на яким подібні історії могли повтаряти ся вже зовсім безкарно в Галичині, де пошкодованими виходили Українці?

Як колись Україна, еманципуючись від Византиї, переносила в легенді Влахернську Богородицю до Києва, щоб не звертались за нею очи Українців до Царгорода, так і Польща (в чім пізнійше наслідуює її Австрія⁵⁰), стараючи ся звернути їх очи і серця до себе, переносить белзьку ікони до Ченстохови. Видко, в великій почести була та ікона в XIV. в., чого доказом і пізнійші копії її у нас [в Сокалі, Гошеві, Кристинополи, Буцневі, Далешові], та відзиви про неї в таких писателів, як Галятовський [Небо Новое. 1677.] і Баранович [Apollo chrześcijański, 1670], що рівночасно можуть уважати ся й заявами українського права власности.

⁵⁰) Сильвестеръ Лупашъ: Марія Повчанській Вънецъ. Унгарь, 1899, ст. 8—15.

Не лиш белзьку ікону в Ченстохові окружила Польща спеціальною опікою. Вона дбає о піднесене значіння і поваги всіх тих українських ікон, що дістають ся в єї посідане, хочби і не безпосередне. Їм поклоняють ся польські королі, їх коронують. Скріпленем їх атракційної сили скріпляють ся польські впливи на Україну.

Вже 732. р. папа Григорій III., а 838. р. папа Григорій IV., демонструючи против пропаганди іконоборства на Сході, коронували ікони Богородиці в Римі щиро золотими коронами. Наслідувало їх населене Італії, в наслідок чого й повстали окремі постанови коронаційних церемоній. Коли-ж згодом такі коронації ставали що-раз то коштовніші, їх залишено. Але подібні причини, які в VIII в. покликали до житя звичай коронування ікон, в XVII в. вплинули на відновлене його завдяки щедробивости гр. Ал Сфорци, котрий на покриване коронаційних коштів записав 1630. р. Ватиканській Капітулі св Петра великі свої маєтки.

В Польщі коронації ікон Богородиці явились вельми пожаданими не так з огляду на іконоборство протестантів і ариян, як радше з огляду на Україну. Тому й коронують ся тут передовсім ікони українського походження: Белзька, Львівська і Сокальська. А є і Жировицька та Почаївська удостоюють ся величавих коронацій коштами польських магнатів: Жировицька — з огляду на своє задокументоване вже значіне в історії унії, Почаївська — з огляду на можливість подібного значіння в будучности. Не даром-же обі ті ікони сповив і німб польської патріотичної поезії. Жировицьку ікону вже в XVII в. В. Коховський звеличував на ряду з польськими славними іконами в стиху на честь Богородиці в Студзяні. Почаївську Богородицю ще в XIX в. окружає особливим піетизмом Ю. Словацкий. Він кс. Маркови, що веде шляхту до бою, дає в руки прапор з іконою Почаївської Богородиці. Він Почаївській Богородиці каже плакати над уладком Польщі в тій самій інтенції, в якій народна легенда каже плакати чудотворним іконам в часах лихоліття та в якій і наш Шевченко каже плакати Богородиці в Іржавці за козаками. Гадці, яка в Словацкого і в інших поетів а навіть в таких істориків, як Лелевель (*Wieca Matki Boskiej*) від давна прокльовувалась, дає вкінци ясный вираз малий поет, але великий подвижник польської національно-політичної ідеї, *gente Ruthenus natione Polonus*, Плятон Костецкий. В тій самій, голосній свого часу, поезії, в котрій для вираження нероздільности історичної Польщі надужив науки про єдність сьв. Трійці, кажучи :

Wo imia Otca i Syna —
To nasza mołytwa:
Jako Trojca, tak jedyna
Polszcza, Ruś i Łytwa —

в тій самій поезії, він каже дальше :

Jedna w Boha Korolewa
 Mołytsia za namy
 Z Czenstochowy, Poczajewa
 I z nad Ostroj Bramy.

Для зрозуміння відношення Поляків до українського культу визначних ікон Богородиці стих Костецького дає дуже много, коли поставити його в світлі відповідних, а намічених уже історичних фактів. В очах Поляків той український культ являється ся чинником, з яким в польській національно-політичній пропаганді належить числити ся — сяк або так, о скільки він грає якусь ролю в межах міжнародних відносин. В спокою можна було лишити його хіба там, де він висунув ся поза межі. Тому й західно-українські центри Маріинського культу все були наражені на всяку всячину зі сторони Польщі більше, ніж східно-українські, будьто недоступні, будьто боронені козацтвом.

Від кого Польща навчила ся тої сьвято-іконної політики, се менше важна квестія. Але вона була б інтересна, коли-б далось доказати, що наука вийшла з України. А се видасть ся дуже імовірне. Бо коли Україна була учителькою для Андрея Боголюбського, то чому-б потім не могла бути нею і для Володислава Опольського?

Успішність сьвято-іконної політики, коли тільки вела її справна і сильна рука, все була така велика, що ніхто не міг ігнорувати її там, де для неї був ґрунт, т. є. серед того народа, котрий так, як — приміром — український, для Маріинського культу мав завсігди отворене серце. Австрія в відношеню до українського народа заініціювала сьвято-іконну політику на Угорщині вже під кінець XVII. в. В часах, коли на Угорщині заносило ся на велику мадярську заверуху, Леопольд I. чудотворну ікону Богородиці з Повча перевіз до Відня, де вона доси красуєть ся в костелі сьв. Стефана над великим престолом. Тим він неначе хотів сказати угорським Українцям: „Не Пешт, але Відень нехай буде для вас дорогий!“ Пізнійше-ж, коли між підданими Австрії знайшли ся й галицькі Українці, політика заініційована Леопольдом I. у відношеню до угорських Українців булаб знову вказана. Але тогді вже і часи і відносини були змінені. Атракційну силу, котру могли мати ще в Галичині деякі визначнійші центри Маріинського культу поза Австрією, знеутралізував кордон, а в самім корени підтяла її й галицька церковна власть в тій же хвили, коли в найблизших землях за кордоном упала Унія, а вдомашнилось православіє. Чого-ж не могли спинити кордонна сторожа і церковна власть, тому правительство старало ся стати на перепоні, видаючи такі розпорядки, як отсей з 3. грудня 1784. р. „*Sacratissima Maiestas, mediante supremo Decreto Aulae d. d. 13. Decemb. 1784. sanxerat, ut per officia circularia Dominis Loci Ordinariis daretur*

ad intelligendum, eam esse jam in Suprema Aula existimationem, quod jam pompatum gratiosarum imaginum usum, utpote qui rudem plebeculum a cultu patria desvefacit, jam vero ad supersticiosam gratiosarum imaginum venerationem inducit". Так наказуючи ходити до місцевостей з чудотворними іконами, правительство на довгий час спинило й ходжене до таких же місцевостей за кордон, несподіване передовсім з огляду на свій власний політичний інтерес. Вже тоді воно розуміло, що атракційна сила хочби такого Почаєва не пливе виключно з релігійних мотивів.

о. Ник. Садовский.

Хто є ворогом католицького світогляду?

◄□□□►

(Д а л ь ш е).

А тепер ходить нам о се, хто з них має слухність та по чий стороні правда? Хтож нам се скаже? А вжеж ніхто інший, як об'єктивна, сучасна наука, що такими питаннями займаєть ся.

Такою наукою є сучасна наука антропологиї, котра як спеціальна наука о чоловіці має перший і найважнійший голос у відповіді на сі два питання. Та ми не поперестанемо тільки на сій науці антропологиї, щоб річ яснійше представити, ми заглянемо еще до зовсім модерної — новітньої науки, якою є социольогія, котра нас поучить, чим чоловік є в суспільности, та яке його завдане зглядом неї. Крім сього для докладнішого та лучшого зрозуміння переглянемо історію людства, щоби довідати ся, що она нам скаже про чоловіка та його призначенє.

Затим основи науки антропологиї социольогії, та історії вкажуть нам, котра відповідь з висше наведених є розумна та наукова, та по чий стороні правда. Ті три науки хочемо уважати яко критерії правдиво розумного та наукового світогляду. І думаємо, що ніхто не схоче нам в тім розумно імпонувати — а то для того, що ті три науки мусить кождей образований чоловік уважати за виключно компетентні до відповіді на сі питання, позаяк они ex professo — як то кажеть ся — трактують і займають ся всім тим, що відноситься до ества чоловіка.

Якіж є основи науки антропальогії ?

Антропальогія, себто наука о чоловіці ділить ся на сомальогію т. є. науку о тілі, і психальогію т. є. науку о душі. Такий поділ роблять всі шкільні підручники та всі важніші антропальогі. Після науки сомальогії тіло чоловіка складаєть ся з білковини, товшу, воданів углевих, ріжних солий і води — подібно як тіла інших живучих творів. Та хоча подоба фізичного організму чоловіка до інших творів є вельми велика, хоча у цілому житю чоловіка вправді той самий розвиток із ступня на ступінь, який бачимо у інших творів, одначе тіло чоловіка се найкрасший та найдоскональший продукт природи, се найгарнійше сотворіне. Так учить соматальогія.

Друга і важнійша часть антропальогії, себто психальогія учить, що чоловік межи усіма творами природи є одиноко розумний і себе свідомий. Він має в собі якусь таку силу, якої нігде в жадному творі земному не слідно т. є. розумну душу. Тому то славний Ліней назвав чоловіка „homo sapiens“. Діяльність душі обявляєть ся трома силами: розумом, чувством і волею. Так учить психальогія. Затим після основ науки антропальогії чоловік з огляду на тіло се найкрасший твір на землі; а огляду на духа се найдоскональше та одиноко розумне і свідоме себе сотворіне.

Треба нам тепер відповісти на друге питанє: яка ціль чоловіка після науки антропальогії ?

Соматальогія учить, що чоловік так як кожде инше сотворіне має призначене жити, розвиватись. До свого житя та його удержаня може уживати всього, що є у світі, одначе після прав природи так, що не вільно йому нічого над'уживати або зле уживати, позаяк всяке зле ужите або над'ужите є нарушенем права природи, котра за ломанє своїх прав мстить ся. Та наука учить, що чоловік є і повинен бути паном та володаром світа. А спеціально що-до психальогії, тотя бачить заданє чоловіка в шуканю правди та бажаню щастя і добра.

А що учить социальогія ?

Социальогія се наука о суспільнім устрою. Она учить, що чоловік осібняком, сам про себе жити майже не може; чоловік мусить жити разом з другими чи то в любві, чи то в борбі; чи то в найтіснійшому родинному крузі, як муж із жінкою, приятель з приятельом; чи то в ширшому крузі родинному разом з дітьми та товаришами; чи-то в еше ширшому, як в селі, місті, краю, народі, державі. Тому після науки социальогії чоловік то „ens sociale“, а призначене його відповідно до сього буде жити так, щоби кождий чоловік, маючи право до свобідного розвитку, рівночасно не був завадою та запорою для розвитку других, щоб шукаючи щастя власного, не руйнував щастя других, щоб володіло всюди і у всіх загалне вдоволенє та не було ні одної одиниці, котра б чула ся нещасною, коротко сказавши „ut bene sit omnibus“. Так учить социальогія.

А тепер перейдім до історії.

Задане історії є навчити: 1) що коли збуло ся, 2) як оно збуло ся. З тим, чого історія учить, мусить кожний числити ся; бо і з чимже більше числити ся, як не з дійсністю, як не з історичними фактами?

Всесвітня історія учить, що ріж ні люди і народи жили що кожний нарід жив своїм житєм, мав свою мову, свої звичаї, норози, вимоги, бажаня, свою питоменну культуру. Одно тільки було спільне у всіх народів, а се віра в якесь божество, якась релігія. Історія учить на перекір усім атеїстам, що не було ані нема ні одного такого народу, котрий би не молив ся, не приносив жертв, та не поклоняв ся якимсь богам. Отже релігія є якби конечне усліве ествованя народу, конечна потреба людства; а невірство, безвірство, до якого признають ся вільнодумці, се якби тяжка недуга в організмі, якби каліцтво, якби якийсь боляк, якесь прокляте, котре ту і там лучить ся, але загальне не є. Хто би хотів сьому перечити, сей мусів би цілу історію людства підроблювати та фалшувати.

Тому історія на запит: що є чоловік? відповідає, що чоловік то „ens religiosum“ і дає на се нічим незбиті докази; а на другий запит: яка ціль житя? відповідає, що ціль чоловіка є заспокоєне усіх потреб материяльних і духових після сили, спромоги і талану кожного — і тому всюди бачимо більший або менший розвиток науки штуки та письменства. Одначе попри то всьо, а нераз понад то всьо — як історія учить — чоловік шукає поза сим світом еще иншого світа, поза сим житєм еще иншого житя, поза сим щастем еще иншого, вічного щастя в Божестві. Звідси беруть свій почин ті ріжні молитви, богослуженя, обряди релігійні та жертви на хвалу Божества. Таку відповідь дає історія.

Зберім тепер разом ті всі відповіді на сі питання, які дають сучасні науки. Наука антропологиї учить, що чоловік се найдоскональше розумне сотворіне „homo sapiens“, а задане його є бути паном та володаром світа. Наука социологиї доказує, що чоловік то „ens sociale“, а задане його жити так, щоб йому і усім з ним було добре. Наука історії переконує нас, що чоловік то „ens religiosum“, а задане його попри заспокоєне усіх потреб материяльних і духовних є знати і почитати Божество.

Затим тільки сей світогляд можна уважати за правдиво науковий, котрий буде опирати ся на основах сих трох наук, позаяк тільки такий світогляд дасть розумну відповідь на сі два кардинальні запити, які становлять суть кожного світогляду.

*

І ми тепер приглянемоь католицькому світоглядови, чи він в своїх основних правдах опираєть ся на сучасній науці? Ту

одначе хочемо зазначити, що бажаємо перевести паралелю між христ. світоглядом а наукою тільки що-до сих двох питань, про які ми до тепер говорили і лише у сфері сих трох наук. Про інші правди катол. світогляду хіба тільки мимоходом — коли буде конечна потреба — натякнемо, а се тому, що маємо намір основно їх обробити при іншій нагоді.

Перша теза.

Католицький світогляд не суперечить основам сучасної науки антропології, позаяк учить, що чоловік се найдоскональше розумне сотворіне, а ціль його є жити і бути паном та володарем світа; — зовсім так само, як се учить сучасна наука антропології.

Доказ: сьв. Письмо, описуючи сотворенє світа і всіх творів, ставить чоловіка як найдоскональший твір природи на найвисшому щєблї; а ціль його після сьв. Письма є така, якої домагаєть ся антропологія с. є. бути паном і володаром світа. І сказав Бог: сотворім чоловіка на образ і подобу; нехай володіє рибами морськими, птицями небесними, звірями і скотами.. (Битіє). Деж ту суперечність між основами науки а католицьким світоглядом?

А що-до науки психології, котра домагаєть ся заспокоєня трох сил душі т. є. розуму, чувства і волї, то христ. світогляд із сього заданя як найкрасше вивязуєть ся. Розумови подає такі правди, які кождому чоловікови конечно потрібні. Правди є ріжні в кождій науці, є астрономічні, геологічні, природні, математичні, історичні і т. д. Ті правди подають нам науки спеціяльно до сього призначені. А катол. світогляд подає одну найпершу та найзагальнїшу із усіх правд т. є. Бога. Бог після науки катол. світогляду се абсолютна правда. Всі прочі правди, які би они не були, се тільки зглядні правди, се слабї промінї, се лиш тїнь правди. Ту мусимо замаркувати, що ми не хочемо входити, що після системів ріжних філзофовів є правдою, і ми тільки бажаємо виразити, що після катол. світогляду є правдою. Чувству, котре шукає утїхи і радости, дає катол. світогляд дійсну радість. Дух сьв. Євангелия се дух радости; „Радуйте ся завсїгди о Господї, еще раз кажу, радуйте ся“. Слово „Євангелиє“ нічо иншого не означає, як добро, милу радісну вістку. Волї чоловіка подає катол. світогляд найдоскональше добро, жерело всякого добра — Бога. „Прийдїть до мене всі працюючі і обтяжені а я вам дам спокій і полєкшу“.

Що бїльше. Ми бачимо, що катол. світогляд майже безконечно перевищає взагалї всяку науку, бо наколи наука тільки приймає, що розумом може бути доказане і через те тільки одну частину чоловіка студіює, то катол. світогляд обнимає цілого чоловіка, яким він є, т. є. і розум його і серце і волю.

Друга теза.

Католицкий світогляд не суперечить основам сучасної науки соціології, позаяк учить, що чоловік є в дійсности „ens sociale“, а задане його таке, щоб собі і другим робив добре.

Доказ: після науки католицкої Церкви всі люди то діти одного отця земного Адама, одного Отця небесного Бога. Кождий чоловік після науки сього світогляду має обовязок робити кождому добре. Загальне добро суспільне мають на цілі 10 заповідий Б., 2 заповіди любови, 7 діл милосердних, всі чесноти та увесь моральний закон.

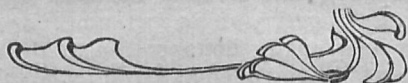
Як дуже бажає катол. світогляд, щоб соціальний устрій був як найгарніший, щоби не було ні одної одиниці нещасної та покривдженої, видимо із сього, що задержане робітникови, слугі належної заплати п'ятує як тяжкий гріх, вопіючий до неба о пімсту; так само покривдене вдовиці і сироти.

Трета теза.

Католицкий світогляд не суперечить основам науки історії, позаяк учить, що чоловік є „ens religiosum“, та що задане його є Бога знати, Його любити і Йому служити а відтак бути вічно щасливим. Ся теза є так очевидна, що доказувати єї не треба.

Приходимо отже до переконання, що конклюдії науки і катол. світогляду що-до сих двох найважніших проблемів в нічім не тільки не ріжнять ся, не тільки не суперечать собі, але навпаки, позістають зі собою в найбільшій гармонії і згоді та взаємно себе доповнюють.

(Дальше буде).

РЕЦЕНЗІЇ.

Церковне право супруже зь особлившимъ уваглядиемъ права гр. кат. галицкои провинціи, восточныхъ автокефальныхъ Церквей и горожаньскихъ законѡвъ въ Австріи и на Угорщинѣ, написавъ Д-ръ Василій Масцюхъ, м. професоръ кан. права и префектъ студій при гр. кат. дух. Семинари въ Перемишлѣ.

Перемишль. Накладомъ автора. — Зъ печатнѣ Іосифа Стыбього, 1910. Стор. XV+671 in 8°. — Ціна примірника оправленого в шівшкірок 10. К. 20 с., брошурованого 9. К., поштове 72. с. — Купує ся у автора в Перемишлі.

Перед нами лежить книжка, яка без сумніву належить до найзамітнійших новостей в області нашої цілої наукової літератури, — а на ниві нашої церковної, богословської літератури вона являєть ся нам незвичайною рідкістю — твором, якому не знайдемо рівного в часі послідніх десятків літ. Незвичайним являєть ся нам сей твір задля великої суми праці вложеної в него, строго наукового методу, цілковитого опанованя предмету і ясного представлення річи. Діло, яке визначає ся такими прикметами, в літературі кожного иньшого народу найде почесне місце, у нашій мусимо ему відступити одно з найпереднійших місць. Можна сміло сказати, що се перший твір на ниві нашої богословської літератури новійших часів, який пригадує нам і продовжає, чи радше відновляє світлу традицію Гарасевича, Малиновського і проч., традицію солідної наукової праці. Се перший твір автора, та ним він здобув відразу славу для свого імени. Кожному Русинowi-Українцеви, що любить свою рідну літературу, що цінить наукову працю, все мило буде звучати імя Д-ра В. Масцюха, якому завдячуємо перше руске, церковне супруже право.

Правда, у Львові 1886. р. появило ся І. Жуковского, право супружеске или основное наставленіє вглядомъ поступованя въ справахъ супружескихъ після теперъ обовязуючихъ законѣвъ и приписѣвъ, яко полезный душпастирямъ пѣдручникъ, однак се діло без найменшого наукового значіня і невеликої практичної вартости і ужиточности, так що право супруже Д-ра В. Масцюха справедливо можна назвати першим в своїм роді.

У вступі подає нам автор понятє про супруже право і про систему, якої держить ся в довершеню цілого діла, а заразом наводить найновійшу використану літературу з області супружого права так западної як і всхідної Церкви. В розділі I., поділенім на 3. глави, подає нам автор загальні понятя о супружестві, а іменно о природнім супружестві, о тайні супружества, о законодатній і судейській власти над супружеством. В третій главі находимо важний уступ про історію цивільного законодавства супружого в Австрії і на Угорщині і еше важнійший—про історію супружого права на Руси аж до найновійших часів. При кінци сеї історії наводить автор рішенє львівського провінціонального Синоду з р. 1891. в тит. II. гл. 7, 1., що приказує в супружих справах придержувати ся правил і науки собору триденцкого, синоду замойського і приписів конкордії; львівський синод помістив крім сего в додатку 38. приписи о супружестві, які подає Ін-

струкція для судів церковних в супружних справах австрійської держави. На тій основі констатує автор, що в рускій церковній провінції прийнята дисципліна западної Церкви, бо з цілої дисципліни всхідної о супружестві заховує ся в галицькій провінції лише 1), що кандидати стапу духовного можуть заключати супружества перед рукополаганем в піддіякови, 2) перепона освяченого часу 3) чий вінчаниа.

Отсими словами представляє нам автор основи актуального супружого права в галицькій провінції церковній і тимто сей уступ про історію супружого права на Русь має для цілого діла рішаюче значіне. Одна увага з нашої сторони буде ту зовсім оправдана. Автор за коротко представив історичний розвій супружого права на Русь.

Він навязує вправді історію супружого права на Русь до історії тогож права східної грецької Церкви, від котрої Русь прийняла християнство а заразом і супруже право — та на жаль, не дає нам понятя про то право, яке дійствовало в грецькій Церкві в періоді вселеньских Соборів до часу схизми. Автор згадує лише про збірники права, які від Греків дістали ся на Русь; годило би ся узглядити історію не лише збірників або т. зв. жерел пізнаня супружого права, званих також формальними жерелами, — але передовсім треба було узглядити матеріяльні жерела права зн. самі рішеня церковної законодавної власти в справах супружеских. Таких рішень в періоді вселеньских Соборів не було богато, бо тодішня всхідна Церков більше дбала про се, щоби державне супруже право своїм впливами християнізувати, як щоби власне супруже право розвинути і точно сформулувати. Осягнувши свою ціль, східна Церков користувала ся потім збірниками, в котрих побіч церковних законів були поміщені і державні норми. Всеж таки вселеньскі і помістні Собори перших віків і скодифіковані рішеня св. Отців містять в собі замітні супружі закони, яким ми не можемо приписувати лише історичне значіне, подібно як формальним жерелам, але ми мусимо в них бачити основні норми для нашого дійствующого тепер права, ми повинні вважати їх за наше клясичне право.

Если би наш автор був се узгляднив, був би, очевидно, вичисляючи за львівским собором жерела дійствующого тепер у нас супружого права, навів також згадані соборні і свято-отцівскі норми, без огляду на се, чи вони в цілости чи лише в частині тепер заховують ся. Впрочем сам автор є, здає ся, того самого погляду про дійсне значіне згаданих норм для нашого теперішнього супружого права, бо нераз на них в своїм ділі пр. при поодиноких супружних перепонах канонічних покликуює ся і тому ся коротка увага і закид має лише теоретичне значіне і не дотикає дійсної великої вартости цілого твору.

В II. розділі, поділенім на 5. глав, говорить автор о супружестві маючим заключити ся, а іменно: о заручинах з узгляд-

ненем форми їх заключення після декрету „*Ne temere*“, о заручинах після права східної Церкви і після права горожапського в Австрії і на Угорщині, — дальше о іспиті предбрачнім і о оголошеню оповідий після закона церковного і цивільного — о перепонах супружних канонічних і горожанських і о їх усуненю, а в кінці о заключеню супружества з углядненем приписів декрету „*Ne temere*“.

На питанє чи „*Ne temere*“ у нас має силу обов'язуючого закона, відповідає автор в слідуючий спосіб:

Що до Русинів, справа не є ще дефінітивно порішена. Она представляє ся в цілій фазі свого розвитку в сей спосіб: Єпископи галицької провінції відповідно до тексту декрету *Ne temere* зарядило формальне оголошенє по парохіях з проповідальниць, щоби нарід пізнав нове право, а душпастирі єго виповнювали, почавши від пасхи 1908. р. Однак потім сьв. Зібранє Собору під днем 1. лютого 1908. рішило, що католики восточних обрядів не суть звязані декретом *Ne temere*, а о скілько сей декрет належить розтягнути також на восточних, має рішати сьв. Зібранє для Розширеня Віри. Се рішенє викликало в галицькій провінції замішанє, бо 1) треба було відкликувати формальне оголошенє і пояснювати народови справи для него за трудні, 2) придержуванє ся на дальше тридентської форми Русинами серед мішаного населеня греко-руського обряду і латинського виходило би на некористь Русинів. В виду того відніс ся галицький Митрополит в імени цілої провінції до сьв. Зібраня для Розширеня Віри з прошенем о розтягненє декрету *Ne temere* на Русинів в провінції галицькій, мотивуючи прошенє тим, що непорадно є відкликувати формального оголошеня, бо се викликало би серед населеня велике замішанє. Сьв. Зібранє для Розширеня Віри відповіло під датою 2. серпня 1909. ч. 26.754, що оно думає „що на тепер відповідним є в провінції галицькій лишити справу *statu quo*, доки сьв. Зібранє не видасть дефінітивного рішеня, чи відповідним було би розтягнути декрет *Ne temere* також на католиків рїжних східних обрядів. Зі слів відповіди „*statu quo*“ і мотивів прошеня виходить, що тепер Русини в галицькій провінції суть провізорично звязані декретом *Ne temere*, доки сьв. Зібранє для Розширеня Віри не дасть дефінітивного рішеня взглядно не прикаже відкликати оголошеня.

Сей погляд нашого знаменитого автора наводимо в цілости в тій ціли, щоби усунути всякі сумніви в справі обов'язуючої сили декрету *Ne temere*.

В розділі III., поділенім на 4. глави, говорить автор о супружестві заключенім, а іменно: о наслідках супружества, о неважнім супружестві, о уваженню супружества, о уневаженню супружества, о розводах і о другім супружестві; о всіх тих справах трактує автор узглядняючи так у нас приняте право

кат. западної Церкви, як і всідних церков а також і право цивільне.

Представлене обовязуючого права вехідних церков в одинаких супружних квестиях не має для нас практичного значіння, та нам інтересно і конечно є пізнати з научних зглядів розвій сего права; порівнюючи теперішній степень розвою права супружого вехідних церков з правом нашим, яке ми приняли від кат. западної Церкви, переконаємо ся, що супруже право східних автокефальних церков опинило ся на тім степени розвою, на яким католицке право стояло в XIII. віці; а що такий стан є невістарчаючий, тому східні церкви запожичають ся і присвоюють собі в многих случаях право западної католицкої Церкви. Так пр. знаменитий колишній митрополит київський Петро Могила помістив був в своїм Евхольогіоні 1646. р. приписи о тайні супружества і першу часть тих приписів взяв був з *Rituale Romanum* П. Павла V. Ті приписи перепечатано в Кормчій Книзі, канонічній кодексі російсько-православної церкви в 50. главі, і до тепер мають обовязуючу силу.

Впрочім самі каноністи православної російської церкви сьвідомі суть сего низького степеня, на яким опинивсь розвій їх права церковного, вони сьвідомі суть слабої продуктивности своєї церкви в области права і тому, хоч під иньшими зглядами держать ся еще теорії „*ex oriente lux*“, то в области права церковного сю теорію відкидають і голосять: „*ex occidente lux*“ — (Суворовъ *contra* Павловъ).

О скільки узгляднене права вехідних автокефальних церков є для нас інтересним лише з научних зглядів, о стілько знов узгляднене побіч канонічного супружого права горожанського в Австрії і на Угорщині має для нас широке практичне значінє.

На сю визначну прикмету практичної ужиточности ми передовсім звертаємо увагу. Кождий референт супружних справ, кождий парох, кождий душпастир найде в праві супружім Д-ра В. Масцюха поясненє і порішенє найтруднійших супружних случаїв. Причиняєсь до сеї практичної ужиточности в високім степени ясний виклад в чистій народній мові, знаменито примінена правнича термінологія, а передовсім стислий юридичний спосіб пониманя і представленя річи, вільний від всяких морально-філософічних розумовань. Практичної вартости додають сему творови Д-ра В. Масцюха три кінцеві „додатки“ (ст. 497—663), в котрих автор говорить і парохіяльних метриках, подає взірці для справ супружних і важнійші документи до супружого права на галицькій Русі і до процесів о уневажненє супружества.

Ми певні сего, що кождий душпастир з найбільшою радістю і з щирою вдячністю для автора прийме звістку про сеї творі молодого нашого каноніста, визначного не титулами але своїми спосібностями, і буде старав ся чим скорше набути сю вартісну книжку, яка єму пояснить найменчі і найбільші труд-

ности. Місто сего, щоби від Консисторії очікувати не раз цілими тижнями відповіді на своє прошене і питане в важних або і менших супружних справах, найде кождей душпастир скору, ясну і добру пораду в згаданій цінній книжці. Поазбучний спис річий, поміщений при її кінци, улекшує в високім степені користуванє з сеї книжки в поодиноких супружеских случаях.

У автора в Перемишли можна набути се цінне діло, яке коштувало єго кілька літ совісної, тяжкої праці; за се не кілька але десятки літ будуть минати, а ся книжка нічого не стратить на своїй великій вартости. — *о. Др. Д. Яремко.*

ДО П И С И.

Адреса Всч. Духовенства Куликівського деканату до Їх Ексц. Преосв. еп. Чеховича.

Священство куликівського деканату, зібране на соборчику дек. в Куликові дня 25. мая с. р., осудило виступ посла Куриловича в парламенті проти наших Архиреїв і уложило слідоучу адресу до Ексц. Чеховича, яку підписали всі священники без ріжницї партій:

Ваша Ексцеленціє, Преосвященний Наш Архирею!

Інтерпеляція посла В. Куриловича, внесена в Раді державній дня 15. цвѣтня 1910, дотикаюча відносин в грек. кат. Епархиях галицких а повна негідних нападств і клевет на Архиреїв нашої церковної провінції, викликала в серцях всіх священників і мірян, не засліплених партійним шовінізмом, справедливе обуренє на інтерпелянта.

Щоби з одной сторони відверти атак звернений против високозаслуженої особи Вашої Ексцеленції, з другої сторони дати вираз нашим чувствам і поглядам, ми низше підписані священники, зібрані на соборчику деканальнім в Куликові, складаємо Вашій Ексцеленції однодушно заяву синівської любови і подяки за ту правдиво апостольську працю для піднесеня Церкви нашої і обряду нашого, за неумалимі труди з пожертвоуванем власного здоровля і майна, ложені коло морального, просвітнього, економічного і політичного піднесеня нашого поневоленого руского народу.

Заразом заявляємо, що вповні годимо ся з церковними зарядженнями Вашої Експедиції, позаяк єсьмо сильно пересвідчені, що метою їх є лише добро Церкви і народа нашого руского, а підсуває партійно політичних мотивів в церковній діяльності Вашої Експедиції уважаємо як без'основну клевету. Пятнуємо за збуренням виступ посла Куриловича, відмовляючи єму і всім мірянам права м'шати ся в справі дотичні диєцезальної і церковної карности. Заміт вище названого посла: „Въ послѣдну пору тотъ Епископъ стратилъ всѣ симпатіи середъ народа и зъ тою стратою падає тоже его авторитетъ“ (Русское Слово ч. 17, з дня 23. мая 1910) — осуджуємо яко тенденційну клевету, негідну посла, котрого публичні виступи повинна характеризувати всесторонна об'єктивність. Ми низше підписані душпастирі живемо в безпосереднім і постійнім контактї з народом, повіреним нашому проповідови, знаємо его мисли і погляди і можемо бути речниками его чувств. Сьміло проте і без пересади скажемо, що нарід наш з повним довірем і любовю відносить ся до Особи свого Архиперея, позаяк розуміє і оцінює як слід хосенну під кождим виглядом Ёго працю.

Просимо єще раз прийняти слова нашого повного довіря, привязанности, послуху для Особи Вашої Експедиції і уважати нас завсе за готових стати до кожної спільної акції з нашими Архипереями, де ходять о Церков і наш нарід.

В Куликові дня 24. мая 1910. (Слідують підписи всіх деканальних сьвящеників).*)

Як поминати вірних на Великім Вході ?

На Великім Вході на сьв. Литургії виголошують сьвященики слова: „всѣхъ в асѣ православныхъ христіанъ“ згідно з литургіконом, а декотрі: „всѣхъ в асѣ правовѣрнихъ христіанъ“. Котра практика відповіднійша ?

На се питанє позволю собі дати слідуючу мою неміродайну відповідь: В иншім значіноу уживає того вислову сьвященик католик, в иншім сьвященик схизматик. Сьвітський інтелігент розуміє сей вислов подібно як сьвященик. Однакож для простого католицького люду вислов: „православный“ єсть неясним: в тім слові видить простий нарід наклін до схизми. Слово то, уважане через католицького сьвященика в значіноу строго-католицьким, може проте стати ся причиноу непорозуміння межі ним а его духовною паствою. Поясню річ приміром з мого житя.

*) Щиро дякуємо Всч. о. Йосифови Гванцєви за ласкаве надісланє нам відпису сеї адреси. При тій нагоді дуже просимо всіх прихильних нам Всч. Отців повідомляти нас о важнійших соборчикових рішенях і присилати нам свої, відчитувані на соборчиках, реферати до евентуального з'ужиткованя в „Ниві“. — Ред.

Дня 3. мая (второк сьвітлий) мій син, ученик VII. кл. гімназ., пішов до місцевої читальні. Там запитано его про значіне вислову „православний“ в Литургії, звертаючи увагу его на се, що ми не є православні лише правовірні, та що в Америці всі а в Галичині декотрі сьвященики уживають вислову „правовірні“. На поучене сина о значіну вислову „православний“ в богослуженю католицьким і схизматичьким, зроблено синові ось яку увагу: „Слиби ми були ченці, то ми розумілиб сей вислов як Ви, а ми думали, що коли єгомосьцэ кажуть „православних“ то ми православні, та що ми лише троха ріжнимо ся від російських православних. Ми ліпше розуміли би вислов: „правовірних християн“.

Отсе доказ, що сам нарід домагає ся уживаня вислову „правовірних“ і що уживане вислову „православних“ може зродити сумнів в народі і недовіре до сьвященика.

Зваживши проте, що уживане в богослуженю вислову: „и всѣхъ васѣ православныхъ христіанъ“ многих вірних згіршає, і що схизматичка пропаганда тим словом обаламучує наш нарід, гадаю, що для усуненя згіршень і непорозумінь було би поради́м вислов „православныхъ“ заступити висловом „правовірныхъ“ або й в инший спосіб якось тому зарадити.

Такий внесок поставив я на соборчику Всч. Духовенства Самбірського деканату, що відбув ся в Самборі дня 12. мая с. р. Внеску не одобрено; сказано, що се річ Преосьв. Єпископів, до нас-же належить хіба поучити нарід, як має розуміти слово „православныхъ“. — *Сьвящ. Йосиф Сабарай.*

З І С Ъ В І Т А.

Голоси православних східних Церков о церковній унії.

„Правдива християньска Церков обіймає всі частні Церкви, які визнають Ісуса Христа воплощеного“ (пор. Волод. Соловєв: Росія і вселеньска Церков, переклад з російск. стор. 14.) Така дефініція правдивої Христової Церкви, подана московским митрополитом Філяретом, хоч за широка, однак правдива. Треба лише брати єї в дословнім і властивім розумінію. Христос, божественний Основатель своєї Церкви, поклав як ідеал і ціль єї такий заповіт: „да вси єдино будуть“. О скільки Церков зреалізовала сю

ідею, зглядно о скільки стремить до неї — о стільки є вона Христовою Церквою. — Сумної памяти розділ Церкви східної від західної або т. зв. велика схизма, підтримувана тільки століть політичними інтересами правительств, народними антагонізмами, ріжницею західно-європейської і візантійської культури є гріхом, проступком великої частини людства, яке має обовязок стреміти до єдності і любови в почитаню Бога і релігійнім житю, вірі і всім, що є її суцною прикметою.

Очевидно вина за сей розлам спадає на тих, що его спричинили і не старають ся его усунути.

Церков католицка, яко не партикулярна, не обмежена ні національними ані расовими границями, як універсальна, посідаючи надприродно дану єї силу внутрішнього і знішнього розвою, старала ся сьвітло Христової науки занести в усї закутини сьвіта, а просьвічених Христовою правдою підчинити своїй правній, Богом єї наданій власті — юрисдикції. У сї майже заходи около привернення церковної єдності виходили від католицкої Церкви, бо східні народи тоді горнулись до Риму, коли треба їм було его могучої помочи і покрову, а коли небезпека минула, назад вертали до схизми (Фльорент. унії; король Данило). Ще недавно, бо в р. 1895. патриарх Константинополя Антим VII. (1895—1897) на славну енцикліку Льва XIII. „Praeclara“ з дн. 20/VI. 1894., звернену до всіх пануючих і народів сьвіта, дав горду і несправедливу відповідь.

Однак з того часу чимало змінилось. Католицка Церков як і давнійше простягає руку до згоди (прозелітизм правосл. теологів, студії над спірними питаннями, велеградска ідея) — а за те зі сторони східних нез'єдинених Церков бачимо не таку як давнійше заскоружість і відразу до згоди і єдності принайменше в засаді. Однак загальній настрій і погляди східних Церков в найважнійших річах віри так ріжнять ся від догм католицкої Церкви, що згода і з'єдинене для самих людей не під силу, а помочи може ту хиба Бог!

Послухаймо голосу східних Церков, як они відносять ся до питання злуки і єдності Церков і які ставляють усліва, під якими можна єї довершити.

1901 р. на патриаршим царгородскім престолі засїв Йоаким III. Новий патриарх предложив сейчас церковному константпл. синодови цілий ряд питань, важних з огляду на їх загальний характер і значіне для усього православного Сходу. В червни 1902 р. вислано з Константинополя „Патриарше і синодальне окружне посланіє до блаженнійших і сьвятійших патриархів Александрії і Єрусалима і до сьвятійших во Христі сестер, автокефальних Церков на Кипрі, в Росії, Греції, Румунії, Сербії і Черногорії“, обнимаюче ті питання принципіального зна-

чіння, які розбирано вперед на константиноп. синоді під проводом патріярха Йоакима.

Протягом 1903 р. прислали до Константинополя на те посланіє відповіді слідуючі Церкви: єрусалимска, російська, неогрецька, румунська, сербська і чорногорська. Александрійська Церков, на якій чолі стоїть патріярх Фотій, не відповіла на посланіє царгородської Церкви а також не зробила того і Церква на Кипрі, в якій тоді панували безпорядки задля опорожненої архієписк. катедрі.

Одержавши відповіді шести автокефальних православних Церков, патріярх Йоаким і єго св'ятійший синод звернувся в маю 1904 р. до всіх східних Церков з другим окружним посланієм, в яким дали свою відповідь на висше згадані питання.

Весь той офіціальний матеріал — два окружні посланія Константинополь. Церкви і відповіді 6. православних автокефальних церков — опубліковано потім в особнім виданю під загол.: „*Ἡ περὶ τῶν σχέσεων τῶν αὐτοκεφάλων ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ περὶ ἄλλων γενικῶν ζητημάτων πατριαρχικῆ καὶ συνοδικῆ ἐκτύχου τοῦ 1902, αἱ εἰς αὐτὴν ἀπαντήσεις τῶν ἁγίων καὶ αὐτοκεφάλων ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριαρχείου*“. *Ἐν Κωνσταντινουπόλει*, 1904. Σελ. 80. (Сор. Церковныя Вѣдомости, № 48, 1909). —

В переднім слові того офіціального видання говорить ся, що велика, св'ята, Христова Константиноп. Церков, яка після канонів вселенських соборів і писань св. Отців є першою між Христовими Церквами, рішила вислати усім сестрам окружне посланіє, в яким мають обговорити ся слідуючі важні і животні питання:

1) Чи можлива є зі сторони православних Церков єдність і зближенє в христ. любови з двома великими галузями християнства — католицизмом і протестантизмом?

2) Як повинна відносити ся православна Церков особливо до так зв. старокатоликів, які бажають з нею злучити ся?

3) Чи потрібна, зглядно чи можлива є зміна і реформа загально на сході уживаного юліянського календаря?

Авторитетні, офіціальні відповіді православних церков на ті питання, так великої ваги для цілої вселенської Церкви, дають нам докладне і ясне понятє, як відносять ся православні церкви Сходу до церковної злуки, а особливо як задивлюють ся на уніональні змаганя зі сторони католицької Церкви.

5. червня 1903. р. на письмо патріярха Йоакима прислано відповідь в імени Даміяна, патріярха Єрусалима і синода Сіонської церкви.

Зміст сеї відповіді такий:

Єрусалимска церков узнає велику вагу і принципіальність питань, піднесених в посланію патр. Йоакима, і вірить, що щасливе їх розв'язанє повинно принести немало користь усім

вірним, ученикам і слугам Христа. Тому і члени сьвятійшого синода Сіонської церкви з блаженним Даміаном перенялись великою вагою тих питань а по совісім і огляднім їх розслідуванню, обявляють в своїм посланію свої погляди на так важні церковні питання. Патріарх Даміан і синод Єрусалимської церкви заявляють, що вони горячо бажають з'єднання всіх вірних християн, все молять Бога о те і не менше вірять в добру волю всіх, що стремлять до церковної єдності. Однак мимо того — архиєпископи Сіонської церкви думають, що під сучасну хвилю нема потреби (!) обговорювати се питання загално і подрібно, бо всякі такі теоретичні роздумування не доведуть — після їх гадки — до ціли. Ніхто не сумніває ся — читаємо дальше в тім посланію, — що кожда з інославнох (в супротивности до православних) церков тримає ся сильно і непоколебимо своїх основ, догматів, наук, молитов. Кождий учений, а при тім віруючий богослов якої небудь з Христових церков, котрий віддає ся студиям питання церковної злуки і горячо її бажає, передовсім звертає ся до Бога з молитвою о поміч — неначе вказує тим на величезну трудність усунути всі перешкоди, які стоять на дорозі до церковної єдності. Поки що — так твердять автори послання Єрусалим. церкви — усі християни, розділені догмами і церковними законами, повинні лучити ся в братній любові і взаїмнім почитанню до того часу, поки не прийде і засияє щасливий день з'єднання, коли усі возрадують ся і возвеселять ся і „все єдино будуть“. Поки що, той так горячо очікуваний день злуки відсуває — після їх думки — в далеку перспективу так зв. латинський прозелітизм, „той великий в християнстві соблазн, який заострив відносини між церквами і викопав між ними ще більшу пропасть“.

Однак православна церков не перестане і в будучности стремити до мира, бажати дружного взаїмного зближення розділених церков і всіми силами трудити ся в єго користь, — але буде твердо стояти на сторожі своїх догматів і власної церковної дисципліни. З того виходить, що до того часу не можна мряти і говорити про церковну злуку і єдність, поки не устане прозелітизм, бо інакше правосл. церков не може уступити зі свого боевого становища. Тому — після патр. Даміяна і Єрусал. церкви, злука з католицизмом і протестантизмом під сучасну хвилю неможлива. За те можливість з'єднання зі старокатоликами і англікан. церквою не виключена. Особливо англіканська церков, яка все проявляла почитанє і симпатії до правосл. церкви і ніколи не нарушувала приятних відносин пропагандою прозелітизму, з'єднала собі поважанє і любов зі сторони вірних православної церкви. А церков старокатоликів, яка є обявом протесту проти заблуджень (!) римської Церкви, заявила, що признає сім вселенських Соборів. З того згляду ся церков дуже зближена до правосл. церкви, хоч деякі з грецьких богословів добачають великі різниці між

правосл. церквою а старокатоликами. Щоби сі різниці усунути а приспішити з'єдненню церков, думають представники Єрусалим. церкви утворити осібну комісію, зложену з учених і відданих справі богословів, які на засаді св. Августина: „in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas“ поставилиб средства до осягнення тої святої цілі; особливо повиннаб ся комісія відповісти на питанє, чи оказує ся потреба в досконалішій виді виложити і сповіданє православної віри, як рівнож рішити о канонічній достоїнстві єрархії англїканської церкви. В той спосіб — по мысли патр. Даміана і Єрарх. та Сіонь. церкви — можна причинити ся найбільше і найскорше до зближеня і злуки православних церков з англїканами і старокатоликами. Натомість неприхильно відносить ся Єрусалимска церковь до унії з вселенською римскою Церквою.

Що до реформи календаря — то рівнож Єрусалимска церковь на те не годить ся з церковно-релігійних причин. На східну правосл. церков напірають тепер своєю місіонарскою роботою католики і протестанти і тому всяка реформа календаря, а особливо заміна юліяньского календаря григорияньским могла би бути для православя шкідливою. Коли вже раз римска церковь і протестанти переконають ся про невідповідність пропаганди прозелітизму з їх сторони на Сході і перестануть наVERTати вірних правосл. церкви — тоді лиш буде можна приступити до поважних заходів околу привернення церковної єдності і до реформи календаря, який відповідав би вимогам науки і був пригідний для цілого християньского свѣта.

При кінці посланія звертають ся его автори з горячою подякою до Господа за те, що Він піддав такі спасенні гадки патріярхови Іоакиму III., що він звернув ся до цілого православного Сходу з питаннями так великої і пекучої ваги („Πνεῦσι τῶν οὐρανῶν“; пор. Прибавл. къ Церк. Вѣдомостямъ 1909. стор. 2308.)

Відповідь атенського митрополита Теоклїта і синода церкви грецького королівства наспїла до Константинополя 14. липня 1908. Зараз на вступі автори сеї грамоти висказують погляд, що нинїшня хвиля і сучасні обставини цілком не сприяють щасливому розв'язаню питання церковної злуки. І в минувшинї було багато змагань до привернення єдності Христових церков. Однак они з многих і різних причин розбили ся о величезні перешкоди і не тільки не помогли зреалізованю церковної єдності, при якій мир і любов християн повинніб зрости і умножити ся — але противно, причинили ся до ще більшого відчуженя. Перешкоди сі існують ще і тепер — а церковна злука о стільки скорше здійснить ся, о скільки сі причини скорше зістануть усунені. З огляду на се правосл. церков, яка горячо — по словам Теоклїта — бажає з'єдненя церков, утвердженого на правдивій християньській любови, повинна безустан-

но молити ся о „з'єднання всіх“, а на разі мусить ограничити ся на християнській любови до вірних всіх церков. Мимо того грецька церква має надію, що неможливе у людий є можливе у Бога, який тайними дорогами Свого провидіння веде всіх людей до їх остаточної ціли.

Що до старокатоликів, то синод церкви грецького королівства, опираючись на твердженнях спеціалістів богословів, які основно розслідили їх догматику, підносить се, що старокатолики не годять ся в суцнних і засадничих догматах не тільки з православною церквою, але також і між ними самими є ріжниці. Тому синод грецької церкви вважає за неможливу з ними злуку аж до сего часу, коли вони покинуть свою науку і самі між собою згодять ся в суцнних річах.

В питаню про реформу календара синод церкви королівства грецького розрізняє дві сторони — астрономічну і церковно-релігійну, о скільки з календарем є звязане сьвятковане празників правосл. церкви. Если би всі місцеві православ. церкви Сходу переконали ся, що обставини пособлюють реформі календара без нарушення релігійної совісти і без соблазни неосьвічених людей, які не знають ріжниці між догмами і літургією а питанем астрономічної точности календара, тоді можна згодити ся, в порозуміню зі своїми державними властями, на таку реформу юліянського календара, як сего вимагає поступ астрономічної науки („*Η περί των σχεδίων*“ пор. Церковныя Вѣдомости, № 49, 1909).

В посланію румунської церкви вперед виложені загальні погляди на суть православної церкви і вї значіне. Ніхто не заперечить — так говорити ся дальше, — що взаїмні зносини між Христовими церквами, які заховують догматичну і канонічну єдність, основану на науці Христа, Божого Основателя Церкви, укріплюють і збільшують ту єдність, яка полягає на незмінній науці Христовій і на звязи з невидимим Головою Церкви, яким є Ісусе Христос. На основі тих тісних взаїмних відносин, які буди все між румунською церквою а патріархом константиноп. Йоакимом III. — представники румунської церкви вважають євангельську і братну любов за одинокє і найсильнійше средство церковної єдности. —

Виходячи з тої точки погляду, сьвященний синод автокефальної румунської церкви думає, що питанє церковної єдности треба рішати на основі найважнішого жерела Божого Об'явлення — на основі слів сьв. Письма, де знайде ся все, в що маємо вірити і як поступати, де є виложена ціла наука православної церкви, від якої не можна ані на волос відступити. Сю науку узнали і точнійше обьяснили сьв. Отці на 7-ох перших вселеньских Соборах. —

Дальше звертають автори сего посланія увагу на сї історичні факти, які довели при нездорових і неправильних стремліннях до противностей а наконєць до великої схизми між схід-

ною і західною церквою, причім вина сеї схизми — по їх словам — паде на римську Церков.

Також загально звісні є і сі історичні фази розвою, які перейшла римо-католицька Церков до сего часу, коли в єї осередку наступив другий великий розділ — протестантизм XVI стол. — почім так католицька як і протестантська Церков розвинули і усовершили свою науки і дисципліну, які діаметрально противні і собі і науці східної православної церкви.

З того часу і доси розвивались їх тенденції відповідно до тої ціли, які поклали собі католицька і протестантська Церкви. Особливо замітні є тенденції і стремління римо-католицької Церкви до абсолютного і цілковитого панованя в християнстві, хоч се і противорічить (!) словам Христа, який каже, щоби між християнами не було ні панів ні владик, якого одинокою в тім згляді заповідію є: *воздадите кесарева кесареви и Божія Божови* (Мат. XXII, 21.). Тому з огляду на високе почитанє власного канонічного права і дисципліни, а з другої сторони — з причини доброго зрозуміня системи церковної управлї, румунський синод є такою гадкю, що не можна знайти точок згоди і способу усуненя рїжниць, які заходять між роз'єдинєними церквами.

В рівній мірі треба високо цїнити і почитати так кожду букву науки православної церкви як і дефініції і постанови свв. Отців 7-ми вселєньских Соборів, так що порозумїне і згода може наступити лиш тоді, коли іновірці узнають всі догми православної церкви і постанови 7. перших вселєньских Соборів. Все таки горячим бажанєм румунської церкви є, щоби всі іновірці назад повернули на лоно православної церкви, яка одна може дати їм спасєнє. Коли би нез'єдинєні (з точки православ. погляду) церкви своїм поступованєм виразили охоту приступити до єдности і злучити ся з правосл. церквою, тоді можна буде говорити о якимсь взаїмнім зближеню, причім однак єрархия православної церкви має сильно і неустрашимо стояти на становищи правосл. науки віри. Специяльно що до старокатоликів думає румунська церков, що злука з ними також неможлива, доки вони не виречуть ся своїх блудів і не узнають, що єдиноспасительною церквою є православна церков Сходу.

Румунська церков не узнає на разї потреби реформи юліяньского калєндара, по перше з причини, що голоси авторитетних учених є подїлені, а по друге православна церков стільки віків жила і молилась після юліяньского калєндара без нїяких трудностей і невигод, а всяка реформа під тим зглядом вимагала би великих змін в практиці релігійного культу (*Η περί των αἰρέσεων... κτλ, σ. 42—53.*)

Посланіє сербської церкви з датою 26. липня 1903. р. містить в собі також грамоту білгородского архієпископа і митрополита Сербії Іннокентія, в яким виразив свою радість з при-

чини так великої ваги посланія патр. Йоакима, яке звертає ся не тільки до вірних православних, але також до всіх християн, які не належать до православної єдиноспасительної церкви.

Одержавши письмо Йоакима, митрополит Вілгороду пред-
ложив єго усім єрархам сербської церкви і вівзав їх висказати
свою думку на шитаня, поставлені в патріарх. посланію. Після
довгих і основних нарад церков корол. Сербії напшала
у відповідь царгор. патріархови письмо, якого зміст сліду-
ючий: Православна церков корол. Сербії у відповідь вселень-
ському (!) святійшому патр. Йоакимови заявляє свою думку:

А. — 1) Сербска церков з радістю приймає бажанє старо-
католиків зблизити ся і з'єднати ся у вірі з православною
церквою.

2) З'єдиненє може наступити лиш під тим услівем, що
догмати святої православної церкви остануть ненарушені в цілій
своїй сути, так як то було в перших віках християнства.

3) Що до уділюваня сьв. Тайн і відправи всяких богослу-
жень, також самої літургії — конечно є задержати вишню їх
форму, о скільки вона представляє собою ясне вираженє догма-
тів. Прочі обряди, які безпосередно не виражають тайнств
і догматів, може кожда церков задержати в тім виді, в яким їх
посідає, відповідно до пануючих звичаїв і традицій.

Б.) Зглядом реформи календара треба взяти на увагу по-
гляди спеціалістів; а о скільки канони богослужень правосл.
церкви є звязані з календарем — о стільки треба також глядіти
на се, щоби характер обряду правосл. церкви не поніс жадної
шкоди.

В.) Що відносить ся до всіх прочих християнських цер-
ков, які ріжняться між собою і наукою і богослуженнями і об-
рядами — то нехай вони окажуть лиш охоту злучити ся з пра-
восл. церквою, тоді можна буде говорити про з'єдиненє, але
лиш на основі того, що сказано було о старокатоликах. Вкінци
синод сербської церкви виразив бажанє, щоби більше скріпити
взаїмність і братську любов між самими православними автоке-
фальними церквами Сходу, що лежить в інтересі утвердження
всіх взагалі народів в святій вірі: тоді православна віра буде
становити сильну, незрушиму стіну-опору, о яку розібють ся
всі філії ложної мудрости. (*Η περί των σχέσεων των αυτοκεφάλων*
Ἐκκλησιῶν, 54—63.)

(Конець буде).

З наших часописий.

„Прапор“ про відносини духовенства до нар. учительства.

Перепечатавши для своїх читачів з „Ниви“ ч. 9. статю під заг. „Про відносини духовенства до нар. учительства“, Прапор, орган укр. нар. учительства в Галичині, з нагоди тоїж статі так про сі відносини висказує ся в ч. 14. с. р.

В хвилі, коли наша рідна школа і наше народне учительство стогне в тяжкім польським ярмі, коли пануюча в нашім краю система консервативно-вшехпольська здеморалізувала і зтероризувала наше учительство, а рештки свідомого учительства вамагаєть ся безпардонно знищити до тла, коли наші вороги поквапно використовують кожду нагоду, кожде непорозумінє на тлі особистім, товариській і родиннім межі учителем і святичеником, щоби учительство наше гнобити і нищити, кля се нищевє ріднього учительства а тим самим і рідньої школи переводить ся при помочі нашої таки суспільности, при помочі нашого духовенства і несвідомого селянства і міщанства, — злочином впрот супроти нашого стану, нашої рідньої школи і супроти національного інтересу було би, не вихиснувати кождої нагоди, в котрій могли би ми скіпшити ся, поминати сих, котрі можуть бути сильним союзником нашим в тяжкій борбі з відвічним ворогом егізистенції нашої і рідньої школи — з нашим ворогом спільним, з ворогом нашого національного відродження!

У сім щирім відзиві нашім, скажим собі і щиру правду в очи, а се нам відкрив, що ми не бачили або не хотіли бачити: три четвертих з усіх сих фактів переслідувань і гноблень, упосліджувань при усяких авансах, недопусканя українського учительства до лучших посад — спричинило наше духовенство, як душпастирі, як делегати до усяких рад шкільних місцевих. І се не фрази а факта дійсні, сумні!.. А причиною того в сі невідраді відносини між духовенством і нар. учительством, яких підкладом є якийсь традиційний аристократизм нашого духовенства, несвідомість ваги ріднього учительства і рідньої школи, брак вирозумілости, змислу політичного і — назвім се уступчивостю перед „сильними мира сього“, перед спільним нашим ворогом.

Духовенство наше поминало до тепер свої обовязки в школі не як обовязки душпастиря, катихита, вихователя, горожанина, не як рівномірного співробітника в школі, але як якийсь акт ласки, як якась право верховодства, як якась добродійство залежне від обставин і гумору...

І звідси пішли незгоди, ворожі заходи одних проти других, які понижують повагу одних і других перед народом, а

що нильно вихісновує наш спільний ворог. Фактом є, що навіть свідоміше учительство уживало усіх заходів, щоб усунути впливи духовенства нашого, наколи хотіло піднести школу в даній місцевості. Розумієть ся, що відвітні чинники вихіснювали се, і прим. латинський сьвященик, дідич, лісничий окружали тоді великою опікою учителя і школу, не бояли ся наражатись несвідомому в справах шкільництва народови, овшім -- уміли навіть щиро витолкувати хосенність і потребу того або сього. А що при тім і польські впливи в школі росли, то годі за се вини складати на учителя, котрий за свій обовязок уважав сяк чи так піднести школу, сотворити серед тяжких відносин учительського звання якісь відраднійші обставини, котрий місто борби з усіма, волів борбу з одним... Є се доба широкої деморалізацїї укр. учительства...

І так згодом ся борба через нашу несвідомість а при помочі спільного ворога узагальнювала ся, а вкінці перейшла у загальну борбу двох станів. Піднесено штучні оклики часто як догідне оруже особистих амбіцій: назадництво, клерикалізм та радикалізм, атеїзм... І оклики сі стали прибирати чим раз конкретнійші форми — з великою шкодою для народньої просьвіти, а передовсім для нашої національної справи. Ми затрачуючи з передочий наш перший спільний і найголовнійший обовязок: класти трівкі основи у вихованю молодого покоління, просьвіщати ум, убагородняти серце нашого народу, місто учити, виховувати, підготовляти і організувати нарід до свідомої, поважної роботи на всіх областях нашого національного життя, як рівні з рівними, як провідники гнобленого народу, ми станули до насильної борби проти себе, станули до насильної борби з штучними окликами і фразами, розвели донкіхотерію, стали себе взаємно поборювати...

Бо понад усе поставили ми справу особисту, понад усе стануло змаганє до верховодства, до старшенства одних над другими, на основі — тільки уровних привілеїв!

Правда, у сих напружених відносинах межі учительством і духовенством є багато вини і нашого учительства. Деякі недостатки нашого образования, брак досьвіду житевого, неточне знанє товариських форм та невідраднє наше положенє матеріальне — вирабляло в нас самих утаєнє почутє нижшости нашої, ставало відразу причиною нехитї, бокованя, дражливости незвичайної супроти нашого сусїда-сьвященика, та відразу ставало тяжкою перепоною до згідного, спільного пожитя. Місто шукати як найчастїйшого товариства сьвященика, як одинокого інтелігентного чоловіка в селї, хіснувати ся його знанєм, досьвідом, в товаристві його і його семі присвоювати собі форми товариського поведєня та не уважати своє образование як скінченє з хвилиєю одержаня посади, — ми з фальшивої амбіції соромимо ся учити ся від других, а що чоловік, особливо молодий, мусить мати якесь товариство, а иньшого і деінде — задля мате-

ріальних недотач шукати не годен, проте вишукуємо собі товариство в крузі людей підходячих під наш уровень, переступаємо часто границі можливих відносин наших до сих людей, і місто морально підчосити ся — упадаєм. Дуже часто знов не уміємо заховати рівноваги в нашій пожитю: буваємо або занадто зарозумілі, або занадто смирні, яснійше — або осмішуємо себе або понижаємо; а се також не може втворити яснах, щирих, товариских відносин. Дуже часто не числимо ся також з обставинами і дійсним станом річий: хтось нам підшепне чи в якийсь инший спосіб прихадцем переймемо якісь фрази, кличі, погляди і сейчас на осліп воюємо сим, намагаємо ся заціпити се у себе, ставимо се собі як найважнійшу, першу ціль житя нашого, не зважаючи на се, чи ґрунт до сього підготований, чи на се обставини позвляють, чи се нам і загальній справі принесе більше хісна чи шкоди. І дуже часто такий фалшивий, не обчислений крок робить нашу дальшу діяльність неможливою!

Серед сього розгару борби національної не похибок, а добре обдуманой праці і діл нам треба, не жертв, а сил нам треба, не для якихось далеких, недійсних, хоч гарних цілей, а для найблизших, конечних основ нашої еґзистенції і розвою.

Але-ж вказуючи на сі хиби нашого, передовсім молодого учительства, які оправдує самітне жите інтелігентной, молодой людини серед найневідраднійших обставин, ми не можемо промовчати і сього, що від нашого духовенства, особливо старшого, ми повинні сподівати ся більшой умітності житєвої, досвїду, знаня житя, обставин і людей а за сим більшой впрозумілості... Во ми бачимо, якою опікою окружає латинське духовенство і взагалі польська інтелігенція своє учительство, котре через се морально підносить ся...

Згадуючи головні причини, які нас до тепер ділили, українське учительство в імя добре понятой загальної справи, певно радо скористає з нагоди, яку йому дає поява згаданой статі в органі нашого духовенства, щоб руку, яку до нас простягає наше патріотичне духовенство до згоди і спільной праці перше — а це є признакою великого такту і ідейности — уняти.

Бо-ж годі нам таки не сказати і се, що духовенство становить так серед української суспільности як і взагалі — дуже поважну силу! І годі нам з тим не числитись! Тож у сю хвилю, коли організуємо ся до самооборони, до ратованя останків нашого національного шкільництва, обовязком нашим вказати на сей важний серед нашої суспільности чинник, на наше духовенство, яке стаповищем своїм покликане і обовязане до спільной праці з нами у вихованю молодих поколінь в напрямі релігійно-моральнім, який є прінціпом нашої школи і принятих нами обовязків. Обовязком нашим згадати і про се, що так як до тепер невідрадні відносини межі духовенством і нар. учительством могли тільки параліжувати діяльність одних і других,

ослабляти одних і других на велику шкоду нашої рідної школи і національної справи, а в хосен нашого ворога, так згода і спо-лука може вийти тільки в хосен наших станових і національ-них справ.

Чи ся згода і сполука духовенства і учительства мож-лива?

А чи-ж оказала ся вона неможливою у сій щирій і хосен-ній праці духовенства і світської інтелігенції — між котрою є люди найріжнороднійших пересвідчень — на всіх областях народнього жита, по всіх наших народних інституціях про-світних, економічних і політичних? Чи-ж не бачимо таку спільну працю священика і учителя у Поляків, особливо у схід-ній Галичині? Чи-ж не бачимо, як національний інтерес того народу лучить усяких лібералів, консерватистів, клерикалів і соціалістів у спільній акції? Чи-ж змісл політичний, такт і добре зрозумілий спільний інтерес має бути тільки властиво-стю Поляків?

У сих запитах містить ся і відповідь на евентуальні заки-ди, немов би то ми хотіли витворити між учительством якусь партію клерикальну.

Правдива журба про теперішний стан укр. учительства і нашої школи, добре понятій спільний інтерес і загальне добро нашого народу — наказують нам накликувати учительство наше до згідної, спільної праці з священицтвом у вихованю молодих поколінь на свідомий, ідейний, інтелігентний, тугий народ. Ми глибоко переконані, що ретельна, згідна праця у ви-хованю молодих поколінь на тлі релігійно-моральнім має біль-шу вагу у відродженю нашого темного, польською кормигою здеморалізованого народу, як усі принагідні змаганя, прихан-цем кидані на вітер фрази, докори і закиди...

Релігійно-моральне вихованє — се ще не назадництво, се ще не антітеза свободи і постуду, котрим ми все останемо вірні! Але як ми можемо іти вперед, коли ми ще не поклали трівких основ, щоб остоятись? Як ми можемо жадати від когось благородности, характерности, коли ми в його серце не поклали трівких основ етичних?

І наше духовенство чейже не може заклепитись в яких-ось тісних межах клерикалізму, серед борючого ся на живє і смерть народу; воно мусить бути справді народним, як се зрозуміло тепер і польське духовенство. Та й учительство му-сить числити ся з усіми тими обставинами, які наш національ-ний організм можуть і будувати, а не — ослабляти і розкла-дати.

Вказувати на усі способи, ведучі до згоди і сполуки в пра-ці звания учительства і духовенства — було би передвчасним. Ми будемо змагати передовсім до сього, щоб наступило цілко-вите зрозуміне конечної потреби сеї спільности. А зрозуміти потребу чогось — значить хотіти, а хотіти — значить мотти.

Коли згоду у спільній праці над відродженням українського народу в молодих поколіннях зрозуміємо як перший, головний обов'язок нашого звання, становища, коли свідомість наша, інтелігенція нашого інтелекту зрозуміє згоду і солідарність як обов'язок наш супроти карности народньої, коли справді одна і друга сторона забажає сеї згоди і солідарности — то способи найдуться. Се бажане вказувати-ме нам спільні основи згідної праці як рівних з рівними, навчить нас взаємно цінити себе і розуміти, попірати і помагати, навчить виrozumілости і поважання, поставить перед нами ясну межу нашої спільної дороги, якою вестимуть нас світлі постаті не тільки тих о. о. Штросмаєрів, Глинків, Ледуховських, але і наших о. о. Богачевських, Ортинських, Устیانовичів, Трещаківських, Маркіянів Пашкевичів — котрих легіон цілий в історії нашого народнього відродження.

То-ж злучімся будувати мости, усувати перешкоди до згоди і сполуки.

Забудьмо на взаємні жалі, залишім спільні докори, киньмо заважаю на се — що сумне і прикре.

Нехай сполука сих обох станів стане звістунами красної долі укр. учительства, української школи, українського народу!

І так підемо разом слідами сих рибаків з над вод Генезарету — за Учителем правди і любови!...

ВСЯЧИНА.

Нова енцикліка, „*Editae saepe*“.

„Inter haec superbi ac rebelles homines consurgebant, inimici Crucis Christi... qui terrena sapiunt... quorum Deus venter est (Philip. III, 18-19). Hi non moribus corrigendis, sed negandis Fidei capitibus animum intendentes, omnia miscebant, latiore sibi aliisque muniebant licentiae viam, aut certe auctoritatem Ecclesiae ductumque defugientes, pro lubitu corruptissimi ejusque principis populique, quasi imposito jugo, doctrinam ejus, constitutionem, disciplinam in excidium petebant. Deinde,... rebellium tumultum et illam fidei, morumque cladem appellarunt instaurationem, sese autem disciplinae veteris restitutores. („Acta Ap. Sedis“ n. 9, c. p.) Орці то слова найновішої папської енцикліки викликали знану бурю німецьких протестантів проти Апост. Столиці. Буря, як відомо із щоденних часописів, втихомирена — а то заявою Свят. Отця, що енцикліка не відносить ся до так зв. реформаторів,

але звернена в проти модерністів, і Єго зарядженем, даним нім. єпископам, щоб енцикліки не оголошували в своїх дієцезиях ані з проповідниць, ані в єпарх. листках.

Енцикліка „*Editae saepe*“, видана з нагоди 300-літнього ювілею проголошення св'ятим єпископом медіолянського Карла Борромей, звертає ся — як сказано — проти нинішних модерністів. Зміст її такий: Вірний у своїх обітницях Христос Господь, не опускає своєї обручниці Церкви ніколи; чим більші бурі, чим тяжші часи, — тим печаливійша Єго охорона, тим нагляднійша опіка. О тім переконує нас історія. В часах переслідувань, ересий, упадку обичаїв і дисципліни — являлись завсігди у церкві св'яті, які її боронили і хоронили, так що з заколотів виходила вона скріпленою, світлою — непереможною. Одним із таких правдивих реформаторів був св. Карло Борромей. Якже різнять ся від Него ті псевдореформатори, колишні і нинішні! З гарними кличами на устах ідуть вони між маси, але на те, щоб сіяти невдоволене, щоб виривати із сердець віру. Церков не має чого тої їх роботи страхати ся, бо й всі невольні сили її не переможуть; але прогиділати їх отруї вона обов'язана: зі злом вона, освячуюча душі і усовершенюча рід людський, мусить бороти ся. Св. Карло Борромей нехай св'ітить їй і нам, синам її, приміром тої боротьби зі злом.

Першим старанем св. Карла Борромей було, задержати катол. віру чистою від всіх ложних наук псевдореформаторів, — над тим головню повинні чувати і нинішні єпископи. На науку релігії по школах і на вишколене добрих проповідників повинні особливу звернути увагу. А що внутрішня віра проявляє ся і назверх, у цілм, украшенім чесотамп, христ. житю, — проте і о се повинні вони у своїх зарядженнях дбати. Енцикліка описує широко, як то св. Карло Борромей старав ся о добре виховане кліру і єго дисципліну, як то дбав о поширене частого св. Причастія між вірними, щоб як найтіснійше з Христом злучені, могли щораз більше уподобляти ствое жите Єго житю св'ятому. При кінци енцикліки звертає Св'ят. Отець увагу на се, що з освяченням і миром душ людських тісно вяже ся суспільний лад і блага дочасні народів; — проте побіч духовенства, повинні й св'ятські люди станути до катол. акції, якої цілню є власне оте освячене і ті блага. — Така то отся енцикліка, що стілько шуму наробила, що й відгомоном відбила ся о мури парламентів — берлінського і віденського.

Від Української Громади в Парижі. (Надіслано).

Інформаційне бюро, засноване при Українській Громаді в Парижі, давати-ме безплатно:

1) Інформації:

а) про всілякі інститути, школи і інституції Парижа і інших міст Франції.

б) про жите в Парижі і у Франції.

2) Д а в а т и - м е в і д п о в і д и

по можливості на всілякі запитання (педагог., політехн., суспільства, штуки) що до Парижа і Франції.

3) Б е р е н а с е б е н а д с и л к у :

а) учебників, б) французьких книжок і катальогів по красному письменству і ріжним галузям знаня, в) франц. часописей і журналів, г) ріжних преїскурантів.

4) П о м а г а т и - м е

землякам, що приїздять до Парижа, підшукуванем квартир, ознайомленем з Парижем і т. п.

В справах, які вимагають багато часу або грошових трат і в справах комерційних, економічних, промислових, сільського господарства, кооперації, воєна і подібних. Інформаційне Бюро буде давати і збирати-ме інформації плати і на певних умовах що до кожного разу.

Інформаційне Бюро зможе також прийняти на себе допоручення збирати задля музеїв і приватних особ антикварні речі (образи, старі книжки, малюнки, картини, монети і т. п.)

На відповіді, листуваня і пересилку книжок та катальогів прохаємо надсилати марки.

На всі запити, до яких прикладена марка, Інформаційне Бюро відповідає обовязково.

Звертати ся по адресі: France. Paris, „Cercle des Oukrainiens à Paris. (Бюро). 14, Rue Thouin. Вибліотека Укр. Гром. в Парижі, почувуючи велику недостачу ріжних книжок, а особливо українських, — прохає земляків надсилати задля неї книжки і комплекти журналів та часописей. За кожну надсилку Громада буде дуже вдячна. — Рада Укр. Гром. в Парижі.

В справі поширення культу св. Йосафата.

Щоби по думці наших Впреосв. Єпископів розширити культ св. муч. Йосафата і утвердити в народі привязане до Унії, може було би то добре, обходити торжественно день смерті св. Мученика? Мають ріжні провінції своїх патронів, котрих память урочисто обходять, для чогож наша Русь не може віддавати урочисто чести нашому св. Мученикови? Може було би то і найпрактичніше, бо даюче найбільше відповідну нагоду ознакомити з житем св. Йосафата наш нар д а разом утвердити его в св. вірі католицкій, бо ту одно з другим стисло получене; — а тогди за 13 літ, 300-літній ювілей Єго славної смерті правдиво щиро буде обходжений. — Щоби не побільшати святя, можна би св. Дмитрія если не зовсім скасувати, як скасовано св. Ілію, Покров Пр. В. і ин., то бодай переносити на неділю, а думаю, що св. Дмитрій за то гнівати ся не буде. Установлене торжественного обходження смерті св. Йосафата чи не буде то найліпша відповідь на пропаганду схизми?! — *Рускій священник з села.*

Впр. о. Ник. Садовский просить нас о поміщенє такої оповістки:

Просьба до всіх Вс. і Впр. Отців Деканіє.

В місяці січни с. р. вислав підписаний до всіх Вс. і Впр. Урядів Деканальних брошуру „Блудним синам під розвагу“ до роздани між духовенство. Зібрані за сю брошуру добровільні датки, котрі суть призначені на видавничий фонд товариства св. ап. Павла, зволють Вс. і Впр. Отці Деканіє вислати до Виділу тогож товариства у Львові — ул. Коперника ч. 36. — о. Ник. Садовский.

„Власна Поміч“ — запомоговий фонд українських богословів у Львові

Існує в духовнім семінарі від р. 1898. Заснували його, з власної ініціативи, богослови львівського духовного семінара, зложивши на початок „суму“ 16. К. Відпродаж між питомців закуплених гуртом товарів, вкладки та підмога Вєв. Ректорату, чимало причинили ся до скорого зросту сего фонду, потреба якого давно давала відчувати ся. Хосен з того фонду мабуть не абиякій, коли, окрім підмоги, яку мають питомці духовного семінара, надвижки зі замкнення своїх рахунків призначає від кількох літ на добродійні ціли. Так само і за сей рік відділено квоту 313 К. 30 с. на ось-які ціли: 1) На легат М. Шашкевича 153 К. 30 с. 2) На будову церкви в Клепарові 50 К. 3) На пам'ятник Т. Шевченка в Київі 50 К. 4) На „Рідну Школу“ 30 К. 5) На бюст М. Шашкевича до читальні укр. богосл. 30 К. Разом 313 К. 30 с. Взятши під увагу то все, можемо хіба пожелати, щоб і надалше сей фонд з таким успіхом сповняв свою задачу. — Евг. Столецький.

!! Нова проповіднича часопись: „Проповідник“ !!

Заходами гуртка львівських священиків і при співучасті визначніших практичних проповідників з всіх трех дієцезій, появить ся з днем 1. вересня, з початком нашого церковного року, гомілетичний двомісячник: „Проповідник“. Метою єго буде надати нашій проповідничій діяльності плянову організацію через виготовлене проповідей, відповідajoчих потребам теперішньої нашої хвилі, як також прийти з помічю душпастирам подаванем нових оригінальних проповідей, які з часом мають дати цілу систему християнської віри і морали.

„Проповідник“ буде виходити що два місяці в об'ємі 4 до 5 аркушів друку і буде подавати науки на неділі і свята свідуючих двох місяців.

Предплата на „Проповідника“ виносить річно 6 кор.; для предплатників „Ниви“ зв'язана предплата на 5 кор. річно.

Видавничий комітет запрошує отсею дорогою всіх наших проповідників до ласкавої помочи. Охочі зволють свої імена подати відвічальному редакторови о. Ярославови Левицькому, Львів, пл св. Юра, 5, звідки одержать теми до вибору і оброблення.

Рівночасно подаємо до відома, що вже тепер приймає ся предплата на „Проповідника“ під вище поданою адресою. — Редакційний Комітет „Проповідника“.

Борба з католицизмом в Росії.

„Святійший“ Синод в Росії випрацював цілий ряд „методичей на барьбе з католицтвом“ і так:

1) одобрив щоденну відправу богослуження в западних епархіях;

2) признав річню доброю загально народний сьбір в церкві і одобрив в тій цілі уживане молитвословів при богослуженю;

3) читане євангелія підчас богослуженя розпорядив лицем до парода;

4) наказав ввести сьбіване на два клироси перед і по богослуженю (псалми і акафисти);

5) розвинути устну проповідь, яка одвічала-б релігійно-пороветвенним потребам прихода;

6) одобрив як найторжественнійше устроюване процесій, собірних богослужежь, місій, єпископских богослужень;

7) признав побажаним приноровити православні празники з водосьвятними молебнами і крестними ходами до сьвят католицької Церкви, а також устроюване у великім пості пасий, осьвячення піль весною, організацію паломництв, ставляне крестів, торжественного переносення образів, посіщеня духовенством домів прихожан „з молитвою“;

8) наказав звернути увагу на позабогослужебні „собеседованія“, на котрих сьвященики, маючи в руках Новий Завіт в великорускім язичі, а коли треба, то і в місцевім нарічю, на основі сьвідоцтва Божого Слова повинні доказувати, що лише православє береже неушкоджено науку Христа (о, то здасть ся буде дуже тяжко оо. собеседникам? — Прим. авт.), а що католицтво „ізвратіло і ізвращає християнські догмати“;

9) синод звертає увагу на так зв. „катехизації“ дітій і дорослих;

10) вкладає обовязок науки закона Божого в місцевих школах на сьвящеників відповідно до условия місцевого церковного життя враз з устроюванем при школах місіонерских бібліотек;

11) затверджує предложенє засновуваня церковних брацтв, товариств тверезости, місіонерских кружків і рад, малих банків о легкім кредиті а невеликих відсотках;

12) наказує при епархіяльних, катедральних соборах оснувати місце головного місіонера-проповідника для управи міснями;

13) відбувати від часу до часу короткоречинцеві противкатолицькі курси для сьвящеників і взагалі людей займаючих ся противкатолицькою агітацією;

14) поручає преосьвященним відкривати постійні місіонерскі школи з однорічним, практичним курсом для вишколеня сьвящеників і ділачів в користь православної місії по селах;

15) синод рішив одобрити предложеня кийського місіонерского з'їзду що до місіонерської полеміки з інославем і то;

- а) о важнійших темах місіонерских „собеседованій“;
- б) о публичних „собеседованіях“ з католиками;
- в) о потребі і конечности „собеседованія“ з ними;
- г) о написаню популярної полемічної книжки против католицтва.

16) наконець синод одобрив предложене видаваня спеціального протикатолицкого духовного журналу.

Очевидно, що небезпека, яка грозить православию від католицтва, мусить бути велика, коли синод зівзвалє навіть на прийняте латинського календаря (точка 7) та великих змін обрядових і практикових (точка 1, 2, 3, 4, 6, 7) які дуже пахнуть латиньством. Що-ж скажуть на ті постанови наші галицкі „обрядовці“, які так завзято виступають против „латинських новшеств“ як: тихі Служби Божі, мавві Богослужєня, процесії і т. д., если така заковеніла в своїй обрядовости православна церква в Росії і єї сьвятійший синод на окраїнах, де православє стикаєть ся з католицтвом, не лише призволяє, а поручає і наказує багато дечого приймати з римокатолицтва, щоби лиш спинити релігійну, віроісповїду дезерцію. Ану спробуймо в маю замкнути наші церкви, то весь народ посує прямо до костела на „majówkę“ і марна хиба буде рекомпензата за се ся сьвідомість, що в той спосіб уратувалась ортодоксійність і чистота нашого обряду і церкви. — *о. Юліан Дзерович.*

Надіслані книжки.

Йосиф Бідерляк, проф. унів. в Іннсбруці: Суспільне питання, причинок до зрозумїня его сути і его розвизаня. Из сегого німецкого виданя перевів за дозволом автора „Суспільно-економічний кружок богословів“ під проводом о. Амвровія Редкевича. — Чистий дохід призначений на „Стипендійний фонд ім. Маркіяна Шашкевича“. — Львів 1910. Накладом сусп. екон. кружка. З друкарні Шийковського. Ціна 3 К.

Йосиф Гродський, Ч. С. В. В. Положенє Русинів в Восні. Ціна 1 К. Львів 190.

Posvátná místa Království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kapli, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království českém. Sepsal Dr. Ant. Podlaha. Díl IV, Vikariaty: Kolínský a Rokycanský. V Praze 1910. Cena 3 K.

Lid český s hlediska prstonárodně náboženského. Napsal Karel Procházka. V Praze 1910. Cena 3 K.

Paměti Františka J. Vaváka souseda a rychtáře Milčického z let 1770—1816. Vydává Jindřich Skopec. Kniha druhá. Část I. (1784—1786). V Praze 1910. Cena 2 K.

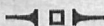
Z nedávných dob. Různé obrázky a povídky. Napsal Julius Košnář. V Praze 1910. Cena 1 K.

Jindřich Š. Baar: Mžikové obrázky. Řada II Hloži a bodláči. V Praze 1910. Cena 1 K.

Від Редакції.

Число за серпень появить ся в другій половині липня і буде рівнож подвійне. Відповідно до ухвали Комітету „Нива“, такі самі, здасть ся, будуть і слідуючі числа — з тою хиба ріжницею, що будуть числити повних чотири аркуші друку, без обривків, які робимо у сих вакаційних числах із причин, вказаних низше адміністрацією. — Звертаємо особлившу увагу Вп. читачів на основнійшу працю Впр. о. А. Глодзінського (вийде осібною відбиткою; в нинішнім числі не моглисьмо подати, лиш перший її розділ) і на цінний огляд Впр. о. К. Курилла.

Від Адміністрації.

При зміні кварталу і півроку — просимо П. Т. Передплатників о ласкаве скорє надсиланє передплати. Рівнож звертаємо ся з просьбою до довжників, щоби надсилали залеглости. Кілько хто винен — ми нераз виказували на окремих карточках, що однак еще мабуть за мало. Тож просимо взяти під розвагу, що „Нива“ удержує ся виключно лише з передплати; тож від числа передплатників, взглядно надсиленої передплати завписи її розвій і піднесене. Через байдужність довжників Адміністрація наражає ся надто на кошта, бо мусить платити проценти за вичікуване платні за друк і т. д. Просимо проте поспішатись. Рівнож кількоразові просьби о приєднуванє нових передплатників якось без успіху, хоч до сєго нагоди не брак — соборчики. Просимо і сим способом показати о скілько кому залежить на підпираню і розвою нашої католицкої преси.

Пердписка. Вс. о. Н. Пас. в Чиж. п. Гаї. за П. півр. 1909 і І. 1910. — о. І. Луц. Вижи. п. В. по конєць 1910. — П. Т. До вжники: Імена тих, що залягають з завеликими сумами, зачнемо в педовзі оголошувати в „Ниві“. о. Др. В. Лис. в Ол. бажанє ми давно вислали!

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає

о. Олександр Малицький.

З друкарні Ставропільської під упр. М. Рефця.

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,
доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовень-
сцизорики, ножички,
волося та приймає
кльованє по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
них цінах.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх
робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші,
монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (животи,
процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різьбарів

для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає за-
мовлення на образи.

Позолоченя чаш і направи риз

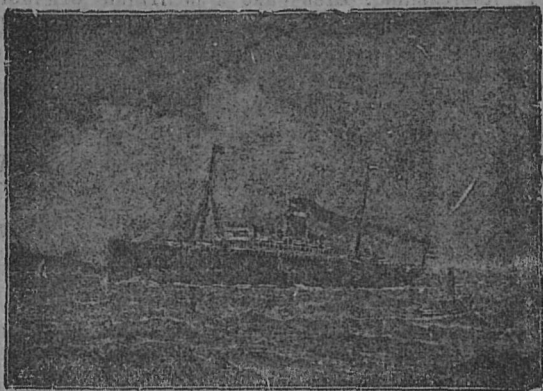
просить висилати до Львова, де є їх робітня.

За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6%,

уважаючи вкладчиків співниками свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові,
ул. Смольки 1.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізниці до кожної місцевости північно
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї

В Бремї се товариство удержує руского св'ящен-
ника, котрий виконує душпастирські обов'язки і о-
пїкує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агентаура Північно-Нїмецького Lloyd'a
у ЛЬВОВІ, Городецька 93.

Оповіденє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширене християньскої ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2. Наука о найсвят. Тайні Евхаристії	0.20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяня	0.20 К.
4. Дра Франка: Поема про сотворене сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0.30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова аполгогія христ. ври ч. I—II	1.75 К.
6. Косса-Мормаїстер. Перші основи Економії	0.75 К.
7. Чоловік а звїрина	0.30 К.
8. О Службі Вождій	0.20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселенська церков	0.50 К.
10. Боротьба Дрепера з вірою	0.40 К.
11. Оставьте дітей приходите ко мні Ч. I. і II.	0.40 К.
12. сьвящ. Т. Лежогубский — Теорія розвою а человек	0.30 К.

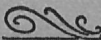
З дрібної бібліотеки для народу :

1. Хто є Христос	0.04 К.
2. Ворог людства	0.04 К.
3. Вільна школа	0.04 К.
4. Про чернече житє	0.06 К.

Ціни враз з пересилкою !

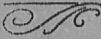
Адреса : Львів, ул. Коперника ч. 36.

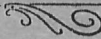

З друкарні Ставропигійського Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

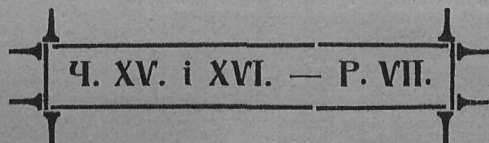

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ⌘ З друкарні Ставропігійського Інститута ⌘ 1910.
під зарядом М. Рефця.

Н И В А

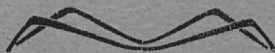
Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в об'ємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го. Предплата вносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

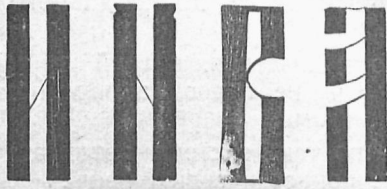
Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Колерника ч. 36.

Ч. 15 і 16.

З М І С Т :	<i>о. Антоій Глодзінський</i> : Організація церковних брацтв	441
	<i>о. Н. Будка</i> : Дісципліна гречної церкви в світлі полеміки за часів Фотія	452
	<i>о. Кость Курилло</i> : Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці	463
	<i>о. М. Щепанюк</i> : Ще один причини до характеристики нашого релігійного москвєфільства	472
	<i>о. Ник. Садовский</i> : Хто є ворогом католицького світогляду?	477
Рецензії:	<i>о. Е. Гузар</i> : Літургіка гр. кат. Церкви. (о. І. Туркевич)	481
Дописи:	Заява Всч. Духовенства брідського деканату	485
	З деканату золочівського	487
	<i>о. І. Кливак</i> : Клеринальна преса у нас	488
Зі світа:	<i>Ом. Савчин</i> : Голоси православних східних Церков о церковній унії	491
	<i>Мерельєв</i> : Можливість з'єдинення східної церкви з західною.	494
Всячина:	(В справі українського університету. — „Общество ім. св. Іоанна Златоустаго“. — Нотатка з права супружого. — Важне для оо. катехитів. — Надіслані книжки. — В справі VII. загального віча австр. католиків).	497

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 15. і 16.

Львів, в серпні 1910.

Рік VII.

о. Антоній Глодзінський.

Організація церковних брацтв.

(Д а л ь ш е).

Розділ другий.

**Зміст пастирського послання до духовенства о церковнім брацтві
і начерк статутів.**

На вступі зазначає Впреосвященний Митрополит, що представляє собі церковне брацтво яко живий орган лучности між вірними а душпастирем і що брацтво має бути також органом солідарного житя християньского між самими вірними. „Здаю собі справу з конечности і великої ваги доброї організації церковних брацтв, виджу єї брак і трудности в єї переведеню. На разі проте порушу лиш декотрі гадки, подам начерк відповідаючих моїй мисли правил брацтва. Се може бути з одной сторони нагодою до організованя того брацтва, котре в селі існує і товчком до всесторонного обговореня справи... а евентуально і до нової лучшої організації, втягаючи найліпших з них (т. є. членів брацтва) до співуділу в нашій праці.

„Без сумніву... потреба нам подумати о такій організації, котра би лучила нарід сильнійше з інтересами церкви, виробляла в вірних почуте, що власною і самостійною працею мо-

гуть і повинні причиняти ся до загального добра громади“ (ст. 4).

„Тип ревного душпастиря, котрий за всіх думає і за всіх робить, єсть бодай чи не переважаючим поміж ревними і працьовитими сьвящениками.

„Не перечу, що така система автократична в душпастирській праці... може принести великі овочі. .

„Має она однак і великі небезпеченьства. Бо вже з природи чоловік більше цінить все, в чім має правдивий уділ ради і праці.

„...Вкінци така тактика, що всю працю і всю ініціативу скупляє в руках сьвященика, має і сю недостачу, що не стає організацією, котра би остояла ся під наслідником, і то навіть ревним душпастирем. Такого пароха, що всьо в руках держить і всьо веде, майже неможливо заступити иншим... Праця тим способом розпочата одним душпастирем, або упадає під его наслідником, або змінє ся ціла зі зміною чоловіка.

„В наших часах, в житю загальної Церкви спостерігаємо на цілій лінії зріст значеня і впливу так званого лякату. І сьвітських людей допускає Церков до певного рода автономії, організації чи ініціативи, котру церков за свою приймає.

„...В наших часах, коли ми на жаль в церковнім житю затрапили актуальне значене чину четця, півця, піддіякона і діякона, потреба давних часів лишила ся актуальною і не єсть заспокоюною у нас може більше чим де инде. А в прикметах нашого народа, видає ся мені, лежить велика не використана в тім напрямі сила...

„...Розумна організація, оперта на тих понятях і на тих потребах, може принести безмежні овочі і може стати підпорою християньского житя і великою помочю для духовенства. Нам днесь бодай випадає думати о якійсь організації, на котру могли би ми здавати часть нашої праці, в котрій би ми знайшли успішну поміч. Бо і справді праця наша стає так всесторонною а так трудною, що нераз тої помочи впрост і потреба.

„Інтензивність праці нашого духовенства... мусить чим раз більше абсорбувати всі сили сьвященика.

„До чисто духовної праці безусловно конечною стає ся праця на поли суспільно-економічнім.

„Зі збільшенем потреб і при всестороннім збільшеню нашої діяльности мусимо з конечности оглядати ся за такою організацією нашої праці, щоби заховуючи собі всьо, що стисло до нас належить а до того і ініціативу і провід додаткової праці економічної, ми в одній і другій справі знаходили у людей успішну поміч, втягаючи найліпших з них до співуділу в нашій праці.

„Найуспішнішу поміч знайдем в добре з'організованім церковнім братстві.

„Щоби брацтво відповідало сій своїй цілі, потреба би єму надати ось таку організацію: Передовсім не може оно обнімати бодай з початку великого числа людей. Брацтво, дуже розширене в селі, єсть з інших взглядів хосенне або і потрібне, однак по мойй думці не може бути ядром організації, котра би правдиву поміч приносила сьвященикови і улекшала єго працю. Таке брацтво, котрого цілю загріти по можности всіх до якоїсь форми, або якогось напряду побожности (брацтво Найсв. Тайн), або до якоїсь спеціальної чесноти (брацтво тверезости) іде до того, щоби обняти як найширші круги, по можности цілу парохію і зробити загальними якісь практики християнського житя. Може проте бути знаменитим средством пропаганди чи якоїсь чесноти, чи практики, чи в загалі побожности, але не буде ніколи, або хіба винятково, ядром правдивої організації. Нормально буде стояти працею сьвященика і провід єго буде абсорбувати много сил. Та праця не буде страчена, але і не буде мати того далеко сягаючого характеру тревалости, який має праця вложена в то, щоби інших до праці захопити і ту працю організувати, єї провадити, давати їй напярм до одной цілі.

„В наших брацтвах тверезости і сьв. Тайн статутами єсть приписана праця троха того типу. Трудність однак виджу в тій суперечности, яка мусить заходити поміж брацтвом з природи річи призначеним для всіх, а брацтвом, котре би мало найліпших організувати а через тих лишень впливати на всіх. Може бути, що під формою, прим., виділу одного з давних братств можна би впроваджувати рід організації, о якій говорю.

„Щоби свою гадку пояснити, звертаю увагу Всч. Отців на ту обставину, що поміж нашими людьми находить са много повних ініціативи, ревности, дбалости о загальне добро. Ті прикмети злучені з правдивою побожностію і улеглостію сьвященикови, надають тим людям відрубну, визначну ціху. Справляють, що то суть люди иншого, ліпшого типу і надають ся знаменито до якої небудь організації. Такого типу, прим., була та служниця, о котрій в письмі до народа вспоминаю. Людий такої вдачі звязати спільною працею, злучити їх в брацтво, котре би під проводом сьвященика впливало на цілу громаду в тім або в иншій напярмі, ось се була би, по мойй гадці, ідеальна організація. Можна би єї надати ціху суспільно-економічну, напярм акції соціальної; треба би однак виключити всяку ціху політичну, бо політика (пр. вибори), могла би людий ділити і в працю тої організації впроваджувати елементи особистої амбіції, за котрою мусять йти роздори. В дальших консеквенціях така організація могла би від-

бивати ся в полігиці чи то громадській, чи загальній, але суть організації мусіла би рішучо виключати всяку політику. Она би мусіла бути все організацією церковного брацтва.

„Річ ясна, що члени такої організації мусять передовсім бути взірцевими христіянами.

„Дальше треба би шукати до тої організації людей, котрі би могли мати вплив і значенє в громаді, а того свого впливу радо би хотіли ужити для загального добра. Віддані церкві і віддані сьвященникови, мусять мати власну ініціативу і охоту до загальної праці.

„Вишуканє і вибір таких людей в громаді, буде все ділом досить трудним, можливим лишень при основнім знаню громади. Діяльність такої організації повинна би бути звернена до праці поза церквою, хотяй евентуально могла би она або заступити брацтво так зване сьвічкове, або якимсь способом, що на разі лишаю Всеч. Отцям, ввійти в склад існуючого в селі брацтва і заступити чи обняти функції церковних провізорів. Однак і в тім случаю головним полем діланя для сеї організації було би завсїгди жите суспільне в громаді поза церквою. Від них (членів того брацтва) могла би виходити ініціатива до всіх хосенних установ, потрібних для нашого народа. Крамниці, шпихлірі, каси, спільні млинки, або лїпші знарядя господарські могли би бути в їх руках, — сміло скажу — повинні бути, коли члени того брацтва мають мати характер найлїпших в селі.

„Не могло би брацтво залишати діл милосердія, відвиджуване хорих, поміч вдовицям, притуленє сиріт, примирене спорячих, залагодженє процесу дорогою умови. Могло би принести правдиву поміч сьвященникови в справах таких, як розширене побожних книжок, впровадженє загального звичаю спільних молитов, розірване або управненє диких содружеств, з'єднанє і примирене содружеств розірваних, наверненє пияків і пр. і пр.

„Сьвященник знаходив би в брацтві з природи річи поміч у всякім предпринятім ділі. Мусів би однак стеречи ся навіть з найлїпшими позору, що члени того брацтва сугь его повірниками або дорадцями. Хотяй би навіть так і було, ніколи не міг би допустити до роздору в парохії, конечного тогди, коли би одних попирав против других. Цїха протегованого через пароха була би небезпечною для тої організації, если інші люде могли-б себе уважати за непротегованих. А вже очевидно було би розбитем і зіпсутем всього, як би брацтво толерувало людей не цілком певної і чистої слави.

„Уважаю за річ конечну, щоби жите членів брацтва мало визначене знамя христіяньского і побожного житя. Дуже важним а навіть конечним видає ся мені час проби, бо хотяй брацтво накладає по можности як найменше обовязків стисло

брацких, то однак вимагає оно від своїх членів так совершенного виконання Божого закону, що майже звичайно поміж християнами таких нема, котрі самі з себе без помочи тої організації ведуть таке совершенно християнське жите. Брацтво буде їм представляти ся, як організація вимагаюча ліпшого, совершеннішого жита а проте і впроваджене в то жите, привикнене до того жита, єсть причиною пізнання і часу проби. Та сама причина змушує до впровадження звичаю покут, случаїв і форм видаленя з брацтва. В статутах проте мусить бути цілком ясно рішена справа, коли хто перестає бути членом брацтва, зглядно якій покуті має піддати ся член, котрий дає згіршене. Суджене о провинах лишив-бим братам або сестрицям, застерігаючи парохови інгеренцію в случаю, коли би статут був нарушений.

„Працю сьвященика над брацтвом обмежив бим до найменшої границі, лишаячи самому брацтву, як найширшу автономію. Вплив сьвященика в брацтві понимав бим яко вплив, котрий має на найліпших в селі; нормально буде сей вплив більшим від загального впливу сьвященика над всіми вірними. Праця сьвященика в з'організованю і в проводі мусіла би з початку бути очевидно більшою, мусіла би однак мати той напрям, щоби річ раз з'організована, сама собою стояла. Братя не повинні мати претенсій до того, щоби сьвященик для них більше працював, як для всіх. Та праця повинна би, думаю, вистарчити до утримуваня в житю і руху раз установленого брацтва.

„Брацтво мусіло би мати якієсь свої засоби т. є. касу, котрої контроля мусить бути сильно означена:

„Так менше більше виглядало би, по моїй думці, добре з'організоване брацтво. Піддаю під розвагу Всч. Отців ті гадки з зарисом статутів брацтва і просьбою, щоби в проводі брацтв старали ся в тім напрямі стреміти до їх оргації“.

На черк статутів.

§. 1. Ціль брацтва.

Братя і сестриці вступають до брацтва, щоби старати ся о як найліпше сповнене Божих заповідей і щоби спільними силами виконувати добрі діла любви ближнього для добра громади.

§. 2. Принятє, проба, обітниця.

1. До брацтва приймає ся лишень таких, що скінчили 24 літ, відзначають ся примірним житем християнським, преданністю сьвятій католицкій Церкві, послушеньством для пароха.

2. Без відомости мужа не можна прийняти жени, хіба О. Провідник інакше осудить.

Женаті і замужні не можуть бути прийняті до брацтва, наколи, навіть і без їх вини, їх содружество не єсть примірним і взірцевим.

3. Судово караний не може бути до брацтва прийнятий, хіба взірцевим 5-літнім поведенем поправив слою славу, і по 2 літах проби був прийнятий одногосним рішенем зборів загальних.

4. Прийняті до брацтва через рік лишають ся на пробі. В тім часі всі старші братя і сестриці уважають на поведене нового брата і сестриці, особлившим же способом на то, чи ніколи не клене, не божить ся, зле о ближних не говорить, взагалі чи совістно і точно сповняє всі заповіді Божі.

5. На пробу приймає загальними зборами вибрана рада рішенем одногосним або більшостію голосів.

6. В часі проби всі братя і сестри повинні старати ся добре пізнати кандидата. Рада, передовсім же **учитель**, має его об'учувати, дбати о то, щоб добре знав катехизм і правила.

7. В разі невідповідного поведеня має рада продовжити час проби на пів року. Як би по тім часі рада не представила его бодай більшостію голосів загальним зборам до прийнятя, тим самим вже перестає бути членом брацтва.

8. Хто з братей або з сестер видів похибки в поступованю других, має або сам з любовію упінути, або як се справа троха більшої ваги, просити о то одного з радних. Братне нап'мнене кождий повинен радо і покірно прийняти.

9. По році проби всі братя і сестри голосують над остаточним прийнятем; хто має більшість білих галок, той прийнятий.

10. Прийнятий відчитує в церкві перед сьвящеником обітницю слідуєчими словами:

„В присутности Господа Бога в Троици Святій Єдиного обіцую моім братям і сестрам заховувати закон Божий і церковні заповіді. Обіцую заховувати правила брацтва а за кожду провину прийняти через брацтво наложену покуту“.

11. По відчитаню обітниці вручає сьвященик новопринятому брату або сестрі запалену сьвічку, говорячи: *Та́кв да просьвітитсѧ свѣтъ твѣи предъ челоуѣки, ѡ́акв да видѧтъ твоѧ дѡбра дѣла ѡ прославленіи О́тца твоего на небесахъ.*

§. 3. О способі житя.

1. Братя і сестри мають так закон Божий заховувати, щоби ніхто в громаді не міг їм ніякого гріха закинути.

2. В одежи вистерігають ся всякого збитку, в їдженю і питю заховують мірність.

3. До коршми не ходять. На танцях і непотрібних забавах не бувають.

4. В родинях спільно молять ся бодай раз на день.
5. Молять ся перед їдженем і по їдженю.
6. Пости заховують такі, які побожні люди в селі заховують.
7. Книжок і часописей противних духови Церкви не читають і не дозволяють їх читати тим, над котрими мають якусь власть.
8. Сповідують ся і причащають ся найменше чотири рази до року (кожного посту).
9. Ті, що мають право робити тестамент, най завчасу розпорядять своїм маетком, щоб евентуально уникнути спорів в разі смерти.
10. Най усильно старають ся о щиру любов і згоду поміж собою і поміж другими.
11. Ніколи зле о ближних не говорять.
12. Ніколи не присягають ся і не божать ся, хиба в справах важних і конечних.
13. Вистерігають ся гидких бесід і неприличних жартів.
14. Недужого брата посіщають; в разі тяжкої хвороби наминають его, щоби приняв сьвяті Тайни.
15. На похороні усобшого брата всі бувають присутні; за душу его жертвують спільно одну Службу Богу і спільно до сьв. Причастія праступають.

§. 4. О управі.

1. Брацтвом управляє рада, зложена з п'ятих до десятих членів, після числа членів брацтва.
2. Всі братя і сестри, котрі по році проби були приняті до брацтва, вибирають на загальних зборах раду на три роки. Голосоване відбуває ся картками або так, що перед провідником місцевим, котрим завсїгди єсть парох або сотрудник, кождий тайно подає пять або більше імен тих, котрих хоче до ради вибрати. До ради може ввійти такий член брацтва, котрий вже зложив обітницю, відзначає ся ревностию і побожностию і ніколи не мав покути. Вибір ради мусить бути потверджений через провідника.

§. 5. Обовязки і права ради.

1. Рада зараз по своїм виборі вибирає з поміж себе більшостию голосів брата наставника і розділяє інші уряди, імено: заступника, скарбника, писара і учителя.
2. Рада збирає ся перед місячними зборами, щоби назначити місце і час зборів, справи, о котрих на зборах має говорити ся, приняті до першої проби зголошуючих ся членів, представити зборам членів укінчивших пробу, уділити провинившим ся членам брацтва нагани або покути.

3. Радники суть в совісти обов'язані приймати на пробу лишень таких, о котрих мають певну надію, що відповідять всім вимогам брацтва.

4. Так само мають поступати, голосуючи над представленем загальним зборам брата, котрий скінчив рік проби.

5. Обов'язком **наставника** єсть: більше як прочі дбати о спільне добро, кожного поучувати о обов'язках, зносити ся з о. провідником, котрий мусить знати о часі зібраня ради і загальних зборів так, щоби міг, як схоче, бути присутним. Наставникови нічого не вільно рішати без порозуміння з радою.

6. Заступник наставника має єму помагати в єго уряді і заступати єго в часі неприсутности або слабости.

7. В случаю провини наставника або і простого незахованя правил або занедбуваня обов'язків, єсть обов'язком заступника упімнути єго з любовію в чотири очи. Єсли таке напімнене не помагає, має єго напімнути на засіданю ради, а як і то не помагає, повинен заступник в порозуміню з радними представити сю справу о. провідникови, котрий з своєї сторони може, єсли узнаєть за відповідне, по безхосеннім напімненю зложити наставника з уряду.

8. Обов'язком **учителя** єсть дбати о випробоване, пізнане а взглядно виучене тих, котрі суть на пробі. Як того потреба, має з ними повтаряти катехизм.

9. Учитель єсть zarazом наставником брацтва молодежи, зложеного з тих, котрі по 24. році житя хотять бути прийняті до брацтва. До того брацтва може бути принімана молодеж від 14. року житя. В часі перед посліднім прийнятем і зложенем обітницї, можуть бувати на загальних зборах і під проводом учителя брати уділ у всіх працях брацтва.

10. Дівчата, котрі вийдуть замуж в тім часі, можуть по двох літах примірного супружеского житя, на представлене ради і за згодою отця-провідника, бути прийняті через загальні збори до обітницї.

11. **Скарбник** збирає на зборах складки, щоб ніхто не видів, хто що дає. Зібрану складку в присутности ради рахує, зборам оголошує і записує в касову книжку, котру провадить. В случаю провадження через брацтво крамниці, каси, або иншої інституції сполученої з грошевим оборотом, провадить окремі рахунки тих інституцій. Гроші мають бути зложені в касі під двома ключами, з котрих оден має бути в руках наставника, другий в руках скарбника.

12. На кожде жадане, хотяй би одного члена ради, мусить бути переведене шконтрум каси.

13. Гроші брацтва мають бути поділені на три, менше більше рівні часті: перша іде на убогих і недужих громади, друга на украшене церкви, трета на погребі брацтва. Касові книжки мають право переглядати о. провідник і радні.

14. Писар провадить слідуючі книжки: а) книжки членів, в котрій мають бути вписані імя і назвико, рік уродження, число дому, дата прийнятя на першу пробу і зложеня обітницї; б) книжку обрад ради і загальних зборів.

§. 6. О загальних зборах.

1. Раз в місяць, в дни і місци означенім через наставника, в порозумію з о. провідником, збирають ся братя на загальні збори. В разї потреби може наставник в порозумію з радою і о. провідником збори приспішити або відложити.

2. По вступних молитвах відкриває збори о. провідник короткою наукою. В неприсутности провідника, отвирає збори наставник, а науку заступає побожне читанє. Ухвали зборів мають бути через наставника подані до відомости неприсутного о. провідника, котрий має право ухвалу застановити, если уважає єї за шкідливу для брацтва.

3. По побожнім читаню відчитує один з радних з порученя наставника правила брацтва а писар відчитує протокол з послідних зборів. Скарбник здає справу з рахунків.

4. Відтак здає справу наставник з ухвал ради (приняте на пробу, добрі діла, ухвалені і сповнені через раду) і піддає під голосованє зборів предложење ради що до прийнятя до обітницї. По оголошеню результату голосованя, наступають внески і розмова членів. Кождий брат (сестра) має право піддавати зборам внески, що до добрих діл християньскої любови, котрі би брацтво могло сповнити, або всі разом або через членів брацтва, вибраних на то радою.

5. Збори кінчать ся складкою, короткою молитвою і побожними пісьнями.

§. 7. Видаленє з брацтва.

1. Брат (сестра) непослушний або непожиточний по зложеню обітницї має бути напіннений через наставника; як не поправить ся, має бути завізваний на сходи ради, де наставник дасть му напінненє. Як завізваний не прийде і не усправедливить ся, або не поправить ся по напінненю, дістане друге, а відтак третє напінненє, вже на загальних зборах, по котрім наступить виключенє — одноголосним рішенєм ради, потвердженім через о. провідника. Наставник вимаже на загальних зборах єго імя з книги брацтва.

2. В случаю більшої провини може рада більшостию голосів видалити з брацтва тих, котрі суть вже на пробі. Членам, котрі зложили обітницю, в разї тяжшої провини повинна рада назначити покуту відповідно тяжку. Таке рішенє мусить бути однак потвердженє через провідника.

3. Неприняте покути потягає само собою виключене з брацтва і вимазане з книги брацтва.

4. В разі кримінального засуду, або публичного проступку або згіршення, рада сейчас зібрана вимаже імя винного з книги брацтва.

§. 8. *Основане нового брацтва.*

1. Як в яким селі знайшло би ся з десятох таких, котрі би хотіли оснувати у себе таке брацтво, а мали би на се потрібну кваліфікацію, могли би зразу без канонічного оснoваня, після тут списаних правил, сходити ся, няраджувати ся і організувати ся. По переведеню тої передвступної організації міг би місцевий парох внести подане до Митроп. Ординаріату о канонічну ерекцію. Грамота ерекційна, по давньому переданю наших брацтв, обнімала би всі правила з тими модифікаціями, котрі би Ординаріят прийняв на внесене пароха, взглядно на бажане людей. Ординаріатови прислугувало би право канонічно візитувати брацво безпосередно або через делегата. Кілька брацтв могли би бути з собою звязані одною загальною організацією, котрої органом були би збори делегатів різних брацтв а в разі потреби якийсь центральний провід вибраний тими зборами.

2. При оснoваню брацтва, братя оснoвателі за зізволенем пароха могли би відразу бути допущені до обітницї.

3. Женщини можуть або мати своє брацтво тої самої організації, або належати до одного брацтва з мужчинами. В тім посліднім случаю вибирають збори до ради дві або три сестри, між котрими одна наставничкою а друга учителькою.

Загальні збори в тім случаю провадить наставник.

§. 9. *О добрих ділах.*

Братя і сестри можуть або всі разом або по кількох лучити ся в сповненю поодиноких добрих діл, іменно щоби :

1. посіщати хорих, приносити їм чи пільгу материяльну чи потїху ;

2. вишукувати убогих, вдовицї і сироти і помагати їм та поміч інших єднати ;

3. учити занедбані діти катехізму ;

4. уряджувати спільні читаня побожних книжок і через то научувати невіжі о правдах віри ;

5. розширяти добрі книжочки і часописи ;

6. намовляти до сповіди тих, що не сповідають ся ;

7. стеречи село а особливо молодїж від згіршення і злого приміру ;

8. помагати парохови в кожній его праці для добра громади;
9. повідомляти его о всім, що може бути шкідливим для загального добра;
10. розширяти честь Преч. Діви Марії особливо серед молодіжї;
11. заступати погані пісні побожними а бодай чемними;
12. відвиджувати Ісуса Христа присутного в церкві;
13. причиняти ся до окрашення церквей;
14. розширяти звичай спільних молитов щоденних;
15. єднати, примиряти роз'єднані супружества, — дикі супружества розділяти;
16. основувати і провадити читальні;
17. організувати шпихлірі громадскі і каси райфайзенівскі;
18. основувати крамниці громадскі;
19. закуповувати спільними силами ліпші знаряди господарскі і т. д. і т. д.

В тім всім однак нехай братя уважають, щоби нічого важнійшого не робити без поради провідника душпастиря.

И еліци прѣвѣномѣх силѣх жителствѣють, мѣрѣх на нѣхъ и мѣлоеть (Гал. VI, 16).

*

* * *

„Такі то менше більше статута чи правила уважаю я за найвідповіднійші для добре з'організованого братства. Суцною, як Всеч. Отці легко спостерігають, єсть солідарність цілого християньского житя і спільність праці для загального добра. Усильно проте поручаю Всеч. Отцям звернути увагу на існуюче в селі братство і щиро попрацювати над організациєю, взглядно реорганізациєю братства. Там, де після того типу і духа тут предложених правил можна буде, впроваджуючи відповідні модифікації, реорганізувати братство Сьв. Тайн або тверезости, йдїть, Всеч. Отці, тою дорогою. Там, де єсть лишень братство сьвїчкове, вже конечно впровадьте тут виложену організацию, уважаючи передовсім на то, щоб самих взірцевих і визначних християн до діла допустити. То діло поручаю з всякою усильностю Вашій ревности і душпастирскому благо-разумію, увірений, що сїй напрям Вашої праці зробить єї і успішнійшою і лекшою. При соборчиках деканальних ОО. декани піддадуть під дискусію справу братств; при сїй нагоді подайте Нам Всч. Отці Ваші мнїня, бажаня і внесеня“.

(Дальше буде).

о. Н. Будка.

Дісципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія.

(Д а л ь ш е).

Патриархат в Константинополі після практики і теорії обох церков в IX. ст. Початок письмової полеміки ізза дісципліни.

Мимо так великих змагань сепаратистичного духа, зачинає ся час властивого роздвоєня церковного доперва в IX. ст., в століттю патріархи Фотія і папи Николая I. Станули тоді проти себе Рим і Византия, два вже зовсім вироблені, та, на жаль, вже цілком ворожі світи. В Византиї маємо в IX. ст по глибоко руйнуючій борбі о образи в першій ряді взбуджуючих обриджене, зіпсутих цісарів з глибоко упавшим двором, котрому служать невільничю не тільки вся аристокрація держави, але що більше, також зіпсутий клир, монахи і простий нарід. В Римі репрезентує видосконалену самостійність церкви свідоме папство і церковну свободу папа Николай I.

I. Перший патріархат Фотія.

A. Вибір Фотія і єго перший синод.

В часі панованя малолітнього цісаря Михайла III. (842-867), сина цісареві Теодори, котра положила немалі заслуги що до привернення почитаня образів, загарбав керму правління в свої руки до ґрунту зіпсований брат цісареві Бардас, і зробив двір константинополітанський місцем всякої переворотности. Молодого цісаря зіпсував роспустою і пиянством так, що він носить в історії імя „пияка“, а сам вигнав свою жінку і провадив зі своєю синовією згіршаюче жите!⁵⁰⁾

Тодішній, дуже гідний патріарх Ігнатій напминав часто дикуна Бардаса, а коли той нічого собі з сего не робив, від-

⁵⁰⁾ Cedren. Hist comp. (ed. Venet. 1729) 43^r. Zonar. Annal. II. (ed. Venet. 1729) 127. Libellus Ignatii, Baron. 861 n. 26. Mansi XVI. 295: „Herodianum peccatum et incestus“. прв також Baron. 858. n. 50. Hergenröther, Photius I. 355-373. Will, Acta 30. Hefele, IV. 228. слід. Markovic, I. 388. слід. Neander, IV. 469.

мовив ему причастія в празник Богоявлення 857. р. З пімсти намовив Бардас цїсара Михайла, щоби вигнав матір свою Теодору з єї дочками в монастир, а Ігнатий мав їх постричи в монахині. Ігнатий тому спротивив ся, але за то мусїв без жадних доходжень йти на засланє⁵¹⁾.

Се нарушенє прав і свободи церковної через Бардаса стало в своїх наслідках вихідною точкою полеміки поміж Римом а Константинополем, що скінчила ся схизмою.

Погрозами і переслідуванями хотїв тепер Бардас змусити Ігнатія до уступленя з трону, сей однак не дав ся до сего приневолити. Мимо сего вишукав собі Бардас, завдяки цілковито розлізлій, бо за часто ломаній дісципліні і при співділаню слїпого послуху для заряджень двора хотьби як безправних, не зважаючи на се, що Ігнатий еще жив, на его наслідника чоловіка, якого ему було треба. То був Фотий⁵²⁾.

Спокревнений з цїсарскою родиною, глибоко учений, притім правовірний приклонник почитаня образів, займаючий високе становиско на дворі як начальник цїсарскої гвардії і сенатор, добрий канонїст і учитель з товпою убожаючих его учеників — мав Фотий всі дані, котрі его робили спосібним до так високого становища⁵³⁾. Притім гордий і амбітний (що єсть цїхою его цілої діяльности) дав ся дуже легко наклонити до принятя того високого достоїнства⁵⁴⁾. А остаточно рішаючим було се, що Фотий був вже давнїше противником здетронїзованого Ігнатія і зачисляв себе до партії перебуваючого як раз в Константинополі єпископа з Сиракузів, Григорія Азбеста, котрого Ігнатий через рішенє синодальне (*σύνodus ἐκδημοῦσα*) здетронїзував, а котрий однак мав свою велику партію⁵⁵⁾. На розказ негідного двора зістав сей муж вибраний тепер патріархом. Приписаний канонїчно вибір через клер і нарід (*Nicenum cc. 4. і 5.*) симульовано через схизматицку фракцію Григорія Азбеста, а сам Фотий удавав, що він не хотїв бути і не радо приймає гідність патріарха⁵⁶⁾. Вскорі однак згодив ся. В протягу шістьох днів одержав всі свьаченя аж до єпископа: першого дня був пострижений на монаха, на другий висвьачений на четця, на третий на гіподиякона, четвертого на диякона, пятого на презвитера, а на Рїздво 25. грудня 857 на єпископа, всьо через свого приятеля Григорія Азбеста⁵⁷⁾.

⁵¹⁾ Hergenröther, Photius I. 355. n. 25.

⁵²⁾ Pichler, I. 93. 98. 102. Zhishmann, Orient. Eherecht, Wien 1863, 15. слїд. Herg. Phot. I. 377.

⁵³⁾ Nicetas, Vita Ignatii. Mansi XVI. 229, Ehrhard Photios у Krummbacher, Byzant. Literaturgeschichte, 73—77, де також література 77—79.

⁵⁴⁾ Nicetas, l. c. 231, Hergenröther, Phot. I. 376. Jungmann, Dissert. III. 340 п 28, I. Neander, IV. 411.

⁵⁵⁾ Hergenröther Phot. I. 358—363. Nicol. Ep. 11. ad Phot. Mansi XV. 259. і 9. ad Michael, Mansi XV. 225. Hefele IV. 231 235.

⁵⁶⁾ Hergenröther, I. 378. Neander IV. 40.

⁵⁷⁾ Nicetas, Vita Ign. Mansi XVI. 231. Hergenröther, I. 379.

Сей вибір є з кожного боку вибором проти канонів грецької дисципліни.⁵⁸⁾ Сю для слідуєчого важну справу розберемо тут основнійше.

Ігнатий не абдикував, а его усунене з трону не було канонічне, відси не був престол патріарший опорожнений. З другого боку зістав Фотий винесений відразу зі стану ляка до найвисшої гідности церковної без захованя приписаних інтерстицій, що противилось не лишень строгим канонам церковним (с. ар. 80; Sardica с. 10), але було також проти прав свіських (Nov. 123. С. 1. §. 2). Коли після Nic. сс. 4. 6. вимагало ся до акту сьвячень трох єпископів, то Фотия сьвятив лише оден і то Азбестас, котрий був як схизматик здетронізований і після давного звичаю при сьвяченнях не компетентний до уділюваня сьвячень, бо до сего був уповажнений в перший мірі митрополит з Гераклеї. В кінци був Фотий, як сторонник партії Азбеста, сам схизматиком. Відси був він сьвідомим узурпатором не вакующего еще формально престола, отже іррегулярний.

Щоби запобічи бунтови, представляв себе Фотий з початку як помічника Ігнатия⁵⁹⁾, але вже по двох місяцях заявив отверто, що він не узнає Ігнатия ані его сьвячень, отже через него висьвячених, скликав з приверженців соборчик, на котрім депонував неприсутного Ігнатия з престола і кинув на него анаему⁶⁰⁾. Щоби свою партію збільшити, почав горячково відданих Ігнатиеви єпископів і презвитерів усувати, а їх місця обсаджувати своїми приклонниками. Приклонників Ігнатия переслідував при помочи Бардаса завзято, а Ігнатия за то, що сам добровільно не хотів уступити, перекидав з місця на місце і мучив по тираньски⁶¹⁾.

А що все то не помогло і опозиція все ще була сильною, почав Фотий старатись о своє потверджене з Риму, де засідав тоді на престолі від 858 р. сильний і сьвідомий своєї ціли папа Николай I. Легати Фотия передали папі р. 860 крім многих дарунків два письма: від цїсаря Михайла, в котрім сей просив папу о легатів на синод до Константинополя в ціли унормованя підупавшої по борбі о образи дисципліни⁶²⁾, і від Фотия з ісповіданем віри і виясненем, в який спосіб він обняв престол⁶³⁾.

⁵⁸⁾ Hergeröther I. 380. II. 353—354. Hefele IV. 231. Philipps, VIII. 1. §. 458. VI. 98—106. Natalis Alex. §. 2—237. 238.

⁵⁹⁾ Nicetas, Vita Ign. Mansi XVI. 233. Nicol. Ep. 11. Mansi XVI. 4. Nicol. ep. 7. Mansi XV. 178.

⁶⁰⁾ Nicetas, l. c. 236. Anastas. Praef. in syn. VIII. Mansi XVI. 4. Nicol. ep. 7. Mansi XV. 178.

⁶¹⁾ Nicetas, l. c. Libellus Eporum in Conc. VIII. actio II. Mansi XVI. 39. 40. Cedren. H. E. 433.

⁶²⁾ Сей лист загинув; его зміст єсть знаний з Nicol. ep. 9, Mansi XV. 216—240.

⁶³⁾ Грецький текст у Migne p. G. 102. Ep. 1. col. 585—594. Латинь. у Baron. a. 859 n. 61—67. Hergenröther, Phot. I. 407—410. Pichler I. 181: „Факт, що Фотий писав до папи є наглядним признаєм римского примату“. Порівн. Norden ст. 6.

Старець Ігнатий, пише він, зрік ся своєї гідности, а він, Фотий, був примушений проти своєї власної волі той так тяжкий обов'язок взяти на свої рамена. Просить проте о потверджене і о легатів на синод. Про дійстний стан річий не сказано ані слова.

Папа післав легатів до Константинополя з письменною відповідію до Михайла й Фотія, даючи рівночасно тим легатам поручене, після котрого заборонював їм зноситись з Фотием яко єпископом — они мали лише справу докладно переглянути, а рішене в тій справі застеріг папа собі⁶⁴⁾.

В листі до цїсаря зазначає папа свої папські права, висказує своє невдоволене, що без згоди Риму усунено на синоді в Константинополи неканонічно Ігнатія, а винесено нагло чоловіка зі стану лаїка до гідности єпископскої⁶⁵⁾. Се противить ся синодови в Сардиї С. 10⁶⁶⁾ і многим папским декреталіям, проте заявляє папа Николай цїлком рішучо, що він Фотія так довго не може узнати, доки справа з Ігнатием на синоді не вяснить ся. Притім жадає папа еще звороту провінції Ілїрикум під юрисдикцію Риму, рівнож віддане дібр в Калябрії і Сицилії, „quoniam irrationabile est, ut ecclesiastica possessio... terrena quavis potestate subtrahatur“⁶⁷⁾. До Фотія написав папа коротко, що не може его затвердити, бо его вибір противить ся канонам⁶⁸⁾.

Нім мав зачати ся синод, мусїв еще Фотий з'єднати собі папских легатів. А що они після наданої інструкції хотїли поступати, цїсар держав їх віддїльно від всіх доти, доки они під погрозами строгих кар і вигнання не приобіцяли перестрашені справу Фотія попірати⁶⁹⁾.

В 861. р. зібрав ся синод в церкві сьв. Апостолів⁷⁰⁾. Сей синод кидає дуже інтересне сьвітло на тодішну дисципліну грецької церкви. Присутними були: цїсар, Бардас, 318 отців, як на першїм вселенськїм синоді і легати папські. Щоби можна було сказати, що легати були судиями Ігнатія, віддано їм на позір президоване, однак там діялось лиш то, що хотїв Бардас і Фотий⁷¹⁾.

Головною цїлю синоду було приневолене Ігнатія до уступленя з престола, або его усунене. Візваний перед синод, явив

64) Nicol. Ep. I. Mansi XV. 161. Ep. 9. l. c. 222.

65) Nicol. Ep. 2. l. c. 162-167. Baron. a. 860 n. 3-9 Jaffé I. n. 2021 p. 238.

66) Ep. 2. Mansi XV. 163. Sard. C. 10. цитований після Dion. Exig. як 13., прв. Pitra I. 475.

67) l. c. 167.

68) Ep. 3. l. c. 168. Baron 860. n. 2. Jaffé I. n. 20. 22. p. 238.

69) Nicol. Ep.-6. Mansi XV. 177. 178.

70) Nicetas, Vita Ign. Mansi XVI. 238-242. Libel. Ign. Baron a. 861. n. 27. називає сей синод: *καίσαρικόν κριτήριον* „tribunal Caesarianum“. Balsamon називає его „Primo secunda“ „πρώτη καὶ δευτέρα“ і „οἰκουμένη“ S. 549. і 582. Порївн. Milas l. c. ст. 95. Hefele, IV. 241-5 Hergenröther, Ph. I. 419-438. Zonar. Вступ 238-239. Nicol. Ep. in actis S. VIII. Mansi XVI. 302. Називає его: „*ληστορικὴ σύνοδος*“ „latrocinium“.

71) Сам Фотий признає ся до того. Првн. Photii ep. apolog. Baron. a. 861. n. 51.

ся Ігнатий в ризах патріярших з асистую, однак его змушено під загрозою кари смерти явитись лише в ризах монаших. Їму призначено місце на деревляній лавці. Ігнатий запитав легатів, чи они не мають листу від папи до него; они однак відповіли, що Ігнатий не є жадним патріярхом, а має бути канонічно суджений. Ігнатий відповів, що они прийшли тут на се, щоби усунути „чужоложника“ Фотия а єму (Ігнатієви) віддати назад его облюбленицю, церкву. Пересвѣдчений, що Фотий як в тій справі лично інтересований, в змові з перекупленими легатами не може бути его судиею, не узнав Ігнатий їх за судийв і відкликав ся до Риму, до папи. Засѣданя застановлено. На друге візване легатів і синоду освѣдчив Ігнатий, що він плачених легатів за судийв не узнає, і що він з охотою піддасть ся вирокови, але папи. Він був в праві, бо Sard. с. 4. виразно постановляв, що усунений єпископ, котрий апелював до Риму, не міг дістати наслідника, як довго его справа там не зістала порішена⁷²⁾.

Кількаразова проба змушення до резигнації нічого не помогла. Ігнатий не хотів віддати своїх овец в опіку Фотієви, узурпаторови і схизматикови, котрий навіть не був членом церкви. Вкінци поставили Ігнатия еще раз перед синод і там его осудили на підставі зізнань 72 свѣдків по більшій части підплачених і з низших верств, після 31(29) апост. кан., котрий до него примінено. В тім каноні таке готорить ся: „Коли єпископ дістав уряд церковний через свѣцку власть, мусить бути усунений, як також і ті, котрі з ним стоять в звязи“. В дійсности і в першій мірі мусів сей канон трафити Фотия, як вибраного через Бардаса і без волі народа, но тут безлично звернено его против Ігнатия, котрий зістав вибраний вправді на припоручене Теодори, але за одноголосною згодою єпископів і народа і вже довше як одинайцять літ сповняв знаменито, без догани свій уряд⁷³⁾.

Щоби не карати разом і многих иньших єпископів, взяли під увагу лишень першу часть канона. Забавка з канонами, як злих дітій!⁷⁴⁾.

Легати папські згодились на ту безправність, і кликали при слідуочій по тім деградації Ігнатия, підчас відбираня брудних і подертых риз патріярших, що на него вложили, з цілим синодом: *ἀνάξιτος*⁷⁵⁾.

⁷²⁾ Hefele I. 543 слід.

⁷⁴⁾ Nicetas, Vita Ign. Mansi XVI. 238-239. Ep. Nicol. 5. ad Michael. Mansi XV-171. Cedren. 436. Zonar. 131.

⁷³⁾ Pitra I. 19. Nicol ep. 5. ad Michael. Mansi XV. 172. Папа дивує ся що, коли в р. 860 говорив цісар о многих провинях Ігнатия, то синод 861 р. найшов лиш одну точку до закинення, а ту можна уважати при знаній византийській практиці лише натягаючи сильно за злочин.

⁷⁵⁾ Nicetas, l. c. 239. Anastas. Praef. in S. VIII. Mansi XVI, 4

Варварство не мало однак кінця. Ігнатий мав ще вирок свого уступлення підписати, но коли сему спротивив ся, то тримали его так довго в вязниці, доки ключник, не схопивши его за руку насильно, не поставив на аркуші знаку хреста, де Фотий дописав сам що єму було треба.

Ігнатий мав еще перечитати сей документ з амвона, уратовав ся однак від сего утечюю, блукав довго, аж доперва по землетрясеню позволено єму повернути до его монастиря⁷⁶⁾.

В такий то спосіб зістав Фотий узнаний правним патріярхом.

По розправі з Ігнатием займав ся ще синод, в другім засіданю іконоборством і відновленем дисципліни і видав 17 канонів.⁷⁷⁾

Більша часть сих канонів носить на собі п'ятно полеміки проти Ігнатія і его приклонників. Шість перших говорить о реформах монаших чинів, чим бажав⁷⁸⁾ Фотий здушити еще досить великий вплив монахів (приклонників Ігнатія). Щоби для себе і для свого поступованя против приклонників Ігнатія мати канонічну підставу, перефорсував Фотий канони 13—15., де сказано, що дякон або сьвященик (с. 13), єпископ (с. 14), або митрополит (с. 15) котрий висуває ся зі звязи з патріярхом вже перед его укінченим засудом, має бути усунений від всіх урядів церковних. Ті що так відлучають ся, є недвозначно названі — се суть приклонники Ігнатія⁷⁹⁾. А що ті канони також против дотеперішного діланя псевдопатріярхи Фотія могли бути звернені, подає сейчас с. 15. дефініцію ложного патріярхи. Ложні єпископи і патріярхи суть ті, котрі з отвертим чолом пропагують ересь. Таким Фотий не був! — Византийский викрут! — Через ті канони міг Фотий легко вимусити собі у народа признане.

Як впрост проти Ігнатія фабрикував Фотий ті канони сьвідчить с. 12. Заказує ся в нім під карою усуненя з уряду відправу літургії і хрещене в приватних каплицях. Хто отже не приставав до Фотія, а правив богослуженя приватно, міг після сего канону бути тяжко караним.

Решта канонів не заслугує на увагу, з виїмком двох ostatnich, в яких вправді ургує ся бажаня папи Николая, але так, що Фотий при тім і для себе сотворив апольогію. І так: С. 16. приписує: „Не можна вибирати нового єпископа для жадної церкви, як довго попередник жиє і зістає при уряді, хиба що сам зрече ся добровільно, або правно зістане усунений“. Тільки і так жадав папа — але Фотий дозволив собі на додаток:

⁷⁶⁾ Nicet. I. c. 241. првн. Herg. Phot. I. 435. 462.

⁷⁷⁾ Mansi XVI. 535—549 Balsamon 549—582. Hefele IV. 244—245. Herg. Phot. I. 430—434. Лебедевъ, Ист. 65—68. Zonar 239—259.

⁷⁸⁾ Лебедевъ, Истор. ст. 65.

⁷⁹⁾ С. 13. початок „zizaniarum semina“ „schismatici“.

„На случай однак, коли єпископ через 6 місяців перебуває поза столицею і покинув свою громаду не зрезигнувавши, то має бути усунений, а на єго місце має бути поставлений иньший⁸⁰⁾).

Сей додаток зладив Фотий проти Ігнатія, котрому закинув тепер самовільне опущене столиці, хотяй, знаємо, усунув Ігнатія на тім самім синоді за що друге, а то за се, наче би єго вибрала власть сьвіцка. Видимо тут, що клопоти в старанях усправедливленя вибору Фотія були за великі, коли спричинювали тільки крутість.

Папа жадав, щоби ухвалено канон проти наглого сьвячення лаїків на висоці духовні чини. Канон 17. дійсно се ухвалює, але знов з додатком Фотія. Він звучить: „Не вільно сьвятити жадного лаїка ані монаха нагло на єпископа, без випробованя єго в довших відступах часу. І хотяй — знов ратунок Фотія — дотепер кількох визначних мужів було узнаних за гідних сьчасового сьвячення на єпископів, бо заходила пекуча потреба — то однак на будуче не сьміє се більше лучатя ся⁸¹⁾).

Що така згода на жаданє папи не була жадною „примирительною церковною політикою“⁸²⁾ Фотія, ані жадною „готовостию до усуненя згіршеня“⁸³⁾, є очевидне.

Акти синоду підписав на першім місци цісар⁸⁴⁾, розходило ся ще, щоби сї постанови і папа потвердив. Осібні послы вслані в товаристві вертаючих легатів папских передали папі акти синоду і листи від цісаря і Фотія. Цісар описав, що було зайшло і що зроблено і просив о затвердженє постанов⁸⁵⁾. Фотий від себе написав довгу апольогію своєї особи, апольогію, що є майстерским кавалком византийської хитрости і вимови⁸⁶⁾.

Зобачмо, як то в ній Фотий боронить правности свого вибору і дісципліни грецкої церкви з протиставленю до латиньської.

Наперед настроює ситуацію на добрий для себе тон. Розписує ся широко о любови і зазначає з натиском, що до принятя гідности зістав змушений. А коли при тім нарушено канони церковні, то вина спадає на тих, що єго змусили, а не на него, що уляг натискови і то проти своєї волі. „Але пригляньмо ся, що то за канони, котрі нїби то переступлено — пише дальше Фотий. Церков в Константинополи до сеї пори єще їх не прийняла“. А не переданих і не прийнятих канонів годі нарушити.

Тоте голословне, нічим не потвердженє запевненє Фотія говорить просто, що єго вибір був канонічний, а тим самим

⁸⁰⁾ Hefele IV. 244.

⁸¹⁾ Hefele, IV. 245.

⁸²⁾ Лебедевъ, Ист. ст. 68.

⁸³⁾ Epist. apolog. Photii. Baron. a 861. n. 48.

⁸⁴⁾ Nicol. Ep. 8. ad Michael. Mansi XV. 285. Hergenr. Photius I. 435—436.

⁸⁵⁾ Лист пропав. Зміст є знаний з відповіди папи.

⁸⁶⁾ Текст по грецки у Migne P. G. 102. Ep. 2. col. 593—618. По лат. у Baron. a. 861. n. 34—54. Порівн. Herg. Photius I. 4 9—460. Hefele IV. 245—247. Лебедевъ, Ист. 69—75. Marković I. 416—435. Pichler I. 182—184.

заява папи Николая, що при виборі Фотія знасилувано канони, є без підстави. Тимчасом було як раз противно. В обох листах, до Михаїла і Фотія покликав ся папа Николай наперед і передовсім (як се вже було піднесено) на канони синоду в Сардиці, а ті канони були у Греків знані і прийняті у них загалом. Они стоять і в збірці Івана Схоластика (*L. tituli. titul. XVI.*) і Трульський синод їх в с. 2. прийняв і номоканон в XIV. тит. має їх⁸⁷; свв. Золотоустий і Ігнатий апелювали до Риму опираючись якраз на сих канонах, з чого виходить, що і в практиці були они примінювані. Вправді не зважав ніхто в Константинополи на папські декреталі, але на них покликав ся папа в своїм листі доперва на другім місци⁸⁸). Так отже є перша точка оборони Фотія нічим більше, як звичайною ложію. Дісципліна при виборах єпископів опирала ся у Греків на Nic. ec. 4. і 5., Sardic. c. 10., прийнятих загалом, так отже не ослабив Фотій неканонічності свого вибору ані трішки.

Як другу точку наводить дальше Фотій кілька примірів з історії византийської церкви, котрими старає ся посередно свою наглу промоцію на патріярха усправедливити. Патріярхи, Тарас (784—806) і Никифор (806—815) вийшли також з лаїків впрост на єпископів, а се мужі, що їх зачисляє ся до ясно світлячих стовпів церкви. Коли він себе боронить, — запевняє Фотій — то робить се задля тих свв. Отців, щоби они разом з ним не були наражені на небезпеченство образи, очернення, бож се мужі, що стоять поза всякими оскарженнями і очерненнями. „А коли ніхто не важить ся їх ганьбити, то тим самим поповняє противоріччє кождий той, що нарікає на промоцію лаїка в єпископа, бож они промововані також з лаїків. Ті мужі, Тарас і Никифор, що світили за житя, як зьвізди, мали би бути піднесеними на свою гідність правління церквою проти канонів і дісципліни церкви! Проч від мене таке говоренє, але і з уст другого не можу щось подібного слухати! Ті великі патріярхи не заховали лиш тих канонів, котрих не знали, котрі їм не були передані.

Тимчасом і сей другий аргумент Фотія є збудований на свідомій ложі, бо оба патріярхи, вибрані в надзвичайних

⁸⁷) Порівн. Tit. I. cap. 5. 6. 11. 19. 26. Tit. VIII. cap. 2. 3. 4. 5. 7 і частійше. Pitra II. 462—611.

⁸⁸) Папа так відповів Фотієви: „Quod vero dicitis, neque Sardicense conc. neque decretalia vos habere SS. Pontificum, vel recipere, — non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime, cum Sardicense conc., quod penes vos in vestris regionibus actum est et omnis Ecclesia recipit“. А що до декреталів папських, зацитованих проти вибору Фотія, каже папа, що они не є нічим иньшим, як тільки толкованєм одного місця зі свв. Письма: *Nemini cito manum imposueris*. I. Tim. 3, 22. Порівн. Nicol. Ep. 6. ad Phot. Mansi XV. 176. 177.

обставинах, були свідомі сего, що були вибрані неканонічно і часто їм за се дотинано ⁸⁹⁾).

Остаючи при тій самій точці, розвиває відтак Фотий підставові, загальні засади дисциплінарні, котрі, колиби їх лишень хотів був Фотий практично перевести, виключилиби були конечно цілу его дисциплінарну полеміку і діяльність. Засади ті виглядають в виводах Фотія ось як: Лишень ті постанови церкви, що відносять ся до віри — как він зовсім справедливо — обовязують всіх і їх переступлене є гріхом тяжким; бо прочі постанови мають значіне лиш для тих, котрим зістали передані.

„То що установили спільні і вселенські собори, то мусять всі тримати, а що собі котрий Отець зовсім приватно для себе завів, або який партикулярний синод ухвалив, то се не є нічим злим у тих, що се заховують, але знов для тих, що сего не прийняли, є се занедбане зовсім без небезпеченьства“.

Зовсім слушно, але і годі видумати якусь другу засаду, котрою би можна так ясно і легко, а при тім справедливо відібрати всяку підставу цілій сумній полеміці Фотія і его наслідників проти дисципліни Латинян, як ся, самим Фотием поставлена.

Відтак продовжає: „І так одні стрижуть і голять бороду після своїх звичаїв краєвих; а другим є се навіть декретами синодальними заказане... На тій самій підставі постимо ми лиш в одиноку Велику Суботу, а коли би ми і в иньші суботи постили, то се було би гідне нагани. Тимчасом другі постять в більше, чим одну суботу, а їх місцеве передане думає, що через звичай взяло верх над канонем (заказуючим піст в суботу) і за се не заслугує на жадні докори ⁹⁰⁾).

В Римі годі найти сьвященника правно жонатого, але нас навчили висьвячувати на сьвящеників лиш раз жонатих, а найби хто важив ся не прийняти з їх рук Тіла Христового, то ми би его зовсім виключили з церкви; бо ми уважаемо тих, що касують право супруже, за зовсім однакових з тими, що управняють неморальність ⁹¹⁾. У нас буде певно засуджений дальше той, що важивби ся висьвятити дякона з перескоченем пресвитерату на єпископа і то яко великий грішник; тимчасом деяким

⁸⁹⁾ Порівн. Dr. J. Hergenröther, Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte I. 547. Столиця була для одного і другого патріярхи важуча; обставини змушували їх уряд прийняти; они знали, що їх вибір не був канонічний, але також, що на жаден случай не були узурпаторами, бо їх попередники вже не жили. Ту взагалі нема жадної аналогії поміж тими случаями а „чужолоством“ Фотія. Порівн. ще: Nicol. Ep. 5. ad Mich. Mansi XV. 171. 172. і Ep. 6. ad Phot. Mansi XV. 175. 176.

⁹⁰⁾ Є се с. apost. 66., у Римлянд, що прийняли лиш 50 канонів апостольских, не знаний, отже і не усудений переданем, як се Фотий думає.

⁹¹⁾ Тут має Фотий на меті канони 3. і 13. собора Трульського про повадержність сьвящеників. Порівн. Herg. Phot. I. 449. п. 47.

є се зовсім рівнодушно, коли сьвятять диякона впрост на єпископа, поминаючи ступень сьвячень лежачий в середині — а прецінь є поміж тим велика ріжниця. Розличні є при ріжних ступенях сьвячень молитви і обряди, розличні функції, інтерстиції, що мусять бути задержані і скрутинії (*δοξιαστικὰ τροπῶν*). Але, о скілько хто не прийняв тих звичаїв, о стілько і як раз через се (неприняте) має своє толковане і не може бути тягнений до відповідальности і кари. Коли би однак у нас сего хто не заховував, то не може надіяти ся найменшої поблажливости; бо переступство менче важних постанов, коли не було укаране, веде до переступства устав більших і важнійших. В многих околицях наказано монахам їсти мясо, не з відрази до мяса, але задля аскези і то раз на все; деінде однак тримають ся сего заказу лиш черед означений час. Я чув від достовірних мужів, що в Александрії з'обовязують кожного маючого стати єпископом до зложеня присяги, що не буде ніколи заховувати повздержности від мяса; то вийшло там в звичай через одну особлившу обставину. У нас не скидають монахи своєї одежи, щоби прийняти одіж сьвященнику, деякі однак, коли мають монаха висьвятити на єпископа, кажуть єму скинути одіж дотеперішну і стрижуть єму волосє в формі хреста. — Так стоять справи, коли ані віра ані загально приняте право не нарушує ся; а що решта постанов і звичаїв є у ріжних церквей і народів ріжні, то ніхто, хто знає справедливо судити, не стане обвиняти яко грішників, одних за то, що заховують, а других за то, що не прийняли і не заховують деяких постанов“.

Такими гідними особлившої уваги і дуже трафними виводами зачав Фотий свою оборону, але тим самим осудив він сам себе, даючи вже наперед найсильнішу відправу своїй і цілій пізнійшій дісциплінарній полеміці. „Справедливий суд“ і всі тоті засади дісциплінарні забув однак Фотий сейчас, бо вже в тій самій апольогії.

Дальші єго виводи є вже на зовсім иньших засадах ставляні. Він зазначає дальше, що винесене лаїка на єпископа є чимсь дуже почесним, чим можна хвалитись і підносить з натиском, що тота промоція з лаїка на єпископа видає ся єму висшою понад всякі нагани, стисло після розуму і переданя dokonаною, особливо, коли єї возьме ся в протиставленю до тих всяких иньших не узасаднених звичаїв, котрими ті, що їх заховують, на всяк случай не важать ся хвалитись, що більше, котрих они задля величи абсурду повинні радше виречи ся, як до них признаватись.

Ту вже перестав Фотий бути безпартійним судисєю, а став зовсім на ґрунті отців Трульського собора і поставив проти папської догани за єго промоцію в єпископа „абсурд“ звичаїв латинської церкви.

Є ще, зазначає дальше Фотий, много иньших ріжниць в літургії, в молитвах, в обрядах сьвячень, але тих всіх не зака-

зує ласка сьв. Духа. І так вистарчає напр. при оскарженю єпископа в Константинополі три сьвідки, а в Римі жадає ся понад 70. [Ту ріжницю підносить Фотий остаточно видимо тому тільки, щоби зробити оскаржене Ігнатія навіть після римської практики ненарушимим. Він провадив процес Ігнатія, як се було вже згадано, з числом сьвідків після практики римської, отже в острійшій формі, як властиво після грецької дисципліни належало ся]. Інших ріжниць не хоче навіть згадувати, бо сказане „є вже досить для людей доброї волі і для таких, що їм більше лежить на серці розуміне річі, чим даване наган“.

Яко третю точку оборони повтаряє Фотий нарешті ще раз, що він був до прийнятя уряду змушений і що не міг оперти ся натискови на прийняте гідности і тим кінчить свою апольогію⁹²).

Хотяй Фотий представив промоцію лаїка на єпископа яко згідну з дисципліною грецької церкви, отже зовсім канонічну, — то мимо сего наказав єї на будуче на своїм синоді каноном — длятого, щоби подобати ся папі. О сїм висказує ся дальше Фотий сам і заявляє папі, що до сего спонукала его любов, щоби не давати Латинянам нагоди до згіршеня. В честь римської церкви, „котра одна удержала ся свобідною від всяких схизм“, прийняв він також иньші канони, яких Рим домагав ся, як нпр. с. 16. Що більше, запевняє Фотий, синод був би прийняв всі регули, яких домагав ся папа від него, коли би на се був схотів згодити ся цісар. А що до надії папи на відзискане Іллірії і иньших провінцій забраних цісарями від столиці сьв. Петра, то сего не можна ніяк надіяти ся від византийского двора; він (Фотий) сам є перед цісарем за слабий; а що границі провінцій належачих до церкви підлягають також політичному правлінню, то просить, щоби папа не взяв єму за зле, що ті домаганя не будуть сповнені. Він сам віддав би їх радо, що більше, він відступив би і зі своїх областей, щоби мати менче гризоти, але цісар! Фотий старав ся з легатами принайменче ратувати се, що було до ратованя, щоби не стратити всього.

Ось маємо знов з автентичного жерела сьвідоцтво, як вже сильний був в IX. ст. цезаропапізм, а як мало свободи заживав патріярх, навіть такий Фотий, що був загалом лиш креатурою двора. Коли навіть богато з єго заяви возьмемо на рахунок пересади при самообороні і на *captatio benevolentiae* у папи, то ще таки остає певним, що византийска церков в IX. ст. не мала вже жадної свободи. Інакше була би неможлива ціла афера з Фотием.

⁹²) Папа Николай збиває сей послідний аргумент (Ер. 6. ad Phot. Mansi XV. 177.) дуже просто: факти: поступоване проти Ігнатія і єго приклонників і синод адраджують за велику намієтність і сьвідчать про щось зовсім противного.

Не забув також Фотій в своїм предовгім письмі о Ігнатію і его приклонниках. Они є тоті „лиси“ і „схизматики,“ що то їх злоба снує ся потайки і шкодить більше, чим явні вороги зашкодити можуть. „А хотяй огонь окаянія і безличности тих схизматиків зістав пригашений через постанови синоду (с. 15.)⁹³⁾, (бож Ваша вітцівска сьвятість потвердила через своїх всечесних легатів постанови проти них⁹⁴⁾, то все ще таки дим з огню щіпає за очи і є прикрий“. Щоби тим невиносимим приклонникам Ігнатія утруднити зносини з Римом, уживає на се Фотій, котрий все уміє утаєні интенції переводити під найкрасшим покривальцем, одного збоченя дісциплінарного, а іменно неупорядкованих подорожий і богоміль до Риму. Просить для того папу, щоби він для порядку і удержаня канонічної дісципліни не приймав в Римі нікого зі Сходу, котрий не викаже ся письмом поручаючим від Фотія. В такий спосіб мала бути усунена послідна дошка ратунку свободи церковної на Сході!

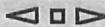
І так видимо в цілій тій апольогії Фотія мішанину: покори з гордостію, старань о ласку у папи з маркованем власних сил і імпонованем, мішанину правди з ложію — одним словом, мистецкий твір хитрости византійскої. Хотяй Фотій в першій мірі хотів зискати папу для постанов свого синоду і писав, як каже Лебедевъ (Очерки ст. 221.), „sine ira et studio“, то все таки за багато висунув на перед свою ненависть і полеміку проти тримаючого з Римом Ігнатія і его справи і проти Риму.

(Далі буде).

о. Кость Курилло.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці.

(Д а л ь ш е).

6. Церква сьв. Ярханг. Михаїла в Ньюарку, Н. Дж.

З Jersey-City до Newark-у двацять хвиль їзди залізницею. В три роки по отвореню парохії в Джерзиситі, Русини злучені

⁹³⁾ Тут маємо свідощтво самого Фотія, що его синод 861. р. мав головну ціль знищити приклонників Ігнатія.

⁹⁴⁾ Ту знов бере Фотій присутність перекуплених легатів папських за апробату папи на постанови синоду. Трохи занадто сьміло!

вже в товариство, в день сьв. Архистратига ухвалили на загальних зборах спімненого товариства креувати свою власну церковну громаду та таки на тих самих зборах зібрано на сю ціль 550 долярів. Минуло немало часу, поки приступлено до купна церкви, якої унутро приноврено до нашого східнього обряду та церкву цоблагословлено під візванем сьв. Михаїла Арх. В перших хвилях душпастирскі треби сповняв священник джерзиситский, а потім душпастирював тут о. Н. Дмитрів та о. Каміньский (молодший). Громада з дня на день могла і збільшала ся, бо нова еміграція прибувала зі старого краю, та приносила нових членів церковній громаді.

Ворог одначе не спить!... та розсїває куліть незгоди між нашими людьми. Приходить 1907. р., а з ним імпортований причер*) Бодрук, який запоможений долярами від протестантської місії, закладає „свобідну бодруківську громаду“, яка деяким вихованкам Трильовского сталась дуже до вподоби, — а з другого боку царославні Лемки складають знова росс. схизматичкий гурт за ініціативою схизматичкого росс. Владики, який тієї хвилі післяв на сю місію своего священника**). Се однок замало було царославним; вони загадали легким способом відібрати Русинам католикам їх Божий дім, та заскаржили нашу громаду о зворот церкви і всякої церковної утвари. Прийшло до довгого і коштовного процесу. В тім часі душпастирство сеї громади обняв о. Стефан Макар. Судово доказано царославним їх кривоприсягу, покликуюно на розправи і Преосвященного Сотера, та вкінці суд признав правне посіданє церкви і церковного майна Русинам католикам, яко нюарській громаді.

*) Бодрук, бувший дячок здаєть ся в Ansonia Con., іменований протестантским міністром для Українців, побрав стаду місячну платню 60 долярів від тієї місії. Був і в Канаді, але досить короткий час, яко Серафимець, та дійствував там як священник.

***) Росс. схизм. батюшка Василь Рубинський, родовитий Українець, але чорносотенець, за сколектовані гроші між Лемками купує більшу хату, переписує єї в правну власність росс. Арх. Плятона. В шематизмі фігурує тая хата: Михайловская (домовая) церковь, свяц. Василій Рубинскій, 319 Walnut Str. Newark N. Y. — Цілком зрозуміла річ, що наші Галичани з тих парохій, де є їх душпастирем москвофіл в старім краю, без найменчих скрудулів хвалять ся своім признанем для православя, отверто в Америці переходять на росс. схизму. Проте може всі тутешні Лемки захоплені схизмою, та вони складають тих 12.000 чоловіка, які фігурують в офіціальнім росс. шематизмі. Се передовсім повіті: Горлицкий, Гривівский, Старо і Ново Сандецкий, Ясельский, та з околиць Вродів, Станіславова і Коломиї, там, де є москвофілська пропаганда в священничій расі. Важним булоб дуже, щоб Преосв. Ординарят в Перемишлі видав острійші розпорядженя спиночи в той спосіб мовчане, похвалюване та ширене агітаціа в лемківских передовсім парохіях, бо по більшій частині приходять вже тут підготовленній православою матеріал. Сам автор нераз, не два мав нагоду говорити з тутешніми Лемками, з вище спімнених повітів, та наглядно переконав ся, що гравітація агітаційна вже з краю. Самі лемківскі священники письмами з краю до своїх давних парохіян підтримують „старую, святую, православную віру“ та отверто плюють на який то „український

Ся церква нині стоїть вже під правною опікою Єпископа С. С. Ортинського, та нарід вдоволений, що Божа поміч показала своє милосердіє над бідними, зажуреними, рускими дітьми на чужині. Сердечна і щира праця теперішнього душпастиря о. Макара робить своє, нарід гуртуєть ся, могучіє вірою, бо встає із морального і материяльного занепаду та відновляєть ся вже раз в щиро католицькім дусі. Чи мало спричинились до сего і реколекції великопісні, які через пять день в 1909. р. давав сам Архиерей Сотер *). Нарід плакав, каая в ся, та втихомирений вертав по сповіди до чорних фабрик, щоб дальше заробляти на хліб насушний.

Сама церква невелика, без копули, у звичайнім базиліковім стилю; довкола хор, досить гарненький іконостас та вся утвар церковна. Під церквою саля шкільна, електрично осьвітлена, в якій відбувають ся рівнож що місяця брацкі збори. До сорок дітий шкільних записалось в 1909. р. — Нарід мішаний: Лемки і Гуцули з під Станіслава, трохи з Брідщини і з під Стрия. Роботи йдуть тепер добре, отже є надія, що і довг, який тяжить на церкві, вкортці виплатить ся.

Адрес священика: Rev. St. Makar, 113. Charlton Str. Newark, N. Y.

7. Угоруска церковна громада в Трентон, Н. Дж.

Рік заснованя 1896 Громада оснувалась спільними силами і Угорчан і Галичан.

Rev. S. Laurišin, 210, Grand Str. Trenton, N. Y.

У тій громаді половиця нашого галицького народу, але змалерована твердими началами їх угроруского душпастиря. Імя сего Отця відоме ізза проведу своєї кампанії проти Преосв.

католицизм⁴. Вони рівнож не жахають ся дописувати до схизматичної „Правди“, „Світ-а“, „Послуп-у“ та на відозвах про лепти на московіфську бурею в Горляцях в спімнених часописях кладуть свої підписи оо.: Влад. Э. Кадунський, Э. Н. Юрчакевич, И. Т. Дуркотъ, Теод. И. Дуркотъ, сов. Качмарчикъ з Бильцаревой, дописователъ „Правди“. Богато цнпих лемківских священиків криють ся під псевдоніми, ведучи агітацію. Доказовим материялом в тім напрямі можна би записати цілі томи, а не одау картку лишень. Ось ipsissima verba одного Лемка: як я гев приїхав, том юж дистав два писма, што єгомосць пишуд, штоби вдривати вшідно од Ортинського⁴. — Sapienti sat!

Крім сього треба конечно і про те спімнути, що рос. схизм. Владика передовсім на місці між Галичанами дав більші суми н. пр. перекінчик, нині рос. схизм. свящ. о. Січінскій в Charlevoі, Ра. побирає, крім пенсії від громади, 60 долярів що місяця від С.-Петербурзького Синода чи Еп Платома яко додаток.

*) В 1908—1909. р. посвятив Єпископ Ортанський 23. церков і об'їздив 37. місій, дав кількадевнї реколекції особисто в Ньюйорку, Брукліні, Джерзиситї, Ансонїї, Вуффальо, Саугфорк та в днях 3, 4, 5, марта реколекційні науки держав у Філядельфійській катедрі для руск. кат. священиків.

Сотера. Самозваний кандидат на руск. кат. єпископство в Америці, не міг стерпіти приходу не зі свої кліки Єпископа та задля низьких мотивів робить ся отвертим ворогом Єпископа Ортинського. Відома рівнож афера з 500 долярами, які сей Отець з трема іншими*) давав редакторови мадярско-жидівської часописи Й. Беркови, щоб лишень приймав пашквилі, писані на Архієрея. Жид редактор відкинув сю пропозицію!

Звісний є сей Отець рівнож з очернювання Єписк. Ортинського перед айриским Єпископом Макфавлем в Трентоні.

8. Угроруска церк. громада в Насейку Н. Дж.

Rev. E. Homičko. Спільними силами будована церква народом з обидвох боків Карпат. Душпастир, отвертий противник наших змагань, своїм нетактованим діланєм підготовив схизму та при кінци 1909. р. переніс ся до Картерет Н. Дж.

9. Церква свв. Арх. Михайла в Насейку Н. Дж.

Церква будована Галичанами, тогді, коли матерна церква свв. Петра і Павла не могла помістити збільшаючої ся тягом еміграції. По відході о. Іринєя Яніцького (Угрорусина), який хоч для ока через натиск самих парохіян — майже всіх Галичан — признавав зверхність Владики Ортинського. На початку 1909. р. відійшов, та цікавим чином з'явив ся з Канади засуспендовий о. Крохмальний**) і заняв сю парохію. Першим його ділом було приготувити нарід до росс. схизми, на яку сам перейшов і цілу майже громаду перетягнув.

10. Угроруска церков. громада в Байонїситі, Н. Дж.

Rev. Th. Szabó, 210 East, 22 Str. Bayonne — City, N. Y.

11. Церква Успеня Пр. Богор. в Єлізабеті, Н. Дж.

Майже по середині дороги між Bayonne-City а Newark-ом є Elisabeth, N. Y., а зглядно Elisabeth-port; тут то при збіль-

*) о. Гавр. Чопей з Пертамбой і о. Ник. Чопей з Вільнесбарє; усі три крєвняки Ексд. Преосв. Фірцака; гляди: „Причинки до ст. руск. кат. Церкви в півн. Америці“.

**) Здаєть ся рівнож, що сей отець (ще в краю здеклярований даро-слав) інспірований росс. Еп. Плятоном об'їждає тепер околицю Філядель-фійску, та спільно з таким же самим о. Заклинським організують право-славну місію між нашими людьми, з усякою певністю на рахунок Плятона.

шаючій ся еміграції нашого народу взяла верх гадка засновання власної церковної громади. В перших початках наші переселенці їздили на недільні богослуження або до Байонні або до Ньюарку. Коли вже założено громаду, приїзджав зі Службою Божою душпастир з Ньюарку. Але нарід, згуртований вже і в сильне брацтво і церковну громаду, хотів мати власного сьвященика та приступив до купна церкви від іновірців за суму 70.000 долярів, яку по відреставрованю приноврено до руск. кат. обряду. Тепер вона гарно презентуєть ся, — хоч деревляна, але відповідно помалювана зверху, — пишаєть ся і царить своєю простотою, та мовби сільською щиростю. Під церквою є простора кімната шкільна, в якій що місяця відбувають ся брацкі збори.

Є рівнож сестрицтво Пр. Д. Бог. яко осібний відділ Рус. Нар. С. Нарід мішаний, трохи Лемків, Бойків, а найбільше є людей з Поділя.

О. Петро Понятишин ревно заняв ся тією громадою та підносить єї в дусі католицкім. Притім треба піднести на похвалу душпастиря і те, що довг реальности церковної цілком виплачений, та без ніяких трудностей зі сторони народу переписано церкву і єї масток під правну опіку Епископа С. С. Ортинського.

Робота у фабриках добре платить ся, при тім багато наших робітників є занятих при ладованю в порті.

Громада числить до 800 душ. В 1909. р. було записаних дітий шкільних 34.

Адрес сьвященика: Rev. Peter Poniatyshyn*), 114, Washyngton Str. Elisabeth N. Y.

12. Угроруска церк. громада в Картерет Н. Дж.

Rev. E. Homiesko, Carteret, N. Y.

Громада założена 1909. р. є переписана на імя айриского Епископа в Трентон.

13. Угроруска церков. громада в Пертамбой, Н. Дж.

Rev. G. Csopey, 129, Broad Str. Perth Amboy, N. Y.

*) Позаяк о. Понятишин є рівночасно директором „Свободи“ та єї печатні, задяя того ліпше адресувати письма до него на адресу „Свободи“, Rev. P. Poniatyshyn, 184 Hudson Str. Nev-York City.

14. Церква Успенія Пр. Богор. в Нертамбой, Н. Дж. *)

В 1908 р. 28. серпня, в день Успенія Пр. Богор. оо. Н. Підгорецький і А. Уліцький відправили першу торжественну сьв. Літургію в що йно поблагословленій церкві новозложеної руск. кат. громади для Галичан. О. Н. Підгорецький виголосив горячу, повну патриотичного духа проповідь, якою сердечно закрив на рід до правдивої любови Христа і свого народу. Церкву відкуплено від іновірців за 13.500 долярів, із гарною площею довкола. Дня 18. жовня 1908 р. обняв сю місію тимчасово о. К. Курилло.

Як склалось те, що побіч одной руск. громади згуртувалась друга?

До висше спімненого часу галицький нарід приналежав до угорускої громади та церкви, точно і обильно платив місячну колекту, зложив кількаразово більші суми на приукрашене церкви, спільними силами народу з під обох сторін Карпат вимуровано з білої цегли у візантійським стилу величавий храм та поставлено при церкві гарний поверховий парохіяльний дім для сьвященника. Але Угорщани так довго були спокійні та утримували зносини з Галичанами, як довго потребували їх під зглядом грошеvim. Коли довг затягнений на церкві і парохіяльній реальности з помочію Галичан сплачено (суму 31.000 долярів), тієї хвилини повикидано з уряду і комітету парохіяльного Галичан, а затримано лишень „благонадежних“, які своїми „твердими началами“ давали їм запоруку американської індепенденції. Бо галицький нарід на кожних майже парохіяльних зборах допоминав ся перепису церкви та реальности парохіяльної під правну опіку Епископа С. С. Ортинського, домагав ся для себе хоч дякоучителя з галицької сторони (цілком оправдано!), — но куратори**) в змові зі своїм душпастирем о. Гавр. Чопейом нелегальним способом та ніяким чином не оправдано, задля висше спімнених мотивів викинули наших Галичан зі зборів та тим самим із церковної громади. Загал нашого народу і так гадав вже про свою питому парохію, бо нетактовні проповіді в церкві о. Чопея, звернені проти особи Епископа Ортинського, явна независимість душпастиря і Угорщан страшенно боліли і вдаряли в саме серце наш нарід та хіньским муром відділяли і відділили його раз на все від „угорської странки“. Справді материяльно покривджені відділились наші Гали-

*) Гляди „Руслап“ 1909: „Письма з Америка“.

***) При кожній громаді церковній в Америці після права Сполучених Держав мусять бути куратори т. є. опікуни церковні, які вибрані на один рік, репрезентують тіло громадске; без кураторів не дістаєть ся „чартер“ т. є. дозвіл на отворене церков. громади. — В рим, кат. організації є лишень трех (трусістів) кураторів: першим і найголовнішим в Епископ епархії, на якого імя записана церква, другим — місцевий душпастир, який є рівночасно секретарем і касієром тієї церкви, третого вибирає громада на рік. Через таку організацію є велика централізація і сила.

чани, але за те з повним і новим досвідом, що лишень самі зі собою зможуть завести діло съвяте, Боже. Брацтва наші навіть понехали всякі претенсії на утвари церковні в угрорускій церкві, та благородно, спокійно, з вірою і надією забрались до нового діла.

Брацтво съв. О. Николая (відділ „Р. Н. Союза“) на своїх місячних зборах ухвалило вислати депутацію до Архiereя Сотера, предложити свої прохання та просити о дозвіл отвореня галицької руск. кат. церковної громади. Епископ Ортинський поручив розслідити справу о. Підгорецкому та евентуально допомочити до з'організованя нової громади. Відомі брехні і некултурні лайки Русск. Ам. Вѣстник-а, Правди, Свѣт-а, які посипали ся на Епископа Ортинського зі сторони медярских Русинів та царославних. Але Божа поміч, чисте як хрусталь діло, любов Галичан до своєрідного — перемогли усі чорні затії, намови, очернїня і насмїшки. В сю справу старав ся навіть о. Чопей*) вмшати айриского Епископа з Трентону, до котрого приїхав та в покірній позі покривдженого заявив, що перепише церкву і майно церковне на него; при тїм накинув ся ложію на Епископа Ортинського — очевидно, щоб викликати колїзію і непорозумїне між згаданими двома католицькими Епископами**). Епископ Трентону Максфавль завїззав тимчасово дійствующого съвященика на пертамбойській місії під загрозою суспензії — не відручним письмом справді, але устно через рим. кат. польского съвященика Ю. Зелїньского, — хоч згаданий съвященик мав усі потрібні папери та дійствував правно з рамени Епископа Ортинського, бо в тїм часі Еп. Максфавль усяку юрисдикцію передав вже для Русинів в своїй епархії Епископови Ортинському. В три дні був вже о. К. Курилло в Трентонї, де сам Епископ в приватній потїм розмові відкрив усі брехні згаданих угроруских Отцїв. Добродушними, щирими словами попрощав Автора сего „Огляду руск. кат. церк. громад в Америці“ та побажав добрих успїхів на тяжкій місії та дав юрисдикцію осїбним, власноручно написаним письмом на місії в цілій своїй епархії.

Серед дуже важких условин був перший початок нової громади. А нарід розрадуваний, втїшений зі своєї церкви, горнеть ся до неї не лишень із самого Пертамбой, але і других місцевостей.

В два місяці пізнійше церкву приноровлено до нашого обряду та коштом 1.200 кор. спроваджено зі старого краю по-

*) Вірним товаришом у тїм ділі був о. Гопейово о. Лавришин з Трентону, який отримавши від Епископа Ортинського одну з лїпших парохій Трентом, а на якій повинен бути наш галицькій съвященик, бо більша часть Русинів є таки там з Галичинї — так чорно вмів ся відвдячити!...

**) Гляди „Нива“ — „Причинки до станов. руск. кат. цер. в Америці“, де о. Лавришин доносить до Амер. Русск. Вѣстник-а приватну розмову згаданих Епископів.

трібну утвар церковну, сплачено майже третину зятягнуеного довгу і основано „Парохіяльне брацтво Успеня Пр. Богор.“, яке ціле вступило осібним відділом до „Руск. Нар. Союзу“. З молодих хлопців заснувалось молодече товариство „Січ Запорожка“, яке передовсім взяло за мету зложити хор церковний та згуртуватись в драматичну дружину, а якого головою вибрано дійствующого сьвященика. Товариство справило собі гарну козацку одіж та вступило рівнож осібним відділом до Р. Н. Союзу. Жінки і дівчата злучились в „Сестрицтво сьв. Ольги“. І так нова громада з дня на день росте, могутіє, бо здавна бажане — своєрідне має. Комітет церковний гадає вже і про будову власного дому парохіяльного на площі біля церкви, при Elisabeth Str.

Церква мурована з каменя, в романскім стилю Під церквою простора кімната шкільна. Дітий шкільних доходить вже до 40. Усі Галичани приналежать до тієї громади, а навіть з Carteret N. Y. *), о годину їзди віддаленої місцевости, приходять наші люди на недільні Богослуженя, кромі лишень наших доморослих Москалів з під Горлиць. Сі спроваджують собі російского батюшку**), або ходять до індепендентних Угорщан. Таким наша церква не до вподоби, бо кажуть Америка „free Conuntry“ — свобідний край!

Найбільше заслужились при основаню тієї промади отсі парохіяни: Н. Ваверчак, Ів. Хрін, братя Пелешаки, Ів. Ваверчак. — Більшу реальність і готель має Н. Ваверчак із Загіря.

Роботи йдуть добре, платня від 1'50—5 долярів денно. Нарід мішаний: з під Горлиць, Грибова, Сянока, Стрия і Рогатина. Усіх до 1000 душ.

По о. К. Курилло ***) обняв парохію о. Й. Чаплиньский, який дуже ревною працею материяльно ставляє на ноги нову громаду та займаєть ся щиро новою читальнею.

Адрес сьвященика: Rev. J. Czaplinskyj, 8 Hall Ave, Perth Amboy, N. Y.

*) о. Чаплиньский постарав ся, щоб галицькі Русини в Картерет мали свою власну каплицю, та сам на Богослуженя доїжджає.

**) Росс. схизм. шематизм: свяц. Яковъ Корчинский, Р. О. Box 189. Pennsylvania Ave, South River, N. Y. Петро-Павловская церковь. Тепер сі „православні“ приналежать до сеї рос. громади. На сьвята приїжджає спімненій батюшка та править богослуженя у хаті. Росс. прав. громада заложена в Саутривер для Галичан, бож лишень самі Галичани — Лемки і деякі Угорщани до неї приналежать.

***) Кілька тижнів дійствовав рівнож о. Марчак-Варацький, а о. К. Курилло обняв місні у Вїрджинії і Вест-Вїрджинії та обїхав тамошніх Русинів (гляди — Руслан 1909 — Письма з Америки).

15. **Мадярська грек. кат. церков. громада в Пасейку, Н. Дж. *)**
16. **Угросурска церков. громада в Бігемптон, Н. Ї.**
Священик доїжджаючий.
17. **Угросурска церков. громада в Бреневип, Н. Ї.**
Священик доїжджаючий.
18. **Угросурска церков. громада в Мікел, Н. Ї.**
Священик доїжджаючий.
19. **Угросурска церов. громада в Бріджпорт, Конн.**
Rev. Paul Stavrovsky, Bridgeport, Conn.
20. **Мадярська гр. кат. церков. громада в Бріджпорт, Конн.**
21. **Угросурска церков. громада в Ньюбритан, Конн.**
22. **Церква Успенія Пр. Богор. в Ньюбритан, Конн.**

При кінці 1909. р. з цілком подібних мотивів ньюбританська церков. громада поділилась на угросурску і галицку. Прийшло в самій церкві підчас Богослуження до бійки і проливу крові. Виновниками сего самі таки Угрщани. В кілька тижнів хтось підпалив церкву. Тепер Галичани приступили вже до будови власної церкви, помимо великих противностей.

Громада нова числить до 700 душ.

Піднести конечно треба, що о. Залітач, який перейшов там багато прикrostий та чимало вложив труду і праці, з'умів завсїгди тактом побідити противників та нарід галицкий привязати до себе. Йому як раз завдячує тамошня нова громада свій теперішніх днів розвиток. Є гарний хор, читальня, школа, та

*) Побіч угросусинів, з яких одні ще яко-тако говорять по руски, а другі вже майже цілком зісловачені уживають словацкої мови, — в ще цілком змадяризовані, по більшій часті завдячі мадяризаційній агітації та їх душпастирям, кромі гр. кат. обряду нічого більше спільного не мають нині з Русинами. І таким треба булоб присвятити багато праці над їх національним освідомленем, а може знайшлась би душа, щоби повернула в свій нарід!

в кілька місяців буде і своя церква. Освідомлений і досвідчений нарід лучить ся зі собою, гуртуєть ся, аж любо глянути на тоє нове працювате, повне пожертвованя словесне стадо, яке вдякою і поважанем окружило свого душпастиря.

Адрес сьвященика: Rev. Zalitatch, New Britian, Conn.

(Дальше буде).

о. М. Щепанюк.

Ще один причинок до характеристики нашого релігійного москвофільства.

В неділю о сліпородженім себто дня 6. червня с. р. зістало в архикатедральній церкві сьв. Юрія відчитане посланіє наших Впр. Епископів в справі схизматицкої агітації серед наших вірних. Факт сам в собі не заслуговував би на особлившу згадку, колиб не один случай, котрий в певній мірі роз'яснює нам становиско москвофільської частини духовенства до порушеної епископами справи і являєть ся іще одним причиноком до його характеристики.

А мало ся воно так: В ту саму неділю полагоджував я орудки парохіян в канцелярії. Між иньшими приходить якийсь чоловік і просить о „таку книжочку, що єгомость читали на Службі Божій“, бо „наші єгомость вправді також читали, але про сьв. Йосафата навіть не згадали“. Зацікавлений питаю, хто він і звідки. Називаю ся Н. Н., звучить відповідь, служу при желізниці, походжу з села Р., Г-ого деканату. Тут трохи ошибнув ся, бо, як вказує шематизм, вказане ним село Р. належить до перемискої дієцезії в деканаті, який граничить з деканатом Г. нашої архидієцезії. Однак се сути річи не змінєє. Послухаймо далі його бесіди: „Наші єгомость, від коли до нас прийшли, щось не мають до нас щирости. О тім найліпше я переконав ся нині. Будучи у швагра, прийшов я сюди до церкви і аж душа урадувала ся, коли почув, що і ми маємо свого сьвятого, котрий обстоював за правду. Тай наші єгомость читали той лист і навіть казали, що се пишуть Преосьвящені, але про сьв. Йосафата не читали нічого. Будьте так ласкаві, єгомость, та продайте мені одну таку книжочку, а я дома її другим прочитаю.

Розуміть ся, що я мусів відмовити, бо під рукою не мав, а до консисторської канцелярії годі було відослати з огляду на неділю, хоч що правда, ранше того дня відсилав до о. канцлера якогось скарбового стражника з Мазурів, котрий рівнож жадав послання. Петент дивив ся на мене недовірливо і не зараз уступив ся — видно думав, що дати йому не хочю. Бкінци заявив, що на Зелені сьвята буде знову у швагра, а тоді вступить, щоби книжочку таки йому дати. Я з своєї сторони мусів йому обіцяти, що жадану книжочку для него вистараю ся.

Ось епізод на позір не значний, однак в ситуацію, в якій мимохіть знайшло ся під теперішню хвилю наше духовенство, кидає не мало сьвігла і дозволяє нам в ній як слід розглянути ся. Пересякла ідеєю панрусицизму, яснійше сказати едности українського народу з російським, частина нашого духовенства і не запримічує, як помалу зживає ся з всім тим, що несе з собою російська правительственна (так називаю для відріжнення від того, що витворили не правительственні, революційні елементи) культура, що з подивом для її здобутків, її престижу, її, не входжу в те, фактичної чи лиш фікційної сили, рівночасно асоціює свої родимі погляди з поглядами правительственої Росії, що з часом привикає навіть в чисто духовій, релігійній області глядіти очима „русского челоуька“. Начитавши ся „Галичанинів“, „Русских Слов“, а може ще навіть якого чорносотенного „журнала“ з Росії, наш чоловік, хоч може навіть високо образований, не оглянув ся, як його душа почала що раз більше звертати ся на північ, як в ній помалу вигасав природний вогонь любови того, що своє, а почало ся нове жите, теперішньому зовсім не подібне. З початку деякі виступи против ідей і напрямів, які він заступав з обовязку католика і сьвященника, його певно обурювали, з часом однак він до них привикав — вони видавали ся йому не так дуже шкідливими, він ставав ся зглядом них індиферентний. Вкінци дійшло до того, що в душі був навіть вдоволений, коли тут або там відзивали ся голоси противні католицькій церкві, а чому він відчував то вдоволене, він сам не зміг би пояснити. Словом він затратив ту ніжність розріжнюваня, що йому яко католицькому сьвященникови годить ся, що не годить ся; він має ще вправді католицьке чувство в серцю, але воно вже дуже нечуле, сильно приспане отрутою, яку він заживав літами. Тому не диво, що вже не відчуває великої провини, если не послухає своїх, Богом поставлених Архиереїв, або, що страшнійше, злегковажить собі сьвятого, котрого будь що будь узнала за такого церков, котрої вія є речником.

Такою видаєть ся мені бути більша частина нашого москвофільського духовенства. Цілковитого браку католицького

духа ми ніяк не можемо йому закинути, за теж приспане того духа мусимо рішучо сконстатувати. Случаї, нотовані так часто нашою і не нашою пресою і такі, як невідчитане пастирського послання вірним для того, що там згадується сьвятий, котрий поклав голову в борбі з церковною схизмою, облудні і фарисейські виступи наших москвофілів будьто би в обороні „чистоти руського обряду“, в яких однак не слідно нічого, як тільки нехіть, загально звісну у москвофілів, до тих релігійних практик, які кат. церков повводила, щоби скріпити релігійне жите серед народу і які справді приноровлені до даного обряду, йому зовсім не школять, а овшім додають краси і житя, а вірним приносять неоцінені душевні користи, — дають доказ, що зсеросійська правительственна культура вже дуже глибоко запустила корінці серед наших братів з москвофільського табору. Ба, навіть сам факт, що чоловік, котрий між ними визначається хоч трохи щирійшими католицькими чувствами, стрічається у них з притоком „паписта“, дасть колись історикови наших часів сильний аргумент до осуду їх правдивої вартости.

Так існуване у нас побіч національного й релігійного москвофільства не дасть ся заперечити. Певні симпатії для російського православя, а за тим сьвідома або й несьвідома гравітація в ту сторону тут очевидна. Сему не запобіжать і сотки „пропамятних письм“ і ще раз така організація, яку послідними часами між собою розвинули. Коли хочуть, щоби ми вірили в щирість їх католицьких понувань, так нехай зречуть ся взагалі змагань до єдиньства з російським народом, нехай остануть тим, чим їх Бог сотворив; тоді і можлива у них щира єдність з католицькою церквою. Єсли-ж вони захоплюють ся чужою їм культурою і хочуть її зробити собі рідною, то мусять погодити ся з тою прикрою конечностию, що та культура не дасть ся їм пошматувати, що вона вже силою своєї тяжести потягне їх в свої обійми і в области релігійних поглядів, які прецінь як її львина часть, не дадуть ся так легко з'ігнорувати або хитро-мудро обминуть.

Нам того стану річий не вільно легковажити; не забуваймо, що тоті несьвідомі або на пів сьвідомі симпатії російського православя можуть бути вже передпоследнім етапом в дорозі до цілковитого розладу з католицькою церквою. Вистане одна сильнійша іскра, один незначний переворот в політичних відносінах, а наша церков може знайти серед галицьких москвофілів так само Юдів, як вже свого часу знайшла їх між ними для Холмщини.

Однак без згляду на ті можливі евентуальности релігійне, хочби навіть несьвідоме москвофільство, є для нашого народу незвичайно шкідливе. Воно ділає нарід в справах віри індиферентним. Воно є першою причиною так дуже шкідливого всякому поступови безвірства. Звичайно люблять наші москвофіли звалювати причини радикалізму і всіх других „ізмів“, через які

то безвірство з більшою або меншою силою маніфестуєть ся, на „попиків-радикалів“, а сліпі на то, що як раз в тих селах, де довші літа душпастиривав сьвященик москвофільських пере-сьвідчень, знайшли найподатнійший ґрунт антирелігійні ідеї, коли навряд села, де сьвященик чув ся одно з своїм народом мовою і культурою, від них оціліли. Що до того моглибсьмо перевести найточнішу статистику, однак оставляємо се на час відповіднійший. Той прояв зовсім льогічний і природний. Коли наш парохіянин побачить раз і другий у свого душпастиря якусь нерішучість, неясність, двозначність, „нещирість“, як сказав вірний з села Р., в так важних справах, як віра, тоді без сумніву і він почне непокоїти ся, сумнівати ся, а навіть з часом відвернеть ся від церков; тоді певно не треба великих агітаторських здібностей, щоби підкопати цілковито його довіре до свого сьвященика, а в наслідок того відобрати йому зовсім віру.

В виду того годї нам сидіти з заложеними руками і спокійно глядіти на то, що перед нами дієть ся. Нам треба виступити против злу рішучо і то без компромісів. Єсли хоче ся вилічити організм радикально, треба з него вирвати боляк з корінем, хочби через те навіть наступило хвилеве ослаблене організму.

Принагідно зауважу, що деякі з поміж нас глядять на ту справу инакше. Їм здаєть ся, що при помочі москвофільської партії у нас далоб ся що небудь зділати для католицизму в Росії. Тому безнастанно клепчуть: „Дайте спокій, не ятрїть! Хто знає, може якраз їх покликало Провидїне до великої місії з'єдиненя церков“. Хоч з цілого серця хотїв би я прилучити ся до прихильників того погляду, однак на жаль не можу.

Передовсім хто хоче дати другому сьвітла, мусить сам його мати. А наше галицке москвофільство ище ніколи не оказало на стільки католицького духа, щоби могло ще й другий до нього заґріти. Против нього сьвідчить минувшість, против нього теперішність, а певно не буде сьвітлійша і будучність.

По друге, воно більше консервативне, як сама правительственна Росія; його спосіб думаня і дотеперішна діяльність воняє аж занадто російським чорносотенним духом. А католицизм для всеросійської державної ідеї є в поглядах її представителїв так само чимсь ворожим, як приміром „український сепаратизм“, соціалїзм, нігілізм і що собі хочете. І справді: Католицька церков, се не правительственна синодальна церков, яка хилить ся без упору на ту сторону, куди їй накаже правительственный „прокурор“; католицька церков, се вправді велика підпора державного ладу, але не злочинів, не нехтованя божих і людських прав через ту державу, не бездушне орудє в руках могучих міра сего; католицька церков — се синонім правдивого вселюдського поступу, а в поглядах „істинно руского“ націоналіста навіть синонім „сепаратизма“, революції

і тим подібних страхів на всеросійську державу. Се впрочім правительствена Россия досьвідчала і досі іще досьвідчає на нашій церкві в Холмщині, а й всесвітна історія є для неї доброю учительскою житя. І як довго її істнованя в тім виді, як вона досі проявляє своє жите, так довго немислима річ її зближене до католицизма, так довго вона буде боронити непоколебимости синодальної церкви, яко одну найпевнішу підпору свого панованя. Проте, если католицизм коли небудь зможе знайти податний ґрунт в російськїм народі, то може числити тільки на поступові круги, а вони так само немилі нашо-му москвофільству, як й українство. З другоїж сторони ті круги погорджують нашим москвофільством як пороненим плодом чорносотенної, істинно рускої кліки, проте певно до них по католицькі пересьвідченя не підуть. В виду того числити на то, що наше москвофільство зможе в навершеню правительственного сходу відограти колись позитивну роль — се лиш утопія, яка не може мати ніяких реальних підстав. Радше треба побоювати ся, що коли буде розвивати ся далі в тім напрямі, як досі, то в справах унії займе то саме становиско, як вже раз заняло в Холмщині.

Тай і ми не маємо бути чоґо зарозумілими і може думати, що ми будемо тими будучими апостолами Сходу; Россия, если схоче подумати справді серіозно про свою будучність, знайде певно і без нас дорогу до стіп Намісника Христового. Наш обовязок є в першій мірі глядіти, щоби наша Церков не тільки остала, але скріпила ся в католицизмі, щоби була нею не тільки з імени, але справді жила католицьким житем. І в тім скріпленю католицького духа серед наших вірних полягає та борба з реліґійним москвофільством. Як нам до того брати ся, показує нам ряд посланий наших Епископів. В них витичена нам ясно і певно наша програма. Нехай би ми хоч половину перевели в жите з того, на що нам рядами літ вказують епископи, так непотребували би ми бояти ся ні схизматицкої ні всякої иньшої пропаганди. Нехай би у нас не було ні одной церковці, де не істнувало би братство Найсвятій ших Тайн, Апостольства молитви, Найсолодшого Серця Ісуса, якого так дуже боять ся наші москвофіли, а щиро-християнське католицьке жите булоб серед нашого народу запевнене. Понижують вони память нашого сьвятого будь-то ширячи брошури против ідей, які Він заступав і заступає, будь то промовчючи його заслуги і діяльність для з'єдиненя церквей, ми з тим більшим запалом піднесім його культ і його ідеали після вказівок, які нам дають наші епископи в посліднім посланю. Не лиш то; ми з'організуємо ся під його іменем так, щоби вже в найскоршім часі ми змогли станути в обороні кожної загроженої позиції нашої сьвятої Церкви.

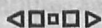
А тоді про москвофільство не журім ся; воно само знидіє отак, як той чорнобиль, що здертий з пня дерева, з якого

тягнув соки, мусить знидіти, хочби його всадив в найбільше плодючу землю і не знати як підливав та плекав, бо що з своєї природи є галапасом, то непотрафить вегетувати своїм самостійним житєм.

о. Ник. Садовский.

Хто є ворогом католицького світогляду?

(Д а л ь ш е).

Та сучасні вчені і невчені вільнодумці люблять при кожній нагоді покликувати ся на різні поваги наукові — закидуючи, що усі великі вчені були рівнодушними до всякої віри, ба навіть явними ворогами віри, передусім християнсько-католицької. Тому ми, щоби переконати вільних духів, що також і в тім згляді їхне тверджене є ложне та безпідставне, наведемо всіх найвизначніших вчених мужів і спитаємо їх, що они думають про катол. світогляд. Для того ставимо четверту тезу а се:

Четверта теза.

Майже всі найвизначніші вчені, що на полю наук найбільше заслужились, всі творці і основателі сучасної науки були з переконання людьми релігійними. Послухаймо, що они кажуть.

Славний основатель нової астрономії Ник. Коперник (†1543) в передмові до свого славного діла „De revolutionibus“ пише, що „найвище щастє та добро чоловіка лежить в Бозі“. Нагробну напись написав сам собі таку :

„Non parem Pauli gratiam requiro
Veniam Petri neque posco, sed quam
In crucis ligno dederas latroni
Sedulus oro“.

Tycho-Brahe (†1601), описуючи смерть отця, каже, що призначене чоловіка небесна вітчина.

Іван Кеплер (†1630), також астроном, в ділі „О гармонії світів“ пише: „Дякую Тобі, Господи, щось дав мені тільки

радості на ділах рук Твоїх". Для нього астрономія як наука була молитвою, так що при студиях своїх астрономічних мав на устах безнастанно псалом 148: „Хваліте Господа небеса“.

Ізаак Нютон (†1627) щоденно вечером йшов на молитву до університетської каплиці.

William Herschel (†1822) і син його Іван виразно пише так: „Нічо не є так безпідставне, як сей закид, зроблений природничим наукам, наче би вони були причиною сумнівів що-до віри“.

Leverrier (†1877), що відкрив найбільшу нашу планету Нептуна, се знаний клерикал, се душою і тілом віруючий католик*).

Secchi (†1878), отець астрофізики, член усіх наукових академій цілого світа, що написав 800 діл, се католицький священник.

Euler (†1783) котрому париска Академія 10 разів нагороду признала, сей що вечера сам проводив молитви у своїй родині. **)

Rauss (†1855), найбільший математик всіх віків, се глибоко релігійний чоловік.

Cauchy (†1857) „Я християнин — пише — вірую в Христа-Бога“.***)

Славні природники: Fresnell (†1827) Fizeau (1896) Foucault (1848) всі з переконання віруючі. Fraunhoffer (1826) як найточніше заховував Церквою приписані пости.

Galvani (†1798) відмавляв вервицю. Volta (†1827) що дня був на Службі Божій, а що неділі приступав до сьв. сповіді та до сьв. Причастія. У сьвята ходив до Церкви, ставав посеред дітей та учив катехізму.

Ампер (†1839) з початку неприхильний до релігії, відтак ревний християнин, бо — як оповідає Арабо — знав книжку „о наслідованню Христа“ на память.

Sir William Thomson Lord Kelvin (†1907), оден з найбільших математичних фізиків Європи, пише так: „Не бійте ся бути независимими мислителями! Наколи тільки схочете льогічно та розумно думати, то будете приневолені через науку дійти до віри в Бога, котра є підставою всякої віри. Переконасте ся, щ наука не є неприятельскою, але великою товаришкою і дорогою ведучою до віри“.

Хеміки: Lavoisier (†1794), Berreilm (†1848), Thenard (†1859), Schonbein (†1868), Liebig (†1873), Dumas (†1884), Cuvier — зоольог (†1832) і Quatrefages (†1892) de Lapparent геольог — се віруючі християни.

*) Kneller, Christentum 1904.

**) Allgemeine deutsche Biographie VI, 427.

***) Kneller, op. cit. 56.

Faraday (†1867) найбільший експериментатор всіх віків каже о собі: „належу до людей, що вірують в Христа“.*)

Maxwell (†1879), професор експериментальної фізики, щодня відмовляв молитви, що місяця сповідав ся і причащав ся. Єго молитва така була: „Всемогутий Боже, щось сотворив чоловіка на образ... дай нам, щоб ми вірили в Христа, котрого Ти післав, щоб нам подав науку спасеня і прощенє наших гріхів“.

Паскаль каже, що „ті, котрі побороють релігію, нехай вперед, заки зачнуть проти неї виступати, пізнають єї“.

А хто не чув про славного Pasteur'a? Після ореченя Академії наук у Франції в цілому минувшому століттю для людства найбільше заслужив ся Luis Pasteur (†1895) Його відкриття — як пише Huxley — принесли для французького промислу 5 мільярдів. Сей був так побожний чоловік, що усіх увагу на себе звертав. А коли його раз ученик спитав, звідки се походить, що він, будучи так ученим, є також релігійним, він так оповідав: „Власне для того, що я учив ся і студював, єсьм віруючий як селянин бретонський; і наколиб я еще більше учив ся і студював, то був би еще більше віруючий, такий як побожна та віруюча селянка бретонська.**)

А щож скажуть вільнодумці на се, що навіть такі люди, о котрих они думають, що були атеїстами та ворогами віри, як Галілеї (†1633), Лямарк (†1829) або Дарвін, а они в дійсности узнавали Бога, як Творця. Сам Дарвін так пише о собі: „навіть в часі найбільших сумнівів не був я ніколи атеїстом, щобим перечив істнованє Бога“.***)

Так отже бачимо, що усі найвизначніші вчені були людьми глибокої віри в Бога, в безсмертність душі; бачимо, що они молили ся, в неділі і свята на богослуженя ходили, пости заховували, сповідали ся і причащали ся, одним словом вірили в то всьо, що для сучасних вільних духів є протинаукове і забобонне. Заразом ми переконали ся, як велика і безлична се лож, яку голосять вільнодумці, неначе би всі учені люди eo ipso що були вчені, були ворогами катол. світогляду.

*

Насуваєть ся на ум питанє: яка причина, що великі вчені були людьми віруючими?

Причина сього ясна і очевидна, а се, ті великі та правдиві вчені знали добре не тільки основи наук, але також добре знали основи віри і тому не тільки не знаходили жадної суперечности, але навпаки, знаходили велику згоду і гармонію між вірою а наукою. Адже знайти в двох річах схожість, подібність і гармонію се справа багато трудніша, як знайти

*) Zöckler, 344.

**) Revue des questions scientifiques 1896. 333—387.

***) Darwin: The life and letters of Ch. Darwin I, 1883. 304

ріжницю або противенство. Бо щоби знайти схожість в тім случаю науки та релігії, треба наскрізь їх пізнати, всі прикмети порівнати та розслідити; а щоби пізнати ріжницю і противенство, вистарчить злегка, зверху та побіжно подивитись, або навіть зле та ложно одну або другу річ представити і противенство є готове.

І так річ має ся з новітними вільними духами. Не всі они знають добре основи сучасних наук, а майже жаден не розуміє правдивих основ катол. світогляду. Що они не знають основ наук, то видимо із сього, що не тільки не знають, чого учить сучасна антропология, социология та істория, але також із сього, що кажуть, наче би усі вчені люди були ворогами катол. світогляду. А що не знають віри христ., то бачимо із сього нерозумного упередження, ненависти і нехтованя єї. І тому їм, як всім неукам, вельми легко приходить ся знайти якесь противенство між наукою і вірою, після латинської пословиці „plus potest negare asinus, quam probare philosophus“. Перший-лучший неук в негачії всіх правд багато дальше може пійти, як десять найбільших вчених в афірмації хоча би одної правди.

Тому, сли деякі вчені ворожо виступали проти катол. світогляду, се нічо не доказує проти віри. Сеж їхне ворогованє є тільки доказом, що они катол. релігії добре не знали ні в теорії, ні в практиці, і як несвідомі річи голос забирали. Они могли бути великими ученими в области своїх наук, котрі студювали і знали; але в области віри, котрої не знали і не студювали, сли були єї ворогами то тільки для того, що єї не знали і висловлювались про ню sicut coecus de coloribus. — Не так річ має ся що до висловів наведених учених; їх вислови є авторитативні, позаяк знали не тільки науку, але — як малисьмо нагоду переконати ся — знали добре і христ. віру і після неї жили.

Ту насувають ся нам еще на ум ті дивні понятя о католицькім світоглядї, що він є в декотрих своїх правдах неясний, незрозумілий, непевний, забобонний і т. д.

Добре! Наколи яка догма, яка наука катол. Церкви є неясна і незрозуміла, то винен сьому не катол. світогляд, але наш слабый розум, для котрого дуже маленьке quantum річий є ясне, зрозуміле та певне. Спитаймо астронома, що для нього є ясне і зрозуміле і певне, пр. що то є луч сонця? Спитаймо біольога, що є жите? хеміка, що є атом? Одвіт кожного буде неясний, незрозумілий та непевний! А чомуж би тільки катол. світогляд мав сей привілей між всіма науками, щоби був яснійший, певнійший від усіх наук?

Бачимо отже, що не наука та знанє, але брак науки і знаня є причиною, що сучасні вільні духи уважають католицький світогляд за протинауковий.

(Конець буде).

РЕЦЕНЗІЇ.

о. *Евген Гузар*: Літургіка гр. кат. Церкви. У Львові 1910.

Не легка се річ, написати влучний підручник шкільний: бож він має бити не лиш твором літерадьки викінченим, але також провідником для учителя і корепетитором для ученика. — Проте не вистане ту у автора саме теоретичне знане основне предмету: треба йому використати значний засіб педагогічного і дидактичного досьвіду; він мусить знати, що і як подати, щоби 1) осягнути можливо найбільший степенъ знаня у ученика, 2) не переладувати єго зайвими і тяжко зрозумілими подробицями, які не остають душевним доробком ученика, а скоро вивірюють з памяти, 3) зділати предмет займаючим і приступним, 4) дати нагоду учителеви до побудження шляхотних почувань та кріпкої, бодрої волі у учеників.

Розумів се видимо добре Впр. о. Е. Гузар, пишучи: „Літургіку гр. кат. Церкви“.

У написі не зазначає автор, для кого сей твір призначений; та проте у замітці на 1. стр. читаєм: „Уступи зазначені скобки призначені лиш для молодежи учительских семінарий“. А справді діло обдумане так, що може служити за підручник і для молодіжи гімназьяльних та реальних шкіл, як неменше і для будууючого читаня вірних.

В порівнаню з давнішими подібними творами, літургікою о. Попеля та о. Торонського, виказує сей твір значний а корисний поступ: нема вже ту зайвих, предовгих а неактуальних цитат в з Симеона Солунського, як у Попеля, котрий яко перший піовір у нас на тім поли еще бояв ся виступити з власною гадкою, а велів цитатами опирати ся на повазі давних авторитетів; нема, як се бачим еще в підручнику о. Торонського, всіляких змістів і бігів гадок молитов та стихир, які ділають предмет хаотичним, тяжко зрозумілим, а вже суть цілком немислимі до спамятаня для ученика. — Пропущене також все то, що належить більше до Типіка як до Літургіки, зате увидатнені і висунені на перший плян чудові наші обряди, а передовсім взнесла їх символика, і то так совістно, так точно, що нема хиба обряду, якого символичне значіне автор пропустив би, з виїмком хиба обрядів при Тайнах (а шкода!), які автор подає лиш коротко і обрядів при церковних благословенях та осьвяченнях, яких опис переходить обем підручника.

Через те предмет виходить барвистий, цікавий і овійаний поезією, ученик радо возьме книжку до руки і охочо нею займеть ся, а учителеви легко прийде одушевити учеників, викресати взнеслі, тривкі постанови і так вести їх на високий шлях релігійно-морального житя. Літургіка не буде сухим, зим-

ним предметом знаня, а субстратом горючих чувств, побудкою до шляхотної енергії і могутчої, доброї волі.

Автор старає ся також заокруглити материял, вповнюючи тоті люки, яких попередні автори у своїх творах не доглянули, так що читаючий має ясну, річеву відповідь на всі важніші літургічні квестві. — Доповнення тоті, вельми хосенні і потрібні, суть ось які: Декрети Апостольської Столиці заборонюючі зміну обряду, про церковний язик і сьлів, про стилі церков, про ряди (не роди) Святых, про матерію і краску церковних одежій, про скороченя, числа і наголови в церковнім письмі, про церковні прибори („Інні церковні річі“), про дзвінницю, про церковні титулятури (§. 38), про соборну, читаву, архiereйську і Святотасилеву літургію, про походи і Параклис, точне представлене церковної ерархії, остаточно згадки про теперішні новости в Богослуженях, як молитви Папи Львья XIII. та Майске Богослужене.

Поділ Богослужень, а передовсім сьв. Літургії, на найдрібніші складові части (літ. оглашених на 15, а літ. вірних на 17), з котрих кожда має свою окрему напись, є неопінено влучний та сьвідчить про великанський засіб педагогічно-дидактичного досвідку у автора як неменше про цінне его знане педпсихології. Кождий з тих уступів представляє один обряд, ученик з'уміє его назвати і так легко успе собі ясно запам'ятати порядок Богослуженя. — Не менше влучно і популярно та зі знаменитою диспозицією представлені також сьвята, а особливо то, що трудніше, с. є. подвижні сьвята.

Остаточно в додатку подає нам автор ще вибір найважніших річий з церковного Богослуженя, а се: начало обичне; 5. екстив; пісни в Вечірні і Утрені, 3. Літургій, молебена, 3. Акафістів, з Великодної Утрені; Тропарі, кондаки, прокимени і причастви до Літ. на всяке прошене і за усопших; в кінци панахиду і стихирн посліднього цілованя. — Що автор вибрав то що найважніше, найпотрібніше, не треба пояснювати.

Так, сказатиб можна, виняв автор свій твір з душі доброго катехита-педагога, що кождий з них мусить сказати: „Сего нам треба було! То що я сам мусів в попередних підручниках доповнювати, роз'яснювати, проминати, пропускати — вже маю ту готове! Вдяка авт рови!“

Звертаю еще лиш увагу на деякі менші подробиці, які хотя не зменшують вартости діла, але зі становиска богословского можнаб усовершити їх. Уваги подані зі становиска педагогічно-дидактичного, поміщені суть у „Нашій школі“.

І так в § 2. здалоб ся зазначити ріжницю Богослуженя приватного а публичного, і еще більше типічного а символічного.

В §. 3. належає згадати про конкордию з р. 1863, бо хотя *Gazeta kościelna* вже її закидує, та проте в совісти вона нас еще обовязує. А вже найваче годить ся спінути про львівський

Синод з р. 1891, який подав нам послідню редакцію нашого обряду.

В §. 6. можна було згадати про першу церков у Єрусалимі, якою був дім св. євангелисти Івана Марка. — А висказ, що стиль „рококо“ є невідповідний, є за остре, коли багато хороших храмів у тім стилі є побудованих. Невідповідною є лиш мішавина стилів. А автор сам трохи помішав стилі, коли побіч хороших ілюстрацій у візантійськім стилі подав нам образець многосвѣчника і чаші в готичкім стилі. Сего не можемо подати яко взорець до наслідуваня у наших церквах. — Образець лодки є хиблений.

В §. 10. яснійше булоб сказано, що другий ряд образів представляє 12. великих празників, тим лаче, що в §. 9. про такі образи говорить ся.

При описі образів, посуд і церковних одежий (§. 13, 17, 18) дуже пожаданим булоб подати бодай коротку їх генезу. Се вплинулоб дуже користо у учеників на спам'ятанє тих річий і зрозуміне їх значія.

В §. 16. не згадано про воскові свѣчки, яких уживанє є літургічно обовязкове і годі се мовчки поминути, бо літургіка має бути заразом і кодексом для вірних в справах сеї области. Так само нема згадки про внутрішнє прикрашенє кивота. — А копіє є „двосічний“, не „острозакінчений“ нік.

В §. 20. дефініція Октоїха: „в котрім містить ся дещо з цілого церк. правила на кождий день в тижни“ є неясна. — Поділ церк. книг найвлучнійший бувби ось такий:

- 1) книги заключаючі св. Письмо уживанє при Богосл.
- 2) „ „ „ части сталі Богослуженя
- 3) „ „ „ змінні „
- 4) „ „ помічничі.

В §. 23. читаєм лиш про каплиці на кладовищах. Чи інших нема? — Правда, автор признає еше, що „такі (?) каплиці ставлять ся також в таких місцевостях, в котрих вірні не є в спроможности построити церкву“. А чи нема каплиць також в таких місцевостях, де є і церкви, як семинарицкі, шкільні, шпитальні і т. д., і то богослужебні, або і небогослужебні, публичні і приватні, місцеві і рухомі, постійні і часові.., а тоді дефініція каплиць: „в котрих відправляеть ся Богослуженє за померших“ і друга: „в котрих похоронюють ся тіла померших..“ не є достаточна і правдива, а поміщенє науки про каплиці в уступі про кладовища невмістне і баламутне. Чи не лучше було утворити для них новий, маленький, 24-ий §, або хотяйби сеї параграф назвати: „про кладовища і каплиці“.

В §. 24. читаєм: „Щоденні Богослуженя відправляють ся в певнім порядку, котрий звемо: церковне правило“. Правило се не порядок, а само щоденне Богослуженє. — А дальше: „До церковного правила належать слідуєчі Богослуженя: 1) Вечерня (м. б. „Вечірна“); 2) Повечере; 3) Полунощниця; 4) Утреня і Перший Час; 5) Третий Час і Шестий Час; 6) Дева-

тий Час і 7) Обідниця". І пощо таке штучне натягане до числа 7., щоби подати ще штучнійше і більше натягнене а менше вірне узасаднене: „Ті сім Богослужень установила Церков після числа сімох дарів сьв. Духа, котрий співділає своєю ласкою при відправі тих Богослужень“. Чи для того, щоби сліпо йти в сліди Симеона Солунського, Попеля або Торонького? Сліпий побачить „що се 9. Богослужень, не 7, а сполуки Богослуженя під 4. і 5. суть ошибочні, бо Утрені навіть не вільно лучити з Першим Часом, кóли ю антиципуєть ся перед цівнічю, а межі поодинокими Часами суть навіть ще лиші незгадані Богослуженя, Междучася. — Чи ж не лучше сказати отверто а ясно, що в 8. Богослужень церковного щоденного Правила і то 4. нічні і 4. денні, бо Обідниця не є „щодденним“ Богослуженем, лиш привагідним, яке править ся в заступстві сьв. Літургії а лиш в данім разі лучить ся з 9-им Часом. — Узасаднене сего числа знайдемо в стариннім поділі доби на ніч і день, а тих на 4. нічні сторожи і 4. головні часи дня: 1) год. 6—9 (вечірня сторожа), 2) 9—12 (повечірня), 3) 12—3 (північня), 4) 3—6 (утріння), 5) 6—9 (год. 7. — се 1. час дня), 6) 9 (3. час) — 12, 7) 12 (6. час) — 3, 8) (9. час) — 6. — В той спосіб сповняє сьв. Церков формалістично приказ І. Христа: „непрестанно молитесь“. — Учений зрозуміє тогді назви сих Богослужень, яких число не буде баламутне, віяме також, що се Всеночне.

При поясненю чотирох нічних Богослужень церк. Правила пропущено їх символічне значіне. А шкода. Се може важнійше, як все инше.

В §. 26. є невірна дефініція „возглас“-у. Се не молитва, бо не творить навіть реченя головного, лиш побічне; се голосне, сьвящеником виголошене, закінчене молитви, яку будь то сьвященик тихо, будь-то вірні голосно відмовили. — В поясненю складових частий Богослуженя здалоб ся було згадати про читаня: Євангелія, Апостола, Катизм, Паремій і Синаксару чи Пролога, та про поученя: Проповіди, гомілії, катехизації (евент. екзорти).

В §. 27. треба було розрізнити малий, середній і великий поклон.

В §. 25, 26, 28 і 30. треба церковний текст поставити перед толкованем, так як се автор зділав при поясненю Літургії і в додатку.

В §. 32. треба для користи читаючих подати пояснене жертви.

В §. 36. має бути не „відтак“, а „притім знаменує себе сьвященик...“

В §. 38. друге символічне пояснене великого входу (яко перенесене тіла Ісусового до гробу) є не лиш зайве, але нелогічно, бо ж прецінь канон доперва представляти-ме смерть Ісуса.

Пояснене: „Сьвященик підносить в гору воздух, чим вказує, що не лиш вія, але і вірні цїнять високо правди віри“ є

штучне (цінити „високо“!); властиво священник закриває ваздухом лице, щоби тим вказати на „сліпу“ віру, а єпископ схиляє голову під воздух держаний двома священниками, щоби вказати, що підчиняє ум під правди віри.

По словах Освячення забув автор згадати про поклін священника.

§. 42. Генеза обрядів сьв. Тайни хрещеня буде зрозумілою, наколи зазначать ся степені оглашених первісної Церкви. А обряди сьв. Тайни супружества добре булоб поділити на 1) Заручини 2) Присяга 3) Вінчаня.

В §. 45. випущена Томина Неділя.

В §. 47. замість: „крім Пресьв. Евхаристії“ має бути: „крім Благовіщеня“.

В §. 48. пропущені заупокойні Суботи.

В §. 50. читаєм: „Тим дійством вказує, що смертю І. Христа отворило ся для вірних небо“. А обряд дотичачий відносить ся до Воскресеня І. Христа і вказує на ангела, що відвалив камінь гроба. Також генеза поздоровлення великоднього сягає не мироносиць, а двох учеників, коли вони вернули з Емавс.

В §. 58. читаєм: „Смерть Марії була так коротка (може легка?) як сон. Проте сьв. Отці кажуть, що Она лиш уснула, а відтак воскресла і зістала взята з тілом до неба“. Лучність причинова сягає тут лиш до першого побічного реченя, а не до другого і третього. — *о. І. Туркевич.*

ДОПИСИ.

Заява Всч. Духовенства Брідского деканату.

Духовенство дек. брідского, зібране на соборчику деканальнім в Висоцьку на дни 24. червня 1910 р., ухвалило одногосно висказати прилюдно Ёго Ексцеленції Високопреосьв. Митрополитови Андрєви Шептицькому у відповідь на клевети, кинені в Раді державній дня 16. червня с. р. послом округа брідского і сокальского Дм. Марковом на достойну Ёго Особу, Князя і Голову руско-кат. Церкви, свою синівську любов, преданність, священничий послух та гостовість разом з Ним трудити ся і терпіти для добра руско-кат. Церкви і народа. — Духовенство осуджує повну клевет і очернень бесіду посла Маркова і взиває ёго, щоб заперестав кидати безпідставно кле-

вети на честь Ёго Екск. Митрополита і дав Ёму повну сатисфакцію, яко бувшій гр. кат. св'ященик, або зложив свій посольський мандат, бо не на се одержав мандат з рук народа, щоб безпідставно кидав чорні клевети на Ёго Ексцеленцію Митрополита.

Мотиви, які спонукали духовенство дек. брідського до зложення сеї заяви суть слідуєчі:

1. Честь Архирея єсть честію клира і народа, на чолі котрого Він стоїть. Клир і нарід, котрий не вмівби постояти за честь свого Архипастира, безпідставно з'огиджену, був-би сам безчестний.

2. Атаковане в Раді державній неприсутного Архирея не лицює з гідністю чоловіка і бувшого св'ященика, бо сказано: „Князеви народа твого не говори злого слова“.

3. Від довшого часу не перестає пос. Марков в Раді державній і часописях нападати на честь Ёго Екск. Митрополита і всі Його діла толковати на зле. Колиб духовенство дальше на его клевети мовчало, моглоб здавати ся, що воно поступки посл. Маркова одобрєє або їх собі легковажить. Проте духовенство видить себе приневоленим обличити его прилюдно, так як він прилюдно кинув клевету і підозрінє на честь Архирея.

4. Духовенство дуже добре відома єсть цілї тих клевет п. Маркова. Ходить ему іменно, щоб підкопати повагу Архирея посеред народа і привести его до непослуху та тим лекше перетягнути его на схизму (бо так пише „Голосъ Народа“: „Владыки прислали Пастырское посланіє, св'ященики мусьли его ѳчитати пѳть угрозою суспензії, а тобѳ рускій хлопе, що хто зробить“). Досьвід учить, а істория російської церкви дає на се наглядний доказ, що там, де повага Архирея і підчиненого ему клиру посеред народа упала, там слабне послух в рїчах віри і неминуєча упадає релїгійно-моральний уровень народа, бо тільки поважний і ідейний клир єсть в силі духа народного оживити. Без ідейного клира дух народа мусить зсидїти.

5. Впевняємо пос. Маркова, що его клевети на Архирея і підчинене Ёму духовенство, не зіб'ють нас з дороги, вказаної нам розумом і вірою, та що будем й на дальше під свїтлим проводом Нашого Архипастира укрїпляти нарід в католицкій вірі та працювати над его просвїтним, культурним, економічним підвигненєм на питомім ему народнім ґрунті.

Слїдують підписи 17. св'ящеників дек. брідського*).

*) Крім отсеї заяви, присланої нам ласкаво Впр. о. дек. Долинським, одержали ми ще другу, подібного змісту, з деканату жидачівського, ухвалєну — як нам пише о. І. Скоробогатий — односторонно усїм кондеканальним духовенством на соборчїку в Жидачеві дня 24/VI. с. р. — Ред.

3 деканату золочівського.

За ініціативою відпоручника головного відділу тов. сьв. ап. Павла скликав о. декан Левицький з Ляцкого сьвящеників золочівського деканату на духовну нараду дня 28. червня 1910 до Золочева. Явилось 18 кондеканальних сьвящеників.

Збори відкрив о. декан Юліян Левицький. На внесені о. Николи Хмільовського вибрали присутні председателем зборів о. Левицького, котрий покликав на секретарів о. Постригача і о. Казановського. Забравши голос, відпоручник головного відділу о. Никола Хмільовський завізав присутних в імя ідеї великої і сьвятої, в імя Христа, котрого вьсьо слугамц, до згоди, єдності, до життя такого, в яким мають гуртуватись всі сьвященики цілого деканату без ріжницї віку, гідности, здібности в одно нерозривне огнище, в котрім мають ясно кристалізуватись гадки добрі, здорові. Весідник вказав на негідні агітації схизматичкі і доказав фактами, що лучились в Трудовичи, де депутат Марков накунув ся в підлий спосіб на нашого Архієрея та на скандал, який викликали парохіяни в Сновичу о. Савулї підчас читання пастирського посланя (підчас читаня кричали дико „ганьба“ так, що парох дістав нервової слабости!).

Преподобні отці, говорив бесідник, сеї справи невільно нам легковажити, ми мусимо бисто слїдити за жерелом сего лиха. А жерело є далеко поза границями нашого краю. Підклад сеї роботи негідної є чисто політичної натури, а політика в средствах не перебирає. Тож нині мусимо абстрагувати всякі партійні справи а перед очі поставити иньшу ціль. Сею ціллю Христос, Ёго сьвята католицка церков. Народність нашу маємо уважати за канву, а ми діятелї Христові мусимо на сій канві вишити ідею Христа.

Забираючись до так сьвятого діла мусимо вийти з трівкого заложєня і поступати консеквентно, хотїй би прийшлось положити наші голови за сьвяту справу. Тож гуртуймось всі, приступаймо в члени тов. сьв. ап. Павла, згуртовані в сїм товаристві спільними силати зможемо успішнїйше працювати! Весідник поставив внесені, щоб в деканатї заложити кружок сьв. апостола Павла.

По довшїй дискусії, в якїй забирали голос Вєч. оо. Громницький і Малий, всі присутні приступили в члени. Так отже заложєно в Золочеві кружок сьв. апостола Павла. До відділу увїшли: о. Юліян Левицький, декан і парох Ляцкого як голова, а як відділові; о. Антїн Янович, парох Струтина, о. Дудик, парох Сасова, о. Петро Петрица, завідатель Золочева, о. Никола Хмільовський, катехит вид. школи в Золочеві, відпоручник головного відділу.

На разї оперло ся товариство на статутах головного відділу а за ціль взяло собі уряджувати місїї як найскорше в zagrożєних місцевостях. Круг дальшої діяльности назначить відділ місцевий в дальших своїх засіданях.

Згадати належить, що на засіданю були сьвященики москвофіли, що рівнож з погордою і обридженем п'ятнували підле діло Маркова е сопр. Вислано до Експеленції Митрополита телеграму, висказуючи йому свою безмежну любов і послух, п'януючи роботу апостати Маркова та заявляючи, що всі без рїжницї підуть до борби за ідеї сьв. Унії. — о. Н. Х.

Клерикальна преса у нас*).

Наука, просьвіта і поступ — се кличі новочасного чоловіка. І зрозуміли вороги Бога, Церкви і клерикалів себто віруючих християн, що перше услїве побіди — то преса: ширити часописи, письма, книжки усякого змісту і якості в як найширші верстви народні, накинуги їм свої гадки, опанувати їх переконаня народні і релігійні і повести своїм п'утом. Стілько є письм, книжок а передовсім часописий усякого рода, та всі вони то більше то меньше ворожі Богу, Церкві і сьвященству — взагалї цілому порядкови теїстичному, особливо християньско-католицькому.

Не інакше і в нас, на галицькій Русі. Повно того добра, що аж в голові мішаєть ся чоловікови, а як поглянуть на нашу, згїрдно прозвану клерикальну ниву, то аж сум огортає віруючого чоловіка. Одна лиш „Нива“ є добре редагована**), але вона лиш для сьвящеників є відповідна. А що читає наша лїпша часть інтелїгенції, що читає запаморочений всесьвітними нивїшними течїями й науками і політикою наш студент, почавши від гімназїї і наше селяньство на-пів віруюче а на-пів забобонне і темне, що то повірїть всякому лихому духови? Отсе роздирає душу віруючого християнина, коли над сим задумає ся. І нема ради на разї, бо нема що дати народови читати, нема хотїй би одной порядної часописи, яка би рівналась „Дїлови“, „Свободї“, чи „Народному Слову“. А велика шкода! Загал руского народу є ще здоровий, не зачаджений блудними теорїями, дасть ся повести, куди єго покермуєсь. Але дайте хоч одну на разї часопись опозиційну (на иньшу — цілком зрозуміло — наш нарід нивї ї не дивить ся) й інтересну, а не оден із заблудших вернєсь, навїть зятягнений в москвофілство наvernєсь і прилипне до своєї Церкви і народу. „Руслан“ не є на нинїшні часи, він і за малий і за млавий. Нам треба щось в родї польского „Przeglądu“. А і „Основа“ не може спочивати

*) Містимо сю допись в цілости, без важнійших зміц, як один з голосів (може й в дечім за беззглядний) у важній для нас справі. — Ред.

**) Щиро дякуємо Вп. о. Дописувателеви за сей комплімент, але звертаємо єго на адресу наших Вп. співробітників та зїтхаємо, щоб їх „Нива“ позискала як найбільше; тогдї — справдї, може й заслужить собі на таке признанє. — Ред.

на силах одного чоловіка. Треба її піддержати, дописувати коротко, ядерно, а й інтересно взагалі вести редаговане. З нас клерикалізм сьміють ся, а ще гірше з нашої таки преси. Ми мусимо заімпонувати світови, а се багато значить, — і мудростію і спритом і чеснотою, тай головню сильною вірою. Тимчасом ані одного у нас порядного із згаданого немає. Перемелюване і т. д. не вистарчають хиба на се, щоб запалити сьвіт і то зісутий, направити хиби, зділані через наше недбальство вікове.

Так щож, чи плакати нам загнувши руки? Ні! до праці, в народ — передовсім при помочи доброї преси; а народ добрий, зрозуміє нашу щирість для нього і піде за нами. По мойй гадці, о таку добру часопись, більшу від „Руслана“ повинен постарати ся гурт людей із сьвящештва і віруючої еще інтелігенції. Їслиб дало ся, можнаб зробити се, розширюючи „Руслана“ і переміняючи его назву. На редактора покликати якогось умного чоловіка, котрого нашого писателя, або й спритного сьвященика, і пустити в сьвіт сьвітло иньше як те, що „Діло“ викидає. Я певний, що до порядно під кожним зглядом редагованого дневника як акціонери приступилоб чимало із наших сьвящеників і інтелігентів, а й Ординаряти помогли би по части — і діло пішло би якось на славу Богу і для добра нашої Церкви і народу. А і робочих сил не бракує у нас, лиш ініціятиви і дрібки волі потреба.

Моя гадка є еще і така, що добровільними датками від щирих людей можна зложити фонд пресовий для видавництва часописий — принайменьше в початках. Уміємо спомагати всякі, навіть ворожі нам інституції, сотками і тисячами видаємо на нашу вправді, але юдину пресу, — а колиб так деяку пайку із того дали ми на свій орган не становий, але християнсько-суспільний, який дорівнував би „Ділові“ і иньшим часописям, то і користь була би і не було би тих клин від дивилів, що „на вашу пресу хиба наплювати“. І наравду я дивуюсь дуже, чом у нас друга часопись, але наскрїзь християнська, хоч народна а навіть опозиційна, до сего часу не повстала, коли вона є конечна, щоб всякі справи народні перепускала через християнсько-католицький призмат і впливала на біг гадок і стремлїнь одиниць і загалу, і надавала напрям християнський в націй суспільности та підготовляла ґрунт під посїв християнський. Недалекі то вже часи перед нами, коли всякі нездекларовані вороги Бога і Церкви відкриють шелом і покажуть своє наскрїзь вороже лице. Вже й тепер вилазить шило з мішка а хоч его ще не багато видко, та небавом буде воно нам допикати до живого. А тут ми безрадні будемо без порядної преси і безсильні. Інтелігенція, а радше її частина, еще не дуже затроєна західно-європейськими ідеями, не годить ся деколи із нашою ліберальною пресою, але ми не можемо їй дати пньшої, тому вона марнїє і переходить в табор, ворожий Богу і Церкві.

Під моїм зарядом є бурса хлопців старших із середньої школи. Треба їм дати щось читати — і щож дам? „Руслана“ не хочуть, в „Основі“ для них нема нічого цікавого, — отже хоч не хоч мушу їм давати крім „Руслана“ і „Основи“ „Народне Слово“, яке від якогось часу є може одно з тих, що не поборюють християнства і католицизму, але їх підпирають. Коли би була у нас гідна часопись, то не читали би вони потайки „Землю і Волю“, або „Громадський Голос“, які — мимоходом кажучи — не мають в собі також нічого цікавого, хіба лайки на попів, паламарів і клерикалів. — Навіть наші домородні „москалі“ мають агітаційну знамениту пресу — помінаю тут на боці її диявольську роботу — лиш ми вірні діти Церкви католицької так низько стоїмо, що до сеї пори у нас нема ані одної, порядно під кожним зглядом редакційної, християнсько-народної часописи щоденної для інтелігенції, а другої тижневої для сільського народу і пів-інтелігенції. Се справдешний скандал! А шкода велика, більша як ми соб. то в щоденнім житю представляємо.

Єще в додатку осьмілююсь сказати, що єсьм за тим — а гадаю, що й більше голосів найдеть ся — за зміною назви „Руслана“ на пншу і за уконститууванем комітету редакційного нової часописи християнської тому, що „Руслан“ в напшій суспільности не конче популярний. Охоти єму не брак до ширеня Христової ідеї і радо поміщає всякі умні статі християнських дописувателів, однак мимо того — якось воно не йде. Нехай Хв. Редакція „Руслана“ не гніваєть ся за се, бо не о особисті рахунки тут ходить, лиш о добро загальне нашої суспільности, яка формально в справах релігійно-моральних і то християнських через брак відповідної преси дичіє і відсуваєть ся від Христа що раз дальше і дальше*). А ще й то скажу, що у нас інтелігентів на скрізь релігійно-моральних можна вже днесь на пальцях почислити!

Зовсім инакше виглядає справа у Польків, Німців, Чехів і у иньших християнських народів. У нас тим більше ідея християнська повинна бути вкорінена в серцях всіх щирих народолюбців, що ми гельоти, завойованій і умучений народ, визисканий, висьміяний і погорджений, а одиноком нашим забором є Церков Христова, яка ухоронила і нарід наш руский від загибелі і по нинішній день піддержує нашу независимість і церковну і народну. Тому з Богом зачнєм, а діло наше увінчаєть ся красними результатами. Лиш сміло вперед! — *о. Ілля Клівак.*

*) Як далеко зайшло вже ото відчужене й одичіне, свідчать хочби й події — не то сумні, але просто страшні, які зайшли недавно в Королужі, Станиславчику... Пора-б нам над тою страшною мовою острахом проймаючих фактів поважно призадумати ся! Тай не лиш нам! — *Ред.*

ЗІ СВІТА.

Голоси православних східних Церков о церковній унії.

(Конець).

Основнійшу відповідь на посланіє патр. Йоакима прислав петербурскій „Святїйшій Правитель. Синодъ“. По звичайнім поздоровленю, розбирає взаїмні відносини між роз'єдиненими церквами і заявляє горяче бажанє злуки. Взагалі в тім посланню слїдно дійсне зрозумінє ваги того пекучого питання і більшу прихильність до щасливого єго розвязаня. — Петербурска церков — по словам посланія — все молить ся, щоб відпавші церкви за божою ласкою покаялись і, яко бувші діти одної сьвятої Матери-Церкви, пізнали свої блуди і знов повернули під омофор одної, сьвятої, католицької і апостольської церкви. Російська правосл. церков переконана о добрій вірі латинян і протестантів в Сьвяту і Живоначальну Трійцю і тому признає важність їх хрещеня а також і важність рукоположеня всіх степеній сьвященства. Признаючи єдність і згоду в найважнійших, основних науках віри і релігійного життя, Сьвятїйшій Синод не виключає можности церковного з'єдиненя і для тої цілі готов зробити все, що можна. Лиш, що треба з болем признати, латинники і протестанти відносять ся — після посланія росе. церкви — до православної церкви цілком ворожо і займають супроти неї агресивне становище, так що православна церков пильно мусить беречи і захищати своїх вірних перед нападами латинників і протестантів. Історія церкви показує, що головною причиною нещасливої всесвїтної схизми була заборча політика Риму.

Рівнож і тепер стремлять латинники до сего, щоби підчинити собі православний Схід і всюди для релігійної пропаганди оснують школи, місіонарскі брацтва і ордени, особливо там, де стикають ся з православним Сходом. Хочби як прихильні і обнесні були їх слова, то — після слів посланія — ніколи не треба їм вірити, бо поза тим усїм скриває ся цілком шкідлива для правосл. церкви.

Також і протестанти несправедливі супроти правосл. церкви, бо задля якоїсь особлившої ревности в ложнім пояснюваню Христової віри загнали ся так далеко, що уважають православних мало що не ідолопоклонниками і в великім своїм заблудженю де лиш можуть пропагують свою науку і тим способом позбавляють православну церков вірних. Верховна власть православної церкви повинна тому бачно глядіти і стеречи своїх вірних перед протестант. прозелїтизмом і перед просвєченими представниками ложної і шкідливої культури Заходу.

Троха инакше відносить ся петербурска церков до питання церковної злуки з англїканською церквою і старокатоликами. Майже без виїмку англїканська церков завсїгди оказовала вели-

ке почитанє для православя і ніколи не занимала ся прозелітизмом між православними вірними. У східній православній, а не у римській західній Церкві (!) добачують англікани і старокатолики незіцсовану і нескривлену науку і традицію свв. Отців перших віків. Такі їх відносини і почитанє до православної церкви мусять викликати взаїмне довіре, любов і надію на щасливе і скоро полагоджєне тих сумних ворожнеч, які до сего часу стоять на перешкодї з'єдиню церков.

Взявши все те на увагу, православна церков не може бути бездільна, але мусять причинити ся до роз'ясненя спірних точок в науці віри і церковних канонів, бо недалекий вже час, коли англіканська і старокатолицька церква пізнають свій блуд і повернуть до православя.

Реформу юліяньского калєндара уважає Святїйший Синод за питанє з одной стороны дуже важне, але з другої також і за небезпєчне, тому що зміна в калєндари потягає за собою зміну пасхалії т. є. цілого круга подвижних празників, що знова легко може викликати невдоволенє серед широкого круга вірних. На всякий случай перед реформою калєндара належить основно розважити всі евентуальні наслідки того кроку. А те все приводить авторів посланія на думку, що найліпше лишити на Сходї юліян. калєндар і на дальше. На кінци посланія підписані правосл. митрополити і єпископи висказують свої рефлексії і желаня на тему тіснїйшої і живїйшої взаїмности всіх православних автокефальних церков, а передовсім признає Святїйший Синод, що на Сходї не все в порядку. Вірмени, Копти і несторіяни ще її доси не з'єдинені і з давних часів як відпали від церковної єдности, так ще і доси стоять поза православною церквою — хоч і не стратили важности своєї церковної єрархії.

„Всєдушевно моля Господа и Спасителя нашего Ієуса Христа, да утвердить онъ въ единомыслии святую Свою Соборною и Апостольскую Церков. . Вашему же Святїйшеству вмєстѣ со всею Великою Церквою Константинопольскою да даруетъ миръ и благодєнствїє и во всемъ преусупїанїє, пребываємъ съ братскою о Христвъ Богѣ любовію“. Слїдують підписи: митрополитів петербурского і саратовского. (Церковныя Вѣдомости, 1903, № 24).

Посланіє „Святїйшого Синода російської Церкви“ має дату 25. лютого 1903. р. В тісній звязи з ним стоїть посланіє чорногорского митрополита Митрофана з 28. цвїтня 1903. р. Зміст єго зовсім тотожний зі змістом посланія російської церкви а навіть хід думок в нїм такий самий. Зваживши вплив, який має російська церков на чорногорского митрополита, можна заключати, що автори посланія чорногор. церкви писали єго за попередним порозумїнем російської єрархії і під диктат „Святїйшого Правительствующаго Синода“.

Тому, що нема в нім жадної гадки, злишним буде переповідати его зміст.

Прочитавши сі всі офіційальні послання східних правосл. церков, можна собі утворити вірне і докладне понятє о тім, як відносить ся під сучасну пору православний Схід до церковної унії. Погляди православних церков на справу церковного з'єднання о стільки автентичні, о скільки вони виражені в авторитетних посланнях синодів дотичних церков. Зібравши все разом, мусимо зауважити неначе дві проповідні думки в усіх посланнях правосл. церков. З одної сторони церков а радше церкви Сходу принципіально заявляють ся за церковною єдністю, хоч з другої рішучо стоять на традиційнім становищу цілковитого застою в розвою догматів і церковної дієципліни.

Ідеї церковної єдности церква, яка принайменше хоче звати ся Христовою церквою, відкинути не може. Крім того всі основні правди Христової віри, як пр Бог-чоловік Христос, Пресв. Тройця, вселенська Церков, жерела об'явленя знаходять ся так в католицкій Церкві, як і у правосл. Сходу, і тому не можна в остаточній консеквенції не прийти на думку, що в інтересі самої житненности Христової ідеї конечно є дійсна, як найтісніша злука і єдність всіх, для кого Христос є Богом і основателем царства Божого на землі. Ідучи отже дорогою чисто теоретичного розумованя, правосл. церкви Сходу конечність церковної єдности признають, бо правда єї занадто очевидна. — Однак з другої сторони церкви правосл. Сходу, беручи на увагу питанє церковної єдности зі всіми его практичними сторонами, не вагають ся сказати, що церковна унія, особливо з католицкою Церквою, під сучасну хвилю просто не пожадана.

А приводять на те послання майже всіх правосл. автокефальних церков ті самі аргументи, з якими полемізувати в тім місци річ цілком злишна. Тим більше, що найбільшою трудностю і перепоною церковної єдности мабуть буде те, що на Сході нема тепер одної, злученої, правосл. церкви, яка булаб в своїм об'ємі ділання свободна, независима від державної власти, а натомість бачимо там тільки спорячих між собою партікулярних церков, кільки є держав. правительств, які мають переможний вплив на саму управу церков.

А однак колись сповнять ся ті пророчі слова Христа: „И ѿны свѣци ѿмамъ, ѿже не сѣтъ шъ двора сегѣ: и тѣмъ мнѣ подѣвѣтъ приквѣтнѣи глѣзъ мѣи оублашѣатъ: и вѣдетъ єдино стадо, и єдинъ пастырѣ (Іоан. X, 16.) і тоді явить ся в цілій повні та Божя сила Христа і ідея вселенської Церкви, яка тепер воплочена в католицизмі, зреалізує ся в з'єдненій Церкві Сходу і Заходу без ріжницї обрядів. —
Ом. Савчин.

Можливість з'єднання східної церкви з західною.

Рік тому як раз, сейчас по П. велеградскім з'їзді, учасник тогож з'їзду, російський правосл. парох при берлінськім Kaiser-Alexander-Hospiz, о. Гекен, оголосив був в часописи „Germania“ під таким заголовком розвідку, яка слушно звернула була на себе увагу католицьких і православних кругів. Подаємо її (в перекладі, зладженім Вп. Мереньковим) ось тут, в злучі з повисшими голосами православних східних Церков о церковній унії, як також один з оттаких голосів — хоч не офіціальний, та не менше знаменний. — Ред.

Майже 1.000 літ істнує схизма між західною а східною церквою, а прецінь сей розкол є так невеликий, що ще нині, по тільких літах, поєднане між ними дасть ся легше подумати, ніж між ними а иньшими релігійними громадами. В тім самім змислі висказав ся папа Лев XIII. в енцикліці „Praeclara gratulationis“ з 20. червня 1894. тими словами: „Горяче наше бажане вливає нам надію, що вже недалекий час, коли церкви Сходу, так знані зі своєї прадідної віри і слави давної, знова віднайдуть те, що закинули. Не ділить нас знову так безконечна пропасть, між так знаменито узнаєм нашу єдність з ними, що боронячи католицьких догм, самі нераз беремо свідощтва і докази з католицької науки, обрядів і звичайв, уживаних на Сході“.

Колиж спитаєм історії, як розвивав ся нинішний розкол, то покаже ся, що вже в найдавніших часах була ріжниця в св'яті Великоднім між східною а західною церквою, бо перша обходила Великдень з жидами 14. Нізана зі згляду на послідній Великдень; друга обходила се св'ято в слідууючу неділю зі згляду на воскресенє Христа; — однак задля сеї ріжницї, котру полагоджено на соборі Нікейскім в р. 325. в змислі римської церкви, не повстав розкол. Пізнійше показала ся ріжниця в тім, що в римській церкві заховувано піст в середу, п'ятницю і суботу, підчас коли на Сході в суботу не поцено зі згляду на старозавітній Сабат. Коли сьв. Моніка, мати сьв. Августина, запитала сьв. Амврозия, котрий звичай ліпший, відповів той: „В Римі пощу я в суботу після такошного звичаю, колиж есьм в моїй дієцезії в Медиоланї, то не пощу після тамошного східного звичаю“.

За послідну ріжницю між Сходом і Заходом подають полемізуючі богослови ту обетавину, що римска церков втягнула „Filioque“ до Нікео-царгородского символа віри. Текст символа звучав дословно після сьв. письма: „Вірую... въ Духа св'ятаго... и же отъ Отца исходитъ“. (Іоан 12, 26.) Богослови-ж, так східні як і західні, не додаючи нічого до самого тексту символа, твердили про співділанє Сина при походженю Духа сьв. Так виражав ся східний отець церкви Іоан Дамаскин, що учив: Дух сьв. походить від Отця через Сина. На заході уживано висказу „від Отця і від Сина“. Той додаток принято

по довším ваганю папів в римській церкві до тексту символа віри, не прийнято однак у східній.

Питанє, чи сі ріжницї спричинили би були церковний розкол, чи протівно, через взаїмне порозумінє далиб ся були усунути, колиб політичні обставини не були некористно впливали. Сюди належить переважно політична ривалїзація між єпископами римскими і царгородскими, викликана тим, що через піднесенє міста до королївської столиці зміг ся блеск трону єпископського в Царгороді. Ся обставина поставила патріярха царгородського в більшу зависимість від сьвітської власти, коли папа ізза великого віддаленя від нової королївської резиденції та невеликої моци византийского правління в деяких провінціях заходу о много був вільнійший і свобіднійший в своїх постановах. До того прилучило ся високе поважанє до папского трону, котрого перших 40 властителїв згинуло по більшій части мученичою смертю в найбільшій любові до Спасителя. Собор халкедонський 451. р. потвердив примат папи, так що ще нині, єслиби прийшло до з'єдиненя церкви східної і західної, перша мусїлаб признати примат папский в границях передсхизмової доби. Історична слава давного Риму, вискази християнської старини, як пр. *Roma locuta, causa finita; ecclesia Romana magistra omnium ecclesiarum* і т. п., звичай давної церкви відкликувати ся до папи як найвисшої інстанції в полагаджуваню спорів, все те причинило ся до піднесеня поваги папи. До того був папа в самій річі одиним патріярхом на заході, а на Сході крім патріярха царгородского були ще антиохійський, александрийський і єрусалимський. По наверненю Болгарів з поганьства на християнство латиньскими місіонарами, посягали папи зі згляду на се по нову провінцію церковну, коли знов патріярхи царгородскі твердили, що Болгария належить до Сходу, отже до їх спеціальної области. Через сей спір повстав в IX. віці розлам між західною а східною церквою, однак по смерти царгородского патріярха Фотія він знов утих, аж доки за патріярха Керулярія 1154. р. не наступив остаточний розкол.

Немало причинила ся до схизми неприхильність, котру Греки виділи в тім, що папа перенїс на цїсаря Кароля Великого патронат над західною церквою, котрий перед тим належав до цїсаря византийского. Тим то на соборі царгородскім (860—70.) легати Сходу мовили до легатів папских: „Се не красно і не слушно, щоб ви, що покинули грецку державу, аби злучити ся з Франконами, виконували ще якусь юрисдикцію в державі нашого володаря“. Ще більше відчуженє між Сходом і Заходом на церковнім поли наступило через заложене латиньского цїсарства в Царгороді підчас хрестоносних походів. Унія, заключена між церквою східною і римскою на соборі в Фльоренції, розпала ся через здобутє Царгороду Турками 1453. р. Від тоді неприхильність султанів до злуки підданих з Европою з одної сторони, з другої національна гордість Греків спинювали близкі зносини між обома церквами. Головна перешкода унії між ними лежить проте в мотивах політичних.

Про теперішні різниці між східною а римскою церквою отсе дасть ся сказати:

1) Перша різниця дотичить „Filioque“, о чім вже була мова.

2) Несхожість в науці про чистилище має мале значє, бо відносить ся не так до змісту, як до вислову. Церков православно-східна як і римско-католицка годили ся всегда в тім, що душі померших тих, котрі в хвили смерти не були оправдані і сьвяті, не поступають щасливости, що однак церковний шіст, а передовсім сьвята жертва душам померших полекшу справляє і до участі в щасливости приводить. Кари на другім сьвітї суть почасти дочасні, почасти вічні. Західна теологія називає стан засуджених на дочасні кари словом „Purgatorium“ (місце очищення, чистилище), а стан на віки проклятих пеклом (infernium, gehenna, tartarus). Східна знов церков має для обох категорій спільний вираз: пекло (ад, геєна, тартар), — прямо як се є в молитвах римскої церкви за померших в Missa pro defunctis. Але й після римскої науки різнить ся чистилище від пекла тільки обмеженєм часу*).

3) Дотично догмату про Непорочне Зачатіє Божої Матери стоїть православно східна церков на тім самім становищі що римско-католицка до р. 1854.; сего догмату она не голосить, але і не поборює. Прецінь є в Октоїху том 6. в суботу вечер на малій вечірні пісня до Матери Божої, в котрій каже ся: „єдина єси (являєш ся) від віків непорочна“. Коли Мати Божя від віків має бути непорочна, то була розуміє ся такою теж при своїм зачатю. Автор сеї пісні, втягнуеної в службу православної церкви, муєв отже вірити в непорочне Зачатє.

4) Папа Лев XIII. сказав в енциклїді „Praeclara gratulationis“: „Сущний пункт спірний становить примат папи римского“. Примат признавала єму без сумніву східна церков завсїгди, однак переважно тільки яко почесний стєпень перед прочими єпископами, підчас коли першенєство в юрисдикції на згаданім вже соборі царгородскім 868—70. р. папа вправді обстоював, Схід однакож того не признав. Помимо того в часах церковної єдности удержувала ся загально засада, що від оречєня папи до жадної иньшої інстанції апелювати не можна. Ся спірна справа заострила ся децо в кождім разі через догмат о непомильности, позаяк обстоюваний Римом примат набрав більшої донєслости. Собор Ватиканський орїкає, що папа, коли „ex cathedra“ говорить, „ex sese, non ex consensu ecclesiae“ є неомильний. Клявзуля „ex cathedra“ сьвідчить, що неомильність не є особистою прикметою папи, іно що асистенция сьв. Духа зї згляду на єго становище до церкви хоронить єго від помилки при данім справованю єго уряду дотично цілої церкви. Грецькі і російські богослови толкують впрочім слово infallibilis

*) Мальцевъ, Die Sakramente CXXVI—CXXXIII.

не через „неомильний“, тільки хибно через „непогрішимий“ (*ἀνεμίμητος*), так що повстає фалшивий погляд, неначе догмат о неомильности мав боронити папу перед гріхом, а тимчасом в дійсности розуміє ся під тим властива церкві неомильність і непомильність в рішеннях догматичних питань.

Істнуюча у східній церкві женитьба священників не стоїть в суперечности до принципів римської церкви, позаяк тая одобряє сю інституцію у орієнтальних уніятів. Так само у східній церкві можуть священники тільки перед виспими священнями а не по них женити ся, а для єпископів є целібат так само приписаний, як і в римській церкві, котра, розтягаючи целібат на всіх священників латинського обряду від субдіяконату в гору, розширила і заострила давні рішення соборів в тій справі.

У всім прочім, чим різнять ся від римської церкви секти, що повстали від 16. століття: в науці о священстві, о св. Літургії, о пересуцтвеню*), о семи св. тайнах, о почитаню святых, їх моцях і образів, о молитвах за померших, згоджує ся східна церков з нею і з християнською стариною.

З того виходить, що з усіх християнських релігій римско-католицка і східно-православна єуть собі найближші. — *Меренькв.*

ВСЯЧИНА.

В справі українського університету

приходить ся зазначити дві події, які мають незвичайно велику вагу в історії змагань української суспільности до здобутя власного університету:

а) Дня 28. червня с. р. виголосив Є. Е. Митрополит в Палаті Панів, знамениту промову якої зміст подаємо після часописних справоздань:

Митрополит г р. Шептицький звернув бачність правительства на культурні потреби Русинів, доси не узгляднені в відповідній мірі. Русини не мають доси навіть обезпеченого мінімум засобів для культурного розвитку. *Бесідник має*

*) Противники науки о трансубстанціяції твердять, що слово трансубстанціяція повстало в плуці церковній доперва на соборі 4. латераньскім (215), а доперва в 15. віці прийняли его Греки (*μεταστώσις*). Се не є слушне. Вже папа Гелазій I. (492—96) каже в письмі *De duabus naturis m. XIV.* (Thiel, *Epistolae Romanorum Pontificum genuinae T. I. S. 541.*): „Panis et vinum in divinam transeunt Spiritu Sancto perficiente substantiam.

перед очима добро всеї Австр. монархії, в котрій Русини найшли терпимість, свободу і безпеку. Не докоряючи правительству, без почування оправданого жалю бесідник приневоленій зазначити, що в бюджеті на 1910. р. нема ніякого доказу, щоби правительством дійсно і чинно старало ся сповнити оправдані домаганя і бажаня Русинів. Утворене самостійного укр. руского університету у Львові є предметом довголітніх переговорів, яко найгорячіше бажане і змагане Русинів, але доси нічого певного не зроблено в сій справі. Бесідник думає, що конечність засновин руск. університету у Львові єсть більше як доказана і се справа зовсім ясна. Колиб Русини мали вже університет, тоді можна би сумнівати ся про потребу другого для них університету. Справа, чи утворене руского університету є конечне, покриває ся майже з питанням, чи університети взагалі є потрібні. Коли університети є чинником сили в історичаім житю народів, коли они пособлюванем і піддержуванем культури могутно впливають на прилюдне жите суспільности, а в нинішних часах творять найвисше забороло народного і культурного жита, то все те рівнож відносить ся і до руского університету. Найпотрібніші є університети для тих, що їх не мають. Нарід з півчвертаміліоновим населенем, для котрого культурного й народного розвитку потреба рікочно багато святичеників, професорів середних шкіл, урядників, судиїв і инших функціонарів з університетским образованем, не може довше оставати без університету. Право до університету прислугує зарівно і Русинам, особливо в державі, в котрій се право бажають признати народови в монархії малочисельному. Аргумент, що Русини ще не доспіли до самостійної науки і до університету, треба осудити яко історично хибний, бо Русини від XVII. ст. почавши мали академії і висші школи. Хибне єсть також становище відказуваня засновин університету потребами оцдадности.

Університет є передовсім потребою культури і науки. Людство дійшло до переконаня, що видатки на подвигнене культури і науки не є, строго бравши, ніяким видатком, але вкладами, що приносять богаті плоди. Культура се така річ, як сонце і здоровий чистий воздух. Більше світла, більше воздуху — се оклик культури. Змагане до культури, до розвитку потребує пособлюваня з боку держави: без єї помочи не могла би розвинути ся умілість і наука. Теоретичне признане права до культури є чимсь вельми дрібним. Потребу культури і науки нині відчувають так загально як потребу щоденного хліба.

Де не достає сего мінімум, там виступають прояви зовсім похожі на прояви голоду. Голод є лихим дорадником. Вже не раз в Галичині проявляло ся зворушене, що було певним доказом неправильних відносин. З одного боку можна було помічати крайні змаганя, котрі виринали більше і загальнійше як деінде, а з другого боку найшли ся заграничні висланники, що намагали ся розкривати рускому народови певні вигляди поза границями монархії і находили радо послух. Сї обидві супро-

тивні собі явища мали одну і ту саму психічну підвалню: зневіру і затрату надії, щоби одинокою законною дорогою можна дійти до тривкого заспокоєня природних потреб.

В часах, коли не один могутий і великий організм державний в Європі опирає своє ествовавє на одностороннім і несправедливим націоналізмі, Австрія лише з трудом і пожертвовавєм кладе підвални під монументальну будівлю висшого ладу, основаного на рівнозві інтересів усіх народів. Наколи право і справедливість не в пустим висловом, то будучина належить ся Австрії і її народам.

Яко церковний зверхник католицьких ісповідників грецького обряду, котрі засаду єдности Заходу і Сходу признають народним переказом, бажав би бесідник звернути бачність на се, що всі зарядженя для піднесєня культурного житя Русинів є також пособлювавєм тих так великих і важних релігійних питань. З огляду на культурний і релігійний розвиток руского народу під Габсбурским скиптром, є не лише конечністю утворєне руского університету у Львові, але також вельми досяглою справою. Най отже правительство присьвятить бачність сій справі з тою прихильністю і тою діяльною помочію, як сєго вимагає значіне справи. —

По сій промові Є. Е. Митрополита можемо сказати, що українська суспільність ужила вже всіх можливих культурних і легальних способів боротьби за власний університет, однак безуспішно.

б) В пятницу 3. липня с. р. о годині 7. рано відбувало ся в університеті віче рускої академічної молодіжи. Підчас віча польські студенти почали ставити барикаду коло головних сходів на коритарі близько салі, де було руске віче. Покінчивши віче, рускі студенти пустили ся до виходу, а безпосередно на те впала на них сальва стрілів, не поцілвши нікого. Рускі студенти, що зразу цофнули ся, поступили знов наперед, а від сальви, що їх привитала, упав Адам Коцко, ранений смертельно кулею в чоло. Стрілянина трєвала єще кілька хвилин, поки коритара і саль не обсадила поліція з добутими шаблями і наложєними на карабіни багнетами. Наших студентів замкнуло в кількох саях, посадивши їх перед подвійні ряди найженєх багнетів. До коваючого Коцка завізвано ратункову поготівлю, що відвєзла єго на клініку, де Коцко о годині пів до шестї вечером помер, не відзискавши ні на хвилю притомности.

Крім убитого Коцка девятьох руских академиків ранєно, між ними одного тяжко кулею в коліно. До придержанцх в саях наших студентів удала ся судова комісія і почала їх перєслухувати. Всіх студентів було 299. По перєслуханю, котре тягнуло ся до півночи, арештовано 127, а решту випущєно на волю

Польских академиків взято відразу як сьвідків, а руских відразу як обвинєних. Через те з польского боку не арештовано ані одного.

Між арештованими рускими академіками було 12 богословів, 80 правників і філософів, 32 укінчених гімназистів і кількох неакадеміків. По переведенню вступного слідства задержано у вязниці понад 20 академіків, в тім числі 2 богословів, до розправи. Д. Я.

„Общество им. св. Иоанна Златоустаго“.

З великим шумом та криком заповідані і реклямовані по русофільських часописах перші Загальні Збори новоосновуючого ся „Общества им. св. І. Златоустаго“ — відбулись нарешті д. 26. мая с. р. Прибуло, коли можна вірити „Галичанинови“, 70 священників, „самый цвѣтъ нашего доблестнаго духовенства“.

Наради не тревали довго, бо ті самі учасники мали ще того дня бути на кількох інших русофільських зборах, скликаних то Дудикевичівцями то Королівцями. Остаточню ухвалено 1) видавати богословский журнал, якого статі мають печататись „какъ на русскомъ литературномъ языкѣ, такъ и на галицко-русскомъ нарѣчїи“, 2) по довгій а основній дискусії установлено висоту вкладки і предплати „будущаго богословскаго журнала“, 3) вибрано „правлящий совѣтъ“ (головою о. крил. Бачинського), 4) видано директиву „на счетъ приниманія членовъ“, 5) припоручено „Совѣтови“ заняти ся „устройствомъ духовнаго говѣнія для нашего духовенства, часто обижаемаго въ своихъ національныхъ (!) чувствахъ на говѣніяхъ, какія теперь обыкновенно устраиваются“, 6) припоручено „Совѣтови“ віднести ся „къ нашимъ народнымъ институціямъ: Ставропигіону, „Народному Дому“, „Русской Матицѣ“ по дѣлу издаванія брошюръ для народа, въ которыхъ тотъ же до сихъ поръ нуждается“, 7) рішено, що цілю „Общества“ „не только содѣйствовать соединенію церквей, но и отражать нападенія на св. Унію, защищая ее передъ латинизаціей съ одной, а пропагандой православной съ другой стороны“ і 8) ухвалено виразити подяку і признане о. крил. Кобильнянському „за усердную защиту русскаго духовенства передъ нападеніями собратьевъ-священниковъ украинофиловъ“.

Отже маємо нове священиче товариство ім. св. Ів. Золотоустого!

Зараз на самім вступі снітаємо ся: Чи з огляду на сучасні відносини не відповідніше було се товариство назвати радше Товариством ім св. Йосафата Кундевича? Та годі. Видно, була якась причина в тім, що основателі не назвали нового товариства так, а инакше...

Важнійше питає:

Чи нове товариство з церковного становища єсть потрібне? Відповідаємо рішучо: не то не потрібне, але навіть дуже шкідливе.

Ми маємо загальне священиче Товариство св. ап. Павла; его статут так обширний, що обіймає всі точки статута нового Общества. Те Товариство св. ап. Павла, як сказано, є загальне священиче, не має з партійною політикою нічо спіль-

ного, членом его може бути кождий наш сьвященик. Правда, що воно в останніх часах опинилось в українських руках, але се єдино тільки з тої причини, що русофіли зовсім ним не інтересувались. Помимо того Українці були на стільки льояльні, що хоч не мусіли, але завсїгди вибирали до виділу Товариства одного-двох русофілів. Як вирозуміло відносило ся Товариство до русофілів видно хочби з того, що перед роком запала на его виділі ухвала, дозволяюча печатати видання сего Товариства також і етимольогічною правописною, коли собі сего жадає автор.

Потреби отже основувати нове сьвящениче товариство не було найменшої.

Шкідливість нового товариства показуєсь хочби з того, що з хвилиєю его основаня, наше духовенство офіційально поділило ся на два ворожі собі табори. І певно, що тільки обавою сего розділу руководили ся Преосв. Ординаріати в Перемишли і Станиславові, відмовляючи потвердження новому Обществу.

Небезпеченство від нового Товариства грозить нашій Церкві ще і з иншої причини. Головною его цілію є „содѣйствовать соединенію церквей“. Таке „содѣйствованіе“ вимагає близьких, статутом дозволених зносин з схизматичними церквами, а до чого ведуть такі зносини русофілів з схизматиками — доказує історія, головню історія руско-американської Церкви.

Цікава собі також стилізація відповідної точки статута! Аж треба було інтершелувати на Загальних Зборах самих основателів, яка властиво в тім напрямі ціль Общества! Неменше цікава й відповідь на ту інтерпеляцію! Православна пропаганда завдяки русофільській партії у нас цвите, а сьвященики сеї партії основують товариство передовсім в тій цілі, аби „содѣйствовать соединенію церквей“, відтак також, аби протиділати латинізації, а вже на самім кінці, аби „защитать унію передь православною пропагандою“. Хитрі собі малороси!

Нове Товариство має також видавати новий богословский журнал так, якби у нас не було такого журналу, а саме „Ниви“. Українці могли удержувати давний туберкулічний „Богословский Вѣстник“, а для русофілів нинішньої „Ниви“ — за мало.

І на яких предплатників числить новий журнал, коли „Богословский Вѣстник“ мав їх вже разом з Українцями — щось не багато більше, як 200? Чи гр. Бобринський або яке „добродійне“ російське товариство дасть субвенцію на католицький журнал, ми дуже сумніваємось. Та вже якось там мусить бути, коли беруть ся видавати...

Не без радії мабуть радили над директивою „на счеть приниманія членовъ“. Боять ся видно контролі, коли хстять забезпечити ся перед непожаданими членами. В кождім разі і се характеристична ціха нового товариства.

Характеристичні також дві дальші ухвали Загальних Зборів, а се : 1) устроювати осібно русофільські реколекції і жа-

дати від русофільських товариств, аби сі видавали брошури для народа.

Устроюване осібних реколекцій мотивують Збори тим, що на дотеперішних реколекціях обиджало ся їх (русофілів) в їх національних (!) чувствах. Та тей мотив зовсім невдачлив, бо крайно ложний і клеветливий. Сею ложною хотять русофіли до решти відділити ся від лучности з прочим руским духовенством, навіть в таких справах, як реколекції. Консеквентно повинні би еще також зажадати для себе осібних русофільських Консистерій (коли вже їх не мають) і Єпископів.

В другій характеристичній ухвалі жадають русофільські Збори від своїх товариств видавання популярних брошурок для народа. Отже самі до сего не хотять брати ся. Чому? Якж то брошурикі ті товариства мають видавати? Збори не означають сего ближше. Значить, не жадають виразно брошурок релігійного змісту, писаних в чисто католицькім дусі. А які книжочки видавали ті товариства доси, се ми знаємо... Чи малиби й дальше, тільки інтензивнійше, видавати такі самі брошурикі?

Як всі попередні ухвали мають бодаї про око тінь сякої-такої серйозности, то послідною ухвалою русофільські свьященікі таки здорово осьмішились. Справді, годі було відповіднійше закінчити перші Загальні Збори нового русофільського Общества, як вираженем подяки і признаня відомому о. крил. Кобилянському за „усердную заштиту руссаго духовенства“. Іратулюємо з серця таких „защитників“...

Та жарти на бік. Будь що будь маємо нове русофільське товариство, котре, як і інші русофільські товариства, може хочби і при кількох членах, розпоряджати сумами. Сими сумами в силі воно розвести в нашій церковній провінції чималу кириню. Отже поки час берім ся під проводом Товариства св. ап. Павла до ревної праці. Супроти сліпої партійности видвигаємо загально народний і католицький інтерес, супроти двозначности — ясність і отвертість, супроти клевети — щирість і правду, супроти іграшки — серйозну працю. — *С. Л.*

Нотатка з права супружого.

В парламенті у Відни вніс 16. червня 1910 р. посол Dr. Mühlwerth (партія alldeutsch) слідуоче нагле внесене: — „Die Regierung wird aufgefordert, mit tunlichster Beschleunigung dem Hause (парляментови) eine Gesetzesnovelle bezüglich des Eherechtes zur verfassungsmässigen Behandlung vorzulegen, welche den in sämmtlichen anderen Kulturstaaten — so insbesondere in Deutschland, Frankreich, England und Italien — geltenden Kulturbegriffen und überhaupt den eherechtlichen Begriffen der heutigen Zeit entspricht und insbesondere die Abschaffung der vollständig veralteten Bestimmungen der §§. 63 und 111 des allg. bürgerl. Gesetzbuches ausspricht“. — Згадані повисше параграфи суть для ріжних лібералів неприємні; §. 63 децидує, що нема важного супружества межи христіянами а нехристіянами, а §. 111 децидує, що межи католиками нема розводу, може бути тільки сепарація;

навіть як тільки оден з супругів був в часі заключеня супружества католиком, нема розводу. В році 1911 буде сто літ, як обовязує той цивільний кодекс австрійський (allgemeines bürgerliches Gesetzbuch). Противники §. 111 удають, що суть приятелями католиків, голосячи що католиків §. 111 кривдить! Нічо дивного, що у Відни єсть 1) товариство розлучених супругів католицких 2) товариство для реформи права супружого; перше має много членів, а друге много філій у Відни. На разі хотіли би вибороти знесене §§. 63 і 111. На Угорщині введено від 1. жовтня 1895 цивільне нове право супруже; суть і розводи і вільно жидам з христіянами женити ся, а вінчаня „цивільні“ суть примусові і мусять бути перед вінчанями церковними; той угорський супружий закон єсть з р. 1894, однак в Хорватії і Славонії не обовязує. Угорський Matrikelführer (рядовий) не тільки провадить метрики, але голосить оповіди і перед ним заключає ся супружество цив. угорске. Лібералізм і масонізм прямує, щоби підстави закона католицкого, введеного в закон цив. австр. усунути і впровадити з часом обовязкові цивільні вінчаня, як то єсть на Угорщині. При тій спосібности мила єсть нам всім вість, що о. Др. Масцюх видав обширне і научне діло „Церк. право супруже“; не треба нам буде шукати підручників в інших язиках, коли маємо свій руский твір, науковий і поважний. — *о. нос. Ганкевич* в Краснім.

Важне для О. О. катехитів.

Комітет основателів „Товариства Катехитів“ повідомляє отсим, що в днях 5. 6. і 7. вересня с. р. відбудуть ся духовні вправи для О. О. Катехитів в духовній семинарії в Перемишлі, а дня 8. вересня с. р. перші загальні Збори того Товариства. О звільнене О. О. Катехитів від шкільних занять в тім часі постарає ся комітет в Раді шкільній краєвій, котра повідомить о тім догичні Дирекції. — За комітет: *о. Євген Гузар*.

Надіслані книжки.

о. Йосиф Маринович: Коротка історія церкви в Сокалі. Накладом автора. Жовква 1910. Ціна 80 сот. Набувати можна в книгарни ім. Т. Шевченка і в автора.

Християньска бібліотека ч. 1: Ціла правда про радикалів. Написав сьвящ. Юліян Дзерович. Ціна 1 К. Львів 1910. Накладом автора.

Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянук у Львові — за шк. рік 1909/10. У Львові 1910. Накладом монастиря СС. Василянук.

Іосифъ Кобылянскій: Отношение Т. Шевченка до вѣры вообще, во вѣсѣхъ его поэзіяхъ. Львовъ 1910. Накладомъ „Галичанина“.

Krštenje Hrvata. Skitio Dr. Fran Binički, Ciena 40 fil. U Senju 1910.

Католики Австрії!

Вже другий раз в однім році лунає поклик католицького Центрального Комітету до Католиків Австрії всіх земель та язиків: Нумо на VII загальне австрійське католицьке віче!

Як звісно, скликувано первісно сесе віче на Вересень минулого року до Відня та в останній хвилині треба було се залишити. Приготовляючий комітет бачив ся до того приневоленим важними причинами, що розбурхали тоді прилюдну опінію.

Но хотія таку постанову одобрила подавляюча більшість католиків, то таки дали ся вкоротці чути голоси із усіх усюдів держави, що напирали до скорого поновного скликаня католицького віча, а які загалом придавали деякі противорічні погляди.

Але і напору не треба було! Католический Центральний комітет не захитав ся аві на одну хвилину в погляді, що не вільно вже переривати традиції загальних австрійських католицьких віч, если спільні інтереси австрійських католиків не мають потерпіти діймаючої страти. Всюди бо, де лиш запанує розум та спокійна розвага, там конечно вириває з елементарною силою правди пересвідчене, що окремішність, випливаюча з різниці матерньої мови, хотяби тій окремішности і признати привалєжну єї вагу, всеж таки не є она так великою, щоби мала попрогивати лучбу, яку навізала між народами Австрії спільна вірність Богу, цїсареві та державі а побіч неї однакові в багато точках погляди про уладненє суспільних та господарських відносин в дусі християнської науки.

Бо хтожби з католиків Австрії вжив ся — нехайби самою тільки рівнодушностию — пособляти темним силам, що явні і потайки а все з тою самою запопадливостию працюють як раз над зірванєм згаданої лучби?

Розважуваня того рода спонукали католический Центральний комітет на засіданю в 17. Студня 1909 до однодушної постанови, щоби скликати VIII загальне католицьке віче до Інсбрука на час від 9. до 11. Вересня сего року а то тим більше що тамешний Епархіяльний Комітет жертвував ся в спосіб гідний всякої подяки для приготования католицького віча.

Інсбрук принадний і красою природи та положенєм міста і споминами про славу минувшину сеї взірцевої країни вірности, прийме гостинно всіх учасників католицького віча, звідки би не будь они прийшли.

Провідною ниткою парад на католицьким вічу буде ідея про конечність засновин фавох та станових організацій на основі католицького світогляду та їх співділання.

Католицький комітет центральний для Австрії:

Президент :

Ернест граф Сильва-Тарука.

Вище предсїдники :

Др. Людвик барон Фукс.

Др. Моріц Грубан, посол до ради державної.

Фердинанд дідичний граф Траутмансдорф.

Карти зам вляти найліпше або через комітет двецезальний або впрост в канцелярії віча католицького : Innsbruck, Tirol, Akademikerhaus.

Цїна карти корон 2.—, враз з справовданєм корон 4.—.

Просимо справити омибки,

які зайшли при коректі в статі о. Галуциньского під заг.

Причинки до розвою Тайни сьв. миропомазаня („Нива“ ч. XIII і XIV с. р.):

стр. 391 місто Маронїди має бути Маронїти

„ 393 „ повірити „ „ повторити,

„ 394 „ доказ (2 рази) „ „ заказ (2 рази).

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає

о. Олександр Малицький.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути ліуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Русі Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до нового декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Шурат: Поезія в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Шурат: Із студій над почаївським „Богоглядником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважання о терпіннях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о. Є. Гузар: Розважання о терпіннях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волянський: Аподеготично-соціална діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

васноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1896 на підставі закона о стоваришенях з р. 1873.

Однічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм членам — рішнікам обезпеченим в „Дністрі“ від більше літ.

Процент від вкладок 4%, без потручення педатку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8 до 2 год. в полудне.

Конто в Шадниці поштової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорським.

Вкладки щадничі

К 3,721.068.—

Уділи членські:

К 284.195.—

Позички уділені:

К 3,471.478.—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,

доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовень-сцизорики, ножички, волося та приймає кльоване по уміркова-

ству бритви, машинки до острене і ні-них цінах.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх роботу, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші, монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (животи, процес. олтари і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різбярів

для виготовлени іконостасів і престолів, — і приймає замовлення на образи.

Дозолоченя чаш і направи риз

просить висилати до Львова, де в їх робітня.

За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6⁰/₁₀₀,

уважаючи вкладчиків співільниками свого інтересу.

Складає: у Львові, ул. Руска 20; в Ставїславові, ул. Смольки 1.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

Оповіденє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і его видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширене християньскої ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2. Наука о найсвят. Тайні Евхаристії	0.20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяни	0.20 К.
4. Дра Франка: Поема про сотворене сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0.30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова апольогія христ. ври ч. I—II	1.75 К.
6. Косса-Мормаїстер. Перші основи Економії	0.75 К.
7. Чоловік а зьвірина	0.30 К.
8. О Службі Божій	0.20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселеньска церков	0.50 К.
10. Боротьба Дрепера з вірою	0.40 К.
11. Оставьте дітей приходите ко мні Ч. I. і II.	0.40 К.
12. сьвяц. Т. Лежогубський — Теорія розвою а чоловік	0.30 К.

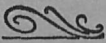
З дрібної бібліотеки для народу :

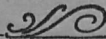
1. Хто є Христос	0.04 К.
2. Врог людства	0.04 К.
3. Вільна школа	0.04 К.
4. Про чернече жите	0.06 К.

Ціни враз з пересилкою !

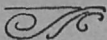
Адреса : Львів, ул. Коперника ч. 36.

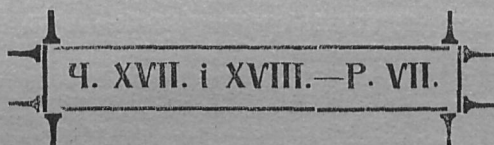
З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом **М. Гефця.**

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ☼ З друкарні Ставропільського Інститута
під зарядом М. Рефця. ☼ 1910.

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бемі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

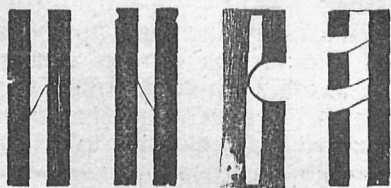
Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 17 і 18.

З М І С Т :	<i>о. Антоній Глодзільський</i> : Організація церковних брацтв	505
	<i>о. Н. Будка</i> : Дисципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія	516
	<i>о. Кость Курилло</i> : Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці	522
	<i>о. Дмитрій Бордун</i> : Чи книги гіпотечні, аркуши постійности ґрунтової і мапи ґрунтової суть певними, віродостойними документами	528
	<i>о. Ник. Садовский</i> : Хто є ворогом католицького світогляду?	531
Рецензії:	<i>о. І. Алексевич</i> : Бог радість моя (<i>о. М. Щепанюк</i>)	538
Дописи:	<i>о. Євген Шухевич</i> : Із записок <i>Учасник</i> : Реколекції їх Преосвященства Д-ра Хомишина у Станиславові	547 552
Зі світа:	<i>Ом. Горчинський</i> : Огнище наукового руху богословського в Львованні	556
Всячина:	(Конгреґація св. Тайн в справі сповіди і причастія дітей. — Адміністративне усування парохів. — Біблійна комісія в справі автора псалмів і часу їх написаня. — Запит в справі кошпаків при Ст. Б. — Чи се <i>ignorantia</i> чи <i>malis voluntas</i> ? — Пригадки в справі писаня руских імен. — Нотатка бібліографічна).	563 568
Надіслане.	— Від Адміністрації.	568

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 17. і 18.

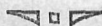
Львів, в вересні 1910.

Рік VII.

о. Антоній Глодзінський.

Організація церковних брацтв.

(Д а л ь ш е).

Розділ третій.

Яке значення має організація брацтв для культурного розвитку нашого народу.

Вглянувши в суть зачеркненої сим статутом організації брацтв бачимо, що она захоплює всі круги ділання на поли піднесення народу. В програму діяльності таких брацтв входить діяльність місіонарська, праця над ширенем тверезости, над ширенем просвіти, моральна і материяльна опіка над убогими, опіка над хорими а надто діяльність суспільно-економічна як прим. організоване, взглядно ініціатива до організованя читальень і бібліотек, кас, крамниць, спілок і т. п. Вся та діяльність мусить мати при тім ідейний підклад, мусить бути роботою з мотивів божого закона о любові ближнього. Так широкий круг ділання брацтва втискає ся в жите цілої громади і убагороднює его в спосіб для душпастиря як найбільше пожаданий.

Таке брацтво єсть zarazом найдогіднішою а при тім найлекшою до переведеня формою організації культурної роботи на селі. В кождім селі існує вже якась брацтво, отже і є готовий зародок організації, котрій не буде тяжко надати доскональшу форму та глубше pensum до роботи. Знаємо з досьвіду,

що селяни ще не уміють позитивно працювати в товариствах просвітних і економічних. Праця така, если де есть, есть звичайно результатом заходів інтелігентних одиниць. Знаємо, як не раз тяжко приходить ся склеїти завязане читальні, а ще тяжше удержати її довший час при житю і поставити на висоті своєї задачі! Причиною сеї появи може бути з одної сторони за вузка програма, за слабе узгляднене дійстних найближших потреб села, а ще більше брак робітників добре до суспільної роботи вишколених.

Брацтва, о скілько они будуть фактично сповняти зачеркнену статутом роботу, можуть бути школою, в котрій виховає ся і заправить ся цілий ряд правдиво ідейних робітників до всякої просвітно-економічної акції по селах. А будуть се робітники, що поведуть справу в душі Христовім!

В брацтві мусять відбувати ся кожного місяця загальні збори (брацкі сесії §. VI.); програма тих зборів мусять бути виповнена змістом можливо добірним а при тім інструктивним, мусять отже і брацка рада, себто виділ, наперед обдумати на своїх засіданях порядок дневний для кожної такої сесії. Книжкове діловодство брацтва, як протоколи, касова книга і т. п., мусять бути ведені точно — одним словом всі члени, а особливо члени ради (виділу) мають нагоду виучити ся добре всіх чинностей, які суть конечні для нормального функціонування кожного стоваришеня і то не лиш що до сторони формальної, але й що до самого змісту праці.

Брацтва передумуючи безнастанно над уморальненем села і его просвітним та економічним відродженем, винайдуть скоро способи до позитивної праці в сих напрямх. Брацкі ради і брацкі збори будуть наче підготовляючим комітетом до основаня цілого ряду позиточних інституцій в селі, достарчать їм щирих робітників, підопруть їх діяльність морально а навіть материяльно. Добре функціонуюче брацтво може користо впливати і на діяльність ради громадскої, ради шкільної місцевої, ради сирітскої, читальні і т. п. — одним словом темпо позитивної роботи в селі значно прискорило би ся, а робота деструктивних елементів могла би бути зредукована до як найменших границь.

Такі брацтва стануть і для самих съвящеників новим вдячним полем для ширшої душпастирскої діяльності в парохіях, полем християньско-суспільної праці, якої клясичний примір і візр маємо на духовенстві словінськім.

Кількож то нових а важних справ висуває ся на порядок дневний в культурнім розвою нашого народу, які так тісно вяжуть ся з житем релігійним в громаді?

Чи душпастир не має обовязку давати ініціативу і спомагати працю вірних в таких напрямх, як пр. належите унормоване моральної і материяльної опіки над убогими, над сиротами (сирітські ради), над хорими (самаританська служба), над про-

світою (парохіяльні бібліотеки, кольпортажа книжок релігійного змісту, курса для анальфabetів), над плеканем релігійного культу через організоване хорів церковного сьпіву, зложених так з старших як і з шкільної молодежи?

Чи не належало би спонукати брацтва до опіки над цвинтарями, та їх украшенем, до ініціятиви в справах вибудованя громадских домів і запровадження християнських гостинниць? Врешті чи не належало би на брацких сесиях обговорювати навіть і важнійших справ громадских, які належать до компетенції громадської ради, щоби тим способом виробити в селі користну опінію для ідейного трактованя громадских справ зі становиска взгляду на добро публично, і не допускати до трактованя справ громадских зі становиска *privat-u*?

Вся наша суспільність взяла ся щиро до просьвітної і економічної роботи над народом. Найважнім услівем розвитку і доброго поведження сеї роботи буде безперечно вироблене для неї ідейного підкладу. Економічна солідарність знайде як найліпше поперег передовсім в солідарности християнського житя.

Важнійші постулати в справі способу переведеня в жите організації брацтв.

Само собою розуміє ся, що висше зачеркнену організацію брацтв мусять впроваджувати в жите самі душпастирі. Так само будуть мусіли попрацювати над тим, щоби надати тим брацтвам такий напрям діяльності, який є вказаний статутом. На то треба і довшого часу і щирих змагань, щоби ся нова організація зросла ся з екзистенцією брацтва в органічну цілість. Тому то і праця душпастирів над брацтвами мусить бути бодай в перших роках досить інтензивною а при тім систематичною. Над справою систематичности душпастирської праці в церковних брацтвах мусимо навіть троха ширше застановити ся. Між иншими мусів би парох:

1. Допильнувати точного переведеня організації брацтва і его діловодства під зглядом формальним.
2. Постарати ся о виповнене кожної брацкої сесії (загальних зборів по мисли §. VI статута) добірним інструктивним змістом.
3. Визначити жіночим брацтвам відповідний, питомий жіноцтву, напрям роботи.
4. Постарати ся о канонічну ерекцію брацтва а також о надане брацтву відпустів і инших привілеїв в цілі узисканя особливших ласк духовних для членів брацтва (новий відпуст, *privilegium altaris*.)
5. Врешті треба також подумати о загальнійшій організації брацтв з цілого деканату і в тій цілі устроювати деканальні збори брацких відпоручників.

1. Діловодство і справи натури формальної.

Формальна сторона роботи в товариствах є так само важною, як сам її зміст. Особливо у нас, де люди не знають, як поводити ся в корпораціях і не знають приписів парламентарних обрад! Тому треба конче наставати на строге переведене всіх постанов статута що до способу трактованя справ під взглядом формальним. До діловодства і до брацких засідань не сьміє закрасти ся фаміліярний і позапарляментарний ані авторитарний спосіб трактованя справ, бо інакше стратилибсьмо передовсім ту важну ціль організації, якою єсть: заправити членів брацтва до спільної роботи в справах публичного добра.

Треба допильнувати, щоби термін місячних зборів був точно обсервований що до дня і години.

Брацкі обряди провадити в спосіб строго парламентарний.

Протоколи з засідань і касове діловодство мусять бути старанно ведені.

Важну і працюовиту функцію учителя брацтва повірити о собі, що до того справді надає ся. Найліпше надає ся до того — звичайно, але не завсїгда — дяк.

Через неформальне трактоване можуть і найповажнїйші справи стати ся чистою формальностию. Сей позорний парадокс треба би пригадати особливо що до способу трактованя брацких торжеств церковних, що до способу складаня брацкого обїту, що до виконуваня року проби, а найпаче що до користаня з надприродних дарів ласк, як спільні причастія і позискане відпустів брацтву признаних. В таких і тим подібних справах стають ся церемонїї есенцияльною частию духовного житя поміж членами брацтва.

2. Брацкі сесії.

Кожда брацка сесія (місячні загальні збори по мисли §. VI-го бр. статута) повинна бути виповнена добірним змістом. справи ставлені на дневний порядок мають бути інструктивні, займаючі і добре приготовані (то є дозрілі до обговореня). В укладаню дневного порядку і в виборі материялу до обрад треба очевидно тримати ся постанов статута а то §. VI. alin. 2—5 і §. IX. alin. 1—19 (о добрих ділах). А хотяй кожда точка дневного порядку має своє значене, все таки треба покласти більшу вагу на:

вступні науки пароха, на старанний добір побожних читань і на передпоследну точку дневного порядку, а то на

внесеня та розмови членів в справі добрих діл християньскої любови.

а) Вступні науки провідника (пароха), — або на їх місце побожне читане — мусять бути уняті в систем.

Має то бути цикль конференцій, а не формальних проповідий. Всі ті конференції повинні одна з другою вязати ся в цілість. На таких конференціях треба обговорювати по черзі напрями діяльності ц. брацтва зі становиска релігійного, зі становиска заповіді любови ближнього. Вступні науки можуть бути також відповідною інавгурацією до дальших точок дневного порядку а особливо до точки внесена в справі добрих діл, які мають бути сповнені або приготовлені в найближшій будучности.

Готових взорів або шкіців до того рода брацких конференцій ще не маємо. Хоть можна би без них обходити ся, а все таки придали би ся они, подібно як додають ся готові проповіді. Може була би в тім якась поміч і прислуга для молодших священників, якби хтось з старших а вже досвідчених провідників брацтва списав свої конференції з брацтвом і оголосив їх друком.

Так само варто би зібрати теми і добрі жерела до побожних читань, котрі мали би заступити евентуально науку пароха *).

*) До брацких конференцій на темат милосердія і чинної любови ближнього додає ся знаменито по всі часи плясачна книжка п. з.

„Czytania bractwa miłosierdzia w Krakowie, przy kościele św. Barbary, na każdą niedzielę roku, gdy się na kolekty schodzą, z dodatkiem kazai o miłosierdziu przez ks. Piotra Skargę. Kraków 1896. 17. wydanie, ціна 60 сог. Суть то переважно виїмки з писем свв. Отців церкви і приклади з життя святих перших віків християнських. Дуже цінний матеріял! Деотри науки з Чтеній святих о. Антоновича можуть ту також придати ся.

До побожного читання додають ся особливо книжки: О наслідуюваню Ісуса Христа і Фільтел. Dr. M. Heimbucher препоручає для священників в своїм підручнику „Die praktisch soziale Tätigkeit des Priesters III. Aufl. Paderborn 1904“ до проповідий і до конференцій на темат задач і достоїнства християнської родани і на темат вихованя молодежи слідууючі матеріяли: (пор. стор. 158). — P. Cyprian Fröhlich. O. Cap. Der Elternsegen etc. 1894. (0.15) (в справі спільних молитов). — G. J. Hug. Die christliche Familie. Vorträge über christliche Ehe und Erziehung 6. Aufl. 1902. (2.50 M.). — Fr. X. Aich: Die hl. Familie von Nazareth und die christliche Familie, ein Cyklus von Predigten zum Gebrauche bei der Versammlungen des frommen Vereines von der hl. Familie. 1896. (3) — J. P. Toussaint. Die hl. Familie, dem christl. Volke als Vorbild zur Nachahmung in 48 erbaulichen Vorträgen dargestellt. 1899. (3). — Karl Platzweg S. J. Die christl. Familie. Predigten. Wien 1901. — J. Polifka. C. Ss. R. Der Ehestand und die christl. Familie. Münster 1902. (1.50).

До конференцій спеціально для жінок: M. Ludwig. Die christliche Mutter. Mainz 1880. (3). — Konrad Sickingen, Christliche Kinderzucht. 1893. (1.50). — Friedr. Kösterus: Vorträge für christliche Müttervereine, zugleich Lesungen für katholische Mütter. 1892. (4) — Mich. Huber: Dreifacher Cyklus von je 12 Vorträgen für christliche Müttervereine. 2. Aufl. 1903. (2.50) а також его Dreifacher Jahrgang praktischer Müttervereinsvorträge. — J. Polifka. Frauen-Tugenden für die Frauen und Ihre Vereine geschrieben. Münster 1901. (1.20). — Markus Prattes. C. Ss. R. Das Menschenherz.

б) Не менше важною як вступна наука пароха єсть перед-
 послідна точка дневного порядку а то **внесеня і розмови**
 членів в справі **добрих діл християнської любови** (§. VI alin. 4.)*).
 Ходить ту очевидно о такі діла христ. любови, які мало би
 брацтво в найближшій будучности словнити або бодай в гро-
 маді заініціювати. Що до того, що має зробити брацтво в най-
 ближшій будучности, треба завсїгди уміти підтримати духа іні-
 циятиви і енергію брацкої ради. Бути може, що і самим братам
 не забракне доброго концепту до сеї точки. Звичайно однак,
 особливо в перших початках істнованя брацтва, треба буде
 спроваджувати напям обрад на властиву дорогу. Розходить ся
 о таку діяльність брацтва, щоби она підпомагала а навігь до
 якось міри виручувала пароха в его роботі, особливо на поли
 добродійнім і суспільнім: будь то через активну співучасть в
 тій роботі, будь через вироблене прихильної опінії для того
 рода змагань.

1. До найважніших справ для самого брацтва належить
 безперечно старане о **позискане відповідного локалю на сходини**
брацтва. Се питане нехай буде товчком до найбільше рациональ-
 ного его рішеня, яким є збудоване громадского (або брацкого)
 дому, в котрім найшли би приміщене всі просвітні і економічні
 інституції даної парохії**).

2. Брацтво повинно постарати ся о запроваджене **науки**
церковного сьпіву. Майже кождий дяк потрафить єї провадити

Konferenzen für kathol. Müttervereine. Graz. 1897 (1). — Ignaz Bogen-
 berger. Kurze Vorträge über christliche Kindererziehung, zunächst für die
 christl. Müttervereine Rb. 1900. (1).

При сїй нагоді треба висказати жаль з причини, що доси не оголо-
 шено ще друком кільканадцяти клясичних проповідий, які були виголошені
 по церквах в різних еторонах краю з нагоди 40-літнього ювілею Тов. Про-
 сьвіта. Але справа ся ще чей не пропала.

Того рода привагідні проповіди, як то з нагодя торжественного отво-
 реня читальні, крамниці, касп, з нагоди посьвяченя громадского дому,
 впровадженя захоронки, зібрані разом в одну книжочку були би безперечно
 цінним матеріялом для парохів до виготовленя тем для брацких конфе-
 ренцій.

*) Дневний порядок місячних брацких зборів єсть після статута такий:

1. Вступна молитва і наука провідника або побожне читане.
2. Читане правил брацтва.
3. Відчитане протоколу з послїдних зборів і звіт скарбника з рахунків.
4. Звіт наставника з уваг ради що до добрих діл ухвалених і спов-
 нених через раду. Звіт про принятих на пробу.
5. Приплате нових членів до обітницї.
6. Внесеня і розмови членів, що до добрих діл, котрі би брацтво мо-
 гло словнити.
7. Складки.
8. Закінчене зборів молитвою і побожними пісьнями.

**) Такі доми, ладно і вигідно устроєні, навіть з обширною салею для
 народних забав, мав я нагодю бачити в кількох парохіях. Між иншими
 визначає ся громадскій дім в Беньківцях, в повіті Рогатиньскім, дімо за-
 служеного місцевого пароха о. Філіповского

в спосіб вистарчаючий для потреб села. Треба однак подумати о ремунарації для дяка. Дяк мігби бути також учителем приватного курсу анальфабетів, якого організованем позинно би занятя ся брацтво там, де нема кому иншому до того взяти ся. Очевидно і ту конечна якась ремунарація. Треба також відповідного льокалю.

3. Брацтво має обговорити способи, якими можнаб спинити в селі непошановане сьвят, п'ятики*), деморалізуюче поведене парубоцтва**), лихву, спори і процеса.

На брацких сесиях треба пригоговляти терен до урядженя в парохії місії для народу і великопостних реколекцій. Також треба би спопуляризувати гадку заведеня мирових судів***), бодай між членами брацтва.

4. Брацтво має заняти ся ширенем книжочок і письм релігійного змісту, між иншим видавництв ОО. Василяна****), повинно також постарати ся о заложене бібліотеки книжок змісту релігійно-морального.

5. Брацтво повинно подумати о безпосередній опіці материяльній над сиротами, слугами, убогими і хорими. Діяльність існуючої в селі „Сирітської ради“ повинно поперти брацтво зі всею силою*****). Так само могло би поперти брацтво раду шкільну місцеvu в тім напрямі, щоби заосмотрити найбіднійшу шкільну молодіж в одіж на зиму і в книжки до науки.

При точії спомагане бідних і сиріт нехай не забуває брацтво о тім, що тої помочи потребують передовсім ті родини, де за поріг переступить тяжка хороба або смерть. Якже надають ся такі случаї до запровадження всяких діл милосердія в цілі задокументованя солідарности християнського житя в парохії. Богача, хоть умре, то всі єго знають; найже бідного знає хоть брацтво. Огже подумаймо передовсім о запровадженю брацк ої

*) В познанській дієцезії препоручила духовна власть держати проповіді о тверезости чотирь рази до року. В кождім деканаті, що року в иншій парохії, має відбутн ся місія, на таких місіях ніколи не оцускає ся темату о тверезости.

**) Досєть пригадати дикі верески ватаг підмеленого парубоцтва, що проїздить з сїи до бранки — навіть у Львові.

***). У нас пропаєє ідею мирових судів Др. Евни, автор значного правничого підручника п. з. „Шравотар“.

****). Видавана в Познані популярна часопись релігійно-просвітна під т. „Przewodnik katolicki“ має 70 тисячий абонентів.

Видавані в Кракові Єзуїтами брошури п. т. „Głosy katolickie“ розходять ся також в 30—40 тисячах примірників і то головно завдяки сему, що в кождій парафії можна дістати ті книжочки в закритті. Так само практикує ся кольпорганя релігійних письм через закриттію в краях німецких.

*****). Для того повинен би конче засідати в брацкій радї сден з членів сирітської ради. Для інформациї про діяльність сирітских рад препоручав ся книжочку п. з. „Rady sieroce w Galicyi“ napisal Dr. Z. Gargas, видане друге. Львів 1907.

каси похоронної, де можна би позичити без проценту на похорон якусь максимальну квоту на пр. не більше як 20 а для дуже бідних 10 корон, щоби той бідний не потребував мельдувати ся найперше у жида: „дитина мені умерла., позич на похорон“.

6. Опіка над хорими і старання о поправу санітарних відносин в селі.

Ся справа є спеціально для нашого народу превеликої ваги. У нас % смертності єсть далеко більший, а видатність сили і праці людської значно менша, як в інших краях. Людске здоров'є то найважнійший капітал народу. Тримаючись засади, що: ніяка одиниця не сьміє пропасти, не сьміє змарнувати ся для суспільности, мусять душпастирі звернути увагу при помочи церковних брацтв також і на поправу санітарних відносин по селах. Смертність дїтий по селах єсть впрост переражаюча, нарід не знає найпримітивнійших правил гігієни, опіки над хорими і профілектики для спинюваня епідемічних пошестий. Найживотнійша для егзистенції цілого народу справа, якою єсть належита опіка для поліжниць, єсть у нас по більшій части terra incognita. Жите людске зачинає по селах бути в такій цїні, якби ми були в Хінах, де люди гинуть масами як миши, а ніхто о се не пожурить ся, бо на їх місце настануть нові в ще більшім числі“. Лікар на селі то *rara avis*, за то панують по селах знахорі і то без конкуренції, без контролі.

Через відповідно з'організовану працю в напрямі поправи санітарних відносин в громадах можна би не одно існуюче зло бодай ослабити. Вже піддане того рода справ під дискусію може причинити ся до якоїсь поправи. На зїздах деканальних відпоручників брацтв належалоби конче постарати ся о добрий реферат з обсягу санітарної опіки по селах, який виголосив би якийсь практичний лікар, дбалий о добро народу. До уложеня програми акції в цілім деканаті варто визначити окрему комісію, зложену з лікаря і кількох сьвящеників. Брацтва мали би потім старати ся о виконуванє означених комісією постулятів і достарчувати на ту ціль (разом зі своїми громадами) средств материяльних.

Великі услуги в напрямі поправи санітарних відносин по селах і вишколеня потрібного до опіки над хорими персоналу могла би віддати якась центральна організація, оперта н. пр. о „Народну лічницю“. Передовсім треба би подумати о вишколеню в тім напрямі сестер служебниць на спеціально *ad hoc* уряджуваних курсах; потім треба заосмотрити дома сестер служебниць в античку і найконечнійші прибори до першої помочи хорим (т. зв. *Sanitäts-kasten*, *Pflegekasten*). Кошт закупна такої скринки з приборами виносить около 40 корон.

Треба би також подумати о устроєню інструктивного курсу для сельських неапробованих повитух а також о їх заосмотреню в найконечнійші прибори (Wanderkorb für Wöchnerinen). Така колекция приборів коштує 70 корон, в чім приборів для помочи дитині є за 25 корон.

Вишколені на курсах чи то сестри служебницї, чи то інші які особи з даного села („Добровільні служебницї“) моглиби в селі подавати визначну поміч хорим, особливо під проводом лікаря. При відвідуваню хорих давали би они вказівки що до приладжуваня страв, що до чистого утримуваня постелі і иншої конечної облуги. До такої облуги може дібрати собі служебниця якусь жінку з села, котра під проводом служебницї може заправити ся до сеї роботи.

В організації облуги хорих можна використати і таких мужчин, що служили колись в войску при „санітетах“. В загалі при організації санітарної облуги в селі найважнійшою задачею брацтв булоби постарати ся о вишукане потрібного до того перзоналу, о его виобразоване та о достарчене на ту ціль материяльних средств, як то стипендій на курс і фондів на закупно найконечнійших приборів.

Тим способом моглибсьмо заінгересувати брацтво а посередно і цілу громаду справами так великої ваги, якими суть власне справи опіки над хорими, а через то впливати також і на самі родини, щоби хорими щирійше і білше рационально займали ся.

Також і в Німеччині опирає ся організація опіки над хорими по селах головно на діяльності брацтв і стоваришень церковних, особливо жіночих. Єсть там цілий ряд жіночих добротинних стоваришень, котрі для попєртя своїх цілий лучать ся надго в великі центральні організації як прим. „Verband der deutschen Frauenvereine“ і т. д.

Найважнійшою католицкою організацією в тім напрямі є „Charitas-Verband für das katholische Deutschland“ Задачею сего стоваришеня є організоване і попіране праці у всіх напрямх любови ближнього. Органом стоваришеня є часопись п. з. „Charitas“. Стоваришене се опікує ся між иншими організацією опіки над хорими, виобразованем потрібного перзоналу на спеціальних курсах *) і видавництвом відпо-

*) Про діяльність добровільних служебницї, виобразованих сьм стоваришенем варто децо тут сказати:

В р. 1897 постаювало згадане товариство „Charitas-Verband“ виобразувати до облуги хорих по найубожших селах так зв. „добровільні служебницї (freiwillige Landkrankenpflegerinnen)“, котрі сповняли би свої послуги безплатно. Перший такий курс, в яким ваяло участь 15 старших сельських дівчат (25—45 літ) обіймав 14 днів науки теоретичної (пізнійше розширено курс на 4 тиждї), і 2—4 тиждї практики в шпиталях. На курсї дістали они друковані інструкції як поступати в різних случаях, також подіставали шафку з приборами до помочи хорим. Копшта їх виобразованя враз

відних книжок *).

7. Брацтво мглоби в багатьох поперти стараня пароха о старшу молодіж, а особливо о ту часть молодежи, що виходить на сезонів зарібки. При нинішнім стані річи єсть питанем, чи материяльні користи з таких зарібків бодай хоть рівноважать ся шкодами моральними, які молодіж при таких оказіях поносить **).

8. Треба з часом застановити ся і над тим, чи не удалоби ся завести в селі Захоронку та чи не можна би завести християнської гостинниці дя поконаня деморалізуючого впливу корчми. В такій гостинниці мглоби містити ся сая на зібраня та всенародні приличні забави, на науки співу і т. п. а також і сельска крамниця.

9. Не може брацтво забувати о попираню справ економічних в своїм селі, справ вичислених подрібно в точках 16—19 §. IX-го брацкогo статута. Не розходить ся о то, щоби брацтво провадило під своїм зарядом касу, крамницю або госпдарску спілку***).

з коштом справлення такої шафки впи спли по 15) марок від особи В році 1903 функціонувало по селах вже 156 таких добровільних служебниць. Протягом одного року (1903) сповнили они 26.755 дрібніших послуг (Krankenbesuche); провели 2055 ночей при хорих, 2.035 днів при хорих; уділили 321 осмотрень в тяжких случаях і 18.31 осмотрень раи звичайних, а 1.226 разів пожитчали приряди сторонам. Сі дати позбирані з протоколів дійствій, які мусять таї служебниці провадити. Замітне і то, що всі ті служебниці були порозміщувані в ма. евньких селах, що числять всего разом по 100—200 душ, що отже так велике число послуг відносить ся до загального числа мешканців около 80 тисячій, то є так якби в наших 10 селах. (Sohnrey. Wegweiser für ländliche Wohlfahrtspflege. ст. 351).

*) Прим. Math. Kinn. Elisabeth, die Krankenbesucherin des Charitasverbandes. 2 Aufl. 1902 (020). — Kurzer Leitfadens zum Unterricht in der Krankenpflege, von einer Kommission des Charitasverbandes. 2 Aufl. 1902 (0.80) і т. п.

**) Не раз мав я нагоду обсервувати поведене такого гурту сезонів робітників поза своїм рідним селом. Прикра то обсервация і сумний гороскоп на будуче!

Тож стараймо ся бодай зменшити злі впливи такої вандрівки народу. В перемиській лат. дієцезії має духовенство в тім вигляді таку інструкцію: „Недопускати до визиску зі сторони несовітних агентів або даючих роботу; відтяти дівчата від еміграції, а якби се не удало ся, віддати їх під надзір якоїсь поважної жєнщини, старати ся о то, щоби емігранти пускали ся в ті сторони, де єсть це ков і католицькій свьязценник. Перед подорожею і по повороті мають всі прислухати до Найсв. Тайн. В дорозі і на місци на чужині мають одні сторожити над поведєнем других, а в дни свьязочні і в неділі мають всі ходити на богослужєне. Що денно в вечір мають всі спільно молити ся. Подбати, щоби відбирали часто листи від родини і щоби читали добрі газети. (Місіонар. Основа). Щоби хори мали належну опіку, спальні дівчат щоби були окремо від мешкань мужчин“ (пор. „Ogrędzie do wiel. Duchowienstwa w sprawie Związku katolicko-społecznego i organizacji katolickiej. (Listy pasterskie i instrukcyje ks. Biskupa J. S. Pelczara o organizacji katolickiej на стр. 77.) Перемиськ 1907. ціна 40 сот.)

***). Тільки до справи закупна машин господарских дя спільного ужитку могло би брацтво взяти ся на власну руку і провадити сей інтерес під своїм зарядом.

Розходить ся тут головно о ініціативу до введеня в жите такої інституції, о віддане єї в безпечні руки а врешті о моральну опіку над тими інституціями.

10. Врешті памятаймо і о тім, що на рід а особливо молодіж потребує приличних забав та розривок. Зааранжоване два рази до року якоїсь всенародної забави, обходу нпр. в часі коляди, сьвята обжянків по жнивях, булоби влячною культурною роботою. Молодежи треба також дати якесь *utile et dulce pensum* до роботи*).

11. В роботі брацтва не будемо брати ся до всього нараз. Поступаючи після випробованої засади: не багато але добре і докладно, треба передовсім подумати о заспокоєню таких найблизших і найпильніших потреб парохії, які можливи в даній місцевости зараз перевести. Опіка над бідними, над сиротами, над молодежию і над хорими, взагалі харитативна сторона діяльности брацтва має всюди як найліпші вигляди на успіх. Потім поступаючи систематично крок за кроком впровадимо роботу брацтва на перший шлях діяльности для добра цілої громади а особливо для найбіднішої верстви людности в громаді. В той спосіб з часом зможе брацтво і без ініціативи пароха добре функціонувати.

12. Треба врешті постарати ся, щоби до складу брацтва, а по можности до брацкої ради (до заряду) належали: начальник громади, кілька впливових радних, і бодай по одному членови ради шкільної та ради сирітської, учитель і представителі інституцій просьвітних та економічних в селі — очевидно о скілько сі люди заслуговують на то зі взгляду на свою моральну вартість.

Жіночі брацтва, про які буде ще бесіда низше в окремішнім уступі, повинні — по моїй гадуї — працювати і радити спільно з цілим брацтвом. Було би то і з взглядів технічних тяжкою задачею для пароха обслужити добре обі категорії брацтв, окремо мужеске а окремо жіноче брацтво, особливо в таких случаях, коли парохія складає ся з 2 або і 3 сіл.

*) В ставіславській дієцезії препоручь Ординарият організувати товариства молодежи „Єдність“. Статут для такого товариства можна набути в канцелярії єписк. Курєсторії в Ставіславові. Ціллю товариства „Єдність“ є: посполяти любов до рускої народности, тверезість і ошадність, образованє і просьвіту, забаву і розривку. Між средствами читаємо в тощї в §. 3-го: відчити, бібліотека, читальня, прогульки, гімнастика, пожарництво, єспів, музика, товариські забави, гри, вечерки і театральні вьдєставлєня. Товариства „Єдність“ поодиноких пар хій дієцезий мають звязь в „Дієцезальній союзї“, котрого задачею єсть попіранє справ товариства. Недавно була згадка в одній політичній часописи, що „Єдности“ будуть параліжувати діяльність „Січій“!

О скілько ходило би о такого рода висупи, як бойкотованє січовиками проповідий або вечірий, о уділенє парохови „нагани“ за то, що не піддав ся жадавам січовників в часі коляди і т. п. — то певно, що „Єдности“ не будуть стунати таким слїдом.

Коли парохія складає з 2—3 сіл, а в кождім селі є брацтво, булоби — здає ся — і користнійше і вигіднійше переводити місячні сесії зі всіми брацтвами спільно. В таких власне случаях є річию вказаною перевести реорганізацію дотеперішного, свічкового брацтва після вказаної в посланію до духовенства (на стор. 14) директиви, щоби нова „організація ввійшла в склад існуючого в селі брацтва і заступила чи обняла функції церковних провізорів“. Впрочім порівнян замітки про організацію „Парафіяльних Рад“ в лаг-перемській дієцезії, про яку говорить ся при кінці сеї праці.

(Конець буде).

о. Н. Будка.

Дісципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія.

(Д а л ь ш е).

Б. Папа Николай зсаїжує Фотія з патрїяршого престола. Цезаропанізм в Византїї зачинає ляву борбу з папою о примат в церкві.

При кінці 861. р. принесли легати з Царгороду для папи лише ляконічну звістку: Ігнатий зістав зсаджений з престола, а Фотий потверджений на патрїярха. Лиш се вчитав папа з обох листів від цїсаря і Фотія.

З огляду що легати переступили свої повновласти⁹³⁾, а оба листи збудили в нїм підозріне о неправильности синоду Фотія, скликав папа сейчас консисторію (синод римський) і заявив на ній торжественно, що его легати не мали зовсім власти судити Ігнатія і длятого він не узнає за доконане зсадженє з престола Ігнатія, а видвигненє Фотія⁹⁴⁾. О тім дав папа знати, кому було треба, трома листами: до патрїярхів і вірних Сходу⁹⁵⁾, до

⁹³⁾ Првн. Nic. epist. 6. ad Michael. Mansi XV. 177. 172.

⁹⁴⁾ Epist. 13. ad Ign. Mansi XV. 269. Jaffé I. n. 2127. p. 249.

⁹⁵⁾ Epist. 4. ad omnes fideles. Mansi XV. 168. Jaffé I. n. 2029. p. 239.

цісаря⁹⁶⁾, і Фотія⁹⁷⁾. Доводи на того рода рішене, якими папа в тих листах послугує ся, навели ми вже висше на відповідних місцях. Гловний зміст тих листів є: На самоволю, з якою нарушуєть ся на Сході канонічна дісципліна, Рим ніколи не згодить ся і відси відкидає ціле поступоване послідного синоду Фотія і признає всьо на нїм зроблене за неїстнуюче. Цісаря Михаїла звиває папа великодушно („*apostolica auctoritate vobis injungimus atque iubemus*“), щоби Ігнатий був реституований, а Фотий як „*pervasor*“ вигнаний.

Невдовзі по тїм зарядженю одержав папа апеляцію Ігнатія, що єї приніс до Риму з великими трудностями в дорозі архимандрит Студийского монастиря в Константинополи, приятель зсадженого з престола Ігнатія. Поприходили також много сторонників Ігнатія до Риму, як бігці і розказали папі про се, що стало ся в Константинополи. Висьвячене Фотія через Асбесту, переслідуване Ігнатія і его приклонників, брутална сила получена з низьким удаванем в листах з одного боку, а з другого каригідне забуте обовязків папских легатів були для папи дуже діямаючі. Він скликав в р. 863. великий синод в Римі⁹⁸⁾, щоби усунути дане згіршене і укарати, кого належало. На тїм синоді прочитано всі дотичні акти і листи в лагінським перекладі і по тїм оголошено рішеня в шести главах синоду⁹⁹⁾.

Рішено іменно: 1. Фотий, як схизматик, як неканонічно через виклятого сьвятителя нагло висьвячений, як узурпатор ще не опорожненого престола, як такий, що разом зі схизматиками переслідував приклонників Ігнатія, а послів папских проти міжнародного права перекупив — „має бути позбавлений всіх сьвященничих почестий і урядів і всіх церковних функцій цілковито“. А коли би він важив ся сидіти дальше на престолі патріярхи, то має бути обложений анатемою і виключений від приниманя Найсв. Причастія. 2. Те саме ухвалює ся для его сьвятителя Григорія Асбести. 3. Тих, що їх Фотий висьвятив, позбавляє синод всіх духовних урядів. 4. Ігнатий, котрого цісар вигнав без канонічної власти, має ся реституовати; хтоби ему перешкаджав в обнятю назал его уряду, той буде, коли є духовним, суспендований, а коли є сьвіцкий, екскомунікований¹⁰⁰⁾.

⁹⁶⁾ Epist. 5. ad Michael. Mansi XV. 170 Jaffé I. n. 2031. p. 239.

⁹⁷⁾ Epist. 6. ad Photium „*virum prudentissimum*“ Mansi XV. 174. Jaffé I. n. 2030. p. 239.

⁹⁸⁾ Baron. a. 863. n. 1. Nicol. Ep. 7. ad Mich. Mansi XV. 178—186., де є рішеня дослівно наведені. Ep. 10. ad clerum CP. Mansi XV. 240—259. Hergenröther, Photius I. 519—523. Hefele. CG. IV. 269—272. Pichler, I. 134. Лебедевъ, Исторія 85—91.

⁹⁹⁾ Легат Захарія зівстав екскомунікований і позбавлений власти єпископскої; неприсутного тепер Родоальда постигло те саме пізнійше. Првн. Hergenr. Ph. I. 523.

¹⁰⁰⁾ Лебедевъ, Исторія, ст. 92. засліпнений византинізмом видить в тій постанові пересаду, бо ту грозить ся виразно анатемою самому цісареві! „Папа... сліпкомъ много позволялъ себѣ... грозиль анаѳемою самому императору“.

5. Всі висвячені Ігнатієм, тепер на вигнанню, мають бути реституовані. 6. Потверджує ся почитане образів, а закидуєсь промоція лаїка на єпископа.

Акти сего синоду з особним листом до цїсаря Михайла¹⁰¹⁾ вислані до Константинополя викликали там рішене явної борби проти папских прав на Сході¹⁰²⁾.

Фотий, що скріпив тимчасом своє становище з одної сторони через великі і дуже ревні місії, а з другої через безперестанне переслїдуванє приклонників Ігнатія¹⁰³⁾ і свою вірно-підданність цїсареві, проти котрого плюгавих профанацій всякої релїгії ніколи не протестував¹⁰⁴⁾, — ані думав о резигнації. Папські рішеня на римскім синоді затаєно; цїсар, Бардас і Фотий думали згідно, що ті рішеня є неважні, бо папа не має жадного права мішати ся в справи державні в Константинополі. В сей спосіб відповів Михайл папі. Лист его пропав, але з відповіді папи дадуть ся витягнути головні точки его полеміки проти папских прав на Сході¹⁰⁵⁾.

1. Папа повинен би собі мати за велику честь, що Схід звернув ся до него по так довгій перерві зносин (від VI. собора) 2. Се, що папські легати прийшли до Константинополя, „наказав“ цїсар, але через се 3. не узнав цїсар папи ніяк суди-єю в справі Ігнатий-Фотий і дійсно синод з 861. р. під проводом папских легатів потвердив лише детронізацію Ігнатія, а не видав жадного нового вироку. 4. Цїлий Схід стоїть по стороні Фотія і признав его яко патріярху. 5. Тому зістане Фотий при своїм урядованю, хотяй папа на то не годить ся. 6 Цїсар ганьбить папу за се, що покарав легатів. 7. Він жадає видачі Теогноста, що перенїс апольогію Ігнатія папі, як також прочих приклонників Ігнатія, що утікли до Риму. 8. Жадає вицофаня

¹⁰¹⁾ Ep. 7. ad Mich. Mansi XV. 178—186. Папа поясняє положенє по переслуханю обох сторін, доносить, що легати зістали покарані і залучє постанови римского синоду.

¹⁰²⁾ Лебедевъ, Истор. 91—92 полемізує проти Гергенпретера, котрий назвав сей папський синод „ратунком“ грецкої церкви в такий спосіб: „Если бы по требованію папскому дѣйствительно случилось бы все то, чего хотѣлъ онъ, то не умиротвореніе церкви Кпюльской, а расколъ (підчеркненє Лебедева) быльбы резульатомъ папскихъ домогательствъ. Историкъ къ своему утѣшенію можетъ созерцать, что папскія мѣры противъ Фотія не производили никакого впечатлѣнія на церковь Кпюльскую: она осталась равнодушною къ громамъ Римскимъ“. А що „папа слишкомъ много позволялъ себѣ въ отношеніи къ положенію церкви Кпюльской, нужно было опредѣленнѣе и яснѣе высказаться, — какъ именно церковь Кпюльская смотритъ на папу и папство въ ихъ отношеніи къ церквамъ самостоятельнымъ, какою шир. была церковь Кпюльская! Нужно было положить пребѣдъ гордимъ притязаніямъ Рима“.

¹⁰³⁾ Nicet. Vita Ign. Mansi XVI. 248. 249. Nicol. Ep. 11. ad Phot. Mansi XV. 259. 260.

¹⁰⁴⁾ Cedren. Hist. comp. 435. нотує між иньшими такі плюгаветва, що годі їх тут повторити

¹⁰⁵⁾ Ep. 8. ad Mich. Mansi XV. 186. Jaffé I, 2111. p. 247. 248. Hergenr. Photius I. 552.

папських вироків під загрозою, що піjde з військом на Рим і пімстить ся за всьо.

Як підставу до такого нечуваного писаня помістив цісар в листі толковане, що по перенесеню столиці царської до Константинополя вступив на місце старого Риму новий Рим, що Рим (старий) є містом пережитим, що Латиняни і їх мова є варварські.

Науковий апарат листу і покликуване ся на канони виключають авторство листу від Михайла Пяного, а вказують на Фотія як автора.

Папа відповів в р. 865. на сей его ображаючий лист визше спімненим письмом, що зачисляє ся з огляду на багатство історичного материялу до найкрасших актів западної церкви.

Остаточнo розходило ся в листі цісаря о се, хто має в церкві права примату. Папа Николай поясняє тому в своїм письмі проти поглядів цісаря о перенесеню примату до нового Риму, що примат в Церкві є постановою Божою, а відси є привілеї римської церкви вічними, а не даними через Синоди або цісарів, лише через Бога. Дятого нема від Столиці папської жадного відклику, бо она є найвисшим трибуналом в Церкві і не може бути судженою через нікого. Сходячи на подинокі точки, замічує папа що до 1): Се, що цісарі не звертали ся до Риму від часів шестого вселеньского Собора є по перше неправдою, а коли би се було навіть правдою, то оно не є ганьбою Риму, але їх цісарів. Найбільша часть з них не була навіть католиками (іконоборці) і тому відкидала подаване їм Римом лікарство на ереси. А католики все звертали ся до Риму (Ірена, VII. вселеньский Собор). Ad 2): Слово „наказати“ папі в цісарських письмах не було ще дотепер ніколи в уживаню; навіть Михайло сам звертав ся до Риму все лише з „горячими просьбами“¹⁰⁶⁾. При сїм відкидає папа ганьбленє латинської мови, вказуючи, що всі мови походять від того самого Бога; латинська мова була навіть попри другі на титулі хреста; коли цісар єї не розуміє і зневажає, не повинен називати себе „цісарем Римлян“. При тїм пригадає папа, що навіть в церкві византийській читає ся при деяких торжествах в процесиях Апостола і Євангеліє наперед по латинськи, потім по грецьки. Не лишає ся хиба більше нічо, як се, щоби цісар і се скасував. Ad 3): О засуді Ігнатія і непризнаню папи яко судії в тій справі розводить ся папа Николай дуже широко: Ігнатія суджено два рази, се є певне. Другий суд в присутности легатів (861) показує, що перший був неважний, неправний, бож були би певно не тягнули старого Ігнатія так часто перед синод і старали ся его засудити в присутности легатів як судіїв, наділених висшим авторитетом. Ігнатія засуджено лише, як сам цісар слушно

¹⁰⁶⁾ „petimus, invitamus ac rogamus“.

написав „synodice“, а не також „canonice“. А синод сей то був збір людей злої волі, що як такі не могли канонічно судити. Бож судії Ігнатія то були самі его вороги, екскомуніковані або здеградовані, всі підчинені патріярсі Ігнатієви. Того рода судії не можуть бути правними судьями ані після права природного, ані після канонів Церкви, ані після устав державних. Ігнатія могла лише римска столиця зсадити з престола. На примірах показує дальше папа, що з патріярхів Царгородских жаден не був зсаджений з престола без згоди Риму. Доперва при зсадженю Ігнатія піврвала власть свїтска духовний суд, перейшовши свої границі і спровадила своєвільно цілу прикру справу Ігнатія. Папа закидає цісареві отверто, що він (цісар) скликав синод проти Ігнатія і що він его провадив з ограниченим свободи єпископів. Дотепер були цісарі тільки на таких синодах присутні, на котрих розходило ся о віру, що обходить всіх християн, а Михайло вмшав ся в справи дісципліни церковної, сам постягав позовників двораків, що дозволили собі всьо наказати. І так зсадив патріярху з престола неканонічно. Те саме число єпископів, як на соборі в Нікеї, на котре покликуює ся Майхайло, не рішає тут нічого, де бракувало справедливости і канонічного поступованя.

Тут усправедливляє ся папа, що не може на всьо відповідати з причини хориби і поспіху легатів. Ad 6) Легати зістали покарані тому, бо переступили свої повновласти. Суд над Ігнатієм і Фотієм задержав був папа собі. Ad 7.) Теогноста не видасть, бо не хоче видати приятелів Ігнатія на зовсім певну пімсту цісаря. Сторонники Ігнатія, що є тепер в Римі, не образили маєстату цісаря; они розказали папі лиш те саме, що єму донесли також численні бігці з цілого Сходу. Рим є прибіжищем тисячів людей зі всіх сторін, а папа має як голова Церкви право покликувати до себе духовних і монахів з цілого християньського свїта. Ad 8) Погрози папа не боїть ся; він уповає на Провидіне Боже.

На бажанє цісаря цофнення постанов римского синоду робить папа предложене, щоби на его ревізію приїхали до Риму Ігнатій і Фотій лично або прислали заступників. Фотій і Асбеста можуть прислати кого хочять, а зі сторони Ігнатія мають прийти ті, котрих папа вичисляє, бо в противнім разі здраджувало би се лиху волю цісаря. Коли би се звиванє до Риму не мало за собою канонів, то оно є звичаєм; папа йде тут лише за приміром своїх попередників. На закид сторонничости для Ігнатія замічує папа Николай, що він є лише за правом і справедливостю, его привілеї в Церкві вложили на него обовязок зсадити Фотія з престола і екскомунікувати; він не може мовчати, а се є чисто его річ, а не цісаря, бо час, коли цісарі були рівночасно первосвящениками, минув ся вже з заведенєм християньства. Нині є обидві власти поділені. Відси є підпис цісаря на актах синоду і то на першім місци чимсь нечуваним.

Просьбою прийняти се письмо в інтересі християнської любови і згоди Церкви закінчив папа свої виводи.

Се письмо зістало на Сході без жадних наслідків¹⁰⁷⁾. Для того вислав папа в осени 866 р. вісім нових письм: до цісаря, до духовенства в Царгороді і до східних єпископів, до Бардаса, до Фотія, до Ігнатія, до цісарєвої Теодори, до цісарєвої Євдокії і до сенаторів в Царгороді, отже до всіх впливових осіб на Сході, в котрих в листах повторяє знані вже думки лише з ріжних иньших точок дивлення і заклинає всіх обстати за Ігнатієм, а уважати Фотія за зсадженого з престола. Осібно єпископам представляє папа заховане цісаря, що є лихим знаком для їх свободи і безпеченьства і взиває їх, щоби журили ся про церковну дісципліну, щоби відкидали напади на їх свободу і не допустили висьвячуваня ляків на єпископів¹⁰⁸⁾.

Тимчасом зайшли в р. 866. два дуже важні випадки: замордоване Барди і зближене Болгар до Риму.

Всемогучий Бардас зістав замордований на военнім поході проти Сараценів на острові Креті через заговор, на чолі котрого стояв новий дворак цісарський, Македоньчик Василь і то на розказ самого цісаря. Василь, що розпочав свою карієру від стаєнного хлопця, зістав тепер прибраний до співуправи і Фотий єго коронував¹⁰⁹⁾. Фотий, що завдячував ціле своє становиско Барді, показав ся по єго забитю зовсім безхарактерним дворакком, бо морду на Барді, свому добродієви, ані словом не нап'ятував, противно, прославив єго в листах до цісаря як діло справедливости, щоби лише так удержатись в ласці цісарській. Лист папи Миколая до Барди не застав єго вже при житю.

Про другий випадок, для нашого питаня важнійший, поговоримо в слідуєчім уступі.

(Дальше буде).

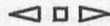

¹⁰⁷⁾ Дячого? На се відповідає після свого становиска Лебедєв, Історія ст. 103. і 107. так: „На ті „протизаконни“ і для церкви в Константинополі „унзительны“ бажаня папєки востокъ молчалъ. Да иначе и бытъ не могло: Востокъ не понималъ, да и не могъ понимать, а папа не хотѣлъ понимать востока съ єго справедливимъ упорствомъ въ борбѣ съ западньємъ духовнымъ упорствомъ“. — „Однакожь среди этого молчанія созрѣвала мысль въ Клолѣ отплатитъ разомъ папѣ за єтъ і другія оскорбленія; это и совершенно было на соборѣ Клолскомъ 867 года“.

¹⁰⁸⁾ Що папа мав право видати такий попитк до єпископів Сходу, првн. Anastas. Praef. ad syn. VIII. Mansi XVI. 7. 8. Справа Фотія не була відосібною, було їх таких більше.

о. Кость Кірилло.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці.

(Д а л ь ш е).

23. Церква свв. Апост. Петра і Павла в Ансонії Кон.

Неначеб матерію для пізнійших наших церков в ньюоркскім стейті була ансонійска руск. кат. громада, зложена в 1892 р. Справді нечисленна була сюди ще наша еміграція, але жертволюбивий нарід зі складок, збираних між собою, спроміг ся на купно гарненької площі під будову церкви та евентуально парохіяльного дому. Коли до Америки приїхав о. Антін Бончевський¹⁾ (1897 р.) та осів між Русинами в Ansonia, Con., де остав

¹⁾ о. Антін Бончевський родив ся 1871 р. в Угнові, повіта равського. Нормальні школи скінчив в родиннім містечку, а 1881 р. поїхав до Львова, де записав ся до академічної гімназії, в якій зложив матуру в 1890 р. Змалку вже щира любов до праці і науки, розвивула ся ще більше, коли вступив до духовного семиваря у Львові, та своїми горячими палкими словами еднав собі серця своїх товаришів. В семінарії був членом семінаричної читальні та студентського товариства „Академічна Громада“. Тодішні змагання рускої мелодіжки заняли й го так, що сам у тім руху почав брати чинну участь. В 1894 р. перемиский Єпископ Ю. Пелеш висвятив його і взяв за своїого капеляна. На тій посаді перебув лише один рік та обняв завідательство в Варяжи п.в. Сокаль. Тут починає свою просвітну діяльність. Засновує читальні в Варяжи і Городищу, їздить в околицю на духовні місії, а щоби нарід усвідомити політичні, устроює числені віча. За ту свою діяльність входить в конфлікт зі сокальским староством, яке на кождім кроці стараєть ся спинити його просвітну роботу та підкопує його душіастирську повагу. О. Бончевський невтомимо працює далі, а шеф сокальського староства оскаржує його до консисторії і намісництва. Оборона о. Анто́на була так ядерна і річева, що противно, місто надіяного заводу отримав ще від консисторії похвалу за совісне сповнюванє душіастирських обовязків. Як нарід цїнив його працю, видно з того, з яким жалем та торжеством працював його, коли той виїздив до Америки, висланий туди на місію бл. н. кардиналом Сембратовичом. До Америки приїхав 20 грудня 1897 р. і осів на душіастирстві в Ansonia, Con. Тут поширив ще більше його світогляд, та праця ставалась еще вдатійшою. Та дійсно, своїм невинцидним трудом раз у раз цесував заліт рос. прав. місії, озлобивши на себе православцу часопись „Свѣтъ“ і „Правду“, орган москвофілів в Америці. Щоби постояти за свою і народну честь та розкрити перед нашими заточниками низькі средства борби ворогів, заскаржив ще в марті 1902 р. редакцію Свѣта до найвишого суду в Ньюорку, але не дїждав ся дня розправи, бо — як звісно — американські процеси тягнуть ся по кілька літ. Був предпладником майже всіх строкравних видавництв і журналів. Просвітна робота і культурний розвиток між нашими робітниками се сталоє його цілю. Від часу приїзду до Америки писав багато до „Свобо-

ся аж до своєї смерті (1903 р.), розвиток громади йде скорим живчиком. В протязу того часу сплачено весь довг, що тяжів на церкві, куплено і виплачено прегарний цминтар, придбано чимало церковних риз та іншої утвари, та пороблено вже пляни на будову школи і парохіяльного дому. Ревна і совісна праця душпастиря зробила своє, бо нарід згуртував ся біля церкви в брацтво парохіяльне, яке постійно занимало ся вивінуванем материяльним церкви та під проводом свого священника достойно несло прапор народньої чести між заточниками на чужині. Кожного майже дня сходились молоді до читальні, де завсїгди з просвітним словом і порадою чули і бачили свого провідника. Усвідомлений національно нарід²⁾, а сполуче-

діа, поміщуючи там статі на біжучі теми або оповідання. Його заходом виїшли найгарійніші три календарі за 1901/2 і рр. Крім сего написав практичну розвідку „Капітал і праця“. Щоб руска молодь хапала ся вищою освітою, заснував „Шкільний фонд“, який з бігом часу десь зарміїв. Справа нашої церкви в Америці обходила його дуже, задля того заложив два святищені товариства „Духовна Рада“ і „Народна Рада“. Однак його короткозорість у будуччину і невияснене наших справ церковних перед айрискими єпископами (гляди „Нива“ 1910 р. ч. IV. стор. 113. — Причинки до становища руск. кат. Церкви в Америці) і самого знеохотили до римокатолицьких Єпископів і втягли його у хвиливі з ними конфлікт. Написана ним брошура, як відповідь на пастирське послане Митрополита Андрея Шентицького до америкавських Русинів, д. з. Увій в Америці — причиною до відносно руск. і церкви — відповідь — накладом фонду народного — New-York — N. Y. 1909. — 73 стор. вісімка, — під якою є підписаний враз з о. Констаневичом, се ще не схрусталізовали бурливі хвилі і та сцєсія життя, яку їм переносить на собі у відношеню до тутешніх наших дії церковних, маючи на карку ворога: росе. правосл. місію. Хаба таким чином лиш мож виправдати сю некоректну його відповідь. Alles hat seine Schattenseiten — та і у о. Бєнчевского ся брошура. Однак з другої сторони борба його зі схизматичкою місією на місці — се святий ряд найкращого труду і оборони нашого народу перед вовками, що сплюмідь вдирають ся до чужої вівчарні. Треба лиш чудуватись тій впреталості і силі волі при слабім здоровлю, з якою брав ся за діло та переведив його в життя, хоч хвиливе. В розвитку „Р. Н. Союза“ брав неопцінену участь. Вудучи два роки год ним секретарем, формально упадав під нчалою праці, але зате поставив „Союз“ на тій висоті, на якій стоїть нині. За секретарську працю не взяв нічо, лиш призначені для него 200 доларів призначив на просвітне видавництво для народа. Щоб такі книжочки могли виходити, почав збирати уділи для заснованя просвітної спілки, але не довел сь йому допровадити своїх плянів до кінця. Умер на чахотку 25 січня 1903 р. в Ansonia, Conn. Але чисте серце повійника і щирі слова і заміри сего одного з найкращих брців за віру і нарід на чужині, реальні діла його дійсного труду, нехай виправдають його за тих кілька хвиль зневіри і нестями з жалю і болю.

Дня 21 лютого 1910 р. обходила ансонійска руск. кат. гр. мада семилітню памятку смерті улюбленого пастиря. Та смутна могила-сиротина на чужині діждалась торжественних відвідин. Кількох святичників, ділав уряд „Р. Н. Союза“, богато доохрестних Русинів віддали поклін доброму синові Церкви і України Руса.

²⁾ Ансонійска громада в 1909 р. зажадала від управи міста, щоб вулиць, на якій стоїть руск. кат. церква та живе більша часть тамошніх Русинів названо Chmelnyuckij Street, нащо управа розглядаючи їх поводи дуже охотно згодила ся.

ний в товариства (кілька відділів Р. Н. Союза) і материяльно підносить ся в гору. В тім часі заложено руску крамницю, го-стинницю, склад мяса і т. д.

Тим більше треба в сім місци замаркувати се національне усвідомлене між... Лемками, які передовсім складають сю громаду. Та хоч як тяжкий був доступ до тієї громади для росс. схизм. місії, вона таки найшла за рублі кількох перевертнів, з якими склала виключно для Лемків схизматицку громаду, щоб пляноюю підпольною роботою єднати собі членів, та навіть по другій стороні вулиці, де стоїть наша церква, виставила своєю схизм. церкву³⁾. Ціль сама собою ясна, як білий день.

3) Трехъ Святительская церковь. свящ. Владиміръ Александровъ, псал. П. Самосейко, 153 Clifton Str. Ansonia, Con. (офіц. шем. стор. 43. 1910 р.). Що росс. схизм. місія дбала про наших Лемків та і як багато, вьдко із сего, що тамошній єї съязценник побирає місячно із синодального фонду 80 долар., а псаломщик 45 дол., відай титулом репрезентації, кромі звичайної платні від громади. До сього часу росс. православна місія (церква) була інкорпорована в Америці яко власність кождочасового російського амбасадора в Вашингтоні і генерального конзула в НьюЙорку. Іза сеї обставини слїдує, що на чолі тутешньої росс. прав. церкви стоять політичні царскі чиновники. Щоб приновитись, бачить ся, до бажань нашего люду, між яким „благодарнолучно“ співняють місію, та далі, тільки на змінений лад, парадіжувати нашї церковні діла перетягаючи нашего переселєнца, та відай щоб виказатись перед форум Америки, що і в них є „своє духовна репрезентація“ — міродайне росс. прав. духовне гремює вносить на дни 17 лютого 1910 р. через посла Ворда до законодатного тіла ньюйорского сейтуту відповідний проєкт о зміні інкорпораційній і репрезентаційній. Та рівночасно влугують прошенє до Вашингтону.

В маріі 1910 р. відвідав „своє словесне стадо“ росс. прав. Архиепископ Плятон та загрів його до братовбійчої борби. По довшій конференції, таки на тім місци, з кількома своїми съязценниками відїхав до Вашингтону (Washington, D C.), де вїсе до „Supreme Court of the United States of America“ проше не о правне зачартерованє (признанє) росс. правос. церкви під іменем „greek-catholic Church“, однак без докаду, який уживають тут у своїх офіційальних директорях „russian orthodox“. Задушевне їх бажанє та паміри яснї: позаяк ще не всі нашї церкви переписані на гр. кат. Епископа Ортинського, а в більшій части нашых громад роздорї і незгодины іза аґітації росс. місії або угроруских інтриґ або питомиї ще нам тут „відпенденція“ та приват — се на случай: після америкавського права „об чартері конфесійних громад“ вєди поодинокї церкви чартер ванї тим самим іменем, яким зачартеровуєть ся суму церковів, мож або доходити правно пренєснї до незаписаних церковів, або на случай незгодины на бажанє дружєствів церковних, які (яко правні опікуни церкви) вписанї на чартері, забрати тому, хто має суму церковів зачартерованих тим самим іменем. Рівнож, бачить ся, моглаби бути колїзїя о реальній наслідку при відходї гр кат. Епископа або на случай смерти, бо на тогдї спадковємцем мав би бути після вїсше згаданого чартеру суми церковів такого самого імени, як в нас уживаєть ся, — росс. прав. Архиепископ в НьюЙорку, бо сума наших церковів ще не зачартерована. Впрочім замогачє в тім зглядї дугешне право та відай затєжить від юридичної інтерпретації. На кождий случай, если-же Епископ Ортинський скотїв би тепер зачартерувати суму наших церковів, а се є конечно, та під іменем, яке до якогось степеня признанє чи приказанє канонїчно та якого тут слїпо держить ся знова наш нарід „greek-catholic“, (н. пр. печатки уряду парохїяльного: Russian greek-catholic congregation of the Assumption of the Holy Virgin, Perth Amboy, N. Y.), мусить патепер подати „united with Rom“. Се майже без дебаты Supreme Court. of U. S. A.

По смерті о. Бончевского обняв се душпастирство о. Стефан Макар, та прегарно континуує початі покійником діла. В 1909 р. відходить до Ньюарку, та по нім душпастирює кілька місяців о. Нестор Дмитрів, а по о. Дмитрові обнімає сильно згуртовану вже громаду о. Олександр Павляк. І громада розвиваєть ся далі, могутіє.

Спосібний дякоучитель Волод. Каськів складає прегарний хор і пильно учить дітвору, а старі усвідомлені Лемки радіють, що сьвяте діло на землі йде вперед з Божою помочію.

Громада числить до 3000 душ. Дітий шкільних 120 записалось на 1910 р.

Адрес душпастиря: Rev. Alex Paulak, Chmelnyskyj Str. Ansonia, Conn.

24. Церква в Вотелит, Н. Ї.

Основана в 1900 р., числить душ 600; нині душпастирство без сьвященика. Нарід мішаний. Є церковця деревляна і дім парохіяльний.

Адрес:.... 2412, 4th Ave, Walterwliet, N. Y.

25. Церква в Єльміра, Н. Ї.

Основана в 1899 р., числить до 500 душ, нарід зпід Сянока і Перемишля. Церковця деревляна, а під нею сая шкільна.

Адрес сьвященика: Rev. Nestor Dmytriw, Heights Str. N. Y. (Виїзджає до краю).

26. Церква в Сакт-Трой, Н. Ї.

Заснована в 1900 р., числить до 700 душ, має власну церкву і салю шкільну. Нарід з Поділя і з Лемківщини, тягом ба-

додучить через клявзулю до чартеру рим. кат. церкви, а суму церковів віддай чи не розділишь у правне посіданє і перепис на двєцєзії рим. кат. Епископів, в чвїх двєцєзїях ії церкви находять ся. Заходить проте питання, під яким іменем належало би чартерувати суму наших церковів Епископови Орґаніському для Русинів католиків в З'єдинєних Державах американьських? Тисячлітнім зубом часу наш обряд грецький чи не змінив ся та не приоровив ся до духа народу, а знова тристалітною споукою сьв. Унії в Петровим престолом чи не став почувати ся самостійним, своїм „руским-ruthenian“, впрочім яка спійня лучить нас нині з грецькою церквою, від якої і догматично і обрядово мусимо відріжнати ся. Хиба лише одні слова нагадують нам сповненє великого завданя: per vos mei carissimi Rutheni і т. д. та всео таки, думаю, тою дорогою не дійдем, треба конче йти з новими потребами і самообороною з огляду на наш нарід бо іначе потінемо у морі ворожої агітації. Треба би були щирими вже раз Русинами католиками.

ламучений росс. схизм. міснею⁴).

По відході о. Емілія Бартоша, душпастирство без сьвященика.

Адрес :... 442, 2nd Str. Saut-Troy, N. Y.

27. Церква в Гренсвил Н. Ї.

Заснована в 1898 р. числить до 1.500 душ, має гарну церкву і дім парохіяльний для сьвященика. Нарід мішаний. Дітий шкільних в 1910 р. — 30.

Поволи починає громада. підносити ся та вже сплатила третину затягнених довгів на церкву. Праця сердечна душпастиря не йде на марне.

Адрес сьвященика: Rev. Theodor Dwulit, P. O. Box 708, Gransville, N. Y.

28. Церква сьв. О. Николая в Сиракюз, Н. Ї.

Сиракюз (Syracuse) і Авбурн⁵) (Auburn) се була одна громада Галичан, заложена 1908 р. Коли прийшов сюди о. Александр Гумецкий⁶) та заявив свою і тієї громади „індіпенденцію“, а праця його щораз більше показувала на гравітацію до росс. схизми, тогді Єпископ Ортинський вислав на сю місію о. Петрівського⁷), відібравши о. Гумецькому власть правного дійствования. Перед тим еще на кілька днів о. А. Гумецького засуспендував за схизматичку пропаганду рим. кат. Єпископ тієї диєцезії. Авбурнійські Русини, підмовлені та навчені самим о. Гумецьким, видали процес, який трівав рік та коштував більшу суму. Одначе о. Петрівському вдалось хоч ухоронити від загиби сиракузійських Русинів, між якими зложено нову громаду, сво-

4) Н. І. Васильевская церковь, сьвящ. Сергій Васильевич, псаломщ. А. Ванюшъ, 28 Archibald Str. West-Troy, N. Y.

Сей схизм. сьвященик обслуґує рівночасно наших Русинів і організує схизм. церкви в Maplewood N. Y. і Waterwliet, N. Y., рівнож між нашими Русинами.

5) П. І. Николаевская церковь, Термонахъ Іоаннидкій-Кійко, 136, Cottage Str. Auburn, N. Y. Нарід, підготований о. Гумецьким по його відході прийняв р. сс. схизм. сьвященика і так один з більших наших громад напшпав в московських руках — та нині для нас пропавша. На процес давала гроші росс. місія.

6) о. Александръ Гумецький з Сиракюз виїхав до Канади, де явно вже пропагував схизму, а відтак в 1909 р. їде до S. Francisco, яко другий правос. сьвященик від росс. схизм. місії для тамошніх Галичан, де остаєть ся до своєї смерті. Умер 25 марта 1910 р. Покійний, знавий в краю як четвертий ворог українських змагачь, а тут ще яко ворог католицької церкви. Шестолітня його діяльність в Америці нехай буде найкращою відповідю для деяких старокравчих „истишно-русскихъ“ в католицьких рясах, які кидають калями на руск. кат. клир в Америці.

7) о. Петрівський приїхав до Америки разом з Преосв. Состером в характері їх секретаря.

бідну вже від доморослих відступників. Важка праця о. Петрівського не пішла на неврожайну ниву, овшім, в католицькій душі ведений нарід з кожним днем більше горнеться до своєї неньки церковці та нинішній душпастир о. Теодор Цар веде почате діло на славу церкви і народу.

Громада числить 900 душ. Дітей шкільних 50.

Адрес сьвященика: Theodor Car, S. Wilbur Str. Syracuse, N. Y.

29 Церква в Кокус, Н. Ї.

Нарід мішаний, занятий при фабриках сукна і табачнях. Громада заснована в 1898 р. числить 1.300 душ. Церква майже виплачена, під церквою сяля шкільна, — дітей шкільних 45.

Такт теперішнього сьвященика дає запоруку спокою і розвитку громади. Не брак рівнож забігів росс. схизм. місії⁸⁾.

Адрес сьвященика: Rev. John Velyhorskyj, 145, Ontario Str. Cohoes, N. Y.

30. Церква в Буфальо, Н. Ї.

Перша руск. кат. громада в Buffalo N. Y. заснувалась о. Стафановичом в 1895 р. Прихід на буфальське душпастирство о. Л. Сембратовича положив кінець приватним незгодинам двох сусідних руск. кат. громад. Спір кілька літ йшов ізза місця пробування сьвященика: громада на горі міста хотіла собі, а долина міста собі. О. Л. Сембратович вибрав осередок міста на своє мешкане, обслуговуючи обидві церкви, та спір покінчений.

Розвиток громади дійсно заобезпечений. Число душ 3.000. Дітей шкільних 90.

Адрес сьвященика: Rev. Leo Sembratovitch 89, Hewel Str. Buffalo, N. Y. (Часово заступає о. М. Кузів).

(Дальше буде)

⁸⁾ Крім спімнених росс. прав місії на сю околицю є: Garfield, Salem, Manville, Springfield, до яких чимало належить нашого народу. Крім сих місій є ще кількох „росс. літаючих сьвящеників“, які невчинно тягають ся ногами навіть по галицьких громадах та „вербують нових членів“.

о. Дмитріїю Бордул.

Чи книги гіпотечні, аркуши посілости ґрунтової і мапи ґрунтової суть певними, віродостойними документами.

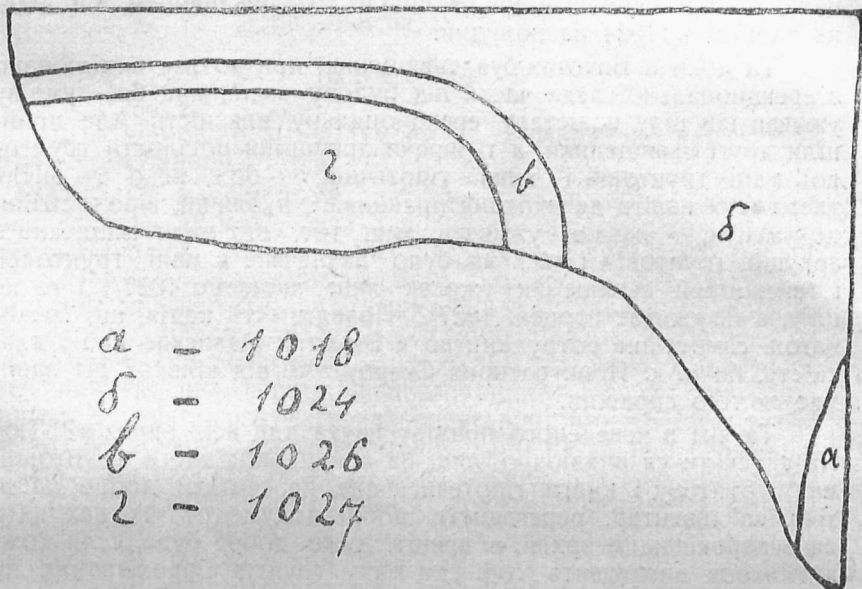
Не оден, перечитавши тоє питанє, відповість: „І як можна ставити таке питанє?! А по щож парламент ухвалив єще в році 1874 закон о заведеню книг ґрунтових, по щож держава удержує при судах урядників ведучих книги ґрунтови, на щож удержує геометрів евіденційних?!“ І не тільки непросьвічені селяне, але навіть люди образовані вірять не раз в табулю і мапу, як би в які найбільше віродостойні і незбиті документи. Майже кожний съвщеник, прийшовши на нову парохію, іде до табулі і мапи — переконати ся, що на ерекцію парохіяльну заінтабульоване і як оно в мапі ґрунтовой виглядає, — а о. Петрицкий, парох в Колоколинї, по інституції на парохію через кілька літ не брав ґрунту в посіданє, а жадав конечно, щоби покликана до того комісія віддала єму в посіданє ерекціональний ґрунт після табулі і мапи.

І не тільки оден о. Петрицкий, але майже всі съвщеники думають, що лиш тоє належить ся ерекції парохіяльній, що записане в книгах гіпотечних і так, як нарисоване в мапі ґрунтовой, і многі съвщеники засипують ц. к. Прокураторию Скарбу поданнями, щоби ц. к. Прокуратория Скарбу іменем тої а тої ерекції парохіяльної починила відповідні кроки в цілі управильнення ґрунтів дотичної парохіяльної ерекції на підставі табулі і мапи ґрунтовой. Всім петентам відповідає ц. к. Прокуратория Скарбу, щоби постарали ся до тої справи о документи становлячі цілковитий доказ власности, бо ані книги гіпотечні, ані аркуши посілости ґрунтовой, ані мапи ґрунтови не суть документами доказуючими право власности.

Тож прошу уважати! Ані книги гіпотечні, ані аркуши посілости ґрунтовой, ані мапи ґрунтови — чи то кожде осібно, чи навіть всі разом — не суть документами доказуючими право власности, а так твердить не якийсь неук, але ц. к. Прокуратория Скарбу. А если ц. к. Прокуратория Скарбу, в котрій, як загально відомо, суть найзнаменитші сили правничі, твердить, що ані книги гіпотечні, ані аркуши посілости ґрунтовой, ані мапи ґрунтови не суть документами доказуючими право власности, то твердить тоє не без підстави. І що ані книги гіпотечні, ані аркуши посілости ґрунтовой, ані мапи ґрунтови не суть віродостойними, право власности доказуючими документами, клясичним доводом того єсть справа відносяча ся до ґрунтів греко-

катол. самостійного сотрудицтва в Викотах, деканату Старосольського, епархії перемискої.

Греко-катол. самостійне сотрудицтво в Викотах посідає між іншими ґрунтами також луку звану „Попівка“. Лука тая давнійше була означена чотирма числами, а іменно: 1018, 1024, 1026 і 1027 і виглядала так:

В році 1872 дня 28. мая взято з тої ерекціональної луки під будову наддністрянської желізниці $61 \square^0$, а в році 1874 дня 29. мая 358^0 , а при докладнім помірі оказало ся, що з парцелі катастральної ч. 1024 взято $171 \square^0$, а з парцелі 1018 взято $248 \square^0$. Тор желізничий перетяв ерекціональну луку на дві нерівні части: велику північну і малу, о загальній просторони $242 \square^0$ полудневу. По західнім і всхіднім боці луки суть рови; длятого, щоби на торі желізничим не ставити двох містків один при другім, викопано на царцелі 1026 — рів, щоби воду з західного рова спустити під міст, поставлений над ровом з сторони всхідної.

Року 1876 дня 23. червня ц. к. комісія гіпотечна вислана ц. к. Судом повітовим в Самборі перепроварила розмір тої луки, котра по виділеню частий взятих під желізницю, полишила ся власностию греко-катол. самостійного сотрудицтва в Викотах, однакож в своїх оператах означила ерекціональну власність вже не чотирма давними числами, а лиш двома, а іменно: 1027/1 і 1027/2, та лиш часть велику північну, означену числом 1027/1 записала в книгах гіпотечних на греко-катол. ерекцію в Викотах, а ч. 1027/2 на желізницю наддністрянську.

Як висше згадано, на парцелі ч. 1024 викопано рів, котрий означено ч. 1609. А тоє число 1609 і число 1026 записано в оператах гіпотечних на обшар двірський в Викотах. Та не досить того, що ч. 1026 і ч. 1609 записано на п. Людвіка Баліцкого, властителя обшару двірського в Викотах, але на ґрунтовій мапі нарисовано обі парцелі в цілком інших місцях, а іменно: парцелю ч. 1026 вздовж цілої парцелі ч. 1024 на півночі, а ч. 1609 на парцелі ч. 1024 на полудни.

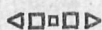
Та доки в Бикотах був сьвященик, при котрім виділювано з ерекціональної луки части під будову желізниць, без сумніву уживав він цілу позісталу ерекціональну власність. Але прийшли другі сьвященики, а ті вірячи аркушови посілости ґрунтовой, мапі ґрунтовой і книзі гіпотечній, — бож всьо то після твердження навіть денекотрих правників: публичні, віродостойні документи, — зачали уживати лиш тоє, що мали записане в аркуши ґрунтовым і так, як було зазначене в мапі ґрунтовой. І теперішний сьвященик уживає лиш парцелю 1027/1 і то не цілу, а не уживає парцелі 1027/2. Правда, єсть надія, що греко-католич. самостійне сотрудництво в Викотах відзискає свою власність, бо ц. к. Прокуратория Скарбу вже від кількох літ занимає ся тою справою.

Та яка з неведеного приміру наука для всіх парохів? Тая! Не спускати ся виключно лиш на аркуш посілости ґрунтовой, мапу ґрунтову і книги гіпотечні; але перечитати добре парохіяльний інвентар, переглянути добре документи, які находять ся в парохіяльнім архіві, а врешті дуже добре буде, если кождий парох виготовить собі сам мапу ґрунтів парохіяльних, на котрій сам означить як довга і як широка має бути дотична парцеля. Розмірене таке і означене найлучше перевести в присутности кількох віродостойних сьвідків, членів комітету парохіяльного і зверхности громадскої. Если в архіві парохіяльнім буде зложеный документ, що ґрунт парохіяльний перемеріено для того а того, в присутности тих а тих сьвідків і що в присутности тих-же сьвідків повбивано в тім а тім місци палі, чи ґрунт ерекціональний відграничено від сусідного ґрунту в якийсь инший спосіб (приміром через посаджене якогось дерева, або окопане ровом), забезпечимо ерекціональні ґрунта перед нарушванем з сторони лакомих і ненаситних сусідів, а наших наслідників охоронимо перед не одною неприємностию.

о. Ник. Садовский.

Хто є ворогом католицького світогляду?

(К о н е ц ь).

Щож відповімо вільнодумцям на їх закид, що католич. світогляд є злочинний?

Злочинне є щось тому, що або саме в собі є зло, або в даних обставинах може бути для других шкідливе та деструктивне. Наколиж католич. світогляд є сам в собі злий, то або його наука зла, або заповіді його злі, або одно і друге. Кінешні вороги християнства називають християнство проклятем, згубою, руїною, зіпсутем, ложею, плямою людства.... А чому? Тому, що після них основні правди його є злочинні. І так кажуть, що перша і найголовніша правда: єсть Бог, Творець всього світа — се найбільше зло; що Христос не був Спасителем світа, але погубителем; що наука про вічне призначене, про царство Боже се лож, фікція. На разі поперестанемо на сих і приглянемо, чи ті правди ворогами атаковані є в дійсності злочинні?

Основна правда католич. світогляду є та: єсть оден Бог, що сотворив світ. Придивім ся добре, що в ній є злочинного? „Бог“ після католицької науки се найдоскональше єство? Абсолют у сфері всякої правди і всякого добра, абсолютна правда і абсолютне добро. Наколиж Бог є абсолютне добро, то в який спосіб може бути чимсь злим? Адже саме понятє абсолютного добра виключає навіть тїнь якого будь зла... А хто каже, що та основна правда „Бог існує“ — але в католицькому розуміню, є чимсь злим, сей дає свідощтво собі, що в його голові не виразно... Се так само виглядає, якби хтось хотів доказати, що сонце, котре у день ясно свїтить, є тьмою.

Та одна христ. правда, що Бог є і то Бог яко абсолютна правда і добро, є більшим добром для чоловіка і цілого людства, як усе добро цілого світа, як всі винаходи, увесь поступ, увесь добробит. Спитає хтось чому? Адже се виглядає на фантазию. — Ні! Се дійсна, досвідна, реальна правда. Усьо, що доброго бачимо у цілому світі, в винаходах, поступі, добробиті, усе те після католицької науки тільки мала одробинка, тільки тїнь безконечного та безмежного добра Бога.

Возьмім иншу правду: що „Христос є Спасителем світа“ — після католицької науки, а після вільнодумців „погубителем світа“. — Хто має рацию?

Що до Христа та Його науки, то нині одні третина всього людства уважає Його за Спасителя, почитає Його за Божого Сина, а Його науку за св'яту, і спасенну. А наколи ще дві третини людства не почитає Його за Бога, то тому, що Його ще не пізнали, або зле пізнали. Думаємо, що з тим фактом мусить числити ся кождий розумний чоловік. Бо і якже пояснити собі сей дивний, надзвичайний, в правдивому значіню чудотворний факт, що якийсь чоловік іменем Ісус, жив собі тому 19 віків в якомусь глухому куті Азії 30 літ як звичайний убогий чоловік, а потім 3 роки учив, щоб опісля сумно і фатально цілу свою кар'єру закінчити на кресті між двома розбійниками — і що сей чоловік мимо того усього мав так великий вплив на людство, що своїм хрестом, своєю наукою переобразив цілий св'ят, вплив нове жите? Се ставить перед нами таку ділемму: або ціле людство було і є божевільне, наколи прийняло християнство, або наука Христова є спасенна. А позаяк першого припустити не можна, то мусимо в заклоченю прийти до другого — а се, що Христос є Спасителем св'ята, а Його наука для людства спасенна.

До такого заклоченя приходять навіть такі учені, що були безвірними і атеїстами пр. Міль, Лютце, Фехнер, Вундт, Паульзен, Айхен, котрі бачуть в Ісусі воплощений ідеал. Так само рационалісти Іліхер, Гарнак, що уважають Ісуса за так досконалого, що із усіх людей найбільше зближив ся до Бога. Навіть жиди, ті найзавзятійші вороги Христа, нині змінюють свої переконання. Др. Кольгер каже, що Ісус для вчених жидів є ідеалом незрівняної краси; Макс Нордав пише, що Ісус є душою людської душі; Теодор Райнах уважає Ісуса за пророка*). Ворогом Христа і Його науки може бути тільки чоловік божевільний, яким був Нітше і його приклонники.

Возьмім ще одну правду катол. світогляду, а то, що ціль чоловіка є жите вічне, щастє вічне.

Що у тій правді є злочинне? Призначене чоловіка, після католицкого світогляду, є вічне щастє; а то щастє лежить в увільненю від усякого зла та в посіданю всякого добра. Ми питаємо всіх вільнодумців, чи є де такий чоловік в широкому св'яті, щоб він не шукав щастя та не бажав Його же мати? Сього кождий не тільки свідомо, але і несвідомо, інстинктивно бажає. Чиж ся наука не є гваранцією того щастя? А наколиб она була, як вільні духи кажуть, тільки фікцією, то і така фікція є безмежної ціни і донеслости в житю чоловіка.

Якжеж можна казати, що ся правда є злочинна? Ба, навіть і та правда, що злого чоловіка ожидають пекольні муки, не є злочиною, але навпаки доброчинною передусім для таких осібняків, на котрих духа інші взнеслійші мотиви впливу не мають.

*) The North American Review 1910.

*

*

*

Єще що до христ. закону.

Перший та найважнійший христ. закон є: люби Бога і ближнього. А любити Бога після висше сказаного значить любити найвисше добро. А хто любить добро а до того абсолютне добро, сей не може ані нічого злого чинити, ані навіть о чімсь злім думати.

Або що може бути злочинного в любові ближнього? Любити ближнього значить бажати йому добре та добре робити. — Дальше! Усі заповіді Божі від першої до послідної, діла милосердні для тіла і душі, увесь закон моральний має на цілі тільки добро чоловіка.

Ба, навіть такі чесноти христ. з яких кпять тобі недовірки, як покора, терпеливість, приставане на малім, умертвлене..., котрі вільні духи вважають за нерозумні, глупі і шкідливі, они не тільки із становища христ. науки, але навіть із становища сучасної науки гігієни є вельми хосенні та пожиточні. Dubois, Kraft-Ebing, Oppenheim і багато иньших вчених, що розуміють ся на гігієні, учать, що панованє над собою, гартованє духа, виреченє ся, ба навіть терпеливість — *horrendum dictu* — словом ті всі христ. чесноти від вільнудумців зненавиджені є дуже хосенні і спасенні, бо пособляють житю, здоровлю, вдоволеню і щастю.

Тож наколи нам вільно бути в своїх висловах отвертими та нічим не вязати ся, скажемо, що навіть уся сучасна культура і цивілізация не є так добродійна, як катол. світогляд. А що так є, переконаємось, коли приглянемо сучасній культурі.

Нині стоїть людство на такій степені культури і цивілізації, на якій дотепер єще ніколи не стояло. Вичисляти тих ріжних винаходів не будемо — раз тому, що є загально звісні, вдруге тому, що є їх тьма тьменна, а втретє тому, що майже кожний день приносить щось нового. Однак рівночасно бачимо, як загал людства мимо того усього поступу є огне у ярмі на полю суспільному, економічному, політичному, національному, етичному. Чуємо наріканя та невдоволенє усіх верств, усіх станів. Усі загально відчуваємо сей занепад найпаче на полю моралі сучасної. Наведемо бодай кілька фактів.

З'єдинені Держави у північній Америці се безперечно краї великого поступу і цивілізації. Пригляньмо, як там живеть ся. Журнал „The World Today“ доносить, що у сих краях в протягу одного тиждня гине коло 200 людей с. зн. коло 30 людей денно. Треба додати, що тільки 2% злочинців ловлять, а 98 жиє свобідно і безкарно. Удержанє адміністрації судової та безпеченьства коштує денно 16 мільонів корон. А що до малолітних проступників — число застрашаюче. За послідний рік зловлено в одному місті 10000 злочинців; а в другому, що не

числить 150.000 мешканців, придибано малолітніх проступників 16.000. Американські часописи пишуть про героїчні подвиги малолітніх убийників, злодіїв, опишків, рафінованих бандитів.

Франція також, після наших вільнодумців, ідеально культурна держава. Однак після часописи „Figaro“, Франція що до населення уже наперед не поступає, але завертаєть ся і цофаєть ся; а наколиб такий стан потревав 30 літ, то людність спаде до половини, а так високо культурн!й Франції грозить культурне самовбитє. Міністер справедливости Барту, подаючи в „Journall officiell“ число проступків в р. 1907 виразно пише, що число проступків між письменними людьми два рази було більше. як між неписьменними. Число малолітніх проступників зросло у Франції у послідних десятках мин. віку о 450%.

В Австрії в р. 1893 було всіх проступників 33.958, а з того числа 20.747 у письменних і образованих, а тільки 13.211 у неписьменних.

Сего року прокуратор в Мінхен в протягу двох місяців оскаржив о злочин проти публичної моралі 51 аристократів. То всьо стало ся в одному місті Мінхен і то культурному і у людей високо-культурних.

О завятій боротьбі політичній і національній, та о епидемії самоубийств не хочу і згадувати.

Так шож з сьої великої культури, коли всюди бачимо моральний занепад, павперизм, суспільну нужду, ненависть і борбу політичну, національну? Шож з сьої культури, коли що-раз менше число людей вдоволених і щасливих, а що-раз більше людей безідейних. рівнодушних до всього, навіть до житя, в такому якомусь демонічному, фатальному настрою, який наука називає депрессионалізацією! — Чиж можна назвати сучасну культуру доброчинною? Але судім обективно та безпарцяльно..

*

*

*

Ми на закид, начеби катол. світогляд був злочинний, скажемо щось зовсім противного — а то, що він є в найвисшій степені доброчинний, позаяк дає найбільшу суму добра, вдоволення і щастя всім тим, що після нього живуть. Катол. світогляд має в своїй науці таку чудотворну силу, що хто тільки мислями, почуваннями та бажаннями до нього достроїти ся бажає, уже через те саме у тій самій хвилі сього психічного акту стаєть ся лучший та щасливіший. Він дає — як бачилисьмо — інтелектови чоловіка найрозумнійшу відповідь на найважнійші питання, дає розвязку найважнійших проблемів. Почуванням дає спокій та вдоволенє. „Гоними терпим, укоряєми благословим, хулими утїшаєм ся“. Бажанням дає взнеслі ідеали житя. У християнина нема смутку, нема наріканя, нема журби, нема того,

що для всіх людей є найстрашніше т. є. страху перед смертю. Смерть для правого християнина не є страшна, она пожадана, позаяк є тільки переходом з життя дочасного до вічного. „Благоволім отіти от тіла і внити ко Господу“.

А що дивного, вельми дивного є. то се, що католический світогляд уміє заспокоїти всі бажання духа і то кожного чоловіка: чи невченого простолюдина, чи то найбільше вченого філософа і то в найтяжших і найприкріших хвилях життя. О філософі Шопенгавері читаємо в Janssen, Zeit und Lebensbilder, Freiburg 1889. так: „Von Schmerzen gefoltert rief er (Schopenhauer) wiederholt: „O Gott, mein Gott!“ Als ein Arzt ihn fragte: existiert denn noch ein Gott für Ihre Philosophie? erwiderte er: Sie reicht ohne Gott in den Schmerzen nicht aus; es soll damit, wenn ich wieder gesund bin, anders werden“.

Видимо із цього, що навіть ті, що втратили всяку віру в Бога, у найтяжших хвилях життя шукали полегші і потіхи у Бога. Бо і звідкиж надіяти ся чоловікови у тяжких хвилях життя потіхи? Хорий покладає всяку надію на лікаря і ліки. А наколи ні лікар ні ліки не помагають, тоді і хорий і лікар оден вихід видять, одну полегшу, а то подати отрую, щоб хорий не мучив ся. А християнин має певний і skutочний лік на всяку недолу і терпінє, а навіть на смерть, котра для нього є - як сказалисьмо — переходом до вічного життя. Християнин віруючий в Христа, на хресті розп'ятого. в часі недолі бере хрест до рук; погляд на нього то найлучший лік, то чудотворний лік, що дає йому силу знести біль, так, що він в повнім спокою і резигнації переносить смерть, бажаючи нового життя у вічності.

Раз прийшов до хорого лікаря. Коли побачив, як хорий обнімає і цілує хрест а на ньому розп'ятого Ісуса, висьміяв його і записавши лік, відійшов. Хорий відсунув хрест від себе; але місто ліку, записаного лікарем, взяв ніж і в найбільшій розпуці жите собі відобрав!

Як католический світогляд є добродійний і спасенний, нехай посвідчать о тім всі, що жили і живуть після нього. Було між ними 20 мільонів мучеників. Було між ними еше більше мільонів святих і праведних людей.

За *contra* - доказ добродійности католического світогляду ми не вимагаємо від вільнодумців, ворогів католического світогляду ані тисячки, ані сотки, ані навіть десятки, але тільки одного вільнодумця, котрий би будучи ворогом христ. науки міг бути вдоволений та щасливий... Покажіть такого! Їх щастє в шинках, кабарегах і люпанарах!

Що католический світогляд добродійний, переконає нас історія римської держави, котра учить, що в часі приходу Христа відносили суспільні, політичні, моральні були так фатальні, що там грозила велика руйна і катастрофа. А що освободило людство від руйни? А вжеж нічо иньшого, як христ. наука! Вона перетворила і переобразувала фатальні відносини. Тому-то

думаємо, що католический світогляд так само і нині може сей аномальний і невиносимий стан людства влучний перетворити.

Послухаймо, що славний Кеттелер, котрого папа Лев XIII. назвав своїм великим попередником в суспільній праці, раз в проповіді сказав: „Відвернене людство від христ. засад спровадило загальний його занепад; поворот до сих засад може знова ціле людство піднести. Спробуймо, але в сі без виїмку, через оден тільки тиждень жити стисло після науки Христа, а тим самим розв'яжемо суспільне питанє“. — У сих знаменних словах поданий спосіб, як двигнути людство з занепаду морального, суспільного і т. д. та як завести красний соціяльний устрій. Христ! католицький світогляд має лік на сі сучасні відносини, крайню несправедливість. Він є завзятим та непримиримим ворогом, явним протестом усякої неправди і кривди. Після католического світогляду гріхом є других кривдити, гріхом є ненавидіти когобудь. А чесною, добрим ділом і то конечним усім людям добро робити, добре бажати, хлібом і одежою ділити ся з тими, що сього не мають. Се є обовязок так важний і конечний, що Господь про се буде на суді питати.

*

*

*

Вкінці, щоб переконатись, як христ. кат. світогляд є добродійний та спасенний, пригляньмо ся життю буттю нашого народу. Тому потягнемо паралелю між нашим незараженим радикалізмом ні невірством селом а містом.

На 1.500 душ в нашому селі буде: 1—2 проступників таких, що важуть ся украсти кожух у богача; 2—3 чужоложників; 3—4 налогових пияків; 20—30 шкідників в полю або в лісі; убийників 1 на кільканадцять літ, а самовбийників оден на кількадесять літ. А треба додати еще, що від усіх є покривджений! Усі прочі здорові та вдоволені, хоча їдять дуже скромно.

А тепер пригляньмо ся життю великоміських людей, образованих і культурних вільнодумців. На 1.500 т. зв. вільних, независимих дуків буде 50 таких, що в повному розуміню сього слова є злочинцями; одначе вміють они, як вчені, параграфи права обійти, злочин закрити, а навіть прикрасити, як то маємо докази на ліквідації мільярда дібр церковних у Франції, або на процесях Штайнгальової, Боровскої, Тарновскої і др.

Дальше буде з 70—80 звичайних обманьщиків; 80—90 пияків і тільки само чужоложників; не бракне між ними убийників та самовбийників. А наколиб ми хотіли знайти між ними здорових, то дуже мале число знайдемо таких, котрі би не лічили ся на якусь венеричну слабість. Вдоволених і щасливих межі ними не знайдеш, хоча живуть собі в більших материяльних вигодах і в достатках, хоча їдять найпоживніші страви і пють найсмачніші напої.

Чомуж наш селянин посеред нестатків своїх є здоровий, вдоволений і щасливий, а вільні культурні духи посеред вигід хорі, невдоволені та нещасливі? Причина та, що наш селянин і взагалі кожний віруючий християнин знає Бога, держить ся його закону, стереже ся всього, що є гріхом та веде до гріху. Він коли в крайній нужді, щоб себе і діти ogrіти, назбирає в лісі сухого ломача; або, щоб з голоду не згинуті, вирве корч бараболь; або, коли повстане у нього нечиста гадка, сповідаєть ся, каєть ся свого гріху. Рано і вечером молитва, йде до церкви, слухає Божого слова. А вільнотумці місто того усього мають культуру, а з культурою й велике прокляте. Тож нічо дивного, що конгрес для ширеня культури і цивілізації, котрий відбув ся в початку місяця цвітіння с. р. в Берліні, проголосив борбу з безрелігійністю та сказав устами одного речника: нема моралі, нема добра, де нема релігії.

*

*

*

І так ми переконали ся, як безпідставні та ложні є ті два закиди, якими атакують вороги католицький світогляд. Ми бачили, що катол. світогляд опираєть ся на основах сучасних наук: антропологии, соціологии, історії, та що має за собою повагу і свідокство усіх майже найвизначніших мужів науки. Ми пересвідчили ся також, що катол. світогляд є вельми добротинний.

Приходимо проте до заключеня, що тільки сей може сказати, що катол. світогляд суперечить основам науки, котрий основ науки не знає; а що католицький світогляд є злочинний, може сей говорити, у котрого то, що є добре, є зле, а то що зле, добре. Перший зветь ся неуком, а другий переворотним або пропащим чоловіком.

Ось Тобі, Вповажаний Читачу, одвіт на запит: Хто є ворогом христ. католицького світогляду?

Неук і пропащий чоловік!

РЕЦЕНЗІЇ.

Бог радість моя!

Молитвенник для побожних христіян, ул. о. Іоанн І. Алексевич. Накладом і друком закладу катол. видавництв І. Штайнбренера в Вінтербергу 1908 р.

У своїй статі „Молитвослов для шкільних дітей“ (гл. „Нива“ ч. XII. с. р.) підніс дуже справедливо о. Іван Савицький потребу однообразности в молитвослові, призначенім для ужитку мірян. При тім не забув додати, що найгіршого сорта молитвослови виходять в заграничних накладнях, от хочоби приміром в закладі катол. видавництв Штайнбренера в Вінтербергу в Чехах. Я не думаю боронити заграничних фірм, овшім, дуже тішив би ся, колиб усі наші видання могли печатати ся в своїх накладнях, а ще більша була би моя радість, колиб само духовенство зрозуміло потребу такої накладні тай власними фондами чи уділами постарало ся о введене її в жите, — однак мушу зазначити, що причина того невідрадного стану не в видавцях, — бо вони видають те, що їм предложить даний автор, а далеко де инде.

Маю перед собою маленький молитвословець для молодіжи „Да сьвятить ся імя Твое“, Жовква 1907 р. видання найсоліднійшої під тим зглядом нашої фірми оо. Василян і згаданий в горі більший молитвослов для мірян „Бог радість моя“ о. Ів. Алексевича, львівського катехита, виданий в Вінтербергу. З порівняня обох молитвословів доходу до пересвідчення, що під зглядом однастайности і критичности тексту тих частий молитвослова, які повинні бути однастайні, молитвослов о. Алексевича нічим не уступає молитвословови оо. Василян. Похибки в текстї, етимольогії і правописї так само обильні в молитвослові оо. Василян, як о. Алексевича. Першою причиною браку однообразности в наших молитвословах є те, що автори передають без потреби церковно-славянський текст молитов так званим фонетичним правописом, а се викликає цілий ряд похибок і непорозумінь.

І так автори часто не знають, як читати церковно-славянське ї перед я і е. Одні читають сю букву як и, а одні як і. Ся перша незгідність заходить між молитвословом оо. Василян а о. Алексевича. Коли у Василян подибуємо все и приміром: беззакония, царствіе, іскушение (с. 8), твоих, в беззаконїих (с. 9), і т. п. — то у о. Алексевича читаємо: беззаконія (с. 18), царствіе, іскушеніе (с. 19) твоїх, в беззаконїих (с. 20) і т. п. Не беру ся розсуджувати, котра з тих лекцій є правильнійша, бо се річ лінгвістів, однак запримічую, що вірні вимавляють загально так,

як пише о. Алексевич. При тім годить ся звернути увагу, що о. Алексевич і в иньших случаях задержує і там, де воно є після етимольогічного правопису, прим. прийде (с. 17) кріпкій (с. 18), прийдіте (с. 19), Херувім, Серафім, прийми (с. 25), або ѣ заступає через і прим. в відінії і невідінії (с. 24), або и заступає через і там, де зовсім нема того потреби, прим. замість грѣхи читаємо гріхі (с. 18, 27). За теж оо. Василян радять собі инакше; вони не вважаючи на чистоту церковно-славянської мови, що, здасть ся, мав головню на згляді о. Алексевич, пристосовують ся до способу народного вислову і радять собі в згаданих висше случаях при помочи и. Через то виходить мова більше подібна до живої.

От і маємо другу причину, чому фонетичний правопис при печатанню церковно-славянських текстів не умісний. Через фонетичний правопис мимо найліпшої волі і дбалости автора вкрадають ся в церковно-славянський текст чисто народні слова, які ділають його неестетичним, а ще більше псують однообразність, так дуже непожадану в щоденних молитвах. Се зауважуємо і в наших обох молитвословах. Так у о. Алексевича на стороні 8. читаємо раз Введе^{не} то знов Зача^{тіе}, Васи^{лія} або Васи^{ля} (с. 605), у о. Алексевича сер^{ца} (с. 22.) — у Василян сер^{дда} (10; у Ал. во єдинаго (22) у Вас. в єдинаго (11) або і так: во єдиную (Ал. с. 24) — в єдину (Вас. с. 12); зем^{лі} (Ал. с. 22) — зем^{лі} (Вас. 11); єдино^{роднаго} (Ал. с. 22) — єдино^{родного} (Вас. 11), упова^{ніе} (Ал. с. 26) — упова^{не} (Вас. 13); у о. Алексевича зна^{къ} в закінченю третього відмінка опускаєть ся — у Василян заступаєть ся мягким зна^{ком} ь прим. не буд^{ет} (Ал. с. 23) — небуд^{еть} (Вас. с. 11), або чело^{віколюбец} (А. 24) — чело^{віколюбець} (Вас. с. 12); случ^а є ся і на відворіт, приміром да сп^{асетъ} (А. 25) — да сп^{асет} (Вас. 13). Додаймо до того такі случаи, де якась молитва зістала вже з'українщина, тільки одно два слова зраджують її церковно-славянське походженє, приміром у Василян (с. 13): Всі небес^{нія} сили, і т. д. яке в додатку страшенно поганить нашу мову — то зможемо собі уявити, яку шкоду наносить печатанє церковно-славянських текстів новим правописом.

По моїй думці, молитвослов на популярности нічого не стратив би, колиб щоденні молитви, чин утрєні, вечірні, Служби Божої і всі иньші богослужєня і молитви печатали ся по давньому етимольогічним правописом тоді, коли їх подаєть ся в церковно-славянській мові. Тоді певно текст молитов був би чистіший; не було би тої мішанини церк.-славянських слів і форм з народними тай молитва не тратила би на своїй повазі архаїчності, а так вона скорше подобає на макаронічний еляборат щось в роді праць старих учеників киево-могилянської академії, як на молитву, що має за собою давню старину. Тоді вкінци не потребували би вкрадати ся знаки етимольогічного правопису там, де вони і так мають право горожанства, приміром благоволені^{ем} (Ал. с. 22), смиренн^{ія} (с. 21), грѣш^{них} (с. 26) і т. п.

Та на тім видавець чи впорядчик молитвослова для мірян не може обмежити ся; се лиш тимчасова праця для спровадження однастайности в молитвах; тим іще не досягнемо другого чинника, який так важну рль відграє в розмові душі з Богом, іменно розуміня молитви. Об'єктивно може собі бути молитва під кожним зглядом прекрасна, однак, если вона не є зрозуміла, так вона суб'єктивно для даного осібняка перестає бути молитвою, бо не підносить його духа до Бога. Хто мав нагоду послухати, як наші селяни перекручують часто зміст молитов до незнання лишень тому, що їх не розуміють, або хто мав щастє хоч один рік учити катехизму в народних школах особливо по містах, то зрозуміє, яким великим балястом в дорозі до божої ласки є церковно-славянська мова в щоденних молитвах. Нині, коли всі народи почавши від найкультурнійших аж до якихсь там дикунів серед Тихого Океану мають спромогу учити свої діти молитви в рідній мові, то тільки одна українська дитина мусть відмовляти молитви в незрозумілій мертвій мові і тому її або перекручує із молитви робить її пародію, як се дієть ся по селах, або покинувши всяку надію її навчити ся, починає відмовляти молитви по польськи, як того приміри маємо по містах. В виду того переклад щоденних молитов на живу народну мову являєть ся постулатом, якого годі нам легковажати зі зглядів релігійних, патріотичних і педагогічних. З релігійних зглядів потрібне се тому, що наші вірні, розуміючи текст молитви, малиб спромогу вдумати ся в її зміст, а тим самим справді підносити духа до Бога. Не треба собі аж уявляти, яка корисна і жива була би участь вірних в прекрасних псалмах і піснях утрєні і вечірні, в параклісі до Пр. Богородиці, акафістах, коли би мали в руках молитвослов, в якім побіч церковно-славянського тексту був би поміщений текст в українській мові. Тоді наше богослужєне стало би ся справді всенародним, бо навчивши ся його розуміти, вірні лєвно радо взяли би в нїм активну участь. З патріотичних зглядів такий переклад потрібний тому, що витрутив би дуже скоро з рук наших вірних сухі і убогі змістом польські молитвослови та навчив би їх цїнити більше свою рідну мову і свій обряд. Вкінці з педагогічних мотивів такий переклад пожаданий тому, що катехит приміром міста Львова не потребував би марнувати так дорогий а так скупю для науки релігії визначений час на пояснюване дітям значіня кожного церковно-славянського слова або цїлими нераз годинами мучити ся, нїм повірена йому дитина наломить ся до поправного його вислову, а приступав би відразу до науки правд св. віри і христіянських обичаїв. Педагогічний наслідок був би той, що наша мійська дитина не знеохочувала би ся так скоро до науки релігії та не мала би причини нарікати, що „polski ksiadz lepszy, bo tak duzo nie zadaje i tak trudno nie pyta“.

Ті і подібні радії промавляють наглядно за українським перекладом щоденних молитов і церковного богослужєня бодай для приватного ужитку. Однак до такого перекладу треба би

брати ся дуже обережно, з великим знанем і глибоким пієтизмом для тої справи. Тут не вистарчило би переповісти по prostu церк.-славянський текст на українську мову, але кожде слово з осібно мусіло би бути передумане так, чи воно відповідає давньому під кожним зглядом: під зглядом гнучкості, ритму, сили викликувати в людській душі такі-ж самі релігійні чувства, як давнє церковно-славянське. Словом, до перекладу наших молитов і церковно-славянського богослуженя на живу нинішню мову треба би взяти ся так, як брав ся др. Василь Щурат до свого прекрасного і незрівнаного перекладу пісні про похід Ігоря Святославича. Його норму: „треба спитати ся, чи новий фільольогічний рівноважник давного вислову буде й новим поетичним рівноважником давного-ж вислову“ — треба би тут примінити в цілій її основі з додатком, що перекладач церковного богослуженя мусів би бути не тільки здібним фільольогом і поетом, але іще в більшій мірі горячим апостолом молитви. Наконєць переклад мусів би бути **канонічний** то значить не лишє апробований церковною властію яко такий, що не містить в собі нічого противного вірі і обичайности, але також установлений нею яко первовзір для всіх видавців молитвослова на будуче так, щоби вже ніхто не важив ся зладжувати собі свій осібний переклад, як се стало ся з катехизмовою частию молитвослова, тільки був обовязаний передруковувати той сам текст так довго, як довго церковна власть не вважалаб за відповідне поробити нових поправок чи улішень. Се хоронило би перед непожаданями в молитвослові відмінами, на які тепер нарікаємо.

Переходимо до другої части в кождім з наших молитвословів, так зв. кетехизмової. Коли в першій части ми бачили хоч яку — таку однообразність, то що до другої части годі знайти двох молитвословів хочби навіть печатаних в тій самій печатні, які-б були однакові і то не тільки під зглядом стилізації поодиноких речень, але навіть під зглядом упорядкованя. Так для приміру між молитвословом оо. Василян а молитвословом о. Алексевича заходить згідність тільки між 3, 5, 6, 7, 9 заповідію божою, з заповідій церковних годять ся молитвослови в 5-ій зап., що до правд віри тільки в 2-ій і 5-ій, з гріхів против Св. Духа згідні 1, 2-ий і 4-ий, а з вопіючих до неба о пімсту 2-ий і 4-ий; поодинокі незгідности стрічаємо навіть в Тайнах, гріхах головних, послідних річах. Так само ріжнородний порядок, в яким поодинокі групи сліднують по собі. Василяни задержуючи давну практику розпочинають від двох гол. зап. любови, — у о. Алексевича, котрий, здаєть ся, взяв собі за взір плян науки релігії в народних школах, на першім місци положені шість правд віри, а що йно на третім місци десять зповідій Вожих. З того бачимо, що користанє з таких ріжнородних молитвословів в школі або на катехизації в церкві прямо неможливе. Тому і тут здалаб ся якась канонічно освячена норма, якої поодиноким видавцям не вільно було би переступати.

Причина тої неоднотайности лежить головно в тім, що катехизмова часть являєть ся перекладом з церковно-славянського тексту; кождий видавець чи впорядчик перекладав чи порядкував як умів і як хотів, не журачи ся ані трохи про другого. Ось чому вийшла така замішанина, задля якої та часть стала ся неможливою до ужитку.

Поцри тім її форма себ то сухе вичислюване поодиноких заповідий, чеснот чи гріхів є також утяжлива а новочасним вимогам педегогіки прямо не відповідна. Ми знаємо, як трудно нераз старому ті реєстри гріхів чи чеснот задержати в пам'яті, а щож сказати про дитину, якої ум іще добре нерозвинений. По друге молитвослов є підручником молитви, в якім сухі формули не повинні мати місця. Пригадую собі з дитинячих моїх літ, як мій отець заставляв мене молити ся, я маючи відмавлати за отцем ту катехизмову часть все відчував до неї якусь нехить, а одного разу поважив ся навіть запротестувати: Тату, я не буду того молити ся, бо то не молитва. Отець здивував ся моєю смілистю, накричав за такий „грїх“ і казав далі „молити ся“, однак що до себе був иньшої гадки, бо від тоді я часто чув, як молив ся: від грїха гордості сохрани нас Господи, від лакїмства сохрани нас Господи і т. д., або чесноту покори даруй мені Господи і т. п.; так та „літанія“ обіймала цілу катехизмову часть.

Думаю, що було би то сполучене з дуже великою користю, колиб хтось у тім причастний схотів усі ті реєстри заповідий, правд віри, гріхів і чеснот уняти в форму молитви, якаб за апробатою церковної власти зобовязувала усіх тих, що брали би ся до видаваня нових молитвословів. Се було би сполучене з тим хїсном, що в такій формі воно легко памятало би ся, а також що кождий вірний після відмовленя щоденних молитов не тільки пригадував би собі до його спасеня доконче потрібне, але на ділі розбуджував би в собі чувства віри, надії і любови, почитаня для незглубимих Вожих таїств, робив би постанову здержувати ся від гріхів, які там вичислені, упрощував би собі ласку і чесноти, потрібні для збереженя сьвятости, а вкінци послїдні річи вказували би йому на цїль і значїне тих побудок, постанов і просьб для його душі. Сю потребу, здаєть ся, відчув о. Алексевич, коли в своїм молитвослові катехизмову часть не помістив зараз на другім місци після щоденних молитов, як звичайно дїєть ся, тільки аж на третім місци. За теж друге місце заняли коротенькі молитви з відпустами, які як раз сповняють той обовязок, який малаб повнити часть катехизмова.

Реасумуючи сказане до тепер виходить, що молитвослов для міряя повинен обіймати щоденні молитви в добрім критичнім перекладі на живу мову, 1) який для кожного слїдуючого видавця був би обовязковий, 2) катехизмову часть в виді молитви, також для всіх обовязкову, 3) чин утренї, вечірнї, Служби Вожої, параклиса, важнїйших акафїстів в двох колумнах, з яких

одна обіймалаб перковно-славянський текст питомим собі правописом, а одна критичний український переклад, 4) тропарі і кондаки на неділі і головніші сьвята року в такійже самій формі, а вкінці 5) найбільше популярні пісні, які сьпіває нарід, але з поправним текстом, які рівнож мусялаб церковна власть хоронити своєю заборонаю перед самовільними змінами і поправками. От такий після мого погляду повинен бути молитвослов для мірян в своїх незмінних частях.

Щож до иньших частий треба даному авторови чи впорядчикови оставити повну свободу. Під тими иньшими частями розумію молитви, уложені на ріжні потреби і моменти людського жита. А воно, то жите, так собі ріжнородне, а так індивідуальне, що прямо неможливо його нагнути, як то кажуть, під один аршин. В виду того і духове жите у кождої одиниці відмінне і так самостійне, що не дасть ся повести пнакше, як того вимагає його природа, а в наслідок того і молитва, як найкрасший вицвіт того духового жита, мусть бути індивідуальна; ми знаємо з досьвіду, що часто зміст якоїсь молитви, хочби навіть найкрасший, не є в силі нас побудити і піднести духа до Бога, коли для другого він як раз найвідповіднійший. Проте ніяк не годив би ся я з о. Ів. Савицьким в пропозиції, щоби наша церковна власть узнала якийсь один молитвослов за загально обовязуючий, як приміром в тарнівській дієцезії зділала церковна власть з молитвословом „Hosanna“, а всі иньші узнала якби за неістнуючі.

Се, здаєть ся мені, був би великий гріх против особистої свободи авторів і взагалі хибне псняте духа молитви. З другоїж сторони се малоб той фатальний наслідок, що ніхто не думав би більше про улїпшене молитвослова, затим означало би то в тій галузи релігійної літератури цілковитий застій.

З тим переходимо до оцінки молитвослова о. Ів. Алексеича „Вог радість моя“. Під зглядом тих його частий, які в кождім молитвослові повинні бути однакові, він не є без хйби. На ті хйби, які являють ся бути більше загальної натури, ми вже вказали. Тай не вони підпадають під оцінку, тільки та друга змінна частина, що як раз являєть ся плодом духа даного автова. Отож що до тої части показує ся молитвослов о. Алексеича так під зглядом добору молитов як їх змісту неоціненим. Крім першої части яку ми вже обговсрили маємо тут аж вісім збірок прекрасних молитов, які творять неначе вісім шнурочків дорогоцінних перлин нанизаних на золоту нитку любви і дбалости Автора о спасєне людських душ. Сю провідну ідею Автора видно вже зі збірки „Молитви з відпустами“, які Автор, як ми вже вказали, не без причини помістив зараз після щоденних молитов. Є тут аж 40 коротеньких молитов, з яких кожда є в силі викликати в душі чоловіка правдивий захват небесними справами і бажане злучити ся з Ісусом. Між ними займають видне місце молитви до Найсв. Серця Ісуса Христа, а вся збірка кінчить ся молитвою о розширене щоденного св.

Причастія, яка наглядно вказує на ціль, яку Автор мав на оці укладаючи ту збірку. Если додамо, що не бракує тут і „Молебня до Найсв. Серця Іс. Христа“, (с. 431), то кождому буде зрозуміле, що молитвослов о. Ів. Алексевича рішучо перевищує навіть подібні василиянського видання.

Молитов ранішних є тут числом 20. Очевидний тут також плян Автора провадити душу вірного до сьвятости; перші дві молитви розбуджують чувство вдячності, третя чувство пожертвованя себе Господу Богу на цілий день, а пята, своїм змістом прекрасна, — се умильна просьба о євангельські чесноти, а за разом відновлене хрестної обітницї. „Не опускай мене недостойного(у) слугу свого(ю), подай мені, всеблагий Царю, радувати ся спасенем Твоїм; просьвіти ум мій сьвітлом пізнаня Твого євангелія; наповни серце моє любовю креста Твого; украси мою совість ангельскою чистотою; подай супокій моїм помислам; хорони мої ноги від упадку гріховного і не погуби мене, Преблагий, з беззаконїями моїми; досвідчуй мене, Всевідучий; випробуй моє серце; заглянь в мене і розпізнай мої наміри і мої діла, а побачивши мене на роздорожу гріховним зверни і справ на дорогу заповідій Своїх“. — Отсей уступ молитви повинна знати кожда христїянська дитина на память.

Та я не скінчив би колиб хотїв вказувати на усі перлини розсіяні так обильно в нашім молитвослові; здасть ся одна краспа від другої, одна змістом багатша від другої, а всі однаково красні, а всі поривають твою душу і мов на крилах несуть її перед престол Всевишнього. Если вкажу на багатство змістом молитов вечірних, між котрими знову „молитва поклоненя Пресв. Серцю Іс. Христа“ яснїє мов діамант серед перлин і дорогих каменїв, если згадаю чисельність молитов на всякі потреби, яких є аж 45, а в яких є узгляднений кождий стан і кожда хвиля житя людини почавши від колиски аж до гробової дошки, а як пожадана і похвальна новість в наших молитвословах стрічає ся „молитва за вітчину“ (с. 211), то не остає мені нич инше, тільки сказати: „Вери і читай і ублагородной свою душу та лучи її вже тут на землі з Богом, бо я краси того всього не годен тобі як слід описати“. Додаймо до того молитви передсповідю враз з покаяними псалмами, молитви в часї Служби Вожї, які так є уложені, що дають читачеві можливість брати живу участь в Службї Вожї, молитви перед і по причастію, далі молитви на важнійші сьвята в році, між якими миле вражїне викликує прекрасна молитва до св. Йосафата, до того чия церковних відірав аж до парастаса, Службу Вожу, тропарі і кондаки на усі недїлі і сьвята, вкінци найпопулярнійші акафісти і піснь при виставленю найсв. Тайн, то мусимо признати, що Впов. Автор задав собі дуже много труду для спесеня людських душ і мав повне право сказати про свій молитвослов у вступї до него звертаючи ся до побожного читача: „В неодній молитві учуєш в тяжких хвилях житя твого укуєне твого серця, знайдеш той ісцїляючий бальзам нераз зболїлої

душі твоєї, учувш ся скріплений і тим більше добрий до нераз тяжкої борби життя твого. Знайдеш в тій книжочці молитви на всякі потреби, на всі дні; — отвори своє серце, промов голосом повним любови, словами тих молитов, тут в тій книжочці уложених, **словами щирими, сердечними, простими до Отця небесного**“. Так справді Автор найвідповідійше назвав свою книжочку „Рог — радість моя“ — бо дійсно після її прочитання остає в твоїй душі глибока радість, що належиш до Божої родини.

Як добру прикмету молитвослова треба піднести те, що на початку його є короткий перегляд церковного року з зазначенням днів припадаючих свят також після календаря нового стилю, а далі після пасхальної таблиці вчислені пости в році, загальниці і заказані часи. Крім того зараз по молитвах з відпустами є пояснене відпустів, а перед взірцем, як іспитувати совість, пояснене тайни св. Покаяння; оба написані коротко, ясно, з теплим, переповненим для грішника любовю, серцем, які зраджують старого, досвідченого катехита-педагога.

Замітне щеї те, що збірка молитов перед і по св. Причастію зложена з самих молитов найчільвійших Отців нашої св. Церкви св : Ів. Золотоустого, Василя Великого, Івана Дамаскина, Кирила Александрийского. Се вказує також на педагогічний характер молитвослова, а також на глибоку любов і почитавє Автора для пресв. Евхаристії, про яку він в своїй смиренности не важить ся говорити своїми власними словами.

На тім кінчу мої похвали, яких не щаджу, бо молитвослов о. Алексеви́ча під кождим зглядом заслуговує на ще більші. Додам іще, що формат і обем книжки в порівнянню до обильности його змісту дуже делікатний і невеликий, а золечені береги, солідна оправа і красні ілюстрації, яких я начислив аж 26, додають йому іще більше естетичної, а послідні педагогічної вартости. Тільки до ілюстрації на стороні 192 треба запримітити, що гріб Ісуса Христа не був в виді ями, як се буває у нас, тільки мав форму крипти, яка з переду замикала ся камінною плитою мовби дверима.

Вкінці кілька уваг, яких, думаю, Вспов. Автор не возьме мені за зле. При новім виданню того цінного молитвослова, якого побажатиб як найскорше, требаб перевести рішучу коректу мови, правописи і стилю, бо в теперішнім його виданню є дуже много похибок, які разять ухо а ще більше псують естетичний смак читача. Я вкажу лиш на кілька нерівностей для приміру: 1) такі форми як своєї (с. 3, 72) о твоєї вічної вірности (с. 29), братей (67), в отсей (с. 68), своєї (68), твоєм (70), моєм (с. 70), о Твоєм (72), і т. п. треба заступити правильними формами: етвоїй, о твоїй вічній вірности, братів, в отсїй і т. д. 2) треба усунути налетілости церковно-славянської мови як: радість замість радїсть (с. 4), услышить зам. вислухає (с. 4), пресладкій зам. пресолодкий (32), Ісусово зам. Ісусове (с. 36, 37), царствїє зам. царство (с. 37), сокровища зам. скарбу (с. 41), ради зам.

задля (с. 41), возлюбиши зам. полюби (50), совіги зам. ради (53), Сине зам. Сину (с. 64, 72), духові зам. духові (с. 61), всесвятотам. всесвятие (с. 61), ізбави зам. вибави (с. 66), і т. и. 3) дуже разять такі скорочення як **тя** замість **тебе** (сс. 51, 62, 72), або такі форми як **ко** Господу зам. до або іще ліпше для Господа (с. 5), **к** нам зам. до нас (с. 43), послідууючу зам. слідууючу (с. 7, 8), вилій (37, 43), прийде (с. 37, 63), жіють, прийшло (с. 63), зам. вилій, прийде, жіють і т. д., защипи зам. защепи (с. 71). 4) треба усунути польонізви прим. жадними зам. ніякими (с. 72), а далі знаки етимологічного правопису прим. в словах чоловѣком (с. 50, 57), грѣшного (с. 60), нынішного (с. 63), неограниченый (с. 72) і т. и. 5) Пише ся часто аминь і аминь (пор. с. 60 і 63, 69) Марії і Марії, Христа і Хріста. 6) Треба вирівнати нерівности стилю прим. щобим пізнав на щоби я пізнав (с. 62) і т. и., ся сподобає на сподобає ся (с. 62) і т. и., вкінци прикметники поставити перед іменниками і взагалі виправити ту якусь неритмічність і нерівність стилю, яку сам Автор найліпше відчує, коли кожду молитву прочитає собі в голос. 6) Много до бажаня дає інтерпункція. 7) Св. Дух є помен *proprrium*, проте святий в тім случаю треба писати великою буквою (пор. с. 18, 19, 61, 72), так само „слово“ в значіню імени Ісуса Христа прим. зам. Мати слова (с. 38) треба писати Мати Слова, а в иньших случаях уживає ся великої букви без потреби прим. Творца (с. 22), Царствію (23) і т. и.

Після довершеня тих і иньших конечних поправок, як також зміни фонетичного правопису церк.-славянських текстів на етимологічний, а ще ліпше по заступленю церк.-слав. тексту щоденних молитов народними, молитвослов о. Алексеви́ча мігби стати неоціненім скарбом для народу.

Треба додати, що при кінци за мало подано пісень призначених до співу, а також мова їх дуже покалічена, однак ся послідна увага відносить ся не так до сего молитвослова, як до наших співаників взагалі. Під тим зглядом у нас конечна реформа, якаб проявила ся в першій мірі справленем чи радше поетичним перекладом тих пісень з церковно-народної макаронічної мови на чисто народну, а далі таким їх упорядкованем, щоби молитвослови ріжних видань були в тім згляді однакові.

Дай Боже, щоби своїм змістом прекрасний молитвослов о. Ів. Алексеви́ча появил ся як найскорше новим накладом, а певно-причинив би ся дуже много до підвесеня релігійности і духа молитви серед народу, чого Вспов. Автор так дуже собі бажає.
— о. М. Щепанюк.

ДОПИСИ.

Із записок.

Єще в маю, дня 21. в суботу, вибрав ся я був на храм до родини аж в Збаращину над російську границу. В неділю на храмі мав я нагоду стрінутися з сьвящениками тамошної околиці. Було і двох питомців, один наш, львівський, другий укінчений із станиславівської єпархії. Братя зійшли ся по обіді в огороді, — хто стояв, хто сидів то на стільцях, то на мураві. Пішла бесіда переважно на богословські і церковні теми. Порушало ся всілякі казуси з моральної, пасторальної і церковного права. Питомці шильно прислухували ся, брали участь в розмові. Опісля станиславівський питомець заявив одному сьвященикови, що єму дуже сподобала ся тема нашої розмови, та що він перший раз чує сего рода розмову між духовенством на празнику, бо де був, всюди мовило ся лиш про місцеві або личні справи, або бавлено ся пустими оповіданнями. Яке то поучаюче для нас спостереженє з сторони молодшого будучого собрата! Як то ми на наших сходиnah повинні уважати на наше поведене особливо супротив молодежи, щоби відтак не треба було соромити ся. А може случай хоче, що він мало в сьвященичих домах бував — та дай Боже, щоби здогад правдивий був.

Говорило ся о сїм то о тїм, зійшла бесіда і на мою церков. Я розповідав, як умів, дехто навіть зацікавив ся і приобіцяв приїхати подивити ся. Тамошні сьвященики розповідали, що і в них є досить нових церковей гарних, та що як раз всі мали недавно нагоду при спосібности соборчика оглянути сьвіжо помальшовану церков в Пальчинцях, в селі найдалше висуненім в Росію на північно-східнім кутику галицької границі. Всі хвалили маляра і єго роботу, і так мене зацікавили, що я набрав охоти оглянути сю церков. Один з присутних о. К. зараз заявив готовість, що мене завезе тамтуди і назначив мені на понеділок стрічу в себе. Користаючи з милої пропозиції ставив ся я в означеній годині в Клебанівці. Я знав вже давнійше, що в Збаращині остатними часами побудовано багато гарних нових церковей, тож дуже був рад, що їдучи до Пальчинець через кілька сїл буду мати нагоду помиянути на церквѣ, як також побачити сей граничний скравок нашої Галичини.

Переїхали ми за кілька годин одинацять сїл. Зараз за прилученою до Клебанівки Коршилівкою їхали ми майже весь час понад край границі Панорама раз враз змїнялась. Ліворуч минали ми наші села а праворуч російські. Ледви зникла нам з перед очей Клебанівска величава мурована церков (на мою гадку найкрасше і найчистійше зо-внї викінчена з усіх околичних церков), а вже перед нами також нова дочерна церков в

Коршилівці, менша від матерної Клебанівської, але подібної структури, крестообразна, з одною округлою банею, лиш тамта з тесаного каменя а ся з цегли. За хвильку показала ся російська церков в Волочисках з зеленою банею, відтак минули ми Скорики, переїхали попри тамошну деревляну стару церков і приїхали до Мединя. На горбочку над ставом в гарнім положеню новий парохіяльний дім, побудований заходом бл. п. о. Андреем Качалою, а побіч нова ще гарно удержана церков. За Медином вїздимо до Воробіївки, дочерну Мединя, і зараз на вступі в село красуєть ся невеличка мурована церковця. Недалеко видно ще другу мединьску прилучену Беньківці, з новою каплицею. Се все памятки душпастирської діяльности і жертволюбивости бл. п. о. Андрея Качали. Минаємо Воробіївку. Перед нами зза овиду висуваєть ся величаве село, а в нему видно аж три дома Божи. На переді церков з одною зеленою банею і високою дзвінницею, на ліво величава церков з п'ятьми банями, а ще дальше на ліво невеличкий храм з червоною черепяною кришою. Здивувало се мене, для чого в однім селі аж три церкви. Мій товариш поясняє мені, що ся церков, яку видко найблизше, се церков російська в селі Ожигівцях, яке колись з Токами творило одну громаду, а отся на ліво з п'ятьми банями се токівська, а сей храм з червоним дахом, се місцевий парохіяльний костел. Справді здалеку Токівська церков представляєть ся імпозантно, і колиб єї перенести до якого столичного міста, могла би безпечно бути архiereйскою катедрою. Вїздимо в село. Відносить ся зараз на вступі вражінє заможної, добре загосподарованої оселі. Обійстя гарні, достатні. Ідемо довгою улицею попри два ряди осель і виїздимо на широкий майдан. Праворуч майдану парохіяльна хата в дуже лихим стані, так само і господатекі парохіяльні будівлі, посередині майдану богослужевна мурована кашличка, а ліворуч величавий, з тесаного каменя, п'ятибанний храм. Дальше на ліво за углом церкви несміливо визирає невеличкий костел і мешканє латинського пароха. Ідемо до церкви. Місцевий душпастир о. Дм. Мігоцкий, повідомлений о нашім приїзді, приносить ключі. Входимо до середини — маленьке розчарованє. Та величава знадвору сьвятиня якось в середині далеко меншою видає ся. Мури дуже грубі забирають много місця. Перед нами новий іконостас, фундований місцевим господаром Гасаєм і єго жінкою, коштом 4.400 кор. І жертва фундаторів немала і іконостас новий ніби є, — щож з того, коли загальне вражінє некорисне. Зараз насуває ся гадка, як то недобре, що у нас в справі прикрашеня домів Божих як найширше посунена автономія. Всяка людина, що і понятя не має про стиль, про естетику і т. п. дає за добрі гроші роботу „артистови“, який про висше згадані речі ще менше має понятя, і виходить таке, як виїшло в Токах. Перед кількома роками поставлено там два бічні престоли з темнішого дерева, тепер доробляють іконостас з яснійшого, зовсім иншого стилю, в іконостасі уміщують спроваджені шабльонові образи з Рейхенав, — і видцеви в очи бють яскраві

червоної, сині то зелені плати апостольських хітонів. Але вже вінцем „артистичної цілості“ є над царськими вратами причіплена, з гіпсу зроблена, біла хустка з головою Спасителя. Се віроятно наслідок хустки св. Вероніки, але яким чином гіпсова плоскорізьба взяла ся на нашім деревлянім іконостасі се тайна „артисти“. З правого боку на стіні розвішена плащениця великих розмірів. Се оригінальна, гарна робота артиста маляра Демчука. Що правда, впадає в очі і до украшення церкви багато причиняють ся поміст з плиток шамотових. Та щож з того, коли бічні престоли і іконостас сильно обнижують вражінє краси самого храму. Коли додати до того здогад, що за яких пару літ прийде знов новий душпастир (бо там майже що року священники змінюють ся) і з яким знов иншого покрою „артистом“ сторгують мальованє стін, а той „носітель Вожої іскри“ замкне очі на твори своїх попередників і вималює знов щось нове, иншого — гарний гороскоп! Коли то ми діждемо ся тої постанови, щоби при кождім Ординаріяті була постійна артистична комісія, якій би при кождій роботі, чи будівлянній чи прикрашуваня церкви, треба було обовязково предкладати докладний план до затвердження, та щоби без одобрєня тої комісії не вільно було жадному душпастирови роботи чи в церкві чи коло церкви підпринимати?.. Тоді не тратили би на красі такі величаві храми, як приміром в Токах і не марнували би ся офіри парохіян, нераз з ущербком своїм і своїх несені.

Час тікає, перед нами єще далека дорога, треба Токи покинути і їхати далі. При виході з церкви зауважав я, що викрої між стінами, на яких спочивають бічні бані, могли би бути ширші, а церков зараз зискала би на красі і просторі в середині. На дворі єще раз приглядаємо ся на роботу муляреку і бляхарску. Мури солідні, так само викінченє самих вершків бань чисте, опрятне. Лиш сам дах бань побитий бляхою не дуже рівно і не дуже дбало. Робота негладка, бляха пігнута, ані рівнати сеї роботи з бляхарскою солідною роботою на клєбанівській церкві. Перед церквою лежить назвожений камінь. О. Мігоцкій (який в Токах кілька місяців) пояснює, що се матеріял на підмурованє опарканєня церкви. Хотять давати залізні штахети або сіткові. Звертаю увагу, що від відповідного викінченєня залежить і прикраса дому Божого.

Ідемо дальше. Минаємо Токи. Перед нами отвираеть ся новий краєвид, вже майже з усіх боків на кордонні поля і села, лиш перед очима виднієть ся остатній етап Галичини: Пальциці зі своєю новою церквою з трюма, майже однакової величини округлими банями. Ось і село. Переїздимо попри кілька хат і школу. Нараз широкий український майдан а на єго кінци церков. Недалеко коло церкви невеличке помешканє пароха о. Вол. Куницкого. Хата стара, але відновлена і гарно удержана. Є ї зільничок перед нею, маленький садок і нові білі штахети. В хаті не застаємо нічого, десь в огороді. Заки господарі дові-

дали ся о нашім приїзді, оглядаємо церков з надвору. Церков еше нова, добре утримана з вні. Лиш ті три бані зараз в очи впадають і мимохить насуваєть ся гадка, чи не краще було би з одною банею, тай чи не користнійше для самої церкви. Бані всі три великі і в наслідок сего надто стиснені. Отже і естетика через се шванкує, а ще більше се, що межі банями вузкі місця, там вода буде закапувати і не зможе скоро висихати. Через те буде множити ся вохкість і мур буде миршавіти. Надбігає о. господар, заїзнаємо ся, входимо до церкви. Всьо нове, іконостас солідної роботи фірми Шуплакевича і золоченя Вучка з Камінок, а мальоване іконостаса і стін Дідушенка, емігранта з закордонної України, який замешкав в Пальчиньцях. Середина церкви робить загально миле вражінє і користнійше як по наших церквах, помальованих всілякими нашими доморослими „артистами“, яких остатними часами намножило ся цілий легіон. Я ні маляр, ні артист і на всіх тонкостях штуки не розумію ся, а можу висказати лишень личне вражінє. Мальовило не шабльонове. Деякі образи навіть гарні. Особливо подобав ся мені в коцулі образ Бога-Отця і на лівій стіні напроти бічного престола образ стрічи воскресшого Спасителя з Марією Магдалиною, хоть загально сказавши, рисунок образів надто різкий. Головні стіни церкви удекоровані шістьма образами, які представляють шість днів створеня свѣта; над кождим відповідні написи з книги Витія. Се трошки може за монотонне, бо всюди та сама пігура Бога-Творця в виді сидячого старця. По цілій церкві в банях і склепленю аркад порозміщувані фігури старозавітних Патріархів, Пророків, але вони не видержані в византийськім стилю. Ориґінальні два образи, які мають представляти „Таинство Воплощенья“ і „Крестной жертвы“, а також нап্রেстьольний образ бічного вівтаря, що зображає Пресев. Тайну Евхаристії в старозавітних прообразах. Ще одна цікава річ. По обох боках іконостасу уставлені дві дубові, легко золочені катедри. Одна на право се сповідальниця, а друга ліворуч се проповідальниця. Се невідповідає обрялови, а мене навіть разило. Се ціле урядженє при мозайковій підлозі коштує около 11.000 корон.

Подякувавши господареві за інформації, пішли ми еше разом з ним на границу. Кількадесять кроків ходу сільською дорогою, а відтак греблею, на мочароватім торфовиску стоїть пальчинецький млин а за ним зараз і кінець нашого краю: розторощена чорно-жовта спорохніла рогачка а за нею кілька кроків два словни: желізний жовтий з орлом і з написом „K. k. österreichische Grenze des Königreichs Galizien“ і ч. 681, а на супротив него облізлий деревляний чорнобілий з російським орлом і ч. 680. Праворуч на торфовиску перекопанний рів, а ліворуч на зарослім ставі насаджений рядок вербини. Ось і вся границя — непроходима двер Матушки-Росії. Перед нами яких сто кроків касарня об'їзчиків, на право село Гавратин, на ліво містечко Білозірка. Під касарнею бачимо більше людей, пороз-

кладали ся на мураві. О. Куницький поясняє, що се прочани, котрі ідуть до Почаєва або вертають відтам, а по всіх касарнях спочивають і дістають то воду, то чай. Вертаємо, ще на хвилюк заходимо до П. П. Куницьких, а розпрощавшись з гостинними господарями ідемо далі до Кошляк, а взглядно другою дорогою на Кошляки вертаємо домів.

Дорога до Кошляк веде рівним степом, поміж чудові шпешниці і жита, позаду нас безконечна рівнина в Росію, а напереді невисокий горбок-вал, за яким Кошляки. Спускаємо ся з горба до села. Недавно огляданий краєвид засуваєть ся а перед нами отвираеть ся новий. Ліворуч села, через які їхали ми там, і другі, якими ще їхати маємо. Та зараз за сим валом вже всео пнакше. Рістня скупійша, збіжа менші, рідші, терен фалістий. Кошляки — село велике, видко також заможе, на лівому кінці видко парохіяльний латинський костел. Посередині села гарний величавий будинок місцевої чотироклясової школи, а недалеко ще величавійший, сьвіжо збудований двір не двір, палата не палата, замок не замок... се нове помешкане руского пароха. Будівля імпазантна, нігде в околици ні один двір дідица з нею рівнати ся не може. Ось думаю собі: раз собі руский сільський парох мешкає, як граф. Заглядаю по боках і шукаю, где тут відповідна церков до сеї палати. Розглядаю ся, шукаю, а вона перед мною. Старенька, деревляна, мохом обросла, столітня бабуся-церковця соромливо ховаєть ся межи тими двома палатами, школою і попівством. Не знати чи старенька ще довго буде соромити ся і животіти, заки зробить місце своїй величавій наслідниці, яка відповідати ме палаті пароха і школі? Але енергія пароха в коротці уеуне єї і поставивъ величавий храм!

Вже маємо минати Кошляки, а товариш дороги пригадує мені, що се не аби яке село, ба, се ще в додатку резиденция посла збараскої землі, господина Алексея Крисоватого. Далі довідую ся, що тут в мініатурі ціле пекло нашої Галичини. Є і трошки соціалістів і трошки радикалів і національ-демократи і з паном послом *grupa porządnych staro-rusinów* королівців, а при парохови горетка „прикарпатників“, тай польска парохія і учителі то вшехполяки, то Жиди то Русини. Чистий галицький рай! Бракує лиш станьчиків...

І знов горбок один і другий і ми в Гниличках, в історичній місцевости подвигів Наумовича, Деляскалі, Шпундра (ще жиючого) і т. п.*) На горбку знов величава мурована церков, до якої фундації княжим даром причинив ся місцевий господар Яворський. Не було часу спинювати ся і зайти до середини. Ся

*) Мемоходом примічу, що при кінці р. 1872 і з початком 1873 був я секретаром Наумовича, котрий на той час хорувал на запалене очий, — та всі кореспонденці і редакцію „Науки“ за него полагоджував. — Найбільше листів писав я до о. Гльвського з Камянок, о. Гальки з Дубовець і до Черкаского в Росії, пізвійше організатора Болгарії. — Авт.

церков була би далеко краша, якби мала лиш одну баню, як пр. Клебанівска або в сусідніх Гнилицях, а її творець-архітект не уважав відповідним примістити по боках (з переду і заду) головної бані, ще дві бляхою побиті баньки з помальованими на блясі червоною краскою фалшивими, бо тільки помальованими, віконцями. Якби тих баньок-причеп не було, церков зискала би много. Велика баня закінчена сліпою голосницею, також з помальованими на червоно віконцями, а сама єсть за низка. В'їздимо на повітовий гостинець що має лучити Збараж з Підволочисками і хоч вже перед кільканацятьми літами вибіг зі Збаража, ще не годен виміркувати чи за других кільканацять забіжить до Підволочиск. А се одинокий мурований гостинець, на якій збараска автономія здобула ся за цілий час конституційної ери! А комунікація в Збаражчині така фатальна, що як би не се, що від довшого часу нема дощу, то ми сеї дороги, яку нам сьогодні удало ся перебути за кілька годин, не перебули би і за тиждень а на місце в'їзду приїхала би хіба купка поломаних наших костей. Най-же жие рада повітова і всі її благодати!

Два кілометри гостинцем в'їздимо до столиці деканату, Нового-Села. Село невеличке, але вже инший его характер. Суд, уряд податковий, нотар, лікар, почта, аптика, шандарі, фінанц-вахи, тай найсимпатичнійший орган власти: здекутник. Перед кількома літами вибудовала місцева Польонія, як кажуть для 7½ душ, собі косяцолок. На другім кінци села їдемо по при церков. Видко, будівля старша, з тесового каменя, такаж сама і дзвіниця, що подобає на оборонну вежу. Стиль церкви не гарний, більше подобає на костел.

Сонце вже склонило ся на спочинок а ми ще домів мали з пів години їзди. Годї було задержувати ся, хоч мені жаль, бо довідую ся, що сю церков також недавно помалював той сам артист Дідушенко, якого роботу бачив в Пальчинцях. Та дарма, може колись иншим разом лучить ся нагода до сего. —
о. Євген Шухевич.

Реколенції Їх Преосвященства Д-ра Хомишина у Станиславові.

Почавши від 26 липня с. р. розпочались у Станиславові під проводом Іх Преосвященства Д-ра Хомишина реколекції для епархіяльного Духовенства. Усе духовенство поділено на 7 серій; а у кожій серії бере участь 70—80 священиків. Науки тривають несповна 5 днів і зачинають ся для кожної серії в понеділок вечером, а кінчать ся спільним свя. Причастієм у п'ятницю. В одних серіях Їх Преосвященство самі уділяють всі розважання денно по 5, а в других помагають Їм Всч. ОО. Василяни як: оо. Повх, Тиссовскій та інші.

А позаяк підписаний в д. 22—26 серпня мав нагоду бути на сих реколекціях, длятого бажає своїми вражіннями поділити ся з Впр. Читачами „Ниви“.

Вельми гарний обяв духового життя нашого Духовенства в сей звичай, який входить в житє у станиславівській дієцезії, а то, що усе Духовенство, цілий його загал, від часу до часу відбуває реколекції. Все майже Духовенство почавши від Впр. о. архіпревритера а скінчивши на наймолодшій сотрудику, усі Впр. оо. крилошани, декани, катехити, парохі, сотрудики—всі беруть участь. Не знаю, чи бракне на цілу дієцезію кільканадцять таких, що реколекцій не відправлять, але то хиба хорі.

Якийже то чудовий обяв духового життя! У Львові, коли тов. сьв. ап. Павла оголосить реколекції, то на 970 сьвящеників з'явить ся 40—50! А у Станиславові на 540 сьвящеників бракне 10—20, і то тільки таких, що не можуть прибути!

Що до сегорічних реколекцій, то кождий, що в них брав участь, зауважав, що подавані розмишленя та розважана були зовсім інші, як звичайно чуєть ся на реколекціях.

Дехто подумає собі, як можуть бути розмишленя інші від тих, які сьвяті Отці, аскети і провідники духовні уложили?

Правда, що підставні правди, а то: о цілі чоловіка, о цілі творів, о відверненю від ціли, о справедливости і милосердю Божім, ті мусять бути представлені і розважані у кождих реколекціях; одначе всі прочі розмишленя можуть бути, а навіль повинні бути актуальні, нові, з життя взяті, наколи они мають принести дійсний хосен для душі.

Такими новими і актуальними були знамениті розмишленя: о дарах сьв. Духа; як сьв. Дух длає в душі чоловіка? як перетворює душу?

О дарах сьв. Духа ми учили ся дещо на теології; може всего-на-всего одну годину слухали на сю тему викладів професорских і на тім скінчили ся всі студії над сими дарами. Наука про них лишила ся у неодного, як terra ignota.

А в розмишленях Їх Преосьвященства ми пізнали ясно, чим они є для душі? Подивляти треба було то всесторонне обрєблене і поглублене сих Божих правд, ту тонкість понять, легкість вислову, ту силу переконаня.

Возьмім примір. Що є дар побожності? Се видасть ся кождому так ясне і зрозуміле, що нема потреби над сим розводитись. Аж ту чувш в часі розмишленя, що побожність може бути трояка а се: 1) яко пієтизм, 2) яко моральна чеснота, 3) яко дар сьв. Духа. І доперва, яко дар сьв. Духа, побожність є правдивою побожністю і лежить у стислій звязи і лучности душі з Богом, яко найліпшим Отцем — не Творцем! — до котрого душа відносить ся з синівскою, дитячою, щирою, невинною, сьвятою любовою. А коли до того почувш примір а то, як одна проста селянка, прийшовши до Преосьвященного з великим жалюм оповідала, що нині багато є людий, що до Церкви ходити не хочуть, ані молити ся, ані Бога любити не хочуть, а оповідаючи се заливалась горячими слезами — то сей примір дає ясне понятє о правдивій побожності.

Так ясно і гарно були представлені інші розмишлення, пр. що є дар мудрости, розуму? або як сьв. Дух ділає в душі чоловіка? А вже чудове, вельми чудове було розмишлене пр. те, як сьв. Дух переображує душу чоловіка, в душу правдиво-Христову, котра пізнає Христа, розуміє Його науку, любить Його та стає ся образом і відбиткою самого Ісуса.

Ми сказали, що ті усі розважання були не тільки нові, але і актуальні. Актуальними були у всіх рефлексиях, у котрих була переведена відповідь на питанє: чи в нас є дух Христовий? А відтак еще більше у рефлексиях на питанє вайактуальнійше з найактуальнійших а то: що наше духовенство зробило та що робить для віри, для Церкви, для Христа, для народу?

І ту була знаменито переведена автокритика діяльности нашого духовенства.

Для народу на полях просьвітнім, економічним, політичним зробило духовенство дуже багато. Закладало і закладає читальні, удержує бурси, школи, гімназії, основує ріжчі спілки, каси, доми народні, крамниці і т. д.

Для інтелігенції сьвітської робить все, чого она забажає. Наколи Народний Комітет, Народна Рада, чи преса що рішить, то всі уважають за сьвятий обовязок приказати сповнити, хочби се вимагало найбільшого пожертвованя.

Але для віри, для піднесеня релігійного духа, для християньского осьвідомлення, для християньської акції мало-що робить; бо нарид пераз правд віри не знає; Божі правди але розуміє; а у великої частини наших людей еще повно забобонів. А що-до інтелігенції, то велика єї частина то самі завзяті вороги віри і катол. Церкви. А хтож сему винен у великій частині, як не духовенство?

Так отже для віри, для Церкви а тим самим для Христа не зробило духовенство того, що повинно було зробити силою свого званя. Духовенство наше саме в собі не з'організоване, в діяльности своїй не ясне, не здеклароване.

Виходить з сього, що духовенство на полях релігійнім, на полях віри не сповнило свого післанництва.

А сли оно не сповнило і не сповняє его еще нині, то допускаєть ся гріху проти Христа, проти Церкви, а злочину проти народу.

Во наколи вимагаєть ся від кожного не тільки стану, але кожної одиниці, кожного народу, щоб сповнила своє заданє; так зовсім справедливою і конечною річю є, щоб духовенство Христове сповнило передусім своє заданє, яке має, а то: проповідати все і всюди Христа, ширити і пропагувати в народі у інтелігенції християньські ідеї і засади. А оно дотепер сего не учинило.

Тому зовсім справедливо питає Їх Преосьвященство: Чи духовенство наше має дальше так поступати? Чи може дальше таке саме лишитись?

Ні! еще раз ні! Не може! не сьміє! не повинно!

І таку ставить дилемму нашому духовенству: або бути правдивими Христовими слугами і правдивими учителями народа, або перестати бути такими, якими є нині ті, що уважають, що вже все зробили, коли охрестили, звінчали, або поховали; — перестати бути кадильниками, крестильниками, вінчальниками, кропельниками, ховальниками.

Або бути правдивими Христовими священиками, або жадними і скинути реверенду!!!

Таких слів ніхто не сподівав ся!..

Але висказані в найбільшій одушевленню, здавались бути якби св. Духом подиктовані!.. Такі слова потраплять збудити із сну хочби не знати як твердого. І они збудили не одного в часі реколекцій а то тим більше, що майже в кождім розмишленю чув слова: „В Христі наша сила! В Христі наше спасенє! Дух Христовий нехай живе у нас і у нашім народі! Русь свята нехай буде не тільки з імени, але і в дійсносги свята!“ і т. д.

Але що правда, такі слова і такі рефлексії неодному не подобають ся і він закине Пресвященному, що „деспот“, що „не має такту“, висловлючись о декім з духовенства, що він „кадильник або кропильник“... і так неоден готов статись ворогом свого єпископа та побільшити число ворогуючих.

Ми питаємо однак, чи справедливе булоб те ворогованє декотрих священиків проти свого єпископа.

Гадаємо, що крайно несправедливе! Бо чиж може католич. єпископ, бачути зло, яке між народом ширить ся в дієцезії, замикаєти очи, щоб не бачити його?

Чиж не мусить силою свого посланництва виступити рішучо і отверто проти зла та ревно боронити справ віри і Церкви? Що за єпископ був би той, котрий би холоднокровно приглядає ся всему?

Чи ддятого „деспот“? Се не диспотизм, се совісне сповнюванє своїх обовязків! Хто назве лікаря деспотом за те, що він витинає боляк в хорім організмі?

Отверто кажемо, що ворогованє — еслиб воно було — проти єпископа станиславівського, булоб крайно несправедливе.

Бо треба придивитись добре тій праці Владики! От хочби невтомимій праці в часі реколекцій! Майже два місяці безнастанно проповідати по 5 разів денно; а що другий тиждень по 2 рази денно; відтак їздити по місіях; бути всюди на соборах деканальних; а притім всім провадити цілу дієцезію так, щоб о всім знати і самому майже все залагоджувати...

Питаємо: чи є причина до ворогованя? Ні! За таку працю повну посвяченя цінить ся людей! а се тим більше, що праця та видає вже гарні овочі.

Духовенство переймає ся духом Христовим, перемінюєть ся, перетворюєть ся, переобразовуєть ся; стаєть ся свідоме свого посланництва і ревне для справ Божих.

Передусім по кождих реколекціях число Христових св'ящеників росте, подвоює ся.

Був час, коли Владика станиславівський йшов одинцем! Нині вже ні! Пехай я буду песимістом найбільшим і скажу, що наколиб до тепер у цілій дієцезії мав Преосв'ящений не бікше як 100 ревних св'ящеників — що най зволють ласкаво простити мені Впр. Вс. Отці — бо не хочу нікого образити... то по сих реколекціях, число се певно, що потроїлось.. А еще одні такі реколекції, то весь загал духовенства буде славою і честью всего руско-католицького духовенства, бо яко свідоме свого післанництва і з'організоване стане готове до борби в обороні Христа і католицької Церкви.

Вкінци мусимо додати, що мовчане в часі реколекцій було так заховане, як рідко у котрих реколекціях лучаєть ся; лад, порядок і точність так гарні, що нічо лучшего бажати собі не можна. Увагу на себе звертало поведене питомців, котре було так миле і симпатичне, що честь приносять всім Впр. ОО. настоятелям, що так гарно їх провадять і виховують. — *Учасник.*

З І С Ъ В І Т А.

Огнище наукового руху богословского в Львові.

„Дотепер посв'ячували ся студиям теологічним також і на університетах лиш ті, що ладили ся в той спосіб до стану св'ященничого“, — так говорить між иньшими австр. міністер просвіти і віроісповідувань гр. Тун в своїм розпорядженю до університетів з дня 16-го вересня 1811 р.¹⁾ — „але не лиш дозволилим, противно, навіть пожаданим є, щоби на теологічні виклади учащали також і иньші слухачі, будьто такі, що не посв'ячують ся вправді станови св'ящ., але хочуть запізнати ся з науками богословскими, будьто такі, котрі суть вже св'ящениками, але хочуть здобути собі еще основнійше знане“. Така рада міністра. Тимчасом, якби на глум тим словам, ніхто зі слухачів першої категорії не лиш не учає на викладах теологічних, але що гірше, всі они старають ся усунути теологію з університетів, закидаючи єї брак характеру наукового, закидаючи єї брак свободи досліджуваня²⁾. Правда, багато причинили

¹⁾ Zbiór ustaw uniwersytetskich, Lwów 1903. стор. 43.

²⁾ Порівн. „Нива“ 1910 ч. 2. стор. 47 сл.

ся до обоятности тої, посуненої вже навіть до ворожнечі, інди-ферентизм релігійний і упереджене — іменно, що католицький учений мусить бути зараз наємником в службі своїй віри, — як то висловив ся кардинал Mercier³⁾ — що наука в руках католицького ученого се лиш оружие до оборони релігії, що дальше католицький учений мусить в своїх досліджуваннях вязати ся догмами віри, одним словом, щоби лишити ся вірним своїй Церкві, мусить відмовити собі тої приемности плекати науку для науки; — однак на жаль не суть ту без вини і самі католики, які не уміли використати належно тих скарбів, які лишила їм минувшина, які не з'уміли ужити їх так, щоби позискати собі як найбільше прихлонників і між ляїками.

Зрозумів се добре папа Лев XIII; доказом сего велике діло, яке лишив на тім поли в спадщині по Собі: філософічний інститут в Льованні (Louvain Бельгія)⁴⁾. Перейдім вперед генезу його повстання, а опісля пригляньмо ся його устови і методі научаня.

I. Повстанє Інституту.

Як зазначив я вище, льованьський інститут се діло папи Льва XIII. 4 вересня 1879 р. видав сей Сьвятійший Отець енцикліку „Aeterni Patris“. Виходячи з заложеня, що теперішнє нездорове розмноженє ся найріжнородніших, виключаючих себе взаємно філософічних систем се наслідки філософованя без огляду на правди віри (*philosophandi citra quempiem respectum ad fidem*), старає ся подати на се средство зарадче. Іменно, сягнувши до скарбниці, переданої Собі минувшими віками, поручає філософію схолястичну, а спеціально філософію сьв. Томи з Аквіну. Однак, щоби случайно не ужито того средства невластиво, що могло би місто уздоровлення відносин, принести їх погіршенє, подає папа дальше спосіб ужитя. Мов лікар приписує лікарство схорованій людскости — іменно поручає вправді старинну філософію схолястичну, але убрану в нову одіж, приказує „*vetera novis augere et perficere*“. Тим застеріг ся вже наперед перед двома скрайними напрямями: одним консервувати лиш то, що лишила минувшина, — другим: відкинути абсолютно все з попередних віків яко перестаріле, нездале. Так само звертає увагу на самостійність філософії, радить трактувати її як особну дисципліну після її власних принципів і методи. „*In iis autem capitibus doctrinarum, quae percipere humana intelligentia naturaliter potest,*

³⁾ Rapport sur les Etudes superieures de philosophie p. 9. в книжці: De Wulf. Introduction a la Philosophie Neo-Scholastique, Louvain 1904. стор. 254.

⁴⁾ Dr. Emanuel Prünc: Das Philosophische Institut der Universität Löven; Theologia, und Glaube (Ztschft für den kath. Klerus) Paderborn 1909; 8 зом. 634 f. Dr. Arnold Rademacher: Die Löwener Neoscholastische Schule, ihre Entstehung, Organisation und wissenschaftliche Methode l. c. 1 зом. 14 сл.

aequum plane est sua methodo suisque principiis, uti philosophiam". Се була перша цеголка, якою папа Лев XIII. дав початок розростаючій ся нині що-раз більше будові — Інституту фільзофічному в Львованні. Безпосередним товчком створеня того огнища відновленого сфолястицизму було брєве того самого папи, вислане в рік пізнійше до єпископів Бельгії з зазивом основаня на існуючім вже тоді католицькім університеті в Львованні спеціальної катедри для томістичної фільзофії. Єпископи прийняли зазив той з одушевленем і вже по двох роках 1882 р. віддали нову катедру канонікови (нинішньому кардиналови) Д-рови Mercier, який від 5-ох літ був доцентом фільзофії в семинари духовнім в Mecheln. Сей чоловік був власно тим, що з'умів поняти інтенції великого папи, що з'умів пляни Ёго перевести в жите.

Таким способом розпочала своє існуванє львованська неохоястична школа, так названа в протівенстві до неотомістичної школи в Римі, яка в протівенстві до першої зачала управляти строгу середновічну схоластику, в дусі зовсім чужім нинішній добі. На оден і той самий поклик піднесли ся два табори, але з вруч протівними програмами: для одних стануло кличем: Тома се границя знаня, поза котру не можна переступити, для других станули девізою слова історика Ehrhard-a: „Thomas soll nur ein Leuchtturm sein und nicht ein Grenzstein“. Одні огранічили ся на невільничім придержуваню ся принципів одного чоловіка (св. Томи), другі взяли собі за ціль піднести схоластику понад особи, які могли бути авторами даного систему, однак не виключають дальшого його розвою. І підчас коли римські Томісти відновили схоластику, але так, що она приступна лиш кругам, зістаючим в безпосередній звязи з Церквою, то Томісти львованські з'уміли попровадити справу так, що позискали для схоластики ляків, що схолястицизм, яко фільзофічний систем позискав поважанє у ворогів, а довіре і вплив у приклонників. „Оба ті напрями суть консервативні“ — пише Wulf. професор інститута⁵⁾ — „лиш в тім їх ріжниця, що оден (томісти римські) напрям уміє ліпше „консервувати“ старину через то, що старанно береже єї перед зіткненем з новими напрямими, підчас коли другий переконаний о побідоносній силі минувшини, втягає єї до борби, щоби в той спосіб дати єї (минувшині) спосібність оказати ся одинокою найліпшою системою. Той напрям живе пересьвідченем, що побідником ввійде до Риму не Помней, що лишає ся при домашних Пенатах (томістика римска), але Цезар, що тимчасом поборов весь сьвіт“. (схолястика в новій одежі, формі).

Так повимаючи замірену папою віднову схолястицизму, приступив Dr Mercier до виповнення задачі, порученої собі бельгійским єпископатом. Покінчивши вперед студії природничі в Парижи, яким посьвятив ся був безпосередно перед обнятем

⁵⁾ De Wulf. Introduction... etc. стор. 264.

повіреної собі катедри, зачав викладати з початку аж до р. 1890 по дві години тижнево. Крім викладів була тижнево одна година дискусії, рід наших семінарів.

В 1888 р. видав папа Лев XIII. нове порученє до бельгійського архієпископа — кардина Goossens з Mecheln — іменно, щоби урядив кілька катедр з ріжних ділів філософії, і в той спосіб щоби урядив особній, спеціальній інститут для томістичної філософії. Щоби усунути перелони фінансові, фундував папа 1889 р. 150.000 франків, так, що 1890 р. діло було готове: отворено інститут, названий по воли папи „Школа св. Томи з Аквіну“. (Institut superieur de Philosophie). Провідником—директором Інституту зістав Mercier.

Ту раз на завсїгди мало залишити ся старинне понятє висшого закладу наукового, яко „universitas omnium scientiarum“. Се понятє перестаріле і се чув Mercier. Він бачив, що поле людского знаня за обширне, щоби мож обняти його нараз; поділ праці оказав ся konieczним. Розуміє ся, мусів то бути поділ шляховий, розумний, такий, щоби дійно оказав ся практичним, а таким є безперечно поділ такий, який існує між функціями поодиноких частій організму. Там праця поодиноких клітин служить одній цілі, добру всего організму, аналогічно отже здобутки в поодиноких галузях знаня мусять бути в лучности з загалом знаня. І дійсно, такого поділу ужив Інститут Mercier-a. Він рішив ся раз на все зірвати з перероблюванем перестарілих і мало вартних формулок, або з конструюванем принципів „a priori“, без огляду на досвід, а поставив собі за задачу поступати дорогою аналітичною, іменно з поодиноких досвідчень через всесторонне їх слідженє до системи філософичної, коротко сказавши, рішив ся застосовувати в студиях філософичних методу експериментальну.

В той спосіб і з таким (в загальних чертах поданим) планом повсталій Інститут має на університеті в Львованні характер особного факультету з своїм директором, рівноважним з деканами прочих виділів.

Від самого початку свого існування тішить ся та школа спеціальною опікою Риму, бо і якжеж інакше могло би бути, прецінь она ділом папи Льва XIII. 17 марта 1894 надав єї папа Лев XIII право промувати до ріжних академічних відностей, чим причинив ся до піднесеня поваги внїшної Інститута. Так само опікує ся львованським огнищем теперішній папа Пій X. Доказом сего факт, що підніс D-га Mercier а вперед до відности архієпископа Mecheln, а незадовго і до кардинальства.

II. Організація Інституту⁶⁾.

Як зазначив я вище, гадку і план основаня Інституту піддав, а й попер матеріяльно папа Лев XIII. Устрій свій вну-

⁶⁾ Обширно подає Dr. August Pelzer (бувший вихованок Інститута) L' Institut superieur de Philosophie à l' Université catholique de Louvain (1890—1894) Louvain 1904; також: Вступ до німецького перекладу психології D-га Mercier-a — von Habrich Kempten, Kösel 1906/7.

трішній знова завдячує Інституту своєму першому директорови Д-рови Мерсієр. Відповідно до плану: зірвати з усяким формальним спекулятивізмом, мусів уложити ся і порядок наук. Який то порядок, хочемо низше подати.

Цілі студії філософічні в Інституті розложені суть на 3 роки. Курси знова ділять ся на спеціальні і загальні. Загальні обнимають: філософію свв. Томи в цілости, історію філософії і науки природничі, о скілько они в звязи з філософією. До них обовязані всі, котрі студіюють в Інституті. — Курси спеціальні обнимають дві часті, з котрих перша містить в собі вишу математику і науки природничі, яко помічні науки філософії, о скілько, розуміє ся, не були они вже предметом загальних курсів; друга група обнимає науки суспільні і політичні.

Матерія наук філософічних поділена зі взгляду на три групи явищ, підпадаючих безпосередно під обсервацію, на космологію, психологію і етику, через що обнятий є загал вселенної, в якій дійсно побіч матерії і духа, який дає жите, знаходимо явища морального порядку, які нормують відношенє матерії до духа. Поза тими головними предметами уділяє ся передтм відомостий з лбогіки, метафізики загальної, теодіцеї та історії філософії. Відношенє наук філософічних до наук помічних унормоване в той спосіб, що принципи кожного ділу філософічного суть висновками дослідів в поодиноких галузях наук помічних. На тій отже основі получена космологія (філософія матерії) з фізикою, хемією, мінералогією, кристалографією, вишою математикою; психологія (філософія жита) получена з біологією, ембриологією, ботанікою і зоологією; вкінци філософія моралі (етика) получена є з правом природним, приватним і державним. Доповненем тих студій теоретичних суть тижднєві сталі конференції о католицьких догмах, о найновіших філософах, дальше виклади з кримінальної антропології, вкінци відомости з історії філософії і соціології.

Попри теорию не забувають ту на практику. В спеціальних лабораториях для хемії і психо-фізіології відбувають ся стало досліді; так само уладжує ся ту два рази в тиждни диспута, крім того відбувають ся виклади суспільно-філософічні. В семинариях і лабораториях праця відбуває ся все під доглядом фахових професорів, які ознакомлюють студентів з найновішими средствами і методами, які впроваджують їх в наукову працю. Пробами такої праці се розвідки і монографії семинарїї.

До помічних средств наукових належить попри згадані лабораторії богата бібліотека і дуже обширний картковий каталог, який обіймає всі публікації, принайменьше від 1895 р. Праця вихованків Інституту не кінчить ся на праці в обрубї лиш Інститута. Противно, існує спеціальний союз давних елевів, якого члени дають що місяця реферати, котрі опісля виходять в органі Інститута, кварталнику „Revue Neoscholastique“. Крім того існує еще товариство науково-філософічне

(Société philosophique des étudiants) з двома відділами чисто-філософським і національно-економічним. Засідання того товариства відбуваються щотижня під проводом фахового професора. Реферати, по котрих слідує дискусія, можуть мати в тім товаристві члени, або і гості.

На тім не кінчить ся діяльність Інститута. Він постарав ся також о то, щоби по думці папи Льва XIII. розбудити заінтересоване для християнської філософії і між широкими верствами інтелігенції. В зимі 1901 р. зазвано т. з. Extension universitaire catholique (рід комітетів для устроювання популярно научних викладів). По поодиноких містах Бельгії завязали ся такі комітети льокальні, які дбають о то, щоби професори Інститута, або его ученики, або й иньші учені давали реферати з царини філософії, природничих наук, з наук суспільних, історії і штуки.

Як бачимо, діяльність Інститута дуже велика і широка, однак не опирала би ся она на трівких підставах, якби не було запевнене, що нові сили раз-враз будуть напливати і піддержувати розпочату працю. І під тим зглядом запевнив папа Лев XIII. будучність Інститута: щоби дати спосібність богословам користати з него, заложив в р. 1892 семинар для бельгійських теологів під своєю назвою. В 1903 р. було в нім 58 питомців; они студіюють філософію 3 або 4 роки, описля теологію або на університеті в Львованні, або в семинарі генеральнім (Grand Seminaire). Богато вертає еще по богословію, щоби студіювати дальше філософію, або природничі науки; много з них кінчить студії докторатом, на який складає ся письменна диссертація і устный іспит з 3 річного курсу загального. Попри богословів кінчить свої студія в льованьскім інституті багато професорів бельгійських університетів, урядників державних і дипломатів, з чого можна заключати, що Інститут тішить ся великою популярністю. Так само студіюють ту богослови з різних сторін світа, по найбільшій часті романьскі народности. Одною з висших почесностей, якою наділяє Інститут се титул egrège, рід титулу „професора почесного“. Его може одержати той, що видасть наукову працю, а крім того публично оборонить (50 тез⁷⁾.

На згадку заслугують також видавництва Інститута, яких від р. 1894 існує вже тільки, що становлять осібну бібліотеку. Декотрі з них, передовсім праці кардинала Mercier-a, переведено на різні мови. По при то виходить що кварталу часопись Revue Neo-Scholastique з довгими статями, відомостями про біжучі справи Інститута, рецензіями і всею філософською літературою за біжучий квартал; дальше два місячники: Revue

⁷⁾ З нагоди 75-літнього ювілею існування католицького університету в Львованні, який обходжено 1909 р., іменував Інститут таким „agrege“ славного ученого Д-ра Константина Гутберлета, професора теології в Фульзі.

socialie catholique і *Revue catholique de droit*, перший з обсягу наук суспільно-економічних, другий з обсягу наук правничих.

Таким способом утворений Інститут тішить ся симпатією цілого світа, якої вискази можна знайти в пресі. Дійшло навіть до того, що пр. французька часопись „*Revue de Philosophie*“ або фльоренцка „*Rivista di philosophia Neo Scolastica*“ переняли собі на власність програму кардинала D-га Mercier-a, іменно: єднати погляди старі з новими і в той спосіб відновлену схоластику пропагувати по цілім світі. Або уживши слів иньших⁸⁾, рішили ся: „...die gesunden philosophischen Geister zu einigen auf dem fruchtbaren und sicheren Boden der scholastischen Philosophie und dadurch der scholastischen Philosophie selber Anerkennung zu schaffen“... Так само перевели декотрі духовні семінарії у Франції реорганізацію студій фільзофії цілком на взір школи льованської.

Все таки не бракує противників. Се й впрочім цілком природне, що кожда річ, хотяйби і найліпша, має попри своїх прихильників також і ворогів. І так одні оказували своє невдоволенє з тої причини, що програма кардинала D-га Mercier-a видала ся їм впрот противною інтенціям папи Льва XIII. Они уважали єї за подоптанє всего того, що передала старинність, за небезпечне пактованє з ворогами Церкви, що більше, посунули ся так далеко, що організаторови Інститута закинули непослух і випаченє замірів Апостольскої Столиці. На щастє були то лиш поодинокі голоси, а й они устали, відколи світ наочно переконав ся о опіці і прихильности Риму для Інститута. Другим знова видала ся та реформа схоластицизму безпредметовою. Они виходили з принципу, що абсолютно неможливою річю переціпити схоластику, перестарілу християнську фільзофію на терен нових віків. Розуміє ся, що суть то принципіальні вороги Церкви: монїсти і пантеїсти передовєїм, тому й осуд їх не є безсторонний.

Оба сі напрями скрайні; їм не знана „*aurea mediocritas*“, якої уособленем неначе є школа в Льованні; тому цілком зрозуміим є їх негодованє. Щоби переконати ся о його безпідставности, будемо старати ся в дальшій части представити, в чім властиво полягає нео-схоластика, або иньшими словами, яка є метода научаня в Інституті в Льованні.

(Конець буде).

⁸⁾ *Philosophisches Jahrbuch*, Bd. XXII, Heft 4, Fulda 1909, 525.

ВСЯЧИНА.

Конгрегация свв. Тайн в справі сповіди і причастія дітей.

Acta apost. Sedis ч. 39. оповіщують важні зарядження Конгрегациі свв. Тайн в справі сповіди і причастія дітей:

1. Віком, від якого почавши діти приступати муть до сповіди і причастія, єсть менше-більше семи й рік; від того часу тяжить на них подвійне з'обовязане приймања тих свв. Тайн.

2. До першої сповіди і першого причастія не є конче потрібно знати докладно всю христ. науку; однак пізнійше обовязані сьуть діти — відповідно до своїх спосібностей — набути собі поступенно всі відомости катехізму.

3. Щоби дитина могла приступити до першого причастія і з належатою почитатию прийняти тіло і кров Господа, потрібно їй відповідно знати найконечнійші тайни віри (*mysteria necessaria necessitate medii*) та вміти розріжнити евхаристийний корм від звичайної страви.

4. Обовязок сповіди і причастія, ярий тяжить на дітях, вяже також і тих, що ними опікують ся: родичів, сповідника, учителя пароха. Після катехізму римского, до першого св. причастія має привести дитину батько або его заступник.

5. Парохи повинні старати ся урядити раз або й білше разів в році для дітей загальне, святоче причастіє, до якого приступалиб не лиш ті, що перший раз мають прийняти сью свв. Тайну, але й такі, що вже раз єї прийняли. Перед таким загальним причастієм має мати місце кількодневе приготоване і обучене.

6. Ті, котрі відповідають за виховане дітей, повинні усильно старати ся, щоби діти по прийнятю першого свв. причастія приступали як найчастійше, навіть щоденно до свв. стола, — бо того бажає собі Христос і Церков. Повинні рівнож дбати о належите обучене дітей в христ. вірі.

7. Де є непохвальний звичай не допускати дітей до сповіди, хотяй тії тїшать ся вже уживанєм розуму, або не уділяти їм розрїшення, там Ординаріяти повинні старати ся о цілковите его викорінене.

8. Так само непохвальним і осудимим є звичай відмовляти дітям, хотяй дійшли вже до розуму, свв. Напутіє і Єлеопомазаня. Ординаріяти повинні й сему протиділати.

Всі ті постанови одобрих і потвердив Его Сьв. Пій X. на авдієнції дня 7. серпня с. р. і рішив, щоб їх подати до відома не лиш парохам і клирови, але й вірним; в тій ціли мають бути відчитувані по церквах рік-річно около Великодня в зрозумілій для народу мові. Ординаріятиж у своїх пятнадцятих дієцезальних звігах мають здавати справу, чи і як ті постанови в їх епархіях заковують ся.

Адміністративне усуненє парохів.

До тепер, як відомо, канонічно інституовані парохі були на своїх парохіях майже незрушима (*inamovibiles*); новий папський декрет (гл. „Acta apost. Sedis“ з дня 31. серпня с. р.), який сейчас входить в жите, змінює сю справу цілковито. Він постановляє, що єпископ буде міг від тепер без канон. процесів і без давних, скомплікованих нераз формальностей правних, лише в адміністративній дорозі усунути пароха із заниманої парохії в дев'ять слідуєчих случаях :

- в разі лікарем ствердженого помішаня ума ;
- в разі браку досвідю і знаня ;
- в разі уломностей тіла і слабостей, які нездібним роблять пароха до повнення свого уряду ;
- в разі неприхильности народу, хоч незаслуженої і не загальної, але такої, що унеможливає душпастирську діяльність ;
- в разі утрати доброї слави між чесними і поважними людьми ;
- в разі якоїсь тайної провини, яка однак могла би згіршити вірних, колиб вийшла на яву ;
- в разі кепского завідуваня церковним майном ;
- в разі занедбаня обовязків і то мимо упімнень : уділюваня сьв. Тайн, катехізації, проповідий, резиденції (перебуванє в парохії) ;
- в разі непослуху взглядом єпископа у важних справах.

Адміністративне се поступованє декрет нормує так : вперід звизає єпископ пароха, щоб уступив з парохії ; колиж той не схоче, єпископ в трійку з двома екзамінаторами, розглянувши справу, рішає єго усуненє більшостю (2) голосів. Проти рішеня парох може апелювати — у своєж єпископа ; тоді прибирає єпископ двох конзульторів — і більшостю голосів западає децизия.

Декрет, як сказано, сейчас починає обовязувати, тому єпископи повинні — після декрету — як найскорше заіменувати у своїх дієцезиях згаданих екзамінаторів і конзульторів. Сам-же декрет — се твір комісії кондифікаційної канонічного права, переглянений і апробований конгрегацією консисторскою.

Біблійна комісія в справі автора псалмів і часу їх написаня.

По декреті в справі історичного хараєтеру трох перших глав книги Битія (гл. »Нива« с. р. ч. VII, стор. 210—211), видала Біблійна комісія другий, не неньше важний декрет, в яким відповідає на питання що до автора псалмів і часу їх уложєня :

Пит. 1. Чи вискази »Псалми Давида«, »Імни Давида«, Книга псалмів Давида«, яких уживають старі кодекси і собори на означенє старозавітної книги, що містить в собі 150 псалмів, як також погляди більшости сьв. Отців і Учителів Церкви, які уважали Давида за автора поодиноких псалмів, — треба так розуміти, що Давид є дійсним автором всіх псалмів?

Відп. Ні.

Пит. 2. Чи зі згідности єврейського тексту з грецьким александрийським текстом і з другими старинними переводами можна заключати, що написи псалмів в єврейськiм текстi суть давнiйшi вiд т. зв. переводу LXX, проте походять если не вiд самих авторiв, то бодай вiд давного жидiвського переданя?

Вiдп.: Так.

Пит. 3. Чи можна сумнiвати ся о вiрности тих написiв, свiдоцтв жидiвського переданя, коли проти їх вiрности не має ся достаточного доказу?

Вiдп.: Нi.

Пит. 4. Чи в виду не рiдких свiдоцтв св. письма о природних дарованях Давида, котрi при укладаню релiгiйних пiсень ще й просьвiчуванi бували Духом Св., в виду всiх установ Давида що до богослужбних свiвiв, дальше в виду того, що так Ст. як i Нов. Завiт а й самi написи псалмiв вказують на него як автора, вкiнци в виду згiдности в тiм зглядi Жидiв, Отцiв i Учителiв Церкви — чи можна оправдано i розумно твердити, що Давид не брав головної участи в укладаню псалмiв, або що вiн уложив лиш деякi псалми?

Вiдп.: Нi — що до обох питань.

Пит. 5. Чи можна перечити походжене вiд Давида особливо тих псалмiв, котрi i в Ст. i в Нов. Завiтi виразно пiд его iменем цитують ся, як псал. 2: »Вскую шаташася языцы«, псал. 15. »Сохрани мя, Господи«, псал. 17: Возлюблю Тя Господи, крiпость моя«, псал. 31: »Блаженни, ихже оставишася беззаконiя«, псал. 68: »Спаси мя Боже« псал. 109 »Рече Господь Господеви моему?»

Вiдп.: Нi.

Пит. 6. Чи можна прийняти погляд тих, котрi удержують, що в Псалтири єсть декiлька псалмiв — чи то Давидових, чи иншого походження, — якi задля лiтературних або музикальних згладiв або через поспiх переписчикiв, або iзза инших незнаних причин зiстали роздiленi а кiлька, або злученi в одно? Так само чи можна прийняти, що деякi псалми, як пр. »По милуй мя, Боже длятого, щоб красше вiдповiдали рiзним обставинам та свiятam жидiвського народу, були незначно переробленi через випуски або вставки сего чи того стиха, однак безущербку вдихновеня цiлого тексту?

Вiдп.: Так — на оба питаня.

Пит. 7. Чи можна спокiйно держати ся гадки тих нових аксегетiв, котрi опираючи ся лиш на внутрiшник доказам, або на неслухним пояснюваню св. тексту, старають ся доказати, що немале число псалмiв повстало доперва по Ездри i Неемiї, а навiть в часi Макавейв?

Вiдп.: Нi.

Пит. 8. Чи йдучи за свiдоцтвом новозавiтних св. книг, за згодою св. Отцiв, а навiть за признанем жидiвських писателiв, належить уважати за пророчi i месiянськi тi псалми, котрi пред-

скажуть о приході, о царстві, о священстві, о муках, о смерті і о воскресеню Освободителя і чи проте належить відкинути гадку тих, котрі перекручують пророчий і мессіяньський змісл, огранічаючи ті пророцтва о Христі лиш на будучу долю вибраного народу?

Так — на оба запити.

Ті відповіді одобрив Свят. Отець на авдієнції дня 1 мая, с. р.

Рішення Біблійної комісії обов'язують в совісті так само, як рішення, потверджені Папою, св. Конгрегацій: під грозою тяжкого гріху не можна їх ні устно ні письменно поборювати. («Motuprogio» Пія X, з дня 18 падолиста 1907.)

Запит в справі колпаків при Сл. Б.)*

Послїдний Синод провінціональний порішив завести в нашім обряді колпаки і при Службі Божій. Впраді Митрополит Куїловський довірочним письмом заявив ся за тим, щоби при Службі Божій не уживати колпака, але коли сю справу піднесено на Соборі Львівскім, так стало, що Синод провінціональний стоїть висше понад гадки поодиноких єпископів — ergo колпаки належить і при Службі Б. уживати і для однообразности в обряді не вільно нікому інакше поступати.

Недавно в однім з повітових міст відбував ся єрейський похорон, на який з'їхало ся духовенство і з подальших сторін. На Службу Божу зладив ся і оден з дальших священників і то з колпаком. Місцевий парох посеред проскомидії приступив до приготовляючого ся священника і зажадав, щоби тойже відложив колпак, бо, мовляв, «у нас так не уживає ся». Мимо того священник тримаючи ся рішень Синодів вийшов на Сл. Б. з колпаком, — а наслідком сего було велике обуренє у деяких священників на молодшого Собрата, що посмїв уживаючи колпака, нарушити деканальну «однообразність». Чи справді? — о. Т. Ц.

Quae se ignorantia an mala voluntas?

1.) Моральна католицької Церкви учить, що за усопших невірних, еретиків, схизматиків, відступників не вільно католицькому священникови правити Служби Божої, за живих хіба лишень в тім наміреню, щоби навернули ся до католицької Церкви. Сумної пам'яті о. Наумович єсть апостатом і то формальним, а тим самим католицькому священникови не вільно за него правити Служби Божої ані приватно ані публично в імені Церкви. А якже се назвати, що декотрі «руські» отці правлять за бл. п. Іоана Наумовича Службу Божу і то публично во «услышаніє» цілого народа? Я сам був сего свідком. На загальних зборах Общества Качковського згадували целєбруючі священники в екстеніях і в великім обході бл. п. Іоана. Стоячий побіч мене старший священник звер-

*) О авторитетну відповідь на сей запит постараємо ся пізнійше.
— Ред.

нув ся до мене і сказав шепотом: »А прецінь католицькому сьвященникови не вільно правити за Наумовича Служби Божої«-

2) На посаді, котру тепер займаю, повимазований у всіх літургічних книгах сьв. Йосафат. Здивувало се мене, тож поспитав я церковних провізорів, хто се зробив? Відповіли, що старенький »єґомость«, мій попередник. »Они ніколи не згадували сьв. Йосафата в відправі, казали, що се жаден сьвятий, і тому его повимазували«. Згаданими літургічними книгами міг-бим кождому служити. »Високопреподобний Отче Добродію, скажіть, як назвати таке Ваше поступоване! Не дивуюсь, що Ваші одномишленники обурили ся і вийшли з церкви, коли я читав посланіє Високопресьвященного о схизматичкій агітації та згадав о сьв. Йосафаті!«
— о. К. з К.

Пригадка в справі писаня руских імен.

Польонізаційна фалія на наш край і нарід, язик та обряд відома не від нині. Всюди она нахабно лізе, пхає ся а наш Русин спить, не чує — та ворога своєю кровцею годує. Таж відомі переходи та відпекуване ся батьківської мови і обряду у наших менших братів, а в дечім може і старший брат руку до сего прикладає.

Маю на гадці маленькі факти, маленькі але як болючі. Сьвященики наші провадять і пишуть книги метрикальні, але як? Пишуть але ріжно, і то так, що потому покликані і непокликані духи велють: пиши так, як ми хочемо. Писе наш парох по руски Стефан Климиць а по латині толкує St. Klimciów, Настя Воробець — Anasth. Worobiec, Іван Налезитий — Joh Naleztyu. І шож з того виходить? Шчо уряди парох. дістають урядові порученя на спростованя »з покликком на рескрипт« ішли: Klimciów а не Klymciw, Worobiec а не Worobeć, Wilk а не Wowk, Naleztyu а не Naleztyuj, — а то тому, бо ти сам єрею так був написав.

Чи в латиньскім язичі, наколи вже ним метрики пишуть ся, бракує букв, шоби не можна було написати Івана Вовка, Климицьова та Налезитого? Остаточо зазичити ся, але »писав як звав«. Тож увага! бо діждете ся, що за день за два пан староста скаже вичеркнути і то Вам самим з книг Ваших Joannes, Mathaeus, а перехрестить на Яна, Масієја — і тоді будете безрадни. — *Wasyl Łys а не Basilius Lis.*

Поматка бібліографічна.

В католицкій книгарни Herder, Wien I, Wollzeile 33. можна дістати і новійші діла богословскі і давнійші. Налезить зажадати каталоґів, котрих много і безплатно прише книгарня кождому сьвященникови; она єсть також видавничою фірмою (Verlagshandlung Herders zu Freiburg im Breisgau). У Відни дістане в тій книгарни за 5 марок (6 кор.) знамените діло славного католицького каноніста Верінґа (Vering) „Lehrbuch des kathol. orient. u. protest. Kirchenrechts mit Rücksicht auf Deutschl. Oesterr. u. Schweiz“. Ціна повис-

ша єсть знижена, бо тоє діло має в третім виданю 1.048 сторін вісімки. Др Верінг, щирий католик, був проф. універс. в Чернівцях, потім в Празі; редагував „Archiv für das kathol. Kirchenrecht“. Авторитет в праві церковнім! — *о. Йос. Ганк.*

Надіслане.

До фірми заведеня вітражів і мозаїк Вп. п. С. Т. Желеньского в Кракові, ул. Свобода ч. 2.

Замовлені для Підберезецької церкви два вітражі до вікон в пресвитерії, проєктовані артистом п. Модестом Сосенком, загално дуже сподобали ся, виконані зовсім поправно після взору і тому мило мені на сім місци виразити ш. фірмі мою подяку і повне признанє, а загалови нашого Всч. Духовенства поручаю отсю солидну фірму до евентуальних замовлень як найгорячийше.

З поважанем

о. Евген Шухевич, гр. кат. парох в Підберезцях, п. Винники коло Львова.

Хто з ВЧ. ОО. мав би у себе річники »Міссіонара« 3, 6, 9, а скотів би продати мені, зволить за посліплатою мені їх присяти. —
Теодор Цегельский, парох в Струсові.

Від Адміністрації.

Пригадуємо нашим Вп. Предплатникам, що третій квартал на укінченю, що й кінець року наближає ся. Тому просимо дуже о ласкаве вирівнанє залеглої предплати.

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає

о. Олександр Малицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефца.

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути ліуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Русі Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до нового декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Шурат: Поезія в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Шурат: Із студій над почаївським „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважання о терніях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о. Є. Гузар: Розважання о терніях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волянський: Аполюгетично-соціальна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Колто Щадницї
почтової 25.361.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будиноків, збіжя і знарядів господарских від шкідливого вогню під користними умовами,
числить умірновані премії за обезпеченя,
ліквідує шкоди безплатно по пожарі,
уділяє обезпеченим членам з річної надвижки звороту.

За р. 1909 припадає на користь членів зворот 10%.

Поліси „Дністра“ приймає при позичках Банк Красвий у Львові і в Чернівцях, Галицька Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ошадности.

Через „Дністер“ можна асигуровати ся на житє в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють агенції „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о агенцію приймають ся тільки з таких громад, где ще не робить иньший агент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ ^{31/12} 1909 виносять:

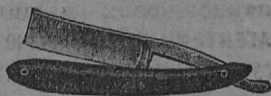
Фонд резервовий і резерва премій К 2,146,977, иньші фонди К 594,687, разом К 2,741,624.

Канцелярія Товариства отворені для сторін від год. 8 — 2.

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,
доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовенсь-
сцизорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
них цінах.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх
робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші,
монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти,
процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різьбярів
для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає за-
мовлення на образи.

Мозолоченя чаш і направи риз
просить висилати до Львова, де є їх робітня.

**За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6%
уважаючи вкладчиків співзінками свого інтересу.**

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові,
ул. Смольки 1.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

Оповіденє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2. Наука о найсвят. Тайні Евхаристії	0.20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяня	0.20 К.
4. Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0.30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова аполлогія христ. ври ч. I—II	1.75 К.
6. Косса-Мормайстер. Перші основи Економії	0.75 К.
7. Чоловік а зьвірина	0.30 К.
8. О Службі Вожій	0.20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселеньска церков	0.50 К.
10. Воротьба Дрепера з вірою	0.40 К.
11. Оставте дітей приходите ко мні Ч. I. і II.	0.40 К.
12. сьвящ. Т. Лежогубский — Теория розвою а чоловік	0.30 К.

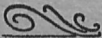
З дрібної бібліотеки для народу:

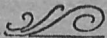
1. Хто є Христос	0.04 К.
2. Ворог людства	0.04 К.
3. Вільна школа	0.04 К.
4. Про чернече житє	0.06 К.

Ціни враз з пересилкою!

Адреса : Львів, ул. Коперника ч. 36.

З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом **М. Рефія.**

